

„...hanem vagyok Úristen követje...”

A téli ünnepkör dramatikus szokásaiból –
Nemzetközi Betlehemes Találkozók játékszövegei

„...HANEM VAGYOK ÚRISTEN KÖVETJE...”

„...HANEM VAGYOK ÚRISTEN KÖVETJE...”

A téli ünnepkör dramatikus szokásaiból –
Nemzetközi Betlehemes Találkozók játékszövegei

MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET
ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI LEKTORÁTUS

BUDAPEST, 2009

Szerkesztő: Dr. Tömöry Márta DLA
Lektor: Dr. Szacsvay Éva PhD
Olvasószerkesztő: Pruzsinszkyné Róbert Zsófia
A szerkesztő munkáját segítette: Szluka Judit

© MMIKL, 2009

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet
és Képzőművészeti Lektorátus, Budapest
Felelős kiadó: Borbáth Erika főigazgató

Készült a Szülőföld Alap támogatásával
a Magyar Nyelv Éve alkalmából.

Tördelőszerkesztő, borítóterv: Fekete Anetta

A borítón a szenttamási betlehemezők láthatók:
„Az angyali vigasság” mondói,
Blanka tisztelendő nővér diákjai az 1930-as évek elején.

Fönt (balról): Rajda (Szokola) Verona, Gál (Bacsa) Verona,
Kiszelák Anica, (angyalka), Horváth József,
Tojzán (a keresztnéve nem ismert),
Középső sor (balról): Újvári Lajos, Firányi Ferenc
Középen az angyalka alatt: Andrócky Kálmán

A felvétel készítője ismeretlen,
a képet rendelkezésünkre bocsájtotta: Németh Dezső.

TARTALOMJEGYZÉK

Beköszöntő	11
TANULMÁNYOK	15
Tömöry Márta–Szász Zsolt: Betlehemezők, betlehemezés – hagyományörzők 1991–2009.	16
Pálfi Ágnes: A költészet és a dráma ritmusnyelve a betlehemes játékokban	30
BETLEHEMES JÁTÉKOK – SZÖVEGGYŰJTEMÉNY	51
FELVIDÉK	52
Betlehemezés Zoboralján	52
Gyertyánligeti „heródes”-játék	56
Léhi betlehemes játék	62
Mezővári Bábtáncoltató betlehemes játék	67
Nagydobronyi régi szokások – Betlehemes játék	75
Nógrádi betlehemezés	79
Tiszacsomai csillagforgató betlehemezés	83
Betlehemes játék – Tornaújfalu	86
DUNÁNTÚL	92
Balatonberényi bábtáncoltató betlehemes	92
Bazsi betlehemes	95
Rábaközi betlehemes	101
Esztergomi bábos betlehemes játék	105
Győrszentmártoni népszínházjátszók	111
Győrszentmártoni háromkirályjárás	115
Régi betlehemezés Andrásfalván	118
Christkindlspiel (karácsonyi bölcsőcske játék)	130
Pellérdi betlehemezés	136
ALFÖLD	140
Adai betlehemes játék	140
Adai betlehemezés	147

Alföldi betlehemes játék	150
Bácstopolyai betlehemezés	158
Bárándi betlehemes játék	162
A betlehemi történet	168
Csantavéri angyali vígasság	172
A bukovinai Istensegíts betlehemes játéka	177
Toronálvásárhelyi (Debelyacsa) karácsonyi kecskés játék	187
Betlehemjárás Doroszlón	191
Gelénesi beregi énekes betlehemes játék	197
Kecskejárás Hajdúdorogon	203
Hajdúdorogi Kardos gyermek betlehemes játék	207
Angyalházi karácsonyköszöntő kecskés pásztorjáték	212
Horgosi, királyi betlehemes játék	214
Betlehemes játék Karcsa	220
„Glória in excelsis deo” – Betlehemes játék Kecelen	232
Komádi Betlehemes	240
Konyári betlehemes	244
Kölcsei Bábtáncoltató betlehem	248
Betlehemes játék Kunszentmiklósról	255
Betlehemezés Majdányon és Jázován	259
Moholi betlehemes játék	268
Sárándi betlehemes játék	272
Bábtáncoltató betlehemes játék	278
Betlehemesek Tarnaleleszen	283
Tiszatardosi betlehemes játék	288
Ürményházi betlehemes szokások	292
ERDÉLY	298
Csedregi Királyos Betlehemes	298
Csíkborzsovai betlehemes játék	302
Betlehemes játék Csíkcsobotfalván	310
Bábtáncoltató betlehemezés Halmiban	324
Igazfalvi betlehemes játék	329
Kökényesdi betlehemes játék	333
Lővétei betlehemes játék	340
Karácsonyi bábjátékos betlehemes-járás	363

A nagyszalontai betlehemes játék	370
Széki betlehemes	377
Szentegyházassfalusi „Angyal betlehemes”	381
Betlehemes játék	408
Túrterebesi betlehemezés	411
BIBLIOGRÁFIA	422
KÉPEK	425

BEKÖSZÖNTŐ

„Elindulának és el is jutának...”

A 19. század irodalmi érdeklődése, műveltsége – az európai romantika múlt-kereső hullámaihoz illesztetten – fedezte fel, talán hozta létre és tette közismertté, a népi ismeretek és tudás nagy tárházából a „betlehemes” falusi, karácsonyi „népszokását”.

Arany János, Gyulai Pál, majd a folklórkutatók, Erdélyi János, Solymossy Sándor, a népi dráma előzményeit, az őseposz maradványait, de legalábbis a középkori misztériumok fennmaradt töredékeit azonosították e szokásokban, első bemutatásaik, publikációik alkalmával.

Mi is a betlehemezés? Sajátosságai alapján jellegzetes Kelet-közép-európai szokáskör része, dramatikus népi színjáték, amelyet házról-házra történő bemutatása választ el a Közép-és Nyugat-európai szokástól, amelynek hosszú, sokszereplős játékait köztereken, kocsmákban láthatták a karácsonyi sokadalomban. Viszonylag késői megjelenésével az Osztrák-Magyar Monarchia tipikus karácsonyi hagyományainak részévé vált.

A magyarországi betlehemezés felekezet-semleges tanítói, papi, kántori alkotó-munka vagy közreműködés eredménye, s a játékok földrajzi elterjedésük szerint különböző típusokat alkotnak. Kutatásukban – a jelentős szöveggyűjtést követően – folkloristák és népzene-kutatók vettek részt; publikációikat az egyéniség-kutató, majd a színjáték-történeti vizsgálatok alapján, a kialakuló színház-tudomány felől értelmezve, komplex módon végezték. Az 1910-es évekre egyenletesen kibontakozó kutatást (Solymossy Sándor, Sebestyén Gyula, Szendrey Zsigmond, Kodály Zoltán, Ortutay Gyula, Faragó József) az 1949-től berendezkedő ateista diktatúrák szorították vissza, maguknak a szokásoknak a betiltásával egy időben.

A feltárt, nagy mennyiségű szöveget és dallamot a Magyar Népzene Tárában éppen az 1950-es évek elején adták közre (Kodály, Bartók, Kerényi), akkor, amikor a vallásos szokások kutatása lehetetlenné vált.

Ebben a tendenciában enyhülés csupán az 1960-70-es évek fordulójától volt tapasztalható, amikor a vallásos szokásokat, mint a paraszti kultúra egy-

fajta megnyilvánulását, újra kutatni lehetett, és egy-egy bátor plébános vagy lelkész segítségével sor kerülhetett a játékok karácsonyi újraszervezésére is.

Magyar nyelvű betlehemes játékaink karakterét a játékokban túlsúlyba kerülő pásztorok jelenete adja; a szokást betlehemezésnek, betlehemes játéknak csak a francia nyelvterületen nevezik, ez is magyar sajátosságnak tűnik környezetünkben. A játék kelléke, maga a „betlehem”, a magyarországi példákban többnyire templom, templom-szerű építmény, csak kivételesen, a német ajkú falusiak gyakorlatában jászol (Krippe). Betlehemes játékaink egy része a középkori misztérium elemeit hordozza, ezek nagy szereplőszáma, a szent család és Heródes környezete, a háromkirályok és a pásztorok megjelenítése, gondos felkészülést kíván. Más részük a református iskolajátékok és a „mendikáló” diák-szokás hagyatékát őrzik.

A játékok egy része, mintha a katolikus templomokban álló látvány-betlehemesek útra-indítója, dramatikus játékokba illesztője, ferences hagyományok őrzője volna. (Tudjuk, hogy a jezsuita iskolák is támogatták a karácsonyi történet bemutatását.)

Betlehemes játékaink felfutásának utolsó nagy pillanata a kelet-európai rendszerváltás volt, erdélyi és magyarországi művelődési körök szervezték újra a játékot, hol a falvakban, hol a városok színpadain, hol pedig fesztivál-szerűen hívták össze a Kárpát-medence betlehemes hagyományát gyakorlókat, felidézve a már publikált játékokat, vagy éppen új játékokat alkotva. Nézőként, szemtanúként elmondhatatlan élmény volt ülni egy színház nézőterén, és napokon keresztül hallgatni a sok helyről érkező, sokféle etnikumú, -nyelvű és vallású betlehemező csoportok játékait!

Ennek a fordulatnak lenyomata, őrzője a most bemutatásra kerülő betlehemes szöveg-gyűjtemény, amely Tömöry Márta, a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus ma már nyugalmazott bábreferense által megálmodott, és az Intézet által az 1991-től napjainkig évente megrendezett, nemzetközi betlehemes találkozók előadásainak leírt szövegeiből állt össze.

Több mint nyolcvan szöveg kerül most publikálásra. A játékok valamenyny ismert típusával találkozhatunk. Az Intézet a leírt szövegeket „szövegválogatás” értelmében gyűjtötte össze, és jelenleg az anyag sokrétű archiválásán dolgozik. A hiányos játékleírásokat a találkozókön készített videofelvételek egészítik ki, amelyeknek egy része máris hozzáférhető DVD-n, a teljes gyűjtemény pedig az Intézetben megtalálható. A Hagyományok Háza digi-

tális archívumában a közeljövőben kutatható lesz a 1991 és 2000 között felvett anyag.

Az Intézet, Tömöry Márta, és legújabban a találkozók archiválásában is közreműködő Szluka Judit bábos referens személyében, munkájával az elmúlt időszak legkiemelkedőbb mennyiségű – és a jelen kutatásához nélkülözhetetlen – szokás-anyagát gyűjtötte egybe és adja közre.

A szövegek a jelen-kutatások fókuszba kerülésével rendkívüli értékes forrást adnak a kutatók kezébe, amellyel a falu és város fesztiváljait, átalakuló szokásvilágát, kapcsolatát a tömegkultúrával és a helyi identitások újjáépítését, s annak módjait kutatni lehet.

Köszönet illeti mindazokat, akik a kiadvány anyagát egybegyűjtötték, rendezték és közreadják.

Ahogy a színjátékban a Kisézus-keresők *„elindulának és el is jutának”* Betlehem városába, vagy ahogy a betlehemes játékokkal a falusi csoportok, iskolás, hittanos, roma-közösségek és fogyatékos gyerekek csoportjai elindultak és eljutottak a budapesti és vidéki találkozókra, úgy remélünk mi is.

Reméljük, hogy e szövegek most elindulnak, és eljutnak, egyfelől a kutatókhoz, másfelől a betlehemes-játék-szöveget keresők csoportjaihoz, színjátszókhoz, bábjátékosokhoz, és mindenhová, ahol e régi játékok emlékét a hagyományos, szóbeliségben szokásos módon feleleveníteni, megőrizni szeretnék.

2009. május. 25.

Szacsvay Éva
néprajzkutató

TANULMÁNYOK

„...HANEM VAGYOK ÚRISTEN KÖVETJE...”

TÖMÖRY MÁRTA–SZÁSZ ZSOLT

**Betlehemezők, betlehemezés – hagyományörzők
1991–2009.**

Jelen írásunk a téli ünnepköri szokás, a betlehemezés jelenkori állapotának megismerésére, továbbéltetésére létrejött Nemzetközi Betlehemes Találkozók immár 18 éves történetének fordulópontjához kapcsolódik. Apropója a most kiadásra kerülő első komolyabb szakmai forrásértékű szövegközlés, valamint közel 390 felvett játék mozgóképes dokumentumainak digitalizálása, amelyek – a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus által a Szülőföld és a Tengertánc Alap pályázatain elnyert támogatásnak köszönhetően – a szélesebb nagyközönség számára is hozzáférhetővé válnak.

Nekünk, akik a Magyar Művelődési Intézet égisze alatt, még 1991-ben e folyamat elindítói voltunk, s máig képviseljük a betlehemezés ügyét, bizony nehéz megindultság nélkül közelítenünk ezekhez a képekhez és szövegekhez. Nem vonhatjuk ki magunkat, az ún. adatközlőkkel együtt megélt személyes élmények hatása alól, melyek a rendszeres találkozások során bennünket értek. Az elmúlt 18 év országaink életében és a szellemi haza alakulástörténetében is kivételes korszak. Az újrakezdés, a fellélegzés kezdeti éveiben egy bizakodó, optimista Magyarország nyilatkozott meg, az egymásra találás közös hitében.

Az állatmaszkok alatt a lét drámai titkát mélyen megtapasztaló emberek szólalnak meg, s botjukon mintegy a filozófia magasába felugráló pásztorok kérdeznek vissza az általuk előhívott misztériumra: *„Mit példáz ez nekünk? – Alázatát mutatja”* adják meg rögtön, és örömmel a választ az Áldott Gyermekre mutatva. Érintve vagyunk azért is, mert szívszorító, hogy a „szent emberek” közül, – akikkel együtt értük el, hogy a titkos történet évszázadai a múlt hagyományából a jelenig egymásba kapcsolódtak – hányan elmentek már, s nem egynek tragikusan alakult a sorsa. Mért nem szólt a betlehem csengője a halmi betlehemesek bábjátcítójának, fakitermelés közben, mikor dőlt a fa? És legalább karácsonykor eszükbe jut-e a hajléktalanok közé kényszerült egykori

nevelőintézeti angyaloknak, pásztoroknak fonott nádfalú csuhé-háromkirályos betlehemük? Kitart-e még a vendégmunkás székelyek ereje – akik 2003 óta jönnek hozzánk rendszeresen –, hogy szabadságuk terhére, heteket szánva a felkészülésre, egy magyarországi turné keretében elhozzák körünkbe a szent születés üzenetét? Betlehemes szolgálat – ők így nevezik.

A jelen e kiemelt pillanata fontos megálló a számvetésre. Elégnek bizonyulnak vajon szerény eszközeink annak bemutatására, hogy a szellem- és üdvtörténetben milyen súlya, szerepe van ennek a mindig megújulni képes organikus, ünnepi hagyománynak? Intézményünk nevében, és a 18 év alatt számos partnerünkkel közös szervezésben összehívtuk, bemutattuk – és mindig a minimumból ugyan! – végig dokumentáltuk ezeket a népi színjátékokat. Reménykedve várjuk most a tudomány, a szakemberek reakcióit, szakrális dramatikus hagyományaink gyűjtésének, rendszerezésének, értékelésének új megközelítését.

Szándékunk, hogy közös erővel, a lehető leghitelesebb módon pláncoljuk vissza a szokást saját közegébe. Tudjuk – hisz alternatív színházunk keretei között magunk is megtapasztaltuk –, hogy művelődéstörténetünkben alapvetően fontos, az identitás megtartásában pedig egyenesen nélkülözhetetlen, komplex közösségformáló erő az egyházi, kalendáriumi év ünnepi gyakorlata. (Ilyen a pünkösdi csíksomlyói búcsújárás zarándoklata is.)

A téli ünnepkörhöz kapcsolódó betlehemes találkozók egyik legértékesebb tapasztalata az, hogy a játszókat küldő közösségek és azokon belül is az ún. kulcs-emberek arra vágnak, hogy sem őket, sem szellemi kincsüket, ünnepi üzenetüket ne kezeljük pusztán tudományos adatként, muzeális és konzerválható anyagként. A kutatók partnereként kívánnak bekapcsolódni a gyűjtésbe, dokumentálásba, a nemzedéki átadás módszereinek együttes, hatékony megvalósításába. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az évenkénti felkészülés részeként felkutatják a már publikált néprajzi gyűjtések dokumentumait, s ezt összevetik azzal, amit a még élő adatközlők saját emlékeiből felidéznek. (Találkozóinkon a fellépéseket követő beszélgetéseken is erre a „mélyfúrásra” inspiráljuk őket.)

Sok példa van arra is, hogy rokoni, baráti kapcsolatok révén, saját településükön túl is figyelik, megszólítják a betlehemezőket, úgy segítik a szokás folyamatos megőrzését, hogy újabb és újabb falvakat ajánlanak figyelmünkbe,

betanítják, elhozzák bemutatkozni a felnövekvő korosztályokat. Sőt, maguk szervezik meg saját tájegységük regionális találkozóját – a határokat is átlépve. Például a Bódva völgyében Jánok, egy párszáz lelkes település betlehemesei, Bankó Ibolyával az élen, már nyolcadszor rendezték meg regionális találkozójukat: önkormányzatuk szervezi a magyar, a szlovák, és a kárpátaljai, partiumi csoportok meghívását. A Kárpátalja és a Délvidék regionális szemlékkel kapcsolódik az általunk szervezett Nemzetközi Betlehemes Fesztivál Kárpát-medencei rendezvénysorozatához.. Előválogatójukon a legjobbak jutalma a magyarországi találkozókra való részvétel, 1995 óta közel ötven településük betlehemesei jártak rendezvényünkön.

E mozgalmak hozadéka néhány fontos regionális kiadvány is (lásd a bibliográfiát!).

A most közreadandó – az egész Kárpát-medencére kiterjedő – szöveg- és mozgóképanyag is elsősorban a hagyományörző csoportok tudatos áldozatvállalásának eredménye.

A leltár: a 18 év termése mintegy 390 *előadás felvétele*, 178 *csoport előadásában*, s eddig 76 *lejegyzett forgatókönyv*. A játékszövegek begyűjtése még folyamatban van – felkutatjuk a még le nem adott szövegeket, illetve az időközben megjelent kiadványokból is átvesszük az itt bemutatott szövegeket is. Hiszen az újratanuláshoz nagy segítség a szöveggönyv. A szakmai vizsgálatokhoz pedig tanulságos lehet a felvett játékok összevetése a leírt szövegekkel!

Csaknem két évtized távlatából visszatekintve, be kell valljuk, hogy több ok miatt csak részben valósult meg az az elképzelésünk, hogy elég ide hozni a betlehemezőket ahhoz, hogy a gyűjtők, a személyes kapcsolatfelvételt követően, tüstént terepmunkába kezdjenek.

Geszti Zsófia és Pákay Viktória, fiatal kutatók munkássága 2000 és 2005 között már kapcsolódott szervezőmunkánkhoz, ők, egyetemi hallgatókként, megkezdték és feltérképezték a betlehemes játékok szokáskörét Kárpátalján. Karácsony-Molnár Erika néprajzkutató Erdélyben gyűjti rendszeresen – a budapesti találkozók szemmel tartása mellett, a betlehemes játékokat. Példájuk felhívó erejű: a szakmai körök jelenléte a találkozókra sok tudományos tapasztalatot jelenthet.

2006-tól a találkozó Debrecenbe került – kezdetben a Csokonai Színház nemzetközi *színházi antropológiai programja* keretében – a házigazda szerepét a Debreceni Művelődési Központ vállalta, s immár két éve a bonyolítást is.

2007-ben saját kutatással csatlakoztak, a Debreceni Egyetem néprajz szakos hallgatói, Lovas Kiss Antal irányításával.

E tizennyolc esztendő a magyar tudománytörténetben is példa nélküli változásokat hozott a diszciplínák és beszédmodok vonatkozásában. Feltesszük, hogy a technológiai robbanás nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az ilyen, miénkhez hasonló, komplex jelenség-együttesek ma már összehangolt módon, nagyobb szélességben és mélységben vizsgálhatók (lásd pl. az antropológiai szemlélet és iskolák előretörését).

A találkozók történetének szerves részeként kezdetben tanácskozásokat, később, 2003-ban, 2009-ben konferenciákat szenteltünk a betleHEMEZÉS szokásvizsgálatának tematizálásra. Így a MMI és az ELTE BTK Folklore Tanszéke együttműködésével 2003-ban „Szabad-e bemenni betleHEMmel?” címmel, amelynek anyaga 2004-ben az *Artes populares* 20. számaként jelent meg. A 2009-es konferenciát *Ünnep és hagyomány a XXI. században* címmel pályázat elnyerésével, a Debreceni Művelődési Központtal közösen szerveztük, amelynek írásos anyaga az idén kerül nyomdába.

Átfutva a magyar néprajzi szakirodalmat, a XXI. század első évtizedének végén úgy tűnik, hogy ma is azok az 1900-as évek elején megfogalmazott kérdések a legizgalmasabbak, melyeket az akkori néprajzkutatók legjelesebbjei tettek fel. Így az etnikus eredeztetés kérdése, vagy például a gyűjtés-lejegyzés-megőrzés-továbbhagyományozás mikéntjének, változásainak a kérdései. E kérdésekre természetesen, többféle válasz adható, néprajzi „iskolák”-tól függően. Amennyire a mi kompetenciák szakmai kérdésekben terjedhet, átfutjuk e ma is érvényes, régi vagy újabb válaszokat. 1911-ben az *Ethnographia* XXII. számában Dr. Solymossy Sándor, a Magyar Néprajzi Társaság akkori főtitkára, nevezetes főrévi gyűjtését bevezetendő, arról ír, hogy ez a Pozsonnyal szomszédos sváb kisközség és az ott fennmaradt középkorias „népi produkció” nem hasonlítható az egykor híressé vált oberammergaui passiójátékhoz, ahol „fényesésrafinálteszközkelpárosítjákazódonáhíthatoshagyományt”. *„A főrévi népjáték nem való a mai nagyközönség elé, amely kijőzanultabb és erősebb hatásokhoz szokott, hogysem ez a teljesen naiv, és gyermekiesen régies előadás hatni tudna rá... – írja –, csak maradjon meg e tisztas régiség ott a helyszínen, ahol annyi szeretettel ápolgatták, s változatlan formában fenntartották évszázadokon keresztül.”* Tanulságos a folytatás, a Néprajzi Társaság az akkori dilemmát, hogy tudniillik, szabad-e kiemelni közegeből az ilyen szent alkalmakra és zárt

közösségek számára, önmaguknak bemutatott játékokat, feloldotta azzal, hogy 1912-ben, a Népszínházban betlehemes bemutatót tartott a főrévi népszínházékból a fővárosi nagyközönség számára. A hagyományféltetés, a hitelességre való hivatkozás, a nosztalgia, netán a fejlődés mítoszára szocializált városi ember kissé lesajnáló attitűdje viszont máig kíséri a betlehemezőket, és azokat is, akik, mint Volly István vagy Kodály Zoltán, arra vállalkoztak, hogy e szokást a „magas kultúra” rangjára emeljék. Gondoljunk VOLLY ISTVÁN *Nagykarácsony éccakája* c. hazát és világot bejárt nagysikerű színpadi művére és a nyomában bontakozó mozgalomra! 1934-ben tartották az első előadást a pesti Zeneakadémia nagytermében. Voltak ebben betlehemes játékok, sok-sok karácsonyi népi ének. Felléptek benne elemista, tizenéves és egyetemista énekkarok, és Volly szülőfalujának, Peregnek a „Kalász” kórusa. Az ország számos városában bemutatták. 1935-ben már felcsendült KODÁLY *Angyalok és pásztorok* c. alkotása is, majd megszületett a *Karácsonyi pásztorlány* is, furulyakísérettel. 1943-ban a *Nagykarácsony éccakája* 10 éves évfordulóján a zárókórus a magyar Filmhíradóban is helyet kapott. És nemcsak a magyar, de az angol, francia, svéd, lengyel rádió is közvetítette egyenes adásban, Dél-Amerikában hangfelvételtől közvetítették. A II. világháború után, 1945-ben a Belvárosi Színházban, 1947-ben az Operaházban csendült fel a 13., 1990-ig az utolsó *Nagykarácsony éccakája*, mert a 1948-ban már a készülődést is betiltották. (1970-ben Volly István a *Nagykarácsony éccakáját* a burgenlandi magyarokkal, Felsőőrben rendezte meg, s ott, azóta évente ismételt hagyománnyá vált.)

A Magyar Népzene Tára II. *Jeles napok* c. Kodály által felügyelt akadémiai kötete még megjelent 1953-ban, ezután csak a 60-as évek végétől kezdődhetett újra e témában a kutatás, amelynek publikációit követően csak a 80-as évek második felére értek be nagyobb, összefoglaló munkák. Talán tudatosan mellőzött területnek számított a magyar szakrális dramatikus hagyományok gyűjtése, feldolgozása és értékelése. (1987-ben jelent meg Szacsavay Éva átfogó munkája: *Bábtáncoltató betlehemezés Magyarországon és Közép-Kelet-Európában*. Az 1989-es változások után több kiadvány született, kijött Tátrai Zsuzsanna – Karácsony Molnár Erika munkája: *Jeles napok, ünnepi szokások*, 1997. stb.)

A dramatikus népszokások mozgóképi rögzítését már az 1950-es években felvetette a Raffay Anna és Szőcs István akkor készített filmjeikben, utoljára láthatjuk a hagyományos régi faluképet és annak életét. A szokások filmezése

csak nagy szünet után, a 60-as évek végén folytatódhatott. (Ekkor készült el a kölcsseiek bábtáncoltató betlehemes játéka is.) Ma azonban, a videó és digitális fényképezés idején a képrögzítés tömegessé vált. Ma már elmondható, a betlehemesek egy része megszervezi játékuk video-felvételét is. A Nemzetközi Betlehemes Találkozóknak videó-anyaga mégis egyedülálló, egy 18 éves folyamatot dokumentáló, nagyméretű és egy helyen, együtt tartott szokás-film-anyag.

Mindehhez most a leadott szövegek közlése járul egy olyan pillanatban, amikor a falusi adatközlők egy része még elérhető, és a tudományos igényű visszagyűjtés az eredeti (helyi) közegben még megkísérelhető. (Sajnos a társadalmi változások közösségromboló hatása súlyosabban érintette a Kárpát-medencét, mint hinni szeretjük!)

A betlehemes játék „ranganon kezelésének” számos akadályja van. A poszt-posztmodern kor értelmiségi elitje számára már nehéz megérteni, hogy meglelt emberek mi indíthat – a karácsonyi véghajrában, hitel-ügyintéző vásárlási lázban! – arra, hogy maszkot öltsenek, régi szövegeket magoljanak, énekelve, csörgős botot ütögetve forogjanak, táncoljanak.

Akik a Kodály-zenei módszert is avultnak tartják, talán már nem értik, hogy a hitnek, milyen szerepe lehet a tradíció, a régi – akár praktikus – tudások nemzedéki átadásában, miközben ismert a hagyományos szokások és játékok megőrzésének nemzetközi gyakorlata, Írországtól Japánig.

A betlehemezés funkciójának, tartalmának és formájának mai megértését, elemzését – a műfajból következően, és azon túl is – számos tényező nehezíti. A nagy társadalmi mozgások, a háborúk, diktatúrák, lakosságcsere, az ideológiai alapú tiltás, mind a szokás eltűnése irányába hatottak, hatnak. Jóllehet, mindezen hatások a magyarokat a XX. században hatványozottan sújtották, de talán éppen ezért, a feldolgozhatatlan – sorscapásként megélt – változások nemhogy törölték volna, inkább felerősítették népünkben a drámai közlés igényét.

Talán ennek tudható be, hogy míg Nyugaton a hagyomány a karácsonyi díszítés részeként értékeli a betlehemet – addig nálunk pl. a bukovinai székelyeknél a második világháború idején történt keserves exodusuk eleven valósága adta betlehemes játékuk drámai hitelét. Társadalomtörténeti szempontból például nem véletlen, hogy a kakasdi betlehem hangfelvételét éppen 1956. december 4-én sugározta a Kossuth rádió. Vagy még közelebbi példa: a Délvidék magyarsága a szerb háború idején fordult a betlehemezés felé.

Napjainkban, a globalizáció okozta kulturális sokk, a terjedő pénzügyi válság, valamint a médiák felől érkező nyomás, a világban bekövetkező változások tovább erodálják ezt az érzékeny népköltészeti, népszokásbeli műfajt, mely korábban hű képet adott egy közösség szellemi és szakrális tudattartalmának általános állapotáról, s egyúttal megerősítésül szolgált a hit és erkölcs vonatkozásában. Törekeny jégen állunk – az utolsó óra, utolsó perc, hányszor elhangzott már, – de sajnos, igaz! – talán az utolsó spontán megnyilvánulások szemtanúi voltunk, vagyunk. Mert mi tartotta s tartja életben mindmáig a Nemzetközi Betlehemes Találkozót? Díjakat nem osztunk, nincs versenyhelyzet sem.

Mi, akik a bábszínház elszánt híveként rendeztük az első kecskeméti találkozót, a második évben, mikor a Bábjátékosok Egyesülete már feleslegesnek ítélte az évenkénti találkozót, a hagyományörzők oldalára álltunk. Megérezztük az évente ismételt üzenet fontosságát, hogy úgy szánják neki magukat az útnak e falusi alakoskodók, a pedagógusok toborozta aprószentek, mint egykor Athénben, a Theszpisz kordéján városba rajzó falu, a maga életrevaló üzenetével.

Mi ez az üzenet, melyet nem szűnő igyekezettel, komoly előkészületet igénylő szervezőmunkával, anyagi áldozatokat sem kímélve, az otthoni közegből el akarnak hozni nekünk a játszó?

A karácsony misztériumát, szent titkát közvetítik, a maguk egyszerű módján, sajátos identitásuk, magyar (vagy más) etnikus, helyi közösségi, kistáji, nyelvi, felekezeti önazonosság-tudatuk alapján.

Ezekről szeretnénk szólni az alábbiakban a szent cselekmény előadásának a magyar nyelvterületen előforduló hihetetlenül gazdag variációs készletéből csak néhányat felidézve.

Általános az *előzetes felkészülés, felkészítés*. Mivel szent cselekedetről van szó, nem rontanak ajtóstól a házba – a kellő felmérés után összeállított útvonalon haladnak, s az előre megbeszéltek szerint érkeznek, szükséges a „bekéretőző” szereplő előre küldése: *„Szabad-e bejönni ide, betlehemmel? (-csillaggal? -Bejöhet-e az angyali vigasság?)* – kérdi a Kengyelfutó, Hírnök, Huszár vagy Angyal. Az igenlő válaszra, gyakran kivont karddal, belép a betlehem vezére, a Hadnagy, a Püspök vagy maga Heródes, huszárruhában, magyar koronásan. S bevonulnak vele az angyalok (a székely játékokban már ekkor bezúdulnak a néma, (maszkos) pásztorok is).

A *betlehemes szolgálat* az erdélyi játékok liturgikus, misztériumjáték-szerű formája: a Király, mint a betlehem vezére, „felkonferálja” a kompániát: céljuk nem a „dombérozás”, léha játék, hanem hogy példát mutassanak Krisztusról. A prologot a székelyeknél a szertartást vezető Király versre lépi ki – talán a középkori színjátékok előírása szerint. Majd megkezdődik a drámai bonyodalom – szózat hangzik az ajtón kívülről, alázatos könyörgő, koldusének-dallam, vagy recitálás. Heródes a Királyszolgát küldi a jövevények felderítésére. A szolga intrikus, óva inti urát, a világrendet megingató trónkövetelőtől. Heródes tüstént el is kergetné őket. Csakhogy József szívósan rimánkodik, hivatkozik, mai szóval, az emberi jogokra („*még a pogányoknál is van engedel-messég, mért, hogy Te házadnál nincsen kegyesség?*”). A király tüstént be is engedi őket, „füttőzni”. Barátságosan üdvözlük egymást, ám a megátalkodott Heródes a megismételt kérést is elutasítja, javallva az istállót, mint szükség-szállást.

Mária és József kesergésének az angyal vet véget, Máriával lefolytatott dialógja után a színen eddig horkolva alvó pásztorokat kezdi keltegetni, az örömhírrrel. Ezek félálmukban megrettennek, nem hisznek, álmukat folytatnák, végül mégis elindulnak, s ajándékot visznek Máriának, hódolnak az új király előtt. Még egy víg táncot is eljárnak neki, majd maguk is adományt kérnek a házigazdától, és útra kelnek. Ez a legteljesebb, a szakirodalomban *erdélyi betlehemes szolgálatnak* nevezett játéktípus a székelyföldi és bukovinai székely közösségek közös kincse. Részint a középkori liturgikus játékokra, de a szálláskeresés jelene a reneszánsz, és a barokk-kori iskoladrámák struktúrájára, nyelvi fordulataira emlékeztet. Legkedveltebb része a maszkos pásztorok jelene, egy archaikus, mimus-elemeket hordozó profán játék maradványa lehet.

E pásztorjáték jellegzetessége a szakralitásnak látszatra ellentmondó profán humor, éles kontrasztként van jelen e misztériumjáték-maradványában. Az „öreg pásztorokat tehetetlen „bálványként” kezelik (Kakasd), a felkerekedő pásztorok erővel cipelik a betlehemhez (Csátalja) – Ennek ellentmondóan a pásztorok ajándéktánca viszont bravúros (Lövete, Szentegyháza). Ami a szövegből nem olvasható ki: a rituális gesztusnyelvben, táncban ott rejlik a legszentebb tartalom, a paródia sacra.

A bukovinai játékok forgatókönyvei meglehetősen hasonlítanak egymásra – de ha megnézzük a videó-felvételeket, meglepődünk, hogy mekkora elté-

réseket teremt a rögtönzés. A pásztorok száma változó (4–9), szerepük a Kisdéd megajándékozása időben elnyújtva kerül színre, kötetlen beszólásokkal. Egyenkint, párosával, s az öreget cipelve már tömegesen vonulnak a kisdédhez, a formális adományozás ekként mégis személyessé és emberivé válik. Nem értik, meg is kérdik a Világ Urának különös érkezését. Rejtekezésének értelmét, az alázatosságot felfogva – nagy közös hódolatuk színi formája is megrendítő. A színpad középterét vonalban elfoglalva egyszerre rogyanak térdre a Kisdéd s Mária előtt (Szentegyháza), vagy kardjátékkal tisztelegnek előttük (Csíkborszova, Budajenő–Telki). A játékok spontaneitása a leírt szövegek ellenére is megmarad. Ebben érhető tetten a szóbeli közvetlen átadás, a színjátékot évszázadokon át fenntartó játékmód ereje.

Táncuk szimbolikusan is értelmezhető, az „új királyért” az élet új köreit indítja e rideg világban. Az azonosságok: a különböző változatokban a furulyadallam azonos, a körtánc formában, és a kivitel virtuozításában vetekednek az egyes játékok. Az adománykérő részben a játék visszakerül a profán jelenbe, „pásztori” szerepükben jól „beolvasnak” gazdáiknak. A szertartásvezető király végszava zárja a játékot, a híveket a példából okulásra intve. Maszkjaikat levéve, a pásztorok együtt éneklnek az áldáskérő éneket:

*Kérjük a szép szűzanyát, kérje értünk szent fiát,
Hogy nekünk is nyissa meg majd az égi hazát. (Szentegyháza)*

A visai szálláskereső betlehemes játék-változatban, a Mezőségben ismert szereposztás szerint, József a háromkirályok egyikének alakjában lép fel, kezében jogar, a betlehemi templom felett vív, ütközik meg Heródessel a befogadásért. Heródes kiutasítja: „A szállás az istené”-fordulattal. Ekkor irányul a figyelem az alvó pásztorokra, kik fölött a két angyal felemelt kezekkel énekel, felidézve a jelenet szent-képi, ikonográfiai megfelelőit. Közben a „futár” figura – kinek a fején a két irányba mutató sapka-maszk „janusi”, évváltó-szertartásmester szerepét jelzi – csengős, bokrétás, vőfélybotjával ritmust verve extatikus hatást vált ki.

A pásztorok nehezen mozdulnak e lenyűgözöttségből. „Nektek az Isten se kell?” – kérdi az öreg. „Ja, nem, no!” És máris indulnak, „mert a hajnalcsillag feltetszett az égre”. Az ajándékozás és a hódolat a játék szép záró jelenete.

Betlehemes játékainkban a révült alváson, álmokon túl, a fényről esik a legtöbb szó, az égre a fényre vigyáznak, figyelnek – és ellentétként – az ember számára

kimért lineáris időre. Ez különös hangsúlyt kap a protestáns betlehemekben. (Halmi: „Fordul a kerék a talpán!”)

A *mérai*, *kalotaszegi* reformátusok játéka a *Bő kovács* (a bő szó jelentése a régi magyar nyelvben 'javas, jós', s a kovácsmesterség is a nagy sámánok tudása) történetét dramatizálja, aki elutasítja Mária befogadását. Éjjel 12 óra-kor megszületik Jézus, a barmok jászolában, 12 angyal fonja a koszorút, s reggel 8 órakor már jön is József számon kérni a bő kovácsot. Az már siránkozhat, „Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária, aranyból is, ezüstből is szállást adtam volna” – Az ítélet kemény: „Süllyedjen el a háza, vele minden barmod, csak a te szép vak leányod hóttig legyen boldog”.

Az *alföldi*, *tiszaháti ún. perselyező betlehemes játékokban* a református pásztoroknál túlsúlyt kap a pásztorjáték, itt sokkal nyersebb, „pogányos” hangszereléssel. A sorra beérkező, a vad farkasokkal is megvívó pásztorok jelenete elalvásukkal, felébredésükkel illeszkedik az evangéliumi történethez. Az Angyal glória köszöntését szójátékkal, a szavak elértéséből fakadó humorral adják elő, –Glória! –Gomolya stb. –, de végül csak felkerekednének, de ekkor, hódolás helyett az Öreg vizsgáztatása, térítése következik. A kereszttetős-ima-paródiában: „Lúdhús, tyúkhús, friss cipó, pálinka a gyomromba idéfuss” – a református diákköltészet hitvitázó szellemét idézik. Az Öreget néha jól kiporolják a fiatalok – pl. a Nyitra vidéki Gesztén, a beregi Gelénesen, és a Kárpátalján is előfordul, hogy be van építve egy kosár a bunda hátába. Hatalmasakat szól a botütés a kosáron, az Öreg egykedvűen tűri. Végül mégis ajándékot ad; táncát maga járja, a Jézuska kedvére. Topogó tánca a csörgős bottal, döngé- tése a nagyfejű fakalapáccsal, ugrálása közben a bolhák, tetűk, világba szórása, rázása – mágikus rítus-maradvány. Számtalan változatban látható mindez, a néző mégse un rá az ismételt poénokra („Gyere Öreg Betlehembe! – Hova? Vén tehenbe? Nem lelem az ajtó kilincset! – Sarka fele, öreg! – Szalka fele?”), az apró nézők számára például az újrahallás öröme hat. A csattanó tréfák nyomán megtörténik az ünnepi nevetésben való feloldódás.

A *dunántúli pásztorjátékokban* álmukat mesélik a pásztorok, itt az „elveszett aranykor” felidézése folyik, az óriások világának képei, kolbászból font kerítés (Csantavér), világszipó óriásszúnyogok, óriás gombák (Göcsej). E „mintha-víziók” a révület képei, miközben a valóságban „varjúcsontot ropogtatnak, üres kulacsot nyalogatnak”. Ám a védtelen Kisded befogadása egy akarattal történik,

még vetélkednek is: *Én, én... Én hoztam a kised Jézuskának a legszebb ajándékot: Egy göndörszörű báránkát, arra is akasztottam egy kis harangocskát. Tudom, nyerek tüle gráciát! Ühüm, ühüm; cupp, cupp, cupp, szól a gyermek-zenekar.* (Törökkanizsa, Doroszló)

A *felföldi ún. bibliás, angyalpásztoros betlehemes játékokban* is a Paradicsomból való kiűzetést emlegetik az angyalpásztorok. A Paradicsom lezárt kapuján át közlekednek, szimbolikus gesztus soruk mélyebb elemzést igényel. Miközben a maszkos Fehér Öreg, Kuba, maga is áttör, fabaltájával hadonászva ágál. Végül ráfekszik a baltára, testét oda-vissza járva, átlépik az angyalpásztorok. Végül a betlehem elé terelik, fél térdre ereszkedve ismét baltájával hadonászik, eltaszítják, eldől, majd botjaikkal felemelik. Most már megtérítve, bolhát, tetűt hintve, ugrál, tréfálkozva áldást szór a világba (Füzér).

A közeli *Boldva menti változatokban* hasonló a mese. „*Dicsérem a Jézust!*” – köszön be a szépszál angyal, hóna alatt apró betlehem. A hasonlóan szálas, „porcelánra keményített”, slingolt gatyás három angyalpásztor hatalmas döngő, csörgős botokkal járja köreit. Itt két Öreg van, a fehér Kecskés Peti meg a fekete Berdó. Ők síri álmukban is párosan fekszenek, elválaszthatatlanul, fejtől-lábtól, az angyalpásztorok leszorítják őket, kurrognak-morognak (mint Kurrah és Berreh Vörösmartynál!). Az angyal rájuk énekel, s újjászületve ugranak fel: „*Bárcsak régen felébredtem volna, ... mert amit csak megálmodtam mindent igaznak vallottam, hogy oda beléptem*” – éneklük az angyalpásztorok, misztikus élményükről vallván.

A *bábtáncoltató betlehemek* Felső-Tisza vidéki, Buda, illetve Balaton vidéki játékaiban a dráma, mint cseppben a tenger, játék a játékban jelenik meg. A földre született Isten apró jászla templomformájú bábszínpad mélyén áll. A szláv bábos betlehemes játékokban az egész környező világ felvonul. Nálunk angyalok, pásztorok örömtánca után a dunántúli játékokban a kéményseprő és az ördög verekszik. E dunántúli bábszereplők nem beszélnek.

A Debrecen, Sárospatak vonzásában, s Marosvásárhely környékén játszott bábtáncoltató játékokban a bábok szöveges jelenete igazi mini-dráma. A kegyetlen Heródes vérszomjasan fenekszik, fennhéjázik. Tüstént jön a kis Veres Vitéz (Marosvásárhely), illetve maga a Halál (Kölcse, Mezővári), hogy lefejezze. Hiába is „seggel, fartol” Heródes, egy kaszasuhintással fejét veszik! (Nyakáról cérnán lóg a báb feje.) Hassel Jóska főharangozó bolondul haran-

goz, a pap imádkozik a bűnös lelkiért, s már viszi is Plutóhoz a Pokolba, csizmatakarítónak.

A *bölcsőcske német eredetű játéka* leányok szokása, akik kis bölcsőben hordozzák adventi időben, házról-házra, a Kisjézus bábját. Bölcsődalokat énekelnek, a bölcsőt ringatják, – a csók, a Kisdéd „meglehelése”. De a meleg tej, az állatok párája, lépes mézecske, és a tűzben tündöklő hajnali Betlehem képe megjelenik pl. a csallóközi énekekben is (Gelle).

A *karácsonyi kecskejáték*, csattogós állú turka-bábbal és álarcos alakoskodókkal az óévet elbúcsúztató, az újévet köszöntő balkáni alakoskodás rokona. Hatalmas bundás óriások vezetik, védik a kecskét, a turkát – a nemét firtató kíváncsiaktól. (Hajdúdorog, Hajdúszoboszló). Az agyonütött, s...befújástól feltámadó turka (Ürményháza) tánca egyszerre idézi a meghaló és feltámadó Napot, az antik dionüszoszi ünnepek maradványaként.

Az egész Karácsonyeste elénk vetül, a *Karácsonyi asztalterítés* c. szokás-játékban, mágikus praktikáival (Alsó-Bodok), – egy szívfájdítóan szép régi világ! A nők hímes viseletben pompáznak, a közösen felszeletelt alma / óma, a jósló diók, a karácsonyi terítő alá szórt búza fölött a házaspár abrosz-húzogatósa: „Mit húz Ke’? – Konkolyt meg mindenféle gajzot! – Mit szór kend? – Búzának gyöngyit!” -szórja a négy égtáj felé a búzát a férj-, felidézve a karácsonyi asztal hiedelemvilágát.

A *Bő–Gazdag kovács*-témát ismerik a Zobor vidéken is (Alsó-Bodok), ott koldusének-dallamra fújják. A kovács lánya, a vak, kezetlen Sarolta lesz, „aki elvezeti Szűzanyánkat a barmok jászolához”. S e jótettéért Mária intésére – „Édesanyja vagyok a Világ Urának” – látni kezd és kezei kinőnek.

A *csillagjárás* hazánkban legkorábban adatolt, egykor általános, egyházi eredetű szokása Vízkereszthez kapcsolódott. Háromkirályok napján betlehemmel és csillaggal jártak a gyerekek Csallóközben, Dunántúlon, Felső Tisza vidéken. Az Alföldön, pl. Baján valaha rugós csillagot ugrattak az összeütött kardok közé.

A *Heródesjáték* a Háromkirály-járás és pásztorjáték kombinációja. Legszebb formája a gyertyánligetiek előadásában volt látható. Archaikus, még középkori játékformáját, feltehetően a betelepült német bányászok vitték Rahó vidékére. A játék menete: kezdődik a bekéretőző *Kengyelfutó* belépőjével, s az engedély

megadása utáni bevonulást követően egymással szemben két sorban állnak fel: a jobb oldalon, Heródes és a három zöldpásztor, a maszkos öreg és szekercés József. A bal oldalon a jövevények sora, a Háromkirályok lebegő kasmírkendő palástokban, Mária és az angyal. A játékmód kötött, színházilag kiírt jelenetben ágálnak a bibliai történet szereplői. A jeleneteket átkötő tánckörök, hol a háromkirályok és a pásztorok eltérő ritmusban, egy nagy körben forognak – sajátosak, gyönyörűek.

Igaza van mindazoknak, kik szerint a házaló játék azon sajátossága, hogy a betlehemmel maga a Kisded lép a családba, és a szentségházba bekukkantás személyessége a színpadra felkerüléssel csorbul. Ám, véleményünk szerint, e struktúráváltás a színi forma törvényeit erősíti fel – ha hiteles a játék, a játékszók közvetítésében létrejön ez az áramkör.

Az Öreg vaksi bóklászása a betlehem előtt, szintén ezt pillanatot készíti elő – „*Mék az? Az a nagyfilű?*” stb. – a Gyermekekre ismerés boldog örömet.

A *kunszentmiklósi Huszár* a mozgóképen – a Szórakaténusz Múzeum ideális, amfiteátrumot idéző terében – csákóját levéve gyűjti az adományt, s látható, ahogy mindenki versengve siet „*részt venni a nagy örömben*”, a szívből-adakozás élményében.

Talán elég ennyi, jelezni, milyen csodálatosan gazdag világba nyerünk betekintést, ha nyitott szívvel olvassuk a szövegeket, s tág szemmel nézzük e misztériumokat. Bízunk benne, hogy a felvett anyagok és a leírt szövegek egymást támogatva, kiegészítve, a maguk teljességével, önmagukért beszélnek. Reméljük, hogy a naiv nézőnek és a képzett szakembernek egyaránt kedve támad a belépésre ebbe a rejtett, ma már eltűnő világba, a betlehemezők, betlehemesek világába, amely a szent színház maga.

Budapest, 2009. május. 28.

PÁLFI ÁGNES

A költészet és a dráma ritmusnyelve a betlehemes játékokban

A színtér nyelve és a nyelv színtere

A betlehemes játékok egy-egy dramaturgiai típuson belül is igen eltérő szövegvariánsokban hagyományozódnak. A szüzsé központi eseménye a Megváltó születése, ám e „jó hír” artikulálásának változatos módozatai a beszédmód *egyenítésének* nyilvánvaló szándékát mutatják. Vajon mi ennek a szembevető jelenségnek a magyarázata?

Míg Jézus kereszthalálának húsvéti passiójátéka többnyire nyílt színen, gyakorta a szabadban, a nyelvi-etnikai (falu)közösség teljes nyilvánossága előtt zajlik, a téli ünnepkör betlehemes játékának közege a családi otthon intim, zárt tere. Az évkör e kitüntetett pontján ellentétébe fordul a szereposztás: nem a hívő járul a szentség elé, hanem a szentség kér bebocsáttatást minden egyes hívő hajlékába. (A templom kicsinyített mása a betlehemesek kezében ennek az irányváltásnak a jeltárgya, attribútuma.) A betlehemezés tehát nem a közösség egészének nyilvános eseménye, hanem egy olyan rituálé, amely a közösség minden egyes család(tag)ját külön-külön szólítja meg; mintegy azt sugallván ezzel, hogy a világ sorsa a kisdéd születésekor *itt és most*, ebben az intim közegben dől el. A betlehemeseknek az otthon zárt terébe való belépése már önmagában is *kegyelmi aktus*: a Fiú testet öltését előmozdító esemény, amely felülírja a szállásmegtagadás bibliabeli dramaturgiáját¹. Pontosan ebben különbözik a passiójátéktól, amely a szenvedéstörténetnek az evangéliumi „koreográfiához” hű megjelenítésével az egykori (és a mindenkori) közösség Jézussal szembeni bűnrészességének katartikus élményközegét hozza létre. A szenvedő Krisztussal vállalt sorsközösség műfaja a húsvéti ünnepkörben nem is a dráma, hanem a líra – lásd a Mária-siralom archaikus népi szövegvariánsait Erdélyi Zsuzsanna gyűjtésében.²

1 A legarchaikusabbnak tekinthető székely betlehemesben a „szálláskeresés” önálló dramaturgiai egység. Lásd ehhez a betlehemes játékok tipológiai áttekintését: Tömöry Márta – Szász Zsolt: *„Jön a Karácsony, borzas szakállal”* = Debreceni Színlap, 2006, december.

2 A karácsonyi és a húsvéti ünnepkörnek ez a fajta éles szembeállítását természetesen jog-

A betlehemezés olyan ünnepi alkalom, amikor a familiáris tér „szobaszínházában” nemcsak a játék szereplői lépnek föl valódi drámai perszónákként, hanem azzá válnak a betlehemeseket befogadó családtagok, a játék nézői is. Pap Gábor joggal fogalmaz úgy, hogy e játék kulminációs pontját nem is a színpadi értelemben vett cselekményben kell keresnünk: „A dramaturgiai csomópont az a pillanat, amikor maga a család megy oda a Betlehemhez, és megnézi, mi van a Betlehemben. [...] Vagyis itt a személyes átélésen van a hangsúly! Az egész ’produkció’ ezt célozza. És az egész produkció nem ér semmit, hogy-ha ez a személyes átélés nem következik be.”³ E kardinális kérdés kapcsán joggal veti fel Pap Gábor azt is, hogy a mai közönséghez, amely a betlehemes játékot pusztán színpadi produkcióként szemléli, nem érzékel meg a ma született Jézus.

Bevallom, a Betlehemes Találkozókon a közönség soraiban ülve engem is gyakran elfogott a kétely: szabad-e, lehet-e ezt a hagyományt ebben a tőle idegen színházi formában művelni, életre kelteni? S meg kell mondanom, hogy a megérkezés katarzisát, a szentség tapintható jelenlétét igazából a produkciókat követő személyes hangú párbeszédekben érzékeltem, amikor a műsorvezető Szász Zsolt az ország minden sarkából és a határon túlról idesereglett csoportok tagjait, vezetőit mint *vendéglátó*, mint családfő szólaltatta meg. Azt éreztem ezekben a pillanatokban, hogy végre itthon vagyok. S hogy nekem magamnak is ki kell tárnom az ajtót e már-már elfeledett anyanyelv előtt, amelyen a betlehemesek a „jóhírt” hozzák. A „jóhírt”, mely nem puszta szó, hanem a költészet és a dráma eleven, életteli valósága...

A felező tizenkettes mint a statikus és dinamikus egyensúly metrikai bázisa

A betlehemes játékok egymástól igencsak eltérő szövegvariánsaiban is szembetűnő a felező tizenkettes gyakorisága, meghatározó szerepe. Ez a metrikai alakzat, mely terjedelménél és szabályosságánál fogva a befejezett-

gal kérdőjelezhető meg, ha történeti nézőpontból vizsgálódunk. Hiszen – mint arra Bahtyin is felhívja figyelmünket – a középkori ember nemcsak a betlehemes játékokban hagyományozódó „karácsonyi nevetést”, hanem a „húsvéti nevetést” is kultiválta, ami sokkal inkább a szemléletbeli hasonlóság bizonyítéka: „A prédikátor szabados tréfákat és vidám anekdotákat engedett meg magának a templomi szószékről szólva, hogy ezzel megnevettesse a gyülekezetet, mivel az egykori felfogás szerint a nevetés hozta meg a vidám újjászületést a csüggedés és a böjt napjai után.” Vö. M. M. Bahtyin, *A szó esztétikája*, Bp., Gondolat, 1976, 247.

3 PAP Gábor, *Karácsony a magyar csillagos égen*, Debrecen, 1997, 46.

séget, a törvényt, az egyensúlyt, a világrend állandóságát sugallja, igen alkalmas annak az egyházi kánonnak a közvetítésére, amely a születés eseményét az evangéliumi hagyomány szellemében idézi föl, szólaltatja meg. Nem az *itt* és *most* újra aktuális drámában való cselekvő részvételre inspirál, hanem oly módon emlékeztet a Megváltó születésére, mint a múltban már lezajlott eseményre, *egyszeri* csodára. Jó példa erre a bazsi betlehemesben az „Angyalok szavaló kórusa”:

Az ég ölelkezett im akkor a Földdel,
Az egy igaz Isten az emberiséggel.
Új hit, új reménység szállott a szívekbe,
Lelki békesség és áldás a szívekre. (*csenget*)
Csak szeretet legyen mindenki szívében,
Áldás el nem marad, megsegít az Isten! (*csenget*)
E mai szent napon mi is megfogadjuk,
Hogy az Úr Jézust elhagyni nem fogjuk! (*csenget*) → szabálytörő, 5/6
osztású tizenegyes!
Arany helyett hitet hozunk oltárához,
Szeretet tömjénét rakjuk zsámolyához.
S miként a pásztorok és a bölcsek tevék,
Buzgón leborulva áldjuk Isten nevét. (*csenget, letérdelnek*)
Áldott-áldott, ki jött az Úrnak nevében,
Hozsánna, dicsőség a magas mennyekben!
E földön meg legyen végre már békesség.
Az emberek között örök testvériség.

Versében, *Az izgága Jézusokban* Ady Endre ezt a fajta szemléletmódot elégikusan, ám egyszersmind kritikai éllel úgy állítja elének, mint az üdvtörténeti végkifejletre – Krisztus második eljövételére – való inaktív várakozást, mely óhatatlanul reményvesztéssel jár: „Kegyes hölgy Krisztust egyszer szült rég / S azóta is hiába várjuk / Rívó anyától s jámbor csemetétől / Hozsannás idők teljesültét”.

Mindazonáltal a felező tizenkettes a teljességbe, teljesülésbe vetett hit versformája – nemcsak az örök, változhatatlan (szaturnikus) törvény, hanem az

ősbizalom metrikai alakzata is. S ennek a sorfajtának a játékba hozása sehol sem aktuálisabb, mint az évkörnek éppen ezen a pontján: december, a tizenkettedik hónap végéhez közeledve, amikor lezárul, el/le/betelik az év (*tél szavunk ugyanazt a teljesség-képzetet aktivizálja nyelvi tudatunkban, mint a telik ige*).

A betleheemes hagyomány jó néhány szövegvariánsában megfigyelhető, hogy a felező tizenkettes egyfajta alapnyelvként, a költői beszédmód stabil metrikai bázisaként funkcionál. Drámai értelemben azonban ezt a sorfajtat az teszi aktívvá, hogy nemcsak a statikus egyensúly demonstrálására, hanem a dinamikus egyensúly létrehozására is alkalmas. Ez az „állni látszó mérleg” képletesen szólva akkor billen meg, mozdul ki stabilnak tűnő egyensúlyi helyzetéből, ha új elemmel, egy „fölös” tizenharmadik (vagy még több) szótaggal bővül a sor; avagy fordítva: egy (vagy akár két-három) szótag helye is betöltetlen marad. Hadd idézzem erre példaként megint csak a bazsi betleheemesből a pásztorok replikáját az „Angyalok szavaló kórusára”:

PÁSZTOROK: (*csörgő, láncos botokkal a földet ütögetik és énekelnek*)

Bárcsak előbb felébredtünk volna, 4/6=10

Hogy a kis Jézust megláthattuk volna. 5/6=11

Már megcsendült a fülembé az angyal mondása, 4/4/6=14

Hogy kis Jézus született rongyos istállóban. 7/6=13

Odamegyünk, vagyon bátorságunk, 4/6=10

Reméljük, hogy kis Jézust meglátjuk. 7/3=10

Gyere pajtás, nosza pajtás, te is legyél társunk, 4/4/4/2=14

Velünk van a jó furulyás, a régi bojtárunk. 4/4/4/2=14

Mennyországba jer pajtás, jer pajtás, 7/3=10

Ottan léssen jó tartás, sör, bor, pálinka. 7/5=12

Egyik angyal furulyál, furulyál. A másik meg táncot jár. 7/3/7=17
(14+3)

Vígan zengjetez citerák, Jézus született. 4/4/5=13

Harsogjatok réztrombiták, Isten ember lett. 4/4/5=13

No, hát pásztorok örvendezzetez. 5/5=10

Köztetek van az Úr Jézus, dicsekedjetez-tek-tek-tek 4/4/5=13+3 (!)

Dicsekedjetez! (*rácsapnak az Öreg vállára, aki megbillen*) 5

Koredó, örülhetsz, hogy velünk eljöhetsz, kedvedet töltheted,
 $6/6/6=18$ (3×6)

hogya mi Urunk született. 7

Hallod, hallod pajtás, zörgetik a kulcsát, amivel felnyitják $6/6/6=18$
(3×6)

a pénzes ládicskát. Osztogatják tízesét, húszasát, máriását, $6/7/7=20$
($2 \times 7 + 6$)

ripegős, ropogós bankóját. $6/3=9$

Azt láthatjuk, hogy a pásztorok hol alá, föl fölébe mennek az „ideális” tizenkét szótagnak, miközben ennek az egyensúlyi helyzetből való kibillentésnek a gesztusok nyelvén is nyomatékot adnak: „*rácsapnak az Öreg vállára, aki megbílen*”. S ami a szótagok gyarapításának technikáját illeti, meglepő tudatosságuk bizonyítéka a tizenötödik sor, ahol a *tek* toldalék háromszori megismétlésével ezt az eljárásukat még mintegy karikírozzák is. Ami a szöveg lejegyzését illeti, az utolsó sorok esetében (ahol egyébként túlsúlyba kerül a szöveg „szabályos”, 6/6-os tagolódása), másfajta tördelés is elképzelhető volna (a ritmikai olvashatóság kedvéért a rendelkezésemre álló kéziraton egyelőre csupán annyit változtattam, hogy a tizenkilencedik sor végén álló *a* névelőt átemeltem az utolsó előtti sor élére).

A többletnek és a hiánynak ez a folyamatosan fenntartott feszültsége, opozíciós viszonya a formanyelv végső szemantikáját illetően úgy értelmezhető, mint a betlehemes játék drámai cselekményének szimbólum-értékű *ritmikai ekvivalense*, amely többféle, egymással ellentétes olvasatra is feljogosíthat:

1/ Jézus születésével olyan plusz-elem kerül a rendszerbe, amely fenyegeti annak stabilitását (lásd Heródes önvédelmi reakcióját, a betlehemi gyermekgyilkosságot);

2/ Érkezésével a Megváltó azt a hiányt tölti be, amely miatt a rendszer instabillá vált;

3/ A vallásalapító filozófus működésének hatására a „fölös” tizenharmadik elem „magamagától” selejteződik le (lásd Júdás öngyilkosságot);

4/ Krisztus nem háborút hoz, hanem békét szerez: „észrevétlenül” középbe áll, hogy világügyelő pantokrátorként fenntartsa azt a tükörszimmetrikus egyensúlyi állapotot, amely a nyelvi forma síkján jelen esetben a felező tizenkettes metrikai sémájának feleltethető meg.

(Tagadhatatlan, hogy az értelmezésnek ezek a széttartó alternatívái ma, kétezer év elteltével ugyanúgy – vagy még inkább – aktuálisak, a hivatalos egyházak bármennyire is igyekezzenek azon, hogy hangzatos retorikájukkal felülírják ezt az elnémított drámát, az egymásnak ellentmondó olvasatok artikulálásának etikai parancsát.)

A betlehemes játékok felező tizenkettesei – mint azt a fenti példából is láthatjuk – jobbra 4–5 évszázaddal korábbi költészetünk nyelvezetét őrzik: sokkal inkább emlékeztetnek Zrínyi veretes, toldalékrímes strófa-kompozíciójára, mint e metrikai alakzat 19. századi mestereinek (Arany, Petőfi) kifinomult ritmus- és rímtechnikájára, akik az ütemhangsúly nyomatéktrendjét a sokszor ellentétes (jambikus) időmértékes lejtéssel oldották, lágyították. De a betlehemes szövegek költői dikciója a Zrínyiénél is jobban hasonlít Balassi verselésére, aki a róla elnevezett strófában a 6//6 osztású tizenkettest egy páratlan szótagszámú hetessel toldja meg. Az így létrejövő ritmikai impulzus oly módon dinamizálja a sort, hogy folyamatosan úgy érzékeljük, mintha a szöveg egy virtuóz férfi szólótánc plusz-figurával bővülő aszimmetrikus képletté íródott volna.

A világgöltészetre kitekintve talán érdemes megjegyeznünk azt is, hogy a felező tizenkettes numerikusan és műfaji értelemben is rokonítható hexameter szótagszáma sem állandó: minimálisan tizenhárom, maximálisan tizenhét szótagot számlál, ami igencsak flexibilissé teszi ezt a sorfajtát. A felező tizenketteshez még inkább hasonlítható alexandrinban pedig tizenkét, tizenhárom és tizennégy szótagos sorok váltakozhatnak, ami azt jelzi, hogy a kötött szótagszám e terjedelmes sortípusok esetében korántsem univerzális és örökérvényű elvárás, normatív szabály.

A betlehemes játékok költői dikciójában két *egyidejű* tendencia érvényesül: a felező tizenkettes egyfelől olyan, „fölös” szótagokkal bővülő sorfajta, amely a kötetlen előnyelvi ritmikus „prózába” való átmenet metrikai bázisaként funkcionál; másfelől viszont, belső ütemtagolódását tekintve, olyan variábilis ritmikai alakzat, amely hiánytalanul tartalmazza és meg is szólaltatja azokat az ütemegységeket, melyek a rövidebb sortípusokban mint szimmetrikus és aszimmetrikus ütempárok válnak metrumképzővé: nemcsak a négy szótagra épülő felező nyolcas, hanem a 4/3 vagy 3/4 osztású hetes és a 3/2 vagy 2/3 osztású ötös is benne rejlik s így elő is hívható ebből a sortípusból. Sőt, a felező

tizenkettesben akár egyetlen szótag is lehet ütemképző, ha nem a „klapanciás” dikcióra készítő alapmetrumot (4/2//4/2), hanem az értelmi tagolást érvényesítjük a ritmizálásában (lásd például Arany 1/2/3//3/3 tagolású sorát a *Toldiban*: „Hej, pedig üresen, vagy félig rakottan”).

A betlehemes játékok ritmusnyelvében úgyszintén soha nem a metrum mechanikus érvényre juttatása, hanem a metrikai impulzus és az értelmi tagolás folyamatos egyeztetése figyelhető meg. Tipologizálásuk elsődleges szempontja pedig az lehetne, hogy az adott szövegben az élőnyelv ritmikailag kötetlenebb, „prózába” áthajló dikciója-e a jellegadó, avagy a versbeszéd kötöttebb ütemhangsúlyos alakzatai. (A *próza* terminusát azért indokolt itt idézőjelbe tennünk, mert a betlehemesek beszédmódja, de az élőnyelv általában sem azonosítható azzal az írásos formában létrejövő és hagyományozódó művészi prózával, amelyben a ritmus nem a szótagok és a szavak, hanem a mondatnál nagyobb nyelvi egységek szintjén válik tényleges formaképzővé.)

Vers és/vagy „próza”? – Az átmenet és a fordulat ritmikai alakzatai

A betlehemes játékok szövegvariánsaiban jól megfigyelhető, hogy a kötetlen élőnyelvi beszédmód előtérbe kerülése, dominánssá válása óhatatlanul profanizálja magát a műfajt is, ha hiányzik mögüle a metrikai háttér, a vers „szent” nyelvének ritmikai impulzusa. Eklatáns példája ennek a tarnaleleszi betlehemes népszínművekre emlékeztető dramaturgiája, amely a betlehemeseket fogadó család „prózai” előjátékával indul, s a szakrális történetet igen rövidre fogva, szinte csak jelzésszerűen idézi meg. A szentegyházasfalui „Angyalbetlehem”, amely terjedelmét tekintve is az egyik legbővebb szövegvariáns, a másik végletet képviseli: a szabályos, hosszan áradó felező tizenkettesek dominanciája folytán az ugyancsak parádés drámajátékkal⁴ szemben (illetve mellett) az epikai narráció, a betlehemi történet fennkölt, oratorikus megszólaltatása lesz műfajilag a jellegadó. Nem kritikái éllel emelem ki éppen ezt a két példát, csupán annak érzékeltetésére, hogy nyelvi és egyúttal műfaji értelemben is mi az a két szélső érték, amelyre a vers és/vagy „próza” kérdésköre kapcsán érdemes figyelemmel lennünk.

A korántsem teljes szöveganyag alapján is bizton állítható azonban, hogy a betlehemes játék voltaképpen drámai tétje a „szent” és a „profán” beszéd-

4 E drámajátékban a mitikus réteg kiírtsága is egyedülálló. Lásd ehhez: Tömöry Márta – Szász Zsolt, *„Jön a Karácsony, borzas szakállal”* = Debreceni Színpad, 2006, december.

mód, a vers és a „próza” dialogikus játékba hozása. Ezt átütő módon annak a dramaturgiai alaptípusnak a szövegváltozatai exponálják, ahol a cselekmény az angyal és a pásztorok színre lépésével, a családi otthon belső terébe való be-bocsátásának jelenetezésével indul (lásd csupán kiragadott példaként a tiszatardosi, az oromhegyesi, a horgosi, a karcsa-becskedi betlehemest, valamint a szatmári bábtáncoltatót). Érdemes volna e variánsok indító jeleneteiben tüzetesen megvizsgálni, hogy a verses és/vagy prózai beszédmód karakteres vagy épp csak nüansznvi eltérései hogyan tükrözik, illetve befolyásolják a dramaturgiai gondolkodás mikéntjét. Egyelőre azonban megint csak a bazsi betlehemest, illetve a dramaturgiailag hozzá közel álló pellérdi betlehemest emelném ki, vizsgálnám meg közelebbről.

A bazsi szövegvariáns azért is igen tanulságos, mert a felező tizenkettes nem csupán kész, eleve adott metrikai sémaként van jelen benne, amelyet ideális, „tisza” formájában – mint láttuk – az „Angyalok kórusa” szólaltat meg. E sortípus mint a *keletkező* metrum ritmikai impulzusa az élőnyelvi dikció természetes folyományaként áll elő, s válik az ütemképződés bázisává. A belépő három pásztor (Palkó, Vendel, Öreg) dialógusában e flexibilis és variábilis metrikai alakzat mintegy a közös alapnyelv szerepét játssza. A betlehemes játék központi térelemének kulcsmetaforájával élve ez a sorfajta tárja szélesre a kaput, amely a *bent* és a *kint* világát, a „szent” és a „profán” szféráját nyelvi értelemben összeköti, átjárhatóvá teszi.

A felező tizenkettes Palkó, az első pásztor szájából akkor hangzik fel először, amikor belép a belső térbe: „Szerencsés jó estét, / neked, házigazda!” Ez a cselekvés aktusával *egyidejű* nyelvi fordulat karakteres eltérést jelez a be-bocsátást megelőző párbeszéd ritmikus „prózájától”, illetve az Angyalt beléptető dalformától, melyeknek közös ritmikai alapegysége az öt szótagos ütem. Érdemes itt megjegyeznünk, hogy numerikusan az öt szótag pontosan az a határpont, ahol az élőnyelv természetes tagolódása, a szintaktikai egységek részekre szakadása megindul. A hosszabb beszédszakaszok egyben tartására törekvő értelemképzés mellett, illetve bizonyos értelemben vele szemben itt lép be az a fiziológiai alapú – a légzésből eredeztethető – ritmikai impulzus, amely nemcsak az ütemhangsúlyos, hanem az időmértékes verselés sorfajtaíának kialakulásában is döntő szerepet játszik (lásd pl. az ötös, illetve ötöd- vagy hatodfeles jambus váltakozását a szonettben és a blank-versben). A bazsi betlehemes szövegében is igen jól megfigyelhető, hogy ez a bizonyos öt szótag *közös*

ritmikai bázisa a kötetlen élőnyelvnek és a kötött sorfajokat (itt történetesen a közismert dalformát) játékba hozó versnyelvnek:

I. PÁSZTOR (PALKÓ): *(kintről megzörgeti a botját, bekiált)* Szabad-e betlehe-
mezni? 3/5

GAZDA: Szívesen látunk benneteket, csak kerüljetek beljebb! 5/4 5/2

ANGYAL: *(kápolnánál belép, énekel)*

Mennyből az angyal... 5

(kiszól) Gyere be te első pásztor! 4/4

PALKÓ: Szerencsés jó estét, neked, házigazda! Terítsd meg asztalodat fehér
abroszoddal, mert ma szegény szakállas pásztorok lepik el házadat!

6/6 7/6 7/6 3

(megzörgeti a botját és kikiált)

Gyere be, pajtás! 5

II. PÁSZTOR (VENDEL): Szerencsés jó estét, neked, házigazda! Mikor jöt-
tem, két farkas utamat állotta. Az vót a szerencsém, hogy a botocskám
hosszabb vót a farkas farkánál, mert másképp lerágta vóna. 6/6 7/6

6/5 4/5 3/5

III. PÁSZTOR (ÖREG): *(kint énekel)*

Pásztorok, pásztorok, mit cselekedtetek? 6/6

Hogy juhaitokról megfledkeztek? 6/6

I., II. PÁSZTOR: Gyere be, te vén dadó, mert odakinn megfagyó! 7/7

ÖREG: Szerencsés jó estét, nektek, kis fiaim! Megvagytok jó erőben, egész-
ségben? Ilyen öreg dadó létemre most érkeztem Jeruzsálem városából.

Alig gígyegeg-gögyögök! Jajjj! Összeesik. I., II. Pásztor az Öreget estében
elkapják, feltámoogatják. 6/6 7/4 6/7 4/4 4/5 (4+1)

Ha megfigyeljük, Palkó, az elsőként belépő pásztor beköszöntő szövegét
korántsem szabályos felező tizenkettesekben folytatja: a két rímteles hatost
(„Szerencsés jó estét, / neked, házigazda!”) egy plusz szótaggal bővülő hetes
követi (akárcsak a Balassi-strófában): „Terítsd meg asztalodat...”, majd ugyan-
ennek a 6/6/7-es tagolódásnak a variációs, 6/7/6-os ismétlődése, végül egy
három szótagos fél ütem: „fehér abroszoddal, / mert ma szegény szakállas /
pásztorok lepik el / házadat!” Ám, ritmikailag (és ezért aztán szemantikailag
is) itt igazából a „szakállas” jelző a „kilógó” plusz-elem, amely miatt megdöc-

cen az ütem, s a mondat végére három szótagnyi többlet keletkezik. Így aztán, bár grammatikailag lezárul, ritmikailag nyitva marad a sor – mint ahogy az a bizonyos kapu avagy ajtó is, ahonnan a másik két „szakállas” pásztor érkezése várható.

De felfigyelhetünk ebben a szövegrészben a „szent” és a „profán” szólamok közötti áthallásra, egyeztetésre is. Hiszen Palkó az angyal ritmusnyelvén, ugyanabban a 3/2 osztású ötösben („Mennyből az angyal” → „Gyere be, pajtás!”) szól ki Vendelnek, ami az égi és földi tér más-más régiójából érkező szereplők egymásra hangolódásának, a dialógusra és a nyelvcserére való ösztönös készítésének hallható jele, bizonyítéka.

Vendel, a másodikként belépő pásztor, miután megismételte Palkó szabályos 6/6-os köszöntő-formuláját, szövegét ugyanabban a plusz-szótaggal bővített hetesben kezdi, mint az előtte szóló: „Mikor jöttem, két farkas / utamat állotta”. Azonban a folytatás nemcsak szemantikai, hanem ritmikai értelemben is meglepő. Hiszen elvileg ez a mondandó a már előzetesen bekódolt ritmusképletre is rámintázható volna, szabadon variálva a hatos és hetes egységeket és megtartva a három szótagos zárlat (itt már szemantikailag motivált) ritmikai „csonkoltságát” is. Például így: *Az vót a nagy szerencsém / hosszabb volt a botocskám / mint a farkas farka / mert különben, úgy bizony / le is rágta volna / izibe.* Csakhogy egy ilyesfajta megoldás túlságosan is szabályos, kiszámítható, már-már mechanikus ritmust eredményezne, s nem kiugratná, hanem elbagatellizálná a pásztor különös, nem mindennapi kalandját a két farkassal, „akik” a betlehemi esemény helyszínére vezető útját keresztezték.⁵

5 Aligha vitatható, hogy Vendel itt az asztrálmítikus szimbólumok nyelvén fogalmaz, s így nem elégedhetünk meg azzal, hogy képnnyelvét csupán a „szürreális” népi humor megnyilatkozásának tekintsük. Az évkörön a betlehemes játékoknak ez az állandó szereplője, a Farkas (illetve a Kutya) a Bak–Rák tengelyre merőleges (a Bak kisévköri programját „keresztbe verő”) Kos–Mérleg tengelyen jelenik meg: az egyik oldalon mint a Kos keleti jelzőállata bukkan fel (ebben a hónapban esedékes a Húsvét, Krisztus életáldozata és feltámadása), vele átellenben pedig a Mérleg és a Skorpió közötti égbolt-mezőn válik aktívvá (lásd Action, a szarvassá változtatott vadász mítoszát, akit saját kutyái tépnek szét). Vendel kalandja szemmel láthatóan egyfajta „rivalizálásról” ad hírt a fény születésének karácsonyi misztériuma és a tavaszponton (a Kos havának kezdetén) esedékes fényrobbanás kozmikus eseménye között, és arról tudósít, hogy ez a mérkőzés aktuálisan a téli napforduló időtere felé tartó Pásztor javára dől el. Ez pedig arra utal, hogy kozmikus értelemben a fényhozó Jézusnak, a Bak nullpontján való világra születés eseményének van hosszabb távú érvénye (hosszabb „botja”), mint az évenként esedé-

A népi szövegalkotó azonban szerencsére nem így jár el, hanem úgy, hogy szembe megy ezzel a hallgatóság fülébe ekkorra már bekódolt metrikai elvárással, és a heteshez, de a hatoshoz képest is rövidebb ritmikai egységekre vált. Vendel „prózába” áthajló történetmondásában az imént már játékba hozott ötös lesz a domináns, egyre csökkenő, 6/5 4/5 3/5-ös szótagszámmal: „Az vót a szerencsém, / hogy a botocskám / hosszabb vót a / farkas farkánál, / mert másképp / lerágta vóna”. Ezenközben azonban, mivel szövegének összterjedelme az előtte szólóéhoz képest nyolc szótaggal bővül, nyelvileg is mintegy megtörténik az a meséjében tematikusan jelzett (idő)nyúlás, ami szemléletileg kitágítja a teret, érzékeltetvén, hogy ez a kaland „kilóg” a kisvilág zárt formakeretéből s egy nagyobb léptékű (kozmikus) dimenzió felé nyit.

A harmadik pásztor belépését jelenetező szövegszakasz első ránézésre már nem hoz ritmikailag újat. Ám az Öreg még kintről behallatszó éneke révén a felező tizenkettes valójában most rögzül, állítódik be úgy, mint a közös alapszöveg metrikai bázisa: „Pásztorok, pásztorok, / mit cselekedtetek? / Hogy juhaitokról / megfedekeztetek?” Majd Palkó és Vendel replikájában a pluszelemmel bővülő hetes emelkedik ugyanerre a rangra: „Gyere be, te vén dadó, / mert odakinn megfagyó!”

Az Öreg felező tizenkettessel indított, majd kötetlen „prózába” áthajló beköszöntő szövege ritmikailag és tematikusan is Vendel belépőjéhez hasonlatos – ámbár ő már nem a Gazdához, hanem, mint rangidős, pásztortársaihoz intézi szavait: „Szerencsés jó estét, / nektek, kis fiaim! / Megvagytok jó erőben, / egészségben? / Ilyen öreg dadó / létemre most érkeztem / Jeruzsálem városából. / Alig gígyegek-gögyögök! / Jajjj!” A tér konkrét lokalizálása (Jeruzsálem) révén most nem a mítikus, hanem a történeti idő válik foghatóvá: a Jézus születése óta eltelt kétezer esztendő, amit *itt és most* az Öreg alakjában testesül meg, válik tekintélyt parancsolóan jelenvalóvá. Ezért is hat oly váratlanul erővesztése, mely nemcsak fizikai, hanem szellemi (nyelvi) összeomlás is: „dadó” létére dadogni, kisedd módjára gügyögni kezd, mintha nem is ő lett volna az imént, aki magabiztosan formált mondataival belépett.

kes fényrobbanásnak a Kos havában. De vajon miért? Vendel képes beszéde mindjárt jobban érthető, ha tudjuk, hogy a nagy világidő precessziós rendjében a Megváltó születésének ez a rendkívüli eseménye – a térbeli és időbeli zodiákus szinkronizálódása – 26000 évenként egyszer fordul elő. Lásd ehhez PAP Gábor, *Karácsony a magyar csillagos égen*, Debrecen, 1997, 47–48.

Rendkívüli a jelentősége annak, hogy az Öreg gyermekké való átváltozásának ezt a drámai fordulatát, a halál és az újjászületés *egyidejűségét* ez a jelenet elsődlegesen nyelvileg artikulálja. Mégpedig úgy, hogy a szavak lexikai jelentése mellett („dada” = ’öreg’) a szótagok hangalakjában rejlő jelentésképző potenciált is aktivizálja („dada” → ’dadog’). A „gigyegek-gügyögök” ikerszó játékba hozásával pedig már nem is csak a szótagot, hanem a fonémát, az i–e–ü–ö fonémasort exponálja úgy, mint a kisded nyelvének „értelmen túli” jelentésképző elemét, bázisát. S ez a nyelvszemléleti fordulat a grammatika szintjén is tudatosan azáltal, hogy a „jajjj” hangalak itt egyszerre több formszintet képvisel, aktivizál: mint szótag önálló, egytagú ütemképző (akárcsak a *Toldi* fent idézett sorában); s mint mondatértékű lexéma egyrészt – életképi szinten – az összecsuklás fizikai aktusának nyelvi ekvivalense, másrészt – szimbolikus értelemben – az (újja)születés és a halál *egyidejű* drámai történésének akusztémája.

Ily módon a bazsi betlehemesben a nyelv közvetlen, elemi szintű értelemképző potenciálja felől nyer megerősítést Pap Gábor szimbólumfejtő olvasata, mely szerint e játék voltaképpen cselekményének kulcsfigurája az Öreg, aki vélhetően *ugyanazon* a kozmikus útvonalon (a Nyilas–Ikrek tengelyen) érkezik, mint a kis Jézus, és leli meg a bejáratot a földi kisvilág közegébe.⁶ Annak érzékeltetésére, hogy a nyelvi formaképzésnek a szemantika konkrét és elvont (szimbolikus) szintjeinek létrejöttében és differenciálódásában milyen döntő szerepe van, összehasonlítóképpen érdemes idéznünk a bazsival dramaturgiailag és motívumaiban is rokon pellérdi betlehemes nyitó jelenetének szövegét:

Az angyalok csengetnek az ajtóban vagy a kapuban.

PÁSZTOR: Be szabad-e vinni becsületes hajlékukba a betlehemi kis Jézuskát?

HÁZIGAZDA: Csak tessék!

PÁSZTOR: Szerencsés jó estét a gazdának és családjának! Gazduram, gyorsan, frissen takarítsd ki házadat és fehér abrosszal terítsd meg asztalodat, mert hamarosan fehér szakállú pásztorok lepik meg házadat. (*kiszól*) Gyere be, pásztor pajtás!

6 PAP Gábor: *Karácsony a magyar csillagos égen*, Debrecen, 1997, 25–26.

PÁSZTOR: Másodjára jöttem, be is köszöntöttem, ennek a szép háznak tájékára jöttem. Icipici boksa, feküdj már a sorba! Hallom suhogását, zörög már az ajtó. Gyere be te vén öregapó, mert odakint megfagyó!

ÖREG PÁSZTOR: Hüppödt tüdős, karikós jó estét kívánok, szerelmes fiaim! Én már látom kegyelmeteket, hogy jó mulatságban vagytok. Esztek, isztok, vendégeskedtek, de erről a vén, szegény, elhagyott, öreg apósotokról el is feledkeztetek. Hát nem tudjátok, hogy tél az idő, fázik a tüdő, járnak a farkasok, azok a vén labancok, akik a nyájunkat mind széjjelzavarják?! Hát ti, szerelmes fiaim, megvagytok-e?

PÁSZTOR: Meg-meg, apó! Iszunk-eszünk, ami van.

ÖREG PÁSZTOR: Haj, pajtás! Az én tokaji vörösboromnak párja nincs, ami nincs. A torkomat nem marja, mert nincs. *(Közben egy üres gyógyszeres üveget mutogat.)* De most már, kedves fiaim, egy fertály kilencre jár, feküdjünk fel a vetett ágyra! *(Lefekszenek a földre, horkolnak is közben. Az angyalok pedig énekelnek.)*

Ha megfigyeljük, a felező tizenkettes itt csak rigmusszerű betétként, miniatúrként bukkan fel a kötetlen élőnyelvi „próza” meglehetősen laza szövetében, és nem a ritmusnyelv folyamatosan játékba hozott metrikai alakzataként van jelen: „Másodjára jöttem / be is köszöntöttem, / ennek a szép háznak / tájékára jöttem. / Icipici boksa, / feküdj már a sorba! / Hallom suhogását, / zörög már az ajtó.” Ebben a szövegváltozatban a kedélyes, familiáris beszéd-mód, az evés-ivás, a profán életképi jelleg kerül műfajilag az előtérbe, illetve annak a határnak az érzékeltetésére tevődik át a hangsúly, amely a profanitás és a szakralitás világát elválasztja egymástól. E kettősség az ébrenlét és az álom oppozíciója révén válik drámai értelemben jelenvalóvá: a pásztorok *álmlukban* hallják meg a Jézus születését elűjságoló angyalok hangját; s a bazsi betlehe-mesben elbeszélte mitikus farkaskaland ugyancsak a Pásztor *álomlátása* révén idéződik meg, jóízú, „kulináris” átiratban:

PÁSZTOR: Én is nagyon szépet [álmodtam]. A házigazda olyan hosszú kolbaszt ajándékozott, hogy az egyik végét én rágtam, a másikat a göröcsönyi kutyák. Hát te, pajtás, mit álmodtál? *(Minden kérdésnél föltérdeleg, s csiklandozva, veregetve ébresztgeti a társát.)*

Szójátékok és „félrehallások” – a rím kettős természete

A betlehemes játékokban a rím formaképző szerepe, funkciója – mint ahogy a költői nyelvben általában is – kettős természetű. A rím egyrészt – Tinódi, Zrínyi és Balassi verseléséhez hasonlóan – az azonos grammatikai/lexikai kategóriát képviselő szóalakok végződésének alaki hasonlósága, egyezése révén jön létre – ebben a minőségében a *gondolatritmus* rendezettségét érvényre juttató *sorképzés* bázisaként játszik elsődleges szerepet. Igen gyakoriak a *rágrímek* („Az Isten áldja meg e háznak gazdáját! / Nemcsak gazdáját, de minden lakóját! / Töltse meg sok jóval pincéjét, kamráját! / Áldja meg, áldja meg magyarok hazáját” – Tiszatardos); de nem ritka az *önrím* („Bárcsak előbb felébredtünk volna / Hogy a kis Jézust megláthattuk volna” – Bazsi) és a *sorbelseji* rím sem: „Menjünk mi is jászlához örvendező szívvel. / Boruljunk le lábához, mély hódolattal, hittel! / Isten Ő és megváltó, Atyánál közbenjáró / Nem félelmes: nyájas, kedves, / Mint kisgyermek jött hozzánk, / Biztatón mosolyog ránk.” (Boldva).

Viszonylag ritkább az a 19. századi költészetünkben egyre inkább előtérbe kerülő rímelési mód, ahol a hangalaki hasonlóság úgy mond „véletlenszerű”, nem az azonos grammatikai kategória folyománya: „Itt van már a rét közepén szegény, öreg Jakab, / Sántít, vérzik a szakállá, jaj, tán meg se marad! / Hogy miket tett ez a vénség a kis betlehemért, / Tanulhatunk mi is tőle bátorságos erényt” (Ada). A betlehemesek *asszonáncái* a 19–20. századi műköltészetben nevelkedett fül számára néha meglehetősen tompák, nem mindig csengenek „jól”. Holott láthatóan korántsem arról van szó, hogy a népi szövegalkotó/szövegmondó ne érzékelné a különbséget a tompán s az élesebben csengő rímek között, hanem hogy tudatosan él ezzel a kettősséggel – vélhetően azzal a szándékkal, hogy szertefoszlassa a hallgatóságban a tökéletes rend, a dolgok előre tervezhetőségének, kiszámíthatóságának forma-táplálta illúzióját. S bizonyára nem véletlen, hogy a hosszúpályi betlehemesben például éppen a Be-tyár szövegére jellemző ez a fajta „deviáns” rímtechnika (ami, hadd jegyezzem meg, fiatal kortárs költőinknél mostanában egyre nagyobb népszerűségnek örvend): „A múlt éjjel egy nagy úrhoz bementem, / Perselyemet az asztalára tettem. / Mondtam neki: tegyen bele pénzt, amennyit akar, / Mert ha nem tesz, akkor azonnal meghal. / Az Úr megijedt, nyúlt az erszényibe, / Elővette a pénzt, s a perselybe tette.”

Az időben és térben távoli, élő és élettelen dolgok „névmágiája”, a „véletlen” hangalaki hasonlóságukra rájátszó „szóviccek” nem tartoznak szorosan a sorképző kötött versnyelvre jellemző rímelés körébe. Mégis az a meglátásom, hogy ezek a gyakorta „félrehallásnak” minősített, komikus hatást kiváltó szójátékok, ki- avagy beszélések olyan állandósult formaelemei a betlehemes játékoknak, amelyek nemcsak e dramatikus hagyomány sajátos rímfelfogására vetnek fényt, hanem a rím tágabb értelemben vett poétikájára nézvést is tanulságosak. Azt az *organikus* nyelvfelfogást demonstrálják, juttatják ugyanis érvényre, hogy a fonémasor alaki egyezése, hasonlósága nem esetleges, véletlenszerű homonímia, hanem a teremtő nyelv jelentésképző potenciáljának „értelmen túli” bázisa, mélyrétege. A gyermek, a költő, a bolond prelogikus, analógiás gondolkodásmódja ez, akik mintha egyként nem vennének tudomást arról a racionális megfontolásról, hogy a nyelvhasználat szabályait a szavak pontosan körülhatárolható szótári jelentésére és „egzakt”, tudományosan bizonyítható etimológiájára volna célszerű alapoznunk. Ez a napjainkban uralkodó „felvilágosult” nyelvszemlélet – minden látszat ellenére – továbbra is azt a fajta merev, a normatív esztétika szabályai szerint megkonstruált művészi világképet preferálja, mely szigorúan tiltja a határátlépést, a „stíleklektikát”, és – népiesen szólva – a „hogy kerül a csizma az asztalra” kérdésével hozakodik folyamatosan elő.

A betlehemes játékok szövegalkotója azonban korántsem naiv, „együgyű” gyermek, aki pusztán vele született nyelvi ösztöneire hallgat, hanem nagyon is tudatos felnőtt, aki – mintegy bolondnak álcázván magát – e szójátékokkal, „félrehallásokkal” szándékosan provokálja azt a „felvilágosult” korszellemet, amelynek a hatása alól ő maga sem vonhatja ki magát. Bizonyos értelemben „kétlelkű” költő maga is; hiszen nem lehet nem észre vennünk, hogy replikáinak ezzel a pimasz rímtechnikájával nemcsak az egyházi kánon „szent” nyelvét parodizálja, hanem annak eltorzított, „görbe” tükör-képét, vagyis a maga „profán” nyelvezetét, beszédmódját is. Lássunk néhány példát e táncszókra is emlékeztető replikákra, az egymásra licitáló „félrefordítások” jellegzetes, bicebóca rímtechnikájára :

ANGYALOK: GLÓRIA!

BOJTÁR: Hallod, öreg, gomolya!

JUHÁSZ: Jó is volna kettő-három az öreg gyomromba! ...

HERÓDES: Hallod, öreg, GLÓRIA!

JUHÁSZ: Ugorjon ki a szemed gubója!

(Hosszúpály)

A horgosi betlehemesben, ahol a rímhívó szó ugyancsak a „Glória”, az Angyal replikájának „cigányos” halandzsza-szövege mint saját „ferdítés” azért érdekes, mert ezzel egy „mágikus” nyelvi réteget, egy megfoghatatlan, kettős identitású „szereplőt” is megszólaltat, bevon a „szent” és a „profán” szólamok versengésébe:

ANGYAL (csenget): Glórija!

PÁSZTOR: Gomolya.

ANGYAL (csenget): Glórija!

II. PÁSZTOR: Vén gólya.

ANGYAL (csenget): Glórija! Inek szelszűz deja!

MAKSZUS: Hallod, pajtás: tarka tehén ugati a fíját a góréba!

Ugyancsak ezt a „mágikus” nyelvi réteget hozza játékba a *lövétei* betlehemes, amikor a szereplők – rituális botos táncuk közepette – egy maguk alkotta „püngrüc”⁷ nyelven replikáznak:

VÉN MOSZUJ: (táncszót ropogtat)

Jobbra fordulj! – Balra fordul! – De matyuke lancsudate!

Erre középre tartja botja végét, a többiek egyszerre ráütik a magukét, majd ritmikusán mondják, egymásnak adva a szót.

KECSKEPÁSZTOR: Kifajine!

BÁCS: Dejudáte!

VERES ÖVES: Decsokánye!

MISAEEL: Deszaline!

RONGYOS: Desaláte!

TÓDOR és az összes pásztor: He-nye-he!)

7 József Attila kifejezése arra az általuk kreált „titkos” nyelvre utal, amelyen kisgyermekkorában nővéreivel társalkodott..

S lássunk egy példát a szatmári bábtáncoltatóból a „Betlehem – vén tehen” egymásra rímeltetése, amely az egyik leggyakoribb „félrefordítás”:

II. PÁSZTOR: Gyere, Öreg, Betlehembe!

ÖREG: Hova, hova, vén tehenbe?

II. PÁSZTOR: Nem, Öreg, nem, Betlehembe!

ÖREG: Oda, oda, Debrecenbe, sósperecet rágni!

E szójáték azért vált ki harsány nevetésre ingerlő komikus hatást, mert a betlehemi cselekmény helyszínének animális „vén tehen” metaforája egy olyan enigmatikus hasonlat, amely elsődlegesen, drámai értelemben a „profán” *életképi* jelentést mozgósítja, hozza „humorálisan” játékba. S rejtjelezi csupán, hogy e nyelvi „átkapcsolás” hátterében egy olyan szinkretikus világkép húzódik meg, amely korántsem tekinti lezártnak a „pogány” és keresztény kultusz közötti hitvitát, hanem éppen ellenkezőleg: a dialógus fenntartásában, a kétfajta nyelvállás, beszédmód, szimbólumkészlet nyílt színi ütköztetésében, megmértetésében, illetve kölcsönös egyeztetésének (újra)kezdeményezésében érdekelt.

Meggyőződésem ugyanakkor, hogy e szójáték világképi mögöttese akkor is „átjön”, ha megszólaltatója történetesen nincs tisztában a „vén tehen” metafora mitikus „konnotációjával”. Mint ahogy e replikából egyértelműen „átjön” a konszenzusra való törekvés attitűdje is. Hiszen ha a szövegalkotó szándéka pusztán a Betlehem kifigurázása, a szakrát megsemmisítő gúnykacaj kiprovokálása lett volna, akkor alighanem a „szent tehen” közzsájon forgó toposzát veti be inkább. A „szent” jelző használata azonban itt olyan nyílt színi blaszfémia volna, ami azon nyomban törölné a Betlehemre rímeltetett „profán” hasonlat enigmatikus voltát is. Kiszűrné a képből ugyanis azt a szemantikai többletet, amely itt e kultikus anyaállat „vén” jelzőjében összpontosul. A betlehemes játékokra mintha kiváltképp érvényes volna József Attila hitvallása, hogy a műalkotás minden egyes szava archimédeszi pont: olyan magáért beszélő, ugyanakkor önmagán túlmutató jel, vagy ha tetszik, „össejt”, melyből a művész organikus működése akár újra is generálható.

Ahhoz nem szükségeltetik különösebb háttértudás, hogy belássuk: ennek a titokzatos (hisz testet nem öltő) „vén tehennek” a színen alakot is öltő férfi-párja éppenséggel e játék kulcsfigurája: az Öreg pásztor, aki a legszerényebb számítás

szerint 365, ám az is meglehet, hogy 2000 évet számlál. S ha van némi nyelvérzékünk, felfigyelhetünk arra is, hogy a *v/f* szabályos hangmegfeltetés folytán a „vén” és a *fény* szavunk jelentésbázisa eredetét tekintve vélhetően azonos. S így bizvást megkockáztathatjuk a feltevést, hogy ennek az elaggott anyaállatnak legalább annyi köze lehet a fényhozó Messiás világra jöveteléhez, mint az Öregnek vagy mint Betlehemnek, amely (vagy *aki*) – mint az *anyaszentegyház* kicsinyített mása – ugyancsak nem pusztán díszlete, hanem főszereplője ennek a drámajátéknak. S ha e nem is annyira „rejteki” tudás szemmel látható nyomait követjük, minden esélyünk megvan rá, hogy egyszer csak konkréttá, foghatóvá váljanak számunkra e történet égi dimenziói is: azok a kozmikus mozgástörvények, amelyeknek (egykori) ismeretéről a betlehemes hagyomány „enigmatikus” képnyelve tanúskodik. Pap Gábor szimbólumfejtései ékesen bizonyítják, hogy ez az elfeledett tudás igenes visszaszerezhető, s hogy ezekből a szövegekből akár a teljes világkép rekonstruálása sem lehetetlen.⁸

A betlehemes játékok drámai tétje azonban nem ez. E hagyomány napjainkban is keletkező szövegvariánsai azért becsesek egytől-egyig, mert a mindenkori jelen, az aktuális helyszín, az adott közösség nyelv- és tudatállapotának hűségese lenyomatai. Annak dokumentumai, hogy *itt és most* milyen úton-módon próbálnak behatolni (betlehemezők és vendéglátók egyként) önmaguk intim, belső terébe, ahol *személy szerint* válhatnak cselekvő részeseivé – egyszerre alanyaivá és tárgyaivá – a születés misztériumának. S hiába a betanult versek, a tavalý még oly jól bevált koreográfia, a sikerre sosincs bombabiztos recept. A felszabadult *ünnepi* nevetés azonban jó jel – mindenek előtt a fesztelen *otthonlét* biztos jele, és – nem mellesleg – élő cáfolata annak a vádnak, hogy a kereszténység humortalan vallás volna. A betlehemezők „szóviccei” keltette nevetés olyan „spirituális gyakorlat”, amelyben az a „poén”, hogy felszínre hozza, élővé teszi a *tudom, amit nem értek – értem, amit nem tudok* paradoxonát. S ahogyan Novarina, napjaink jeles színházrendezője fogalmaz, ezzel „meggyógyít, kimos bennünket, hirtelen megújítja lelkierőnket... másképp köti össze a valóságot, fordítva csomózza a nyelvet, és átmegy a falakon”. Pap Gábor a nyelvi humornak ezt az elementáris hatását a betlehemes játék egy

8 A „Betlehem – Vén tehen” szójáték mitopoétikus értelmezését lásd: PAP Gábor, *Karácsony a magyar csillagos égen*, Debrecen, 1997, 27, 34.

szerre konkrét és tárgyi metaforájával élve így teszi szemléletessé: a nevetés „olyan ajtó, amelyik fölfelé egyenesen az égbe visz tovább, lefelé pedig a földre hoz le”⁹.

Összegzőképpen elmondható: a betlehemes játékok eddig felgyűjtött szöveganyagának korántsem teljes mustrája azt igazolja, hogy ez a hagyomány nyelvi értelemben sem csupán „muzeális” érték. Közel ötszáz év költői gyakorlatának, a kötött verselés és az élőnyelvi „próza” egymásba áthajló beszédmódjának olyan minden ízében eleven készlete ez, melyet a szövegalkotók nemcsak megőriztek, hanem szabadon tovább is alakítottak, s a maguk képére formálnak mind a mai napig. 19–20. századi verselésünk „rafinált” rímtechnikájára ugyanúgy találunk benne példát, mint Balassi vagy Zrínyi veretes sorzárlataira. S ami e költői drámanyelv hihetetlenül flexibilis és variábilis ritmikai gondolkodását illeti, gyakorló „profi” költőként kortársaim nevében is bizvást állíthatom, hogy jócskán volna mit merítenünk ebből a tudásforrásból – nemcsak „technikai”, hanem bölcséleti értelemben is.

S hadd üzenjek végezetül mindazoknak, akiket ezekért a szövegekért – (újra)alkotásukért és megszólaltatásukért, lejegyzésükért és gondozásukért – csak hála és köszönet illet. *Honnan és hová?* – Arany János 1877 nyarán íródott filozofikus költeményének apropója egy új tudományos felfedezés volt: ekkor nyert csak bizonyítást, hogy a hullócsillag nem káprázat, hanem valóságos „égi bolygó”, ahogyan azt az elragadtatott emberi szellem, a „golyhó” – a bolygóval hangalakjánál fogva egylényegű, vele egy húron pendülő költői lélek – mindig is hitte. Aranyt e tudományos felfedezés korántsem arra indítja, hogy azon tépelődjön, mostantól fogva ugyan mire is valók a poéták, hanem éppen ellenkezőleg: versében amellet érvel, hogy a mindenkori költőnek nagyon is igaza volt tehát, amikor a „tudós okoskodás” szirénhangjaival dacolva ragaszkodott az elődeitől ráhagyományozott ősi tudáshoz. Költeményének záró gondolatsora ma talán még aktuálisabb, mint volt a maga idejében, a nemzetünk számára ugyancsak viharos 19. század végéhez közeledve. Érdemes hát szó szerint felidéznünk, hogy erőt merítsünk belőle:

9 Id. mű, 27.

Ami annyi szívbe oltva
Élt világ kezdete olta;
Mit remélt a hindu, párz;
Amért lángolt annyi oltár,
Zengett Szíonon a zsoltár:
Hogy nem addig tart az élet,
Míg alatt a testbe' jársz;
Hanem egykor újra éled,
S költözzék bár fűbe, fába
Vagy keresztül állaton:
Lesz idő, hogy visszatérhet
Régi nemes alakjába,
Megtisztulva, szabadon;
Vagy a „boldogok szigetjén”,
Mint hivé a boldog hellén,
Vagy az üdvezültek helyén,
Mint reméli a keresztyény,
Lesz dicsőebb folytatása:
Én ezt meg nem tagadom.

BETLEHEMES JÁTÉKOK

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

FELVIDÉK

BETLEHEMEZÉS ZOBORALJÁN

Geszte, Nyitrai járás, Nyitra megye

A játékot a felső-ahai Södrő Hagyományörző csoport adta elő. A Nemzetközi Betlehemes Találkozón hét ízben vettek részt, 1998 és 2008 között.

Adatközlő: Belány József, 1902-ben született, Gesztén, ki részese, sőt irányítója volt a betlehemes csapatnak.

Gyűjtő: Jókai Mária, 1988-ban.

E pásztorjáras sajátossága, hogy nincs benne betlehemes szentségház, az öreg Kubo körül forog a játék.

A gesztei betlehem szereplői: Kubo, püspök, 2 angyal, mind férfiak.

Püspök: fehér gyócsgatya és ing, vállán és derekán keresztül piros szalag.

A fején csúcsos papír püspök sipka, piros szalaggal díszítve és hosszú bot.

Angyalok: fehér ing és gatya, zöld vagy kék szalag a vállukon, derekukon.

Nekik is volt botjuk.

Kubo: egy szakajtót kötöttek a hátára, az irhamellény alá, púpnak, fején báránybőr sapka, vászon öltözetben ő is, görbe botja volt. Nem beszélt.

Zsákot is vittek. Luca után karácsonyig jártak.

Ha magyar falu magyarul, ha szlovák szlovákul adták.

- Dicsértessék a Jézus Krisztus!
- Szabad a betlehemeseknek bejönni?
- Szabad!

MIND A NÉGYEN: *(bemennek a szobába és énekelnek)*

Pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el,
Betlehem városába,
Rongyos istállócskába,

Re-já-ja,
Ökör, szamár melegítő
Párája.

I. ANGYAL: Most feküdj le Kubo

Ide a száraz botomra!

Mert, ha nem, nagyot koppintok a púpos hátadra.

KUBO (*lefekszik a botjára*)

Ének: No hát akkor hagyjuk itt, hagyjuk itt,

Nyáját és a csordát,

Gyerünk oda mindnyájan,

Az úr szeme egy nyáján,

Mondjuk bátran: hopp, hopp, hopp. (*itt rákoppintanak a Kubóra*)

Itt a tolvaj sem lop!

II. ANGYAL: Kelj fel Kubo! Ne aludj!

Éjjel-nappal korhelykodtál.

A nyájadról nem gondoskodtál!

Fiatalkorodban jó dógod vót,

Most megöregedtél!

Sajnálod, hogy nem házasodtál meg!

A te hibád, hogy nincs asszonyod!

KUBO (*fekszik, nem szól semmit, szótlanul túri a verést és a szidást*)

Ének: No, hát akkor hagyjuk itt, hagyjuk itt,

Nyáját és a csordát!

Az Úr szeme e nyáján,

Gyerünk oda mindnyájan,

Mondjuk bátran hopp, hopp, hopp.

Itt a tolvaj sem lop!

PÜSPÖK: Kelj fel Kubo, ne aludjál!

Egész éjjel korhelykodó,

Magadról nem is gundózkodó!

Nincs asszonyod!

Korhely vótá, azé nincs asszonyod!

Kelsz föl vagy nem!

Kelj fel Kubo, ne aludj!

KUBÓ: *(egész idő alatt lökdösik a földön, felkel, de nem szól semmit)*

Ének: *(mindnyájan énekelnek, körbejárnak és a botjaikkal verik a ritmust)*

No, hát, akkor hagyjuk itt, hagyjuk itt,

A nyájat és a csordát!

Gyerünk mi is mindnyájan!

Az úr szeme egy nyáján,

Mondjuk bátran: hopp, hopp, hopp,

Itt a tolvaj sem lop!

De üresen el ne menjünk,

Ajándékokat vigyünk.

Vagy egy darab csondorkát,

Szép dongó báránykát,

Mint Istennek tetszik,

S tőlünk kitelhetik!

Így szegények Betlehembe

Elindulának.

Betlehemnek városába

Be is jutának.

Az Úr Jézust imádják,

Dudát szépen megfújják,

Józsefnek és Máriának jónapot mondanak,

Józsefnek és Máriának jónapot mondanak.

MIND A NÉGYEN: *(az adományt zsákokba, kasba gyűjtik)*

– Köszönjük szépen az ajándékot!

– Boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk!

A GESZTEI BETLEHEMZÉS SZLOVÁK VÁLTOZATA

A szereposztás és öltözék azonos a magyarral.

Ének: Vstavajte pasterovej,

Podťe do pole!

Čo si sa tam celu
Svieti pri Beteleheme.
Anjieli spívajú
Glória Deum
Narodila Krista Pána
Syna Božého.

Az ének alatt Kubo lefekszik és boton alszik. Az angyalok körbejárják, majd ének alatt is bökdösik.

Ének: (így ébresztgetik) Vstavaj Kubo, hore, hore!
Obušтім Ťa
Keď nestanes hore, pobuším Ťa!
Vstávaj Kubo – hore, Kubo
Hovorím!

Amikor felkelt Kubo, közösen mondták el a köszöntőt.

Vers: Vinšujem Vám
Vyročné sviatky
Aby Vám dal Pán Boh
Zdravia, šťesti, milosti,
Nebeské požehnaní
A po smrti pokánosť obsáhnutí. Amen.

GYERTYÁNFIGETI „HERÓDES”-JÁTÉK

Római katolikus egyházi betlehemes játék

Kárpátalja, Rahói járás, Máramaros megye

Fellépett a gyertyánfigeti Heródes Csoport a Betlehemes Találkózónkon 1995, 2001, és 2008-ban.

Lejegyezte: Riskó György, 1995-ben.

Adatközlő: Eiben István, Eiben Éva, Gyertyánfiget, 1995.

Játszották 1995-ben: Eiben István, Kusz József, Eiben Sándor, ifjú Eiben István, Mezei Viktor, Lembák Sándor, Erdelyi Vilmos, Zadránszky Arnold, Weiss József, Weiss István.

A játsszók kora: 14 évestől 60 évesig.

A játék szövegét leközölte RISKÓ GYÖRGY: *Pásztorok keljünk fel... Kárpátaljai betlehemi játékok*. KMKSZ, 1999. Nagyszöllős, Ugocsa print, 209–215. p.

Szereplők: Mária, József, Angyal, Kengyelfutó, Heródes, Háromkirályok, Három pásztor, Öreg pásztor

A játsszók öltöze

Mária: (érdekesége: fiatal fiú vagy férfi játssza) hosszú fehér lepelben van, melynek alját csipke díszíti. Haját fehér kendő takarja, melyet az áll alatt rögzítenek, fején díszes korona. A hosszú lepel felett egy rövidebb, nyomott mintást hord.

Szent József: fekete ünnepi öltönyt hord, fehér inget, kezén fehér kesztyűt, fején díszes henger alakú süveg, kezében fejsze.

Angyal: hosszú fehér lepelben van, derekán öv, fején díszes henger alakú süveg, kezében kardot tart, melynek hegyén kereszttel díszített aranyalma van.

Kengyelfutó: fején díszes henger alakú süveg. Hosszú fehér leplet hord, alján csipkedísszel. Bal válláról a jobb csípőig széles tarka mintás kasmírkendő húzódik. A kendő széle rojtos, kezében csengettyűs botot tart.

Heródes: fején korona, sötét zekét hord, kezén fekete bőrkesztyű, vállán köpenyt hord, sötét virágmintás, rojtos kasmírkendőt, melyet a mellén csillaggal díszített pántocska fog össze. Lábán fényes csizma.

A Háromkirályok öltözete egyforma: fejükön korona, fehér ing, fehér nadrág, keskeny fekete nyakkendő, széles selyemöv egészíti ki öltözetüket. Vállukat virágos virágmintás, rojtozott, nagy kasmírkendő fedi, melyet a Heródesnél megfigyelt pánt fog össze. Kezükből hosszú kampós ezüstszerű botot tartanak.

A három pásztor öltözete is hasonló egymáshoz, lényegében a hegyi pásztorok viselete: fehér vászoning van rajtuk, az ing mellrészét, a felsőkart, a kezelőket díszes hímzés borítja. A szűk fehér nadrágot és az inget széles bőrtüsző/öv fogja össze. Gyűszűvel összefogott nyakravaló, tarisznya, zörgőkkel ellátott bot, kalap egészíti ki ruházatukat, lábukon könnyű bocskor, kalapjukon zöld ágak. Az öreg pásztor fején kucsma, szőrével kifelé fordított guba, arcát sötét álarc fedi, melyet hosszú kóc bajusz s szakáll ékesít. A szemeknél körbe van vágva. Kezében botot tart.

A gyertyánligeti betlehem/szentségdoboz kárpátaljai viszonylatban egyedi darab. A gyertyánligetiek elmondása szerint nagyon régi, valószínűleg a 19. századból való német kisiparos munka, melyet nem túl nagy példányszámban kézfestéssel készítettek. A gyertyánligeti betlehemesre jellemző, hogy hagyományosan a karácsonyi ünnepek alkalmából, a helyi római katolikus gyülekezet előtt bemutatásra kerül a helyi templomban.

A játék menete

KENGYELFUTÓ: Dicsértessék a Jézus Krisztus!

HÁZIGAZDA: Mindörökké. Ámen.

KENGYELFUTÓ: Augusztus császár idejében rendeltetett rektora marsruta:¹ Mielőtt bejönnének a fővárosba, ahol őt nemzetségesen² szerint fogadják hazájukban. Ezért elküldetvén mint egyházi szolgát, engedelmet kérni, nem óhajtják-e a kis Jézust üdvözölni és őt hajlékukba befogadni. Ezért kérek szabadságot,³ szabad-e a kint lévő társaimnak bejönni.

1 rendelet, parancs

2 nemzetség szerint

3 engedelmet

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Ének: Már az egek harmatoznak,
Földre gyümölcsöt hoznak:
Nektek hoznak és minékünk,
Ádám maradékainak.
Az ég kapcsa, a földet tartsa
E gyönyörű muzsika!

HERÓDES: Íme, látom, ti itt mindnyájan
Idegenek vagytok
Honnan a ti származástok?
S miről szól az utazástok?
Mondjátok el szaporán!

I. KIRÁLY: Uram, Királyom, mi Napkeletről jöttünk ide sietve.
Kérjük tehát könyörgésünk ne legyen megvettette.

HERÓDES: Mi volna az, amit Ti kértek? És mi a kívánságotok?
Hogy én is tudjam, s ne legyen hasztalan a járásotok!

II. KIRÁLY: Láttunk mi is Napkeleten egy szép csillagot feltűnni.
Azóta a szívünk vágya nem tud bennünk megszűnni.

HERÓDES: Mit jelent az a szép csillag? Én is azt akarom tudni!
Mely nektek naponta nyugtot nem hagy, nyugodni!

III. KIRÁLY: Ím Messiást jelent a szép csillagnak ragyogása,
Mely szépségére és fényére az egen nincsen mása.

HERÓDES: Menjetek hát az én országomban
És ott keressétek fel Őt, de azért nekem hírt adjatok,
Ha feltaláljátok – nyomban! *(a jászol előtt)*
Ez nem lesz jó hír énreám nézve, ha igaz lesz, mit mondanak:
Vége lesz a koronámnak, vége lesz a trónusomnak.

Ének: *(a királyok és pásztorok táncolva éneklük)*
Ó szerencsés éjszaka, éjszaka,
Boldog ez az óra,
Melyben ez a gyermecske,
És mennyei kincsecske.
Drága gyémántocska,

Szép virágszálcska,
Jöve e világra
Alle-alleluja, alle-alleluja!

SZŰZ MÁRIA: *(énekelve)* Jártunk, keltünk házról házra, szállásról szállásra?
Egy kis helyet nem lelhattunk az éjjeli hálásra.
Gazdagoknál és dúsoknál, nem volt elfogadásunk.
Itt egy szegény istállóban leszen maradásunk.

SZENT JÓZSEF: Aki a szép eget alkotta, nem lakott palotában,
Alig volt helye a szalmás kis kunyhóban!

A Királyok és a pásztrok körbe járva, táncolva énekelnek.

Ének: Ó rengessük a kisdedet
Máriától születettet,
Jézus nevét énekeljük
S tiszta szívből őt tiszteljük.
Jézus ágyán nincsen paplany,
Jaj de fázik az ártatlan.
Nincsen meleg helyecskéje,
Sem cifra rend bölcsőcskéje.
Aludj Fiam, édes Jézus,
Lelkem hajlékába nyugodj.
Aludj Fiam, édes Jézus:
Mint gyöngyvirágszál
Úgy ragyogj!

I. KIRÁLY: *(a betlehem előtt)* Már egyéb nincs hátra, ó kegyes Jézusom!
Csak előtted térdet, fejet hajtok.
A mennyei kegyelmet csak tőled várjuk,
S add, hogy szívünkéből Neked hálát adjunk!

SZENT JÓZSEF: *(a királyok elébe áll)* Vajon kit keresnek itt ezek?
Úgy látom Királyok,
Korona a fejükön, drága pálca a kezükben,
Drágaságok csillamlanak ezeken.

SZŰZ MÁRIA: Avagy talán ezek sem hagynak bennünket itt lenni. Ó, Istenünk, hol lesz egykori éjjeli menedékünk?!

I–III. KIRÁLY: *(egyszerre felmutatnak az égre)*

Hála legyen az egeknek, hogy eljöttünk és megtaláltuk
Lakhelyét Üdvözítőnknek! Ím az egen a csillag állva marad,
Már nem merő futásban, mint van irva, e ház fölött megakadt!

III. KIRÁLY: De én bizonysgot teszek arról, hogy az Isten

Fia emberré lett, ki e szent éjjelen Máriától született!
Mirhát adok leborulva, mert az embert illeti!
Szent Megváltónk e világot, mint ember üdvözítheti.

III. PÁSZTOR: Testvéreim elosztzkodtak magok között, nekem pedig sem-
mit sem hagytak. Mivel én gyenge vagyok, minden nélkül elhagytak.

Azért csak egy bojtár vagyok, pásztoroknak inassa.
Lótok-futok a nyájak után, hogy a hasznát más lássa.
No, de semmit sem találtam, csak egy bokor virágot.
Ezt is annak adom, aki alkotta e szép világot.

ÖREG PÁSZTOR: Jaj, de megöregedtem. De sok időket éltem én már az Is-
ten kegyelméből, de sok jókat is vettem az Ő szent kezéből. De ha már
megadtad élni én Istenem, legnagyobb öröme az én öreg életemnek.
Térdre esve kérem áldásodat: áldd meg falunk földjét, áldd meg ezt a
földet és áldd meg az itt levő embereket.

MINDNYÁJAN: *(letérdelve)* Ó kis Jézus szeress minket!

Ó kis Jézus segíts minket!
Ó áldott betlehemi Jézus,
Soha, soha el ne hagyj minket!

Az I. király kilép középre és kellemes karácsonyi ünnepeket kíván.

Kimenőre mind éneklik, és lassan kimennek.

Ének: Nosza tehát jó gazda,

Mi keljünk hát utunkra,
Maradjon házadnál Istennek áldása,
Maradjon házadnál Istennek áldása!

Hazafelé induljunk,
Muzsikával ballagjunk,
Énekkel, víg szívvel Jézus nevét áldjuk,
Énekkel, víg szívvel Jézus nevét áldjuk.

Mikor délre harangoz,
Házigazda kolbászt hoz,
Kolbással, jó borral megajándékoz!
Kolbással, jó borral megajándékoz!

LÉHI BETLEHEMES JÁTÉK

Léh község, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Cserhát tájegység

Római katolikus betlehemes játék forgatókönyve.

Népi gyűjtés, 1989. Adatszolgáltató: néhai Gál Vince.

Előadta a Keménymag hagyományörző csoport 2008-as Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

Ének befelé: *(mindenki kívül)*

Hallod pajtás, angyal szól, mely örömet hirdet,
Hogy a megígért messiás már elérkezett,
Hol találjuk meg e sötét éjben,
Betlehemnek pusztájában, teljes örömben.

I. PÁSZTOR: *(belép a szobába)* Dicséret, dicsőség legyen az Atyának,
Érettünk született, szerelmes Fiának.

Nagy örömet nyertem, hogy ide beléptem.
Okát elmondanám, engedelmet kérek.
Bajtársaim kint állnak, betlehemet járnak,
Mit felelsz, jó gazdám, a hírmondónak:
Szabad-e bejönni?

HÁZIGAZDA: Szabad.

II. PÁSZTOR: *(bejön)* Nosza, édes gazdám, készítsd asztalodat,
Mert távoli vendég járja pitvarodat *(leteszi a kistemplomot)*

I–II. PÁSZTOR: *(ének)* Nosza, pásztorok, csak siessetek,
Hogy vélünk együtt itt lehessetek,
Lám, már én indulok, utamra fordulok, kövessetek!

III–IV–V. pásztor kívül énekel.

Ének: Gyerünk hát mi is, lássunk egy csodát,
Ne féljünk semmit, hagyjuk itt a nyájt,
Hogy áldást nyájunkra, vehessünk magunkra, induljunk hát!

III. PÁSZTOR: Hopp uram, gráciász, legyen engedelem,
Hogy az úri háznál bátran szól a nyelvem.

Azt mondja a diák, véniám amice, ne legyen
Előttem se árvíz, semmi se.
Oly messziről jövök, már alig pihegek,
Ha megengedik, egy kicsit lepihenek.

IV. PÁSZTOR: Dicsértessék az Úr Jézus, kedves jó barátim.

Betlehem az utam, tán el is tévedtem.
Juhaim, kecskéim mind széjjel szaladtak,
Egyet fordulok, egyet füttyentek,
Ajtón álló jó pajtásom, jó hírt hoz majd nektek.

V. PÁSZTOR: Titulus¹ fő társam, álmomban mit láttam:

Ártalmas kecskékről farkasra találtam.
Juhaimat láttam feketének lenni,
Lábait szemléltem hurusoknak lenni,
Mint termő fák ágait, bimbóba erjedni.

I. PÁSZTOR: Hát öregapátokat, hol hagyátok?

V. PÁSZTOR: Túl a Tiszán jeget aszal,

Kilenc farkasbőrt láttam rajta,
Hármat magamra húztam.
Hatot, pedig rajta hagytam.

Az öreg háromszor megzörgeti az ajtót.

I. PÁSZTOR: Ki a, ki? Ki a, ki? Ki a, ki?

ÖREG: *(bejön)* Még azt mondjátok, hogy ki, nem be?

Hopp, ide betértem, célomat elértem.
A puszta-óról jöttem, az angyali szavak a fülemben csendültek,
Hát tik itt be' eszték, isztok, öregapátokról nem is gondolkodtok?

I. PÁSZTOR: Se nem együnk, se nem igyunk,

Csontocskákat szopogassunk,
Gyere öregapám, téged is jól tartsunk.

ÖREG: Még elkívánnátok, hogy vén létemre

Csontocskákat szopogassak?
Azt adjátok öreganyátoknak!

1 Titerus pásztornév változata

I. PÁSZTOR: Gyere öreg Betlehembe!

ÖREG: Hogy menjek én abba a vén Riska tehenbe?

I. PÁSZTOR: Betlehembe, te buta, ahol a kis Jézuska megszületett!

ÖREG: Óh, édes Jézuskám, nem hoztam egyebet,
Csak ezt a vén, rút testemet. Látol engemet?

I. PÁSZTOR: Térdepelj le Öreg!

ÖREG: Kérbe menjek? Letérdeljek?

I. PÁSZTOR: Térdepelj le, te buta!

ÖREG: Feküdj csak le, tudom Istenemre, megtérdelek, nem kélsz fel többet!

I. PÁSZTOR: Vess keresztet, öreg!

ÖREG: Kereket? Hogy vegyem magamra azt a nagy malomkereket?

I. PÁSZTOR: Keresztet, te buta!

ÖREG: Atyának, fát vágnak, az öreg hátára jót vágnak. *(lefekszik)*

PÁSZTOROK *(énekelnek)* Feküdjetek pásztorok, pásztorok

Isten emberei, mert tinéktek született,
Kit megjövendőltetek,
Egy szűznek véréből, tiszta szűz méhéből,
Alle, alleluja, József és Mária.

II. PÁSZTOR: Glória!

I. PÁSZTOR: Hallod, öreg, gomolya!

ÖREG: Az bizony, a báránfyüstös lyukam az orrotokra!

Ének: *(mind)* Pásztorok keljünk fel, hamar induljunk el,
Betlehem városába, rongyos istállócskába
Siessünk, ne késsünk! Fáradtságot őérette ne sajnáljunk,
Még úgy lehet, az éjjel is feltaláljuk.

I. PÁSZTOR: *(énekel)* Vajon pajtás, nem tudod-e, ki lészen az?

III. PÁSZTOR: *(énekel)* Tudom pajtás, a megígért messiás az!

Ének: *(mind)* Mert nekünk egy szárnyas angyal azt mondotta,
Itt lészen, a jó pajtásom is hallotta.
Nosza, te is pajtás, kelj fel hamar. *(öreg felkel)*
Látod, hogy Betlehem nagy tűzben van.

Ne sajnáld álmodat félbehagyni,
A te Jézusodért fáradozni.
(letérdelnek a kistemplom előtt)
Óh, hogyan vágyom már utánad,
Isteni kedves magzatom
Mily jó lesz szívem pihentetni,
Rózsás arcodon, ajkadon.
Hatalmas vagy és mégis picinyke,
Tiéd minden gondolatom,
Te jársz eszembe és a lelkem
A jó Istenben ringatom. *(felállnak)*
Betlehembe gyer' pajtás, gyer' pajtás,
Ott leszen majd jó lakás, jó lakás,
Zöld erdőbe', zöld mezőbe',
Sétál, dudál, furulyál, furulyál,
Billeg-ballag, meg-megáll, meg-megáll.
Rázd meg öreg a bundád, a bundát,
Hadd peregjen a bolhád, a bolhád.
Az öregapánknak jól vagyon dolga,
Mert megházasodni nem akar soha.
Mit tudjunk hát tenni, megházasítani,
Mert a házasság, örök boldogság.

ÖREG: Házasság, házasság, örökös rabság!

Indulnak.

Ha elereszt a házigazda utunkra,
Maradjon házára, Istennek áldása.
Isten áldja meg e háznak gazdáját,
Töltse be az Úr házát, kamaráját,
Gabonás magtárát.

Ha megkínálják őket:

Köszönetet teszünk mindezekért,
Hozzánk mutatott szívességeért.
Szent békesség szálljon a házukra,

Jézus dicsértessék a jászolba.
Szent békesség szálljon mindenfelé,
Jézus dicsértessék mindörökké.

Kifelé:

Ének: Fel, nagy öröme, ma született,
Aki után a föld epedett
Mária karján égi a lény,
Isteni kisdéd, szűznek ölén.
Egyszerű pásztor, jöjj közelebb,
Nézd a te édes Istenedet...

MEZŐVÁRI BÁBTÁNCOLTATÓ BETLEHEMES JÁTÉK

Bereg megye

A Bródi Sándor Hagyományörző Csoport előadta a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1994 és 2006 között négy ízben. Negyedik alkalommal már az újabb generáció mutatkozott be.

Mezővári, 1988. dec. 26.

Előadták:

1. Angyal – Barta József, szül. 1964.
2. Első Pásztor – Bródi Sándor, szül. 1937.
3. Második Pásztor – Bródi László, szül. 1966.
4. Első Öreg – Veres Sándor, szül. 1938.
5. Második Öreg – Buda Sándor, szül. 1966.
6. Bábtáncoltató – ifj. Bródi Sándor, szül. 1960.

ELŐSZÓ az ANGYALVÁRÁShoz

A kisebbségbe szakadt népcsoportok egyik legádázabb és legkitartóbb ellen-sége az idő. Múlása a nemzeti közösségek önvédelmi rendszerén üt a nyel-ven, a hagyományokon, az együvé tartozás tudatán már nehezen gyógyuló sebeket. Ennyivel azonban még nem telik be a pohár. E spontán pusztító folyamat mellé felzárkóznak a központi és a helyi hatalmak, a burkolt vagy nyílt, de mindenképpen a kisebbségek feloldódását siettető intézkedések, melyek az iskola-, a népesedés-, és kultúrpolitika területén, a munkaerő-vándorlásban, az etnikumok tudatos szétzilálásában öltenek testet.

Kárpátalja magyar lakossága az utóbbi század során másodszor került az idő malomkerekei közé. Nyelvünk, identitástudatunk sérülései talán még gyó-gyíthatóak, de népi kultúránk, s ezen belül az egyházi eredetű népszokásaink költészete ellen indított támadás felér egy korszerű tatárjárással. Három évtize-det kellett várnom, hogy újra találkozzam a gyermekkorom egyik legkedvesebb emlékével, a betlehemezéssel. E várakozás sokszor már teljesen remény-telennek látszott, hisz volt idő, amikor a karácsonyi kalács pusztta látványa is fel tudta bősztíteni egy általános iskola igazgatóját. S még nem is olyan régen,

a járási kiküldött által irányítva, ellenőrizve, a vidéki tanácsok és tantestületek kijelölt embereinek kellett cirkálva szolgálatot teljesíteni a szentesték néma varázsába menekülő falvak utcáin.

Váriban 1988 karácsonyán újból megjelent az Angyal, s a „Glória!” három napon át lelkesítette a lelkeket. Az eseménynek azonban ezen túl fontos néprajz-történeti vonatkozása is van. A Budapest Néprajzi Múzeum etnológiai adattára őrzi egy bábtáncoltató betlehemes játék kéziratát, melyet Sólyom Zoltán a Bereg megyei Mezőváriban jegyzett le 1914-ben. A most felelevenített változat forgatókönyve lényegében azonos az egykori kézirattal, ám kissé rendhagyó módon, annál sokkal teljesebb. Az ok egyszerű: Sólyom Zoltán változata egyetlen adatközlőtől, Papp Sándortól származik, aki vagy nem volt a teljes szöveg ismeretének birtokában, vagy kihagyott egyes részleteket. A mostani viszont az élő előadás hangfelvételtől lett lejegyezve, és az előadók által magyarázva, kibővítve.

Várjuk hát az Angyalt újra és ezen túl mindörökké!

Vári Fábián László

ANGYAL: *(lobogós ujjú fehér ingben, bő szárú gatyában, lajbiban, fején ezüstszerű papírcsákóval, mellén széles piros-fehér-zöld szalaggal, oldalán fakarddal bekopog, kellemes karácsonyi ünnepeket kívánva elmondja a bekérőt)*

Jó napot, uraim, ide hallgassanak, odakint a pajtásim betlehemme' vagy-nak. Be is szólítanám őket, igen megfáztak. Mit szólnak a hírmondóra? Tetszik-e a betlehem?

Ha „Igen” a felelet, kimegy, és szól: Glória!

Bejönnek, két hokedlire leteszik a betlehemet, a fából, kartonpapírból, színes papírlapokból készített tornyos kis templomot, amelynek belsejében gyertya világítja meg a jászolban nyugvó kisdedet ábrázoló bábut; a pásztorok énekelnek.

Ének: Őrzi juhász csordáját

És az egész juhnyáját.

Serkenj fel mély álmodból,

Minden pásztoraklokból!

- I. PÁSZTOR: Szerencsés jóestét kívánok, áldott legyen e háznak ura! Mi, pásztorok, dicsérjük a Jézust! Hipp-hupp, honnan vettem magam, honnan vontam fáradt lábaimat? Amíg a betlehemi hegyen jártam, sétáltam, sétálás közben egy vén bakkecskére tanáltam, kitől úgy megrémültem, a kedves pajtásom is eltévesztettem. No de, sebj! Egyet süventek, mássat füttyentek, ő is ide érkezik. *(egyet-kettőt füttyent, csörgősboltjával a padlót kopogtatja)*
- II. PÁSZTOR: Mit akarsz, jó pajtás, lám, én is itt vagyok, meg ne illetődj, hogy ilyen későn ballagok. Beszédemben én szép verseket mondok, Krisztus születése nekünk nagy örömet hozott.
- I. PÁSZTOR: Csodálom, pajtásom, nagy okosságodat, orrod alatt lévő szép kontaktusodat. Hát az öreg kecskés Petit hun hagyta?
- II. PÁSZTOR: Erdőségen-mezőségen kosár mellett görbe hátát fájlalja, kanfarát nem bírja. Sebj! Egyet süventek, mássat füttyentek, ő is ide érkezik! *(füttyent, boltjával kopog)*
- I. ÖREG: Hija-hujja, de rossz bunda! Nem kell nekem sör, pálinka, mer bédagad a torkom lyuka. Héj, amikor én még ifjanc forma legény vótam, kecskékre, juhokra ügyelgettem a Borzsa partján. De mivel így elöregedtem, a kecskéim, juhaimot eladogattam, ezt a rossz, tetves gubát ragasztottam. Gyertek, fíjuk, az alatt egy nagy kulacs bor, köszöntsük a házigazdát, hátha többet öntene bele! *(öltözeke: hosszú szőrű, földig érő guba, fején báránybőr kucsma. Csepűből készült bajuszt és szakállt visel)*
- I. PÁSZTOR: Szervusz, Petykó!
- I. ÖREG: Nem arrul van most szó!
- I. PÁSZTOR: Hát a dédnagyapádnak a nagyapját hun hagyta?
- I. ÖREG: A meg odakint csókolózik egy vén bakkecskével itt az Árokháton.¹
- II. ÖREG: *(a zárt ajtón keresztül bekiált)* Bizony, nem igaz az, kedves egy komám!
- I. ÖREG: *(tréfából az ajtó sarokrészét kopogtatja, s kiszól)* Itt gyere be, itt a

1 Árokhát – falurész neve Várban

nyitja! Itt egy kankargós tót véres,² igyuk meg, itt egy kulacs bor, rágjuk meg!

II. ÖREG: *(az elsőhöz hasonló öltözékben bejön)* Azér, hogy én öreg vajok, én még azér elballagok. Kalapom, bajusszom csergőre, csorgóra, sört, bort innék, jó uraim, ha vóna.

Együtt énekelnek valamennyien:

Ének: Ó, szerencsés éjszakán
Boldog ez az óra
Melyben gyermek született,
És mennyei kincsecske,
Drága gyémántocska!
És virágszálocska
Hozta e világra,
Álle-lálleluja!

Éneklés közben botjaikkal verik a taktust. Új énekbe kezdenek.

Ének: Pásztortársak, új hírt mondok, új hírt mondok,
Gyertek vélem, csodát láttok, csodát láttok!
Mert egy szép szűz ez éjszakán, ez éjszakán,
Fijacskát szült a szénán, a szénán.
Ó, ó, ó, te kis Jézus, jól aludj, te kis Jézus, jól aludj!

Ének: Gyerünk, menjünk el, köszöntésére
Botokkal, botokkal,
Vigyünk önéki szép ajándékot
Magunkkal, magunkkal!
Az első vivén egy juhot, egy juhot,
Második tejet, harmadik vajat,
Egy sajtot, egy sajtot.
Ilyen szegény pásztoroktól elég lesz,
Talán még az aranyból is többet tesz.

I. PÁSZTOR: Nosza hát, pajtásim, aludjunk egy nótát! Senki ne szuszogjon, csak vonja meg magát, édesden aludjon, és tátsa ki azt a nagy lapos száját!

2 véres – véres hurka

A két öreg alvást színelve összedől,³ a pásztorok énekelnek.

Ének: Juhászim, pajtásim,
De(g) elaludtatok,
Ennél a szép nyájnál
Egyedül hagytatok.
A juhászság uraság,
A mezeji gazdagság.
A juhászság uraság,
A mezeji nyájasság.

ANGYAL: *(csenget)* Glória!

I. PÁSZTOR: Kelj, fel, öreg, angyalszót hallok!

I. ÖREG: Mit, mit? Csak nem tán a kokas kukorékol má'?

I. PÁSZTOR: Nem, öreg, nem! Kösd fel az öregebbet is! Azt mondták, gyereink, menjünk Betlehembe, vigyünk a Jézuskának egy aranyalmát, mivel rontsa meg az ördögök hatalmát. *(újabb ének következik)*

Ének: Pásztorok, keljünk fel,
Hamar induljunk el.
Betlehembe induljunk,
Muzsikával ballagjunk.
Fogd, Jancsi, sípodat,
Te, Miska, dudádat,
Én meg furulyámat,
Álle-láллеluja!

ANGYAL: *(kardját kivonja, s a jászolban lévő kised-bábura mutat)*

Üdvözlégy, Krisztusunk drága testecskéje,
Testecskédben rejlő istensége!
Mit adjak néked, fel nem foghatom,
Csekély az elmém, el nem találhatom.
De látom tetemidet, te kisededcske,
Ajándékok leszen egy mézes lépecske.

Mindnyájan együtt énekelnek.

3 összedőlnek – állva egymásnak dőlnek, szerk.

Ének: Mennyből az angyal
Lejött hozzátok,
Pásztorok, pászorok,
Hogy Betlehembe sietve menve
Lássátok, lássátok!
Ottan született a kisded Jézus
Jászójba, jászójba.
Gyenge pólyába, kis posztócskába
Takarva, takarva.

I. PÁSZTOR: *(énekelve)* Tutori⁴ bojtár ugorgy talpadra,
Ne legyen gondod most a nyájadra!
Valamennyien:

Amott egy dombocskán
Fekszik egy juhocskám,
Vedd válladra,
Vidd Váradra!

BÁBTÁNCOLTATÓ: *(a betlehem mögött guggolva, két kerek nyíláson át benyúl a kis épületbe, s Heródes bábuját mozgatva annak szerepében, hangját elváltatva megszólal)*

Én vagyok a híres Heródes, e világnak ura, ki még a Haláltól sem félek!
(a bábtáncoltató pászor most a kaszás Halál szerepében szólal meg)
Ne dicsekedj erősségeddel, hagyj fel minden kereskedésseddel, mert te mán az enyém vagy!

A kaszás lekaszálja, a bábu feje leesik. Megjelenik a színen az ördög feketében, nyakában zörgő. Heródes tetemét letakarítja a színről.

Ének: *(mindenki)* Kedves pajtás, mit szundikálsz?
Csillag az ég, nem kell lámpás.
Tündöklő betlehem, mi dolog ez?
Talán a Messiást jelenti ez.

ANGYAL: *(latin éneklést imitálva)* Triumfusz, legiszenderátusz,
Nátuszeszer, bátorum rerusz.

4 titiri, titiri – a pásztorjátékok Titirus szereplője nevéből, de egyúttal a titiri lett e táncoltatott bábok műfajt jelölő elnevezése is!

A többiek is bekapcsolódnak:

Regisztóresz pásztóresz,
Regisztóresz tuóresz,
Interesz, érdek.

I. PÁSZTOR a II. PÁSZTORHOZ: Állj elő csak, Pesta, hadd szóljak vagy egyet! Jelen van az eszem, nem ettem vadmeggyet. Ma még bort sem ittam itt hármát-négyet, helybe meginnák mindjárt huszonnégyet.

I. ÖREG: Mit pintergetsz, gazda, pénzt vár ez az erszény, rézből, fából kifaragott, megéhezett edény.

II. PÁSZTOR: *(elváltoztatott hangon közbekiált)* Kopeket Pestának, kopeket!

I. ÖREG: Ki rég gazdag volt, de most igen szegény, pénzt rendelt annak a máriási törvény.

I. PÁSZTOR: Énekel: Dávid leánya, Mária,
Fiacskát szült a szénába.

EGYÜTT: Szerencsés órán, boldog éjszakán,
Szerencsés órán, boldog éjszakán.

I. PÁSZTOR folytatja: Ma született a Jézuska
Betlehemben, a jászokban.

EGYÜTT: Szerencsés órán, boldog éjszakán,
Szerencsés órán, boldog éjszakán...

ANGYAL: Interátusz, fátusz, szálljunk hát tovább is,
Mert a mi betlehemünk meglát több házat is.
De látom gazduramnak szeme kacsintását,
Gazdaaszonyomnak pedig itteni jóvoltát.
Azért hát, gazduram, nyúljon a kaszliba,
És egy pár rubelt tegyen a bukszánkba.

Az adomány elfogadása után újból ének következik.

I. PÁSZTOR: Midőn a szűz magzatját,
Jászolban síró fiát
El akarja altatni,
Így énekel önéki:

MINDENKI: Ó, élet, ó, ó napfény,
Ó, édes Jézus, ó, édes Jézus!

I. PÁSZTOR: Én édes gyermekem,
Csak teérted fáj lelkem.
A barmok jászójába,
Aludj el a szénába.

MINDENKI: Ó, élet, ó, ó, napfény,
Ó, édes Jézus, ó, édes Jézus!

Névestei köszöntőt is énekelnek, ahol István, vagy János van a családban.

Ének: Nem a módi, nem a közönséges élet,
Szokás hozott ide minket, tisztelgetés végett.
István-estét nyelvünkkel, köszöntsük énekünkkel,
Azért jöttünk felségesen mi is ezekkel.
Az Úr legyen teveled, míg az eget bevered,
Melynek sátrát s palotáját töltse be veled!

I. PÁSZTOR: Sok István-estéket érvünk meg erőben, egészségben!

Ének: *(együtt)* Nosza, nosza, jó gazda,
Bocsáss minket utunkra.
Házadra, magadra,
Szálljon az Isten áldása!
Házadra, magadra,
Szálljon az Isten áldása!

NAGYDOBRONYI RÉGI SZOKÁSOK – BETLEHEMES JÁTÉK

Felső-tiszavidéki pásztorjárás, Bereg megye

Beküldték a forgatókönyvet, nálunk nem jártak, de felléptek a Kárpátalji előválogatón, 1996-ban.¹

Rendező: Balog László

Szereplők:

I. Pásztor – Balog László

II. Pásztor – Bálint János

I. Angyal – Hete Béla

II. Angyal – Nagy László

Év: 1995

I. ANGYAL: Dicsőítem Istent és Önöket kérem,
Hogy engedelem nélkül a küszöböt átlépjem,
De nemcsak magam jöttem, társaim is vannak,
Melyek nem minden bokrban akadnak.
Ha kérdik, honnan jöttem, Angyal vagyok bíz én, hazám Betlehem,
Betlehemet hoztunk mi magunkkal ide,
Ösmeretlen helyhöz ide, sok-sok ezer éve.
Ha akarják többet is mondunk, Jézus hogy született és mindent elő
adunk.
Be szabad hozni a betlehemet?

A második Angyal és a második Pásztor behozzák a betlehemet.

Ének: Siessünk, ne késsünk, hogy még ezen az éjjelen ott lehessünk.
Angyalok hirdetik, hogy Messiás született.
Ott van jelentőjében, helye születésében,
Jászolban, pólyában.

I. PÁSZTOR: Hip-hop Uraim, hol én szedtem-vettem magamat. Hegyen
völgyön sétáltam, tizenhat bakkecskére találtam. De egytől úgy meg-

1 Fotó a nagydobronyi Öregről, Riskó: *Pásztorok keljünk fel* c. könyvében. 93. p.

jedtem, hogy még kedves Géza, Feri pajtásomtól is eltévedtem.
Egyet füttyentek, egyet kurjantok, gyere be te Pető Öreg! Megtraktállak
hússal-borral, meg egy néhány „görcsös bottal”.

PETŐ ÖREG: (*kintről*) Hát gyüvök, már megyek. Hol van az a „kilincstartó”?
(*bentről*) Hej de göröngyös a Kendek háza földje, tán a vízilovak fúrkál-
ták így össze?

Szegény öreg léesett. Összetörte csontját bonytyát, minden béle por-
cikáját.

Álom, álom de mély álom, lesz még az éjen nagy fázom.

Paprikás-pálinkás jó estét kedves gyermekeim!

Ti csak itt, esztek, isztok, dorbézoltok, az Öreg apátok szüette, molyette
szakállára nem is gondoltok, pedig most sem az első vendégfogadóból
gyűttem ám hozzátok.

I. PÁSZTOR: Hát mi volt ott az első este ital, Öreg?

ÖREG: Hja, még mi volt!

Kék kő olajjal, krumpli lapcsankával,²

Üres szekér zörgéssel,

Meg egy nagy bili nyögéssel.

I. PÁSZTOR: De meg most is megenne valamit, ha vóna.

ÖREG: Meg biz a, ha az a kökényszemű gazdasszony jószívű vóna.

Ének: Ó, mi gyönyörűségesen és valóban és frissen

Él a juhász az erdőben, nyáját legelteti a mezőben,

Kutyák őrzik nyájamat, hogy megmentsék házamat.

Juhászim, bojtárim, de elaludtatok

Egy csorda nyáj mellett magamra hagyatok.

Ez az szép nyájasság, ez a szép pásztorság

Mezei uraság!

II. PÁSZTOR: Hallja, Öreg, csengetnek Betlehembe. Menjen ki Jézuskához
jászolkába keresztet vetni!

ÖREG: Hova–hova, Debrecenbe sós perecet enni?

II. PÁSZTOR: Oda, oda Jézuskához jászolkába keresztet vetni.

2 krumplilángos

ÖREG: Hát merre az az út?

I. ANGYAL: Amerre fénylik.

ÖREG: Én csak arra megyek, amerre tanultam, húzok magam alá egy kétméteres keresztet, hogy az ördögök el ne vigyenek. *(leül)*
Tá-ta-lébe tyúk hús,
Má-ba lébe lúd hús,
De egy szakramentumos káposzta, de még egy túrós béles is lecsúszna a torkomon, ha volna.

I. PÁSZTOR: Tudom, Öreg Apám, hogy egy szakramentumos káposzta, meg egy túrós béles is lecsúszna, ha volna. Csak mondja a Fiának!

ÖREG: Kinek-kinek, a vén Öreg Apádnak?

I. PÁSZTOR: Nem az én Öreg Apámnak, csak szóljon a Fiának!

ÖREG: Fiam, Péter ott legelteti a nyáját és ott térdepel mellette.

I. PÁSZTOR: Tudom, Öreg Apám, hogy fia Péter. Ott legelteti a nyáját és ott térdepel mellette. Csak mondja, hogy „Amen”.

ÖREG: Állj meg te!

Ének: Ugorj fel pajtás, pajtás a talpadra,
Hogy ne legyen gondod, gondod a nyájadra.
Amott egy dombocskán fekszik egy juhocska,
Vedd válladra. Elmegyünk mi innét valahára,
Viszünk mi magunkkal ajándékba
Egyik egy juhocskát, másik egy báránykát.
Nosza, nosza jó gazda, bocsáss minket utunkra,
E házra szálljon Isten áldása!
Nosza pajtás, fogd az ajtót,
Kezedben a kilincstartót,
Itt ne legyünk, búcsút vessünk,
Innét tovább mehessünk.
Induljunk, lóduljunk, Géza, Feri pajtásunk,
Mert nekünk született a mi Messiásunk,
Uccu guba táncoljunk,
Muzsikával ballagjunk
Éljen, éljen a mi Királyunk!

II. ANGYAL: Glória!

ÖREG: Fusson ki a szemed golyója!

II. ANGYAL: Glóri-Glória!

ÖREG: Szólj, ki vagy!

ANGYAL: Én mennyei angyal vagyok, tinektek nagy örömet mondok, mert
ma született a ti jövődötök.

ÖREG: A vagy te, Ördög!

Ének: Szűznek szűz vérében,
Tiszta szűz méhében,
A megváltó Jézus hale-hale luja.
József és Mária Hale-hale luja.
A szüzesség lilioma kivirágzott,
Megtermé a mennyei szép virágot
A kegyes Jézuska, ki nekünk meghozta,
Született szabadságra.

II. PÁSZTOR: Hazudjon már valamit Öregapám!

ÖREG: Mondok én kedves gyermekeim, nektek olyat, hogy még magam se
hiszem el.

Fáztam a Sinai nagy hegyen, fogtam egy vak legyet.

Olvasztottam zsíráját, több volt száz hordónál,

Aki ezt elhiszi, bolondabb egy lónál.

Te voltál az, kis öcsém!

Kár hogy apád felnevelt.

De azt is tudom, hogy öt forintba ötszáz fillér leszén,

Aki a bukszámba nem téssen,

Ördög fia leszén.

Különben lefaragom az oldalbordádat.

(Nosza pajtás fogd az ajtót... éneklése közben kivonulnak)

NÓGRÁDI BETLEHEMEZÉS

Nógrád megye

Előadta az Orgona Gyermekek Hagyományőrző Klub a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1996-ban.

A szöveget Debreceniné Králik Tünde csoportvezető küldte be.

Nógrád, 1995. XI. 20.

Játéktörténet

1994 szeptemberében alakult a hagyományőrző klubunk, amelyben néptáncot, népdalt és a régi hagyományokat ápolgatja ez a kis csoport. Szeretnénk a helyi gyűjtés alapján megőrizni a mi kis falunk hagyományait, tovább vinnénk a jövő nemzedékének.

Mi egy szlovák nemzetiségű faluban lakunk, melyre szeretettel figyelünk. Minden évben megrendezi a községünk a Szlovák Nemzetiségi Találkozót, melyre a hagyományokhoz híven készülünk. Így idén először a helyi hagyományokhoz méltón Jézus születésére egy

betlehemezéssel. A műsor színesítésére a Nógrád táncegyüttes *Palóc karácsony* című lemezéről vettünk ki énekeket. Ezeket a Nógrád megyei dalokat a műsor kiegészítésére használtuk fel.

FORGATÓKÖNYV

Szereplők: Gazda, Gazdasszony, 3 leánya, Regélők, 2 Pásztor, Öreg, Angyalok

A színpadon asztal, székek, az asztalon étel, díszítés a falon. Gazda pipázik, a gazdasszony megteríti az asztalt a két leányával.

I. LÁNY: Édesanyám minek ez a mákos guba?

GAZDASSZONY: Azért édeslányom, hogy jól férjhez menjetelek.

II. LEÁNY: És az almát miért vágjuk annyifelé, amennyien vagyunk a családban?

GAZDASSZONY: Azért édeslányom, hogy összetartsen a család.

A KÉT LEÁNY: *(együtt)* A diót miért kell csukott szemmel választani?

GAZDASSZONY: Azért, hogy megnézzük, az újesztendőben milyen egészségesek leszünk.

III. LÁNY: *(beszalad)* Édesanyám, édesapám, jönnek a regösök!!¹

GAZDA: Készítsetek nekik diót!

REGÖSÖK: *(ablak alatt énekelnek)*

Ének: „Mennyből az angyal...”

Így közelednek a házhoz, ez a függöny mögött történik.

Ének: „Kelj fel gazda kelj fel...”

GAZDA: Hányan vagytok? *(feláll)*

REGÖSÖK: Nyolcan.

GAZDA: Akkor nyolcfelé szaladjatok!

A gazda kidob nyolc darab diót, a regösök összeszedik.

REGÖSÖK: Ami bent van, megmaradjon, ami kint van, szaporodjon!

Kopogtatnak.

PÁSZTOR: Szabad-e bejönni áldást hozni-e ház népére?

GAZDA: Isten hozta!

ÉNEK: „Született az Úr Jézus neki...”

A pásztorok vesszővel veregetik a ház népét, rinzesdalokat énekelnek közben.

GAZDA: Igyunk hát a Jézus születésére!

Pálinkát isznak a pásztorok a gazdával.

ANGYAL: Gyertek angyalkáim, altassuk el a kis Jézust! *(énekelnek)*

Ének: „Szűz Mária kis Jézust...”

Ének: „Aludj el magzatom...”

ANGYAL: Gyertek lányok, segítsetek altatni a kis Jézuskát!

A gazda leányaival együtt énekelnek.

Ének: Kirje kirje kis dedecske...

I. PÁSZTOR: Hadd köszöntsük mi is kis Jézuskát.

II. PÁSZTOR: Üdvözlégy kis Jézus, én kegyes királyom,
Aki ma született szerelmes megváltóm.

1 Valójában a betlehemezők, a regösök más játék szereplői

Hoztam felségednek egy szelíd báránykát,
Szelidet mint te vagy, és oly ártatlankát.

PÁSZTOR: Hol az öreg? *(egymásra néznek a pásztorok)*

PÁSZTOR: Gyere öreg!

ÖREG: Nem találom a kilincset!

PÁSZTOR: Ha egy szál kolbász volna rajta, megtalálnád?

ÖREG: Meg én!

PÁSZTOR: Akkor gyere beljebb!

ÖREG: Hát ti itten isztok, esztek?

Az én öreg szakállamról el is feledkeztek!

Többé juhász nem leszek!

Inkább itten lefekszek

PÁSZTOR: Kelj föl, öreg! Kelj föl!

ÖREG: Nem kell nékem tejföl!

PÁSZTOR: Kelj föl, megyünk Betlehembe!

ÖREG: Hová? Verembe?

PÁSZTOR: Nem, Betlehembe! *(szótagolva)*

ÖREG: Oda biz én is megyek! *(felül)*

Ének: „Pásztorok keljünk fel...”

Körbetáncolják az öreget a pásztorok.

Ének: „Betlehem városba...”

Ének: „Vigan zengjetelek citerák...”

PÁSZTOR: Kelj fel már öreg, nézd meg a kis Jézuskát!

Vessél neki keresztet!

Felsegítik, odavezetik a Betlehemhez.

ÖREG: Az atyának fát vágnak, kemencébe dudálnak.

PÁSZTOR: Úgy kell keresztet vetni!?

PÁSZTOR: Nézd meg csak, mit látsz az istállóban?

ÖREG: Ökröt, birkát, szamarat.

PÁSZTOR: Nézd meg jobban, mit látsz még ott?

ÖREG: A szép, aranyos kis Jézust, Máriát, az édesanyját,
Józsefet, a nevelő atyját.

PÁSZTOR: Jól van öreg, jól feleltél!

ANGYALOK, PÁSZTOROK: Dicsértessék a Jézust, Krisztust, adjon az Úr
Isten mindnyájunknak boldog Karácsonyi Ünnepeket. Ezt kívánják a
Betlehemesek!

*Mindenki kap a tarisznzába ajándékot, régen nem pénzzel fizettek, hanem ami meg-
termett a gazdának, csak a rokon gyerekek adtak 2 fillért.*

Ének: (mind) Isten áldja meg a háznak gazdáját,
Ökrét, szamarát és minden jószágát,
Hogy baj ne érje állatba, ne verve,
Hogy boldog legyen az Új esztendőben.

Ezzel az énekkel vonulnak ki a Betlehemesek.

Majd visszajönnek és a meghajlásnál eléneklik ezt az éneket a színháznak is.

TISZACSOMAI CSILLAGFORGATÓ BETLEHEMEZÉS

Bereg megye

Kamaszfiúk, felléptek a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 2000 és 2008 között hat alkalommal.

Gyűjtötték: Papp Ilona, Reskóné Papp Angéla, Tiszacsoma, 1999.

Játszották

I. Angyal: Papp László, szül. 1988-ban

II. Angyal: Pösze Sándor, szül. 1987-ben

Csillagforgató: Biskó Béla, szül. 1989-ben

Öreg: Papp Szilárd, szül. 1986-ban

A játsszó öltöze

Angyalok: fejükön hosszú fehér, henger alakú süveg, melyet arany félhold és csillag díszít; fehér inget, hosszú fehér nadrágot viselnek, derekukon vörös öv, melynek két vége lecsüng; kezükben ezüstsínű kard.

Csillagforgató: öltöze ugyanolyan, mint az angyaloké, csak ő a csillagot tartja a kezében.

Pásztor: rossz guba, sötét nadrág, kucsma, kócszakáll; kezében göcsörtös bot van; az ötágú csillag zöld és piros papírral van bevonva; magas dob négy részre van osztva, melyet arany csillag és félhold díszít.

A játék menete

I. ANGYAL: Jó estét nagyurak, ide hallgassanak!

Többi barátaink kint csillaggal vannak
Beszólítanám őket, mer' igen megfáztak,
Krisztus nevében hírt mondanának.

Tetszik a csillag?

Igenlő válasz esetén kintről:

Glória!

Bejön a II. angyal és a csillagforgató, aki az ének alatt forgatja a csillagot.

Ének: Pásztorok, pásztorok örvendeznek,
Sietnek Jézushoz Betlehembe.
Köszöntést mondanak a kisdednek,
Ki váltságot hozott az embernek
Angyalok szózata minket is hív,
Értse meg ezt tehát minden hű szív,
A kisded Jézuskát mi is áldjuk,
Mint a hű pásztorok magasztaljuk.

I. ANGYAL: Hát az öreg etykás-petykás Petit hol hagyátok?

II. ANGYAL: Nagy erdőben, nagy mélységben sánta lábát fájtatja,
Kanfarát nem bírja.
No, de se baj, egyet fütyöntek, kettőt suhintok,
S ő is megérkezik.
Gyere be hát, öreg!

ÖREG: Merre nyílik ez az ajtó?

II. ANGYAL: Sarkára öreg, sarkára.

ÖREG: Hát az én kozmás csizmám orrára.

II. ANGYAL: Arra öreg, arra.

ÖREG: Ti csak esztek-isztok, dorbézoltok,
Vén öreg apátokra nem is gondoltok.
Mindjárt úgy megszabom az ingetek gallérját,
Hogy semmi bajotok sem lesz.
Egy kis tinta cseppent a csizmám orrára.
Én is megérkeztem Karácsony éjszakára,
Tudtam, hogy karácsony lesz, véle álmodtam,
Két szál füstölt kolbászt a fogam közé akasztottam,
De mire felébredtem, üres lett a hasam.

II. ANGYAL: Tudsz-e öreg imádkozni?

ÖREG: Hogyne tudna egy ilyen vén ember.

II. ANGYAL: Mondjad öreg – Atyának,

ÖREG: Ne szaladj fiam a tölgyfának.

II. ANGYAL: Mondjad öreg – Fiúnak,

ÖREG: Fiaim a juhokkal vannak.

II. ANGYAL: Mondjad öreg – Szentlélek ...,

ÖREG: Szentebb az én lelkem, mint a tiétek!

II. ANGYAL: Mondjad öreg – Ámen!

ÖREG: Hamm, bekaplak mindnyájatokat!

Ének közben a Csillagforgató forgatja a csillagot, az öreg táncol.

Ének: Mennyből az angyal lejött hozzátok

Pásztorok, pásztorok,

Hogy Betlehembe sietve menve

Lássátok, lássátok.

Az Isten fia, ki ma született

Jászolban, jászolban,

Jászolban fekszik, barmok közt nyugszik

Szent fia, a Jézuska.

CSILLAGFORGATÓ: Internátusz pátusz,

Menjünk hát tovább,

Mert a mi csillagunkat

Más helyen is várják!

Énekelve kivonulnak: „Pásztorok, pásztorok...”¹

1 A játékot RISKÓ GYÖRGY: *Pásztorok keljünk fel... Kárpátaljai betlehem játékok*. KMKSZ, 1999. c. könyvéből vettük, mert a szöveget nem küldték be. (Riskó 1999-ben az összes hozzáférhető kárpátaljai anyagot kiadta e könyvben.)

BETLEHEMES JÁTÉK – TORNAÚJFALU

Abaúj-Torna megye

2001 és 2008 között négy ízben jártak a Betlehemes Találkozókon.
Ág Tibor gyűjtése, 1992.¹

Szereplők

Angyal: Erdélyi Róbert, szül.: 1973. 9. 25.

I. Pásztor: Stráma Zsolt, szül.: 1973. 7. 28.

II. Pásztor: Horváth László, szül.: 1973. 08. 7.

III. Pásztor: Bartók Péter, szül.: 1975. 03. 9.

Kecskes (Fehér öreg): Kucman Péter, szül.: 1973. 03. 9.

Berdó (Fekete öreg): Erdély István, szül.: 1973. 09. 14.

Az első pásztor bekopog és beköszön.

I. PÁSZTOR: Dicsértessék a Jézus Krisztus. Szabad a betlehem?

A HÁZIAK: Szabad.

Az első pásztor és a többiek az ajtó előtt, énekelnek.

Ének: Ad Jézulom, infantulom.²

Propperátesz omnesz, e deinesz.

Propperátesz omnesz, tátesz omnesz Jézulesz.

Szine, fine regulesz, omnesz Jezu, Jezulesz, tantulesz.

Visztronóbisz nóbisztye, vizstro nóbisz nóbisztye,

Szalve Jézulesz, szalve nosztesz Jézulesz.

Jezulátem, szalutárem, in glória dikhendátesz.

A koppantásokat a csörgősbottal végzik.

1 ÁG TIBOR: Színjátékszerű szokások a Boldva völgyében. 501–520. p. In: BODNÁR MÓNICA–RÉMIÁS TIBOR (szerk.): *Tanulmányok a Bódva völgye multjából*. Múzeumi Könyvtár 5. A Gömöri Múzeum baráti körének kiadványa. Putnok, 1999. 806. p. 1992-ben Ág Tibor videó szalagra rögzítette nyolc falu játékát. A felvételek helye: Bódvavendégi, Tornaújfalu, Torna, Debrőd, Komárnóc, Jánok, Buzita, Reste – a 2008-as betlehemes konferencián Ág Tibor az anyagot a Debreceni VMK-nak, Bocsi Szabolcsnak DVD másolásra rendelkezésre bocsátotta.

2 latint utánzó halandzsa

I. PÁSZTOR: *(koppantás)* Dicsérem a Jézust. Engedelmet kérek,
(koppantás) Hogy e házba minden szó nélkül betérek.
(koppantás) De hiszen a pásztorember is odaveszi magát,
(koppantás) Ahol télen hidegben, melegen találja a szobát.

II. PÁSZTOR: *(koppantás)* Jó, hogy itt talállak, hisz téged kereslek,
(koppantás) Mert magamba lenni kint nagyon félek.
(koppantás) Amióta élek, pásztorember voltam,
(koppantás) Magam árnyékától, meg nem riadtam.
(koppantás) De amikor éjjel legeltettem nyájam,
(koppantás) Egy szörnyű nagy kísértetet láttam.
(koppantás) Ruházata szép volt, csillaggal volt teli,
(koppantás) Szárnya is volt neki, ebből lesz valami.
(koppantás) Ezt az én fejemből nem veri ki senki.

I. PÁSZTOR: *(koppantás)* Ugyan mi lehetett, álom és más semmi.
(koppantás) Volt is mitől olyan nagyon megijedni.

II. PÁSZTOR: *(koppantás)* Volt bizony! Te is megijedtél volna,
(koppantás) mihelyt a szörnyű kísértet előtted termett volna.

III. PÁSZTOR: *(bejön a Fehér öreggel, a Kecskéssel)*
(koppantás) Bizony megfagyott már keményre, simára,
(koppantás) El ne essen nagyapó, vigyázzon magára.
(koppantás) Mondtam, hogy maradjunk a jó meleg tanyán,
mert bajos itt járni a föld kemény fagyán.
(koppantás) De ki tudja, meddig járunk és kelünk,
Míg a legényekre rálelünk.
(koppantás) De, ni, a! Ehun vannak, *(koppantás)* mulatoznak,
(koppantás) Mondhatom a nyájra gyönyörűen vigyáznak.
(koppantás) De fiúk! Szó, ami szó, ez nem szép dolog,
(koppantás) Engem és az apót magára hagyátok.
(koppantás) Bánjátok is ti, ha felfalnak a farkasok.

KECSKÉS: Hipp estét, hopp estét.
Szerencsés, füstöltkolbászos bablencsés jó estét.
Hát ti idebent mit csináltok?
Esztek? Isztok? Mulatoztok?
Szegény öregapátokra nem is gondoltok?

Bánjátok is ti, ha felfalnak a farkasok.
De mikor a várhegy alatt jártam,
Tücsköt, bogarat háborúzni láttam.
Szalmakardom kirántom, tücsök nyakát levágom.
Hej de most már kit küldjünk el a papért?

I. PÁSZTOR: Majd elküldjük Bori nénit.

KECSKÉS: Míg Bori néni odajár,
Tücsök élete lejár.
Szénaboglya, pemete,
Vén szatyor, gyere be!

BERDÓ: *(Fekete öreg)* Nyisd ki fiam az ajtót,
Nem lelem a kilincstartót!

I. PÁSZTOR: *(koppantás)* Keresse kend a másik sarkán. Én is ott jöttem be.

BERDÓ: Nyisd ki fiam az ajtót. *(koppantás)* Jaj, fiaim, fiaim! Rám nem is gondoltok?

Szegény öregapátokat magára hagyátok. Bánjátok is ti, ha felfalnak a farkasok. A nyáj szétszalad, nem tudom, hogy mi marad. Ugrik, mászik apraja, nagyja. Pápaszemet tettem, tüzet élesztettem, hogy jobban lásak. Elővettem a nagy bibliát, olvastam belőle Dániel prófétát. Azt olvastam belőle, hogy ilyenkor, karácsony táján, nagy csoda történt egy rongyos istállóban.

II. PÁSZTOR: *(koppantás)* Mi te?

FEKETE ÖREG: Messiás született.

Ének: *(mind)* „Messiásunk született, kiért lelkünk epedett...”

Zengedezzük glória, glória, ale-aleluja.
Eljött az Isten fia, ale-aleluja

Az ének közben a két öreg leheveredik a földre. Az Angyal bejön a betlehemmel, leteszi az asztalra, és ahogy a többiek befejezték az éneket, ő folytatja.

ANGYAL: *(énekel)* Glória, glória, in exelszisz Deo,
Pásztorok, pásztorok, hamar keljetek,
Betlehembe menjetek, ott lészen jeletek,
Fogtok ott jászojba, pólyába takarva,

Kisdedet találni, ale-aleluja.

Eljött az Isten fia, ale-aleluja.

A két öreg közben úgy tesz, mintha aludna, hangosan horkolnak.

II. PÁSZTOR: *(énekel)* Juhászim, pajtásim, de elaludtatok,

Ezt a kis nyájacskát magára hagyátok.

Nyárba lesz pásztorság, mezei multság,

Aki ezt nem hiszi, csupán csak nyájasság.

KECSKÉS: Micsoda? Szájasság?

III. PÁSZTOR: Nem, öreg! Nyájasság.

KECSKÉS: Az az, nyavalyaság.

ANGYAL: *(énekel)* Ne féljetez pásztorok, pásztorok, örömet hirdetek,

Mert ma néktek született, ki megjövendőltetett,

Egy szűznek véréből, szűzen szült méhéből,

Megváltó Istenünk, ale-aleluja,

Eljött az Isten fia, ale-aleluja.

Ének: *(mind)* Pásztorok keljünk fel, hamar induljunk el,

Betlehem városába, rongyos istállócskába,

Siessünk, ne késsünk,

Hogy még ezen éjjel oda érhesünk,

Mi urunknak tiszteletet tehessünk.

I. PÁSZTOR: *(énekel)* Eljöttem tehozzád, édes kis Jézuskám,

Megkövetlek szépen, hallgasd meg szólásom.

Add, hogy tartson bennem mindig a szeretet,

Még akkor is, ha majd rám hányják a földet.

Édes kis Jézuskám, oferálok neked egy aranyszőrű bárányt.

Ének: *(mind)* Vedd fel öreg bundácskádat, vedd válladra juhocskádat,

Sej, haj, hajajaj, úgy elmegyünk, mint a raj.

Isten áldja meg e háznak gazdáját,

Töltse meg Isten búzával kamráját.

Mind elhagyják a szobát.

A három pásztornak és az angyalnak öltözete fehér ing és fehér gyolcs gatyá. Lábukon csizma. Fejükön papírból készült kúp alakú süveg, sztaniolpapírral bevonva, csúcsán színes szalagok. Kezükből csörgős bot. Az angyal süvege csonka kúp alakú, homlok részén kereszt. Az angyal viszi a betlehemet. Derékukon és két vállukon keresztül a derekukig kb. 10 cm széles szalag, amelynek a két vége a bal oldalon a derék tájában megerősítve szabadon lelóg. A Kecskés öltözete rövid bunda. Derékán és vállán keresztül, mint derékszija és vállszija kukoricásústyából³ készült fonat (amelyről már levágták a kukoricacsöveket). Rajta kulacs és kolompok. Fején fehér bárányszőr kucsma és álarc. A kucsma mindkét oldalon libaszárny van erősítve. Kezében láncos bot. Az álarc szintén állatbőrrel készült. A szemek helye kivágva, az orr helyének kivágott részén piros anyag takarja az orrot. Kócból haj, bajusz és szakáll van az álarcra ragasztva. A fekete öreg öltözete hasonló, csak a bunda és a kucsma színe fekete. Derékán és vállán keresztül kukoricafonat, rajta kulacs és a kolompok. A fekete fejedőn kétoldalt fehér libaszárnyakat látni. Kezében fából készült balta. A két öreg meggörnyedve, nehézkesen, öregesen mozog. Az alakoskodásukat az idősebbek játéka alapján sajátították el.

A betlehemi templom fából készült, ablaka és kinyitható ajtaja van. Bent világítás. Valamikor gyertyát gyújtottak benne, ma zseblámpaelem és kis villanykörte világítja meg a betlehem belsejét, ahol jászolban a Kiszűz és a Szentcsalád látható az őket körülvevő állatokkal: papírból kivágott képekkel és szobrocskákkal. A templom tetején a pénz bedobására kis rést vágtak, ahová a háziak a pénzadományt dobják. Amikor a betlehemesek kimentek az ajtón, a háziasszony utánuk ment és egy kosárból kaláccsal, almával és dióval kínálta őket.⁴

3 csuhéjból

4 i. m.: 504–508. p.

DUNÁNTÚL

BALATONBERÉNYI BÁBTÁNCOLTATÓ BETLEHEMES

Somogy megye

Felléptek a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1993-ban és 1995-ben.
Balatonberényi „Kopzós–Pödrös” Hagyományörző Együttes gyűjtése.
Budai Imre tanár, az együttes művészeti vezetője (1976. december).

ASSZONYOK: (*bent a szobában énekelnek*)

„Ó boldog Betlehem, Jézus szent városa ...”

BETLEHEMES CSAPAT: (*kintről csenget*)

Szabad-e a betlehemi kis Jézuskát hajlékukba bevenni?

ASSZONYOK: (*bentről*) Szabad!

KATONA: Gyorsan, frissen készítsd gazda házatad,

Mert most jönnek a pásztorok,

Kik nagy örömet hirdetnek.

Állj félre te banya, sárkányfülű kofa,

Takarodj a sarokba, ne nézz rám, mint a vasvella,

Nem azért jöttem, hogy szemedet, szádat nézzem,

Hanem angyal által küldött kis Jézuskát hirdessem!

Ének: (*mialatt kint és bent énekelnek, az angyalok behozzák a betlehemet*)

Pásztorok ne féljetek, utánam siessetek,

Betlehembe menjetek és ott lesz a helyetek,

Nektek éjfél tájában, a barmok pajtájában,

Ökör, szamár jászolában üdvözítőnk született.

I. DADÓ (*köszön, vers*) Jó estét kívánok a jólelkű házigazdának!

Nem látták az én kedves pajtásomat?

Hegyet-vögyet bejártam, még a szomszéd pajtában is jártam,

Végre a boros pincében megtaláltam.

Gyere be Te kedves pajtásom!

II. DADÓ (*köszön, vers*) Húsos-gombócos, hippentős-huppantós,

Szerelmetes jó estét kedves pajtásom!
Nem láttad a vén, kedves öregapánkat?
Hegyet, völgyet, Tornát, Baranyát,
Még az Óperenciás tengeren túl is jártam,
Mire végre a könnyökös szívfánál megtaláltam.
No, gyűjjön be, Öregapám!

ÖREG DADÓ: *(köszön, vers)* Adjon az Úristen pirkócés-pörkócés,
Apró pogácsás, vörösboros jó estét, kedves Fiaim!
Hát Ti itt benn eszesztek-iszosztok, vendégeskedte-te-tek.
Erről a vén, suttyogós szakállú öregapátokról
Meg sem emlékezte-te-tek?!
Mit nem néznék ezzel a gircses-görcsös botommal
Kilencvenkilenc bocskorszíjat hasítanék a hátatokból!

I-II. DADÓ: Engedj, engedj Öregapám!

Inkább kilencvenkilenc lapostetű mássza meg a kegyes szakállát!

ÖREG DADÓ: Engedj... Engedj... az öreg mindig csak engedj...?
Utóvégre az öregből semmi sem lesz!
Három fertály hétre, feküdjünk a földre!

Ének: Pásztorok, hol vagytok, talán mind alusztok,
Gyorsan frissen keljete, Jézus előtt legyetek,
Ma született a kis Jézus, vígan örvendeztetek.
Üdvözlégy Mária, Istennek szent anyja,
Áldott vagy, boldog vagy, szent fiadat
Szűz méhedbe hordoztad.

KATONA: Glóóória!

I. DADÓ: Hallod Pajtás, angyal mondja Glóóória!

KATONA: Glória inekszerzis (in exelcis) deo!

II. DADÓ: Nem az pajtás, Mária keresi szent fiát

Közben mindhárman kényelmesen felcihelődnek.

ÖREG DADÓ: No, mit álmodtatok édes Fiaim?

I. DADÓ: Hát én azt álmodtam, hogy a háziasszony ollan ügyes szakácsné, hogy
még a mosogató rongyot is belefőzte a húsos káposztába... he... he...
Hát Te Pajtás, mit álmodtál?

II. DADÓ: Tudjátok én azt álmodtam, hogy a nagylány ekkora nagy kolbászt tekert a nyakam köré! *(mutatja)* Hát Te vén Öregapám mit álmodtál?

ÖREG DADÓ: Édes gyermekeim én meg azt álmodtam, hogy ez a tisztességes házigazda az asztal alól kivette és odanyújtotta nekem a butykoszt! Meg azt is álmodtam, hogy az égen megjelent egy fényes csillag, és ment, ment Betlehem felé, ahol megszületett a Messiás!

Ének: *(bábok táncolnak)* Ki az, aki mi fölöttünk ily nagyot kiáltott?
Ez a szózat angyaltól és a világ fiától,
Szívünkbe megháborodott, földre lehullott,
Betlehemnek határába, rongyos istállócskába
Bé vagyon takargatva posztócskába.

Ének: Örvendezzünk, Betlehembe menjünk ajándékokkal,
Ma született Isten fia, egy kis dedecske,
Atyáinktól régtől fogva várt kis dedecske.

Ének: Mennyből az angyal ... ének 1-2 versszaka.

Ének: Vigan zengjenek citerák, Jézus született
Harsogjatok gyors trombiták, Isten-ember lett,
Ki értünk hordozá és méhébe fogadá,
Ezért Gábiel arkangyal áldottnak mondá.

Ének: Örvedetes ez nap, mert válságunkba
Született a Jézus egy istállóban,
Örvendezzünk, vigadjunk, eljött Messiás!
Örvendezzünk, vigadjunk, eljött Messiás!

Ének: Hallod-e Te Lackó, mi a dolgod,
Melyet a menyei követ mondott
Hol született légyen Betlehembe
Jézus a megváltónk, ember testben.
Hol született légyen Betlehembe
Jézus a megváltónk, ember testben!

Ének: Elindulának és el is jutának,
Szűzmáriának jójczakát mondának.

Sokszor éneklük, amíg ki nem mennek a szobából.

BAZSI BETLEHEMES

Zala megye

Beküldte: Csótár Dezsőné, a Keszthelyi „Bokréta” bábcsoport vezetője 1991-ben, és el is játszották az I. Betlehemes Találkozóon.

I. PÁSZTOR (PALKÓ): *(kintről megzörgeti a botját, bekiált)*
Szabad-e betlehemezni?

GAZDA: Szívesen látunk benneteket, csak kerüljetek beljebb!

ANGYAL: *(kápolnával belép, énekel)*
Mennyből az angyal...
(kiszól) Gyere be, te első pásztor!

PALKÓ: Szerencsés jóestét neked házigazda! Terítsd meg asztalodat fehér abroszoddal, mert ma szegény szakállas pásztorok lepik el házadat!
(megzörgeti a botját és kikiált)
Gyere be pajtás!

II. PÁSZTOR (VENDEL): Szerencsés jóestét neked házigazda! Mikor jöttem, két farkas utamat állotta. Az vót a szerencsém, hogy a botocskám hosszabb vót a farkas farkánál, mert másképp lerágta vóna.

III. PÁSZTOR (ÖREG): *(kint énekel)*
Pásztorok, pásztorok, mit cselekedtetek?
Hogy juhaitokról megfeledkeztetek?

I–II. PÁSZTOR: Gyere be te vén dadó, mert odakinn megfagyó!

ÖREG: Szerencsés jóestét nektek, kis fiaim! Megvagytok jó erőben, egészségben? Ilyen öreg dadó létemre most érkeztem Jeruzsálem városából. Alig gígyegek-gögyögök! Jajjj! *(összeesik az I–II. pásztor az Öreget estében elkapják, feltámogatják)*

I. PÁSZTOR: Hát te öregapám, hová indultál?
Talán az Angyaltól te is intést kaptál?
Velünk akarsz lenni, társunk akarsz lenni?
Hát te öregapám tudsz-e imádkozni?

ÖREG: Tudok ám! Ha nem hiszitek el, tegyetek velem próbát! Fújjátok meg a dudát! Hadd rázzam ki a ringyes-rongyos bundámból a tetüt, meg a bóhát!

II. PÁSZTOR: Vess keresztet!

ÖREG: Átresz-pátresz!

II. PÁSZTOR: Nem vagyunk mi se tótok, se horvátok! Beszélj magyarul!

ÖREG: Atyánk, Szentléleknek nevében!

II. PÁSZTOR: Hát a Fiú hol maradt?

ÖREG: Odakinn a szalonnás zsákot tartja.

ANGYAL: Pásztortársaim! Térjete nyugovóra!

I-II. PÁSZTOR, ÖREG: *(lefekszenek, horkolnak, álmodnak)*

Az álom alatt megelevenedik az árny-paravánon a betlehemi kép. A Szentcsalád, a Háromkirályok.

KÓRUS: (József Attila verse, a Kalácska feldolgozásban.)

„Adjonisten, Jézusunk, Jézusunk!

Három király mi vagyunk.

Lángos csillag állt felettünk,

Gyalog jöttünk, mert siettünk,

Kis juhocska mondta – biztos

Itt lakik a Jézus Krisztus.

Menyhárt király a nevem,

Segíts, édes Istenem!”

MENYHÉRT: Áldott a nagy Isten, ki Megváltót adott,

Ki a bűn hatalmán diadalt aratott.

Ki nem átalált szolgál ruhába öltözni,

Bűnöst megmenteni, könnyeket törölni.

KÓRUS: „Istenfia, jónapot, jónapot!

Nem vagyunk mi vén papok!

Úgy hallottuk, megszülettél,

Szegények királya lettél.

Benéztünk hát kicsit hozzád.

Üdvösségünk, égi ország!

Gáspár volnék, afféle
Földi király személye.”

GÁSPÁR: A bölcsek aranyat, tömjént, mirhát hoztak,
Amelyek mind drága ajándékok voltak.
Tudták, hogy a Gyermekek, az ígért Messiás,
Betlehem szülötte, mint jóslá Mikeás.

KÓRUS: „Adjonisten, Megváltó, Megváltó!
Jöttünk meleg országból.
Főtt kolbászunk mind elfogyott,
Fényes csizmánk mind megrogyott.
Hoztunk aranyat hat marékkal,
Tömjént egész vassfazékkal.
Én vagyok a Boldizsár,
Aki szerezseny király.”

BOLDIZSÁR: Nemcsak Izraelnek született Megváltó,
Nemcsak gazdagoknak jött a szabadító.
Hanem szegényeknek, pogánynak is atyja,
Mindenkihez eljön Ő, az Isten fia.

KÓRUS: „Irul-pirul Mária, Mária,
Boldogságos kis mama.
Hulló könnyek záporán át
Alig látja Jézuskáját.
A sok pásztor mind muzsikál.
Meg is kéne szoptatni már.
Kedves három királyok.
Jóéjszakát kívánok!”

ANGYALOK SZAVALÓKÓRUSA:

Az ég ölelkezett ím akkor a Földdel,
Az egy igaz Isten az emberiséggel.
Új hit, új reménység szállott a szívekbe,
Lelki békesség és áldás a szívekre. *(csenget)*
Csak szeretet legyen mindenki szívében,
Áldás el nem marad, megsegít az Isten! *(csenget)*

E mai szent napon mi is megfogadjuk,
Hogy az Úr Jézust elhagyni nem fogjuk! (*csenget*)
Arany helyett hitet hozunk oltárához,
Szeretet tömjénét rakjuk zsámolyához.
S miként a pásztorok és a bölcsek tevék,
Buzgón leborulva áldjuk Isten nevét. (*csenget, letérdelnek*)
Áldott-áldott, ki jött az Úrnak nevében,
Hozsánna, dicsőség a magas mennyeekben!
E földön meg legyen végre már békesség.
Az emberek között örök testvériség.

KÓRUS: Pásztorok, pásztorok örvendezve
Sietnek Jézushoz Betlehembe;
Köszöntést mondanak a kisdednek,
Ki váltságot hozott az embernek.
Angyalok szózata minket is hív,
Értse meg ezt tehát minden hű szív;
A kisded Jézuskát mi is áldjuk,
Mind a hív pásztorok, magasztaljuk.
Üdvözlégy, kis Jézus! Reménységünk,
Aki ma váltságot hoztál nekünk.
Meghoztad az igaz hit világát,
Megnyitád szent Atyád mennyországát.

ANGYAL: (*keltegeti a pásztorokat*) Keljetek fel, pásztortársaim, az óra éjféltre jár. El kell menni tova.

I. PÁSZTOR: (*szemét dörzsölgetve*) Mit álmodtál pajtás?

II. PÁSZTOR: Hát pajtás, én azt álmodtam, hogy az úton egy akkora szúnyogot láttam, hogy az egyik lába a Tátikán vót, a másik meg a Rezi váron, és úgy ivott a Balaton vizéből.

I. PÁSZTOR: Nagy vót pajtás?

II. PÁSZTOR: De nagy ám, pajtás! Hát te pajtás, mit álmodtál?

I. PÁSZTOR: Hát pajtás, én azt álmodtam, hogy a gazda lányát feleségül vettem.

GAZDA: *(tréfásan megfenyegeti őket)*

I–II. PÁSZTOR: Hát te öreg, mit álmodtál?

ÖREG: Én azt álmodtam, hogy a gazdaasszony akkora kóbászt akasztott a nyakamba, hogy az egyik végét én ettem, a másik végét meg a kutyák rágták a faluvégén.

PÁSZTOROK: *(csörgő, láncos botokkal a földet ütögetik és énekelnek)*

Bárcsak előbb felébredtünk volna,

Hogy a kis Jézust megláthattuk volna.

Már megcsendült a fülembé

Az angyal mondása,

Hogy kis Jézus megszületett

Rongyos istállóban.

Odamegyünk, vagyon bátorságunk,

Reméljük, hogy kis Jézust meglátjuk.

Gyere pajtás, nosza pajtás,

Te is legyél társunk,

Velünk van a jó furulyás,

A régi bojtárunk.

Mennyországba jer pajtás, jer pajtás,

Ottan leszen jó tartás¹,

Egyik angyal furulyál, furulyál.

A másik meg táncot jár.

Vígan zengjetelek citerák, Jézus született.

Harsogjatok réztrombiták, Isten ember lett.

No, hát pásztorok örvendezzettek.

Köztetek van az Úr Jézus,

Dicsekedjetekek-tek-tek-tek

Dicsekedjetekek! *(rácsapnak az Öreg vállára, aki megbillen)*

Koredó, örülhetsz,

Hogy velünk eljöhetsz,

Kedvedet töltheted, Hogy mi Urunk született.

1 A teljes forma: Sör bor mint a tenger, ihatik az ember

Hallod, hallod pajtás, zörgetik a kulcsát,
Amivel felnyitják a pénzes ládicskát.

Osztogatják tízesét, húzasát, máriását, Ripegős, ropogós bankóját.

GAZDA, GAZDAASSZONY és LÁNY: *(ajándékokat osztanak: almát, pénzt, kalácsot, diót)*

PÁSZTOROK: Köszönjük az ajándékot,

Amit nekünk szántak.

Éljenek jó egészségben,

Csendes békességben.

Holtuk után jusson lelkük

Örök dicsőségbe!

Ének: Pásztorok keljünk fel! Hamar induljunk el!

Betlehem városába, rongyos istállócskába,

Siessünk, ne késsünk!

Hogy még ezen éjjel odaérhessünk.

Mi Urunknak tiszteletet tehessünk!

(szóval)

Adjon Isten mindnyájunknak áldott, boldog, békés karácsonyt!

Csengetnek.

MIND: Úgy legyen!

Csengetés közben kivonulnak.

RÁBAKÖZI BETLEHEMES

Beled, Győr-Moson-Sopron megye

A beledi Báb és Hagyományörző Szakkör tagjai adták elő a Nemzetközi Betlehemes Találkozón, 1995, 1996-ban.

A szöveget beküldte Kótai Lászlóné csoportvezető.

Szerkesztett anyag: DR. HORVÁTH GYÖZÖ: *Lucanaptól Pünkösdig. c. kiadványból*¹.

Adatközlő: Eitler György 62 éves

Szereplők: 4 pásztor, 4 angyal, Hopp Pista

Előadási alkalmak: kultúrházi előadás, Karácsonyeste éjféli mise előtt.

A játék menete

Beköszöntő 1. pásztor

2-3. pásztor behívása, párbeszéde, Hopp Pista betoppan.

Öregpásztor bejövése.

Az öregpásztor aludni megy.

Hopp Pista táncolni hívja a többieket.

Egyszerű pásztorlátogatás („Juhászim, pajtásim...”)

Az angyalok behozzák a betlehemet, csempeszéket, furulyáznak, énekelnek.

Pásztorok felébrednek, kivéve az öreget.

Hopp Pista kelti az öreget, biztatja, hogy nézzen be a betlehembe.

Az öregpásztor letérdel a betlehem előtt a többi pásztorral együtt, imádják a Kisjézust.

Kivonulás éneke.

A betlehem formája: rábaközi piros tetejű templom.

I. PÁSZTOR: (*bejön*) Dicsérem a Jézust, engedelmet kérek,

Hogy ehhez a házhoz szó nélkül betérek.

Mer' a pásztorember is odaveszi magát,

Ahol hidegben melegnek érzi tanyáját.

Félős is ám az erdőben lakni,

1 A gyűjtés ideje: 1969. Adatközlők: Szabó Gyula, Varga Gyula, Bagaros Lajos

Mer' sok kísértetet lehet látni.

Gyere be, te lusta!

II. PÁSZTOR: (*bejön*) Adjon Isten jó napot a házigazdának,
Hasonlóképpen az ő asszonyának.
Mikor én még kisgyermek voltam,
Az ürgék közt kapitánykodtam.
Tallérom annyi volt,
Hogy gatyám bő ránca is alig bírta.
Most nekifogok, akkorát ugrok,
Mint egy szomorú szarka.

III. PÁSZTOR: (*bejön*) Jó estét, jó pajtás! Te vagy az makkász?

II. PÁSZTOR: Én bizony, én pajtás, megvan a nagy károm,
Megtréfált a farkas, lelki jóbarátom.
Odavan a vezérürüm, három.
De várjál csak kutya farkas, még bosszúdat állom!
Fütyöntek egyet pásztor módjára.

HOPPISTA: (*bejön*) Hopp, hopp, már én is itt vagyok,
Hallják az urak, miként áll a dolog.
Ellopták azt a száz esztendő liket-lakot-bakot,
Ami ezelőtt száz évvel az ágy alatt lakott.
Cincárom, boncárom, gyere be te öreg!

ÖREG: (*csoszogva bejön*) Csíkos, mákos, szerencsés jó estét kívánok.
Amint az ajtó küszöbön beléptem, majd kiesett a vén aszalódos lelkem.
Látom, hogy itt ti esztek, isztok,
Öregapátoknak tejfelderés
Szakállára nem is gondoltok?
No, várjatok csak, lesz még borivás!
Hátatokon hatujnyi szalonnavágás.
Pásztorok, hány óra?

PÁSZTOROK: Fél tizenkettő.

ÖREG: Akkor én elmegyek aludni. (*félrevonul és lefekszik a földre*)

HOPPISTA: Eb ugatta, farkas ordította,
Lépek a lábammal deres szakálladra.
Legjobbik kisbojtár ugorj a talpadra!

Felugrik, dúdol, majd énekel, és egyszerű pásztortáncot jár. Botjával koppant ütemesen. Utána a többiek is táncolnak vele. Kintről csengőszó hallatszik, bejönnek az angyalok, betlehemet hoznak.

ANGYAL: Glória, glória.
Nyissátok meg ajtótokat keresztények!
Íme, látjátok, hogy jönnek a jövevények!
Én, mint Betlehem királya jelentem,
Hogy a szép betlehemet ide vezéreljem.

ANGYALOK: Pásztorok ne aludjatok,
Jól vigyázzatok,
Követ vagyok, jó hírt mondok,
Jó hírt mondok, ne féljetek,
Szómról ne feledkezzetek,
Ma született üdvözítőtök.
Ej, haj pásztorok, napkeleti bojtárok,
Ne féljetek, én vagyok.
(éneklük) „Nézz amoda, egy istálló körül fényesség látszik...”

I. PÁSZTOR: Kelj föl öreg, kelj föl!

ÖREG: Nem kell nekem tejföl.

I. PÁSZTOR: Kelj föl öreg, kelj föl!

ÖREG: Nem kelek én.

I. PÁSZTOR: Kelj föl öreg, mer a botommal rád húzok!

ÖREG: Inkább akkor fölkelek, minthogy agyonverjenek,
Mer nekem még százhusz évig kell élni!
(énekel) „Mit álmodtál pajtás...”

HOPPISTA: Öreg, nézz be a betlehembe!

ÖREG: Nem nézek én.

HOPPISTA: Öreg, nézz be a betlehembe!

ÖREG: Nem nézek én a gödörbe,

HOPPISTA: Öreg, nézz már be a betlehembe, mit láatsz?

ÖREG: Ó, látok Jézuskát, Máriát.

Ó te drága Jézuskám, nincsen neked piros csizmácskád.

Majd ad a házigazda egy krajcárkát,

Veszünk rajta piros kis csizmácskát.

Ének: „Pásztortársak ébredjetek...”

MIND: Boldog Karácsonyi ünnepeket kívánunk!

Ajándékot kapnak és elköszönnek.

ESZTERGOMI BÁBOS BETLEHEMES JÁTÉK

Komárom-Esztergom megye

A kecskeméti Vándorbot Bábcsoport dolgozta fel azt a verziót, és 2002-ben mutatta be a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

Szöveg: Körösi László irodalmi hagyatékából. In: Szent István Naptár, 1933.

Dallamok: Volly István gyűjtése.

Szereplők: 4 angyal, 3 juhász, 1 beköszöntő, 2 bábtáncoltató

A két angyalt gyakran leány játssza. Régen volt egy kísérőember is. A három pásztor és a kísérő sorban álltak az angyalok mögött s leghátul állt az öreg juhász. Egy juhász kívül maradt – leemelni a sonkát.¹ Beleénekelte a játékba: Nem éri el a fári! Bentről válaszolt a társa: Székre kalendári! – azaz állj székre, ha nem éred el! Hatósági engedéllyel jártak előzetes meghívásra a házakhoz s a szomszéd falvakba.

Az angyalok fehér alsószoknyát és férfiinget vagy női réklit öltenek rendes ruhájuk fölé. A fejre fehér lepedőt terítenek, az áll alatt összetűzik s a fejen átkötik, vagy kereszttel díszített abronccsal leszorítják. Az I–II. juhász fehéringes, szűk gatyás, ötszögletűre hajtogatott papírcsákós alak. Az öreg juhász bundás, téli sapkás, botos alak. I. juhásznak bajusza, III. juhásznak szakálla van. A II. juhász hóna alatt van a persely, és tarisznyában viszi a bábokat. A betlehem háromtornyú (vagy egytornyú). A kétoldali nagyobb tornyokon keresztül tolhatók a babák a színpadra. A bábok: I–II. fekete juhász, I–II. fehér juhász: fekete, illetve fehér bundába burkolt alakok, rongyfejjel, kirajzolt arccal, bundasüveggel. I–II. angyal fehér gyolcsba van csavarva, a derekuk kék szalaggal átkötve. Az Ördög fekete fejű, fekete, szőrös alak. Veszekedő társa (a dékán, esetleg egy barát), ennek a szereplőnek nincs a játékban neve. Pénzbeszedő, bekötött fejű, blúzós, bőszoknyás alak, dékánné, vagy sekrestyés bábfigura.

¹ A velencei, szintén dunántúli betlehemesek az effajta „szerzést” – bele is vették a játékukba 1991-ben, lásd DVD-n.

I. ANGyal: (*kopog, kiált*) Szabad-e bejönni a szép betlehemmel?

I–II. ANGyal: (*előjön a betlehemmel, a betlehemet két székre helyezi, éneklő hangon mondják*) Eljöttünk e házhoz, 3 száz pósta² sereggel,
Jézus született!
Szabad-e bejönni a szép Betlehemmel?
Harsognak a trombiták, zengenek a citerák
Isten ember lett!
A Szűzet, ki világra hozta,
Gábrriel arkangyal
Áldottnak mondja.
Glória!

I. JUHÁSZ: (*előlép*) Szerencsés jó estét kívánok az úrnak és az asszonynak!
Örülök, örvendek, hogy jó egészségben látom, de még jobban örülnék,
ha egyet-kettőt hörpenthetnék. Tányéron tallérom³ egy nagyot perdül-
ne, kinek az én szívem igen megörülne!

ANGYALOK: (*énekelnek, mint előbb*) Glória!

II. JUHÁSZ: (*becsoszog, néma szereplő*)

III. JUHÁSZ: (*szaval*) Adjon Isten csíkos-mákos jó estét az úrnak meg az asz-
szonynak! Hát ti, juhászok, kalamászok, ti itt a gazdával és gazdasszony-
nyal szavaitok folytatjátok! Juhaitokról nem gondoskodtok: az Isten se
gondol tireátok. Juhainkat a farkasok már mind elhordják, az árukat
meg rajtunk követelik! De mivel nagyon el vagyok fáradva, térjünk paj-
tás nyugalomra.

Lefekszenek a bethlehem elé, horkolnak.

ANGYALOK: Glória!

I. JUHÁSZ: (*mélyen, egy hangon*) Ha a gazda egy csutora bort hozna a számunkra.

ANGYALOK: Glória!

III. JUHÁSZ: (*mély hangon*) Ha a gazdasszony egy tányér kolbászt hozna
számunkra!

ANGYALOK: Glória!

2 Szacs vaynál: 300 porta sereggel

3 Tudniilik az adomány

I. JUHÁSZ: (*élénkebb hangon*) Hallod, pajtás mit mondanak: Túrós gombóca!
Ejnye, én felkelek, megnézem, ez nekünk igen jó volna!

ANGYALOK: Glória!

III. JUHÁSZ: Nem azt mondják, hogy gombóca, hanem
Oldal kolbász, szalonna,
Pásztoroknak jó volna,
Egy itce bor melléje,
Attól szédülne feje...

ANGYALOK: Glória!

I. JUHÁSZ: (*fölkel és világosan szól*) Dicsőség a magasságban! Ma született kis
Jézus, aki üdvözítőnk lett! Te istentelen vén Koredó, vess keresztet!

III. JUHÁSZ: (*felriad álmából*) Megegyem a perecet?

I. JUHÁSZ: Vess keresztet!

III. JUHÁSZ: (*keresztet vet magára*) Meleg cipó – csirkehús,
Egy itce bor – belém csússz!

Ének: Pásztorok, keljünk fel,
Sietve menjünk el.
Betlehem városába,
Rongyos istállójába.
Siessünk,
Ne késsünk,
Hogy még ezen éjjel oda érhessünk,
Mi urunknak tiszteletet tehessünk.
Íme már nincs messze:
Fényesség a jele!
Az angyalok jelentik,
Hogy Messiás születik
Jászolban,
Pólyában,
Be vagyon takarva a rongyocskában,
Áldott gyermek szenved már kis korában.

*A betlehem tornyának földszintjén lévő ajtóba hátul behelyezve, az U alakú vája-
ton, mint sínen át, a színre kitolnak két kis juhászt. Kilódul a két bábú, középen ta-
látkoznak s táncolnak, némán, a következő énekre. Az éneket mindnyájan mondják.*

Nosza Jankó, nézz az égre,
Mi tündöklík fenn a mennybe?
Betlehem tündöklík,
Mi dolog ez
Talán a Messiást!
Jelenti ez!
Hej-hej, hej-hej jelenti ez.

A dallam második felére ismét két juhász táncol.

Vedd fel a furulyát és a dudát,
Majd én egyet ugrok, húzz egy nótát
Héj-héj, héj-héj, egy szép nótát!

*A juhászbábuk elfutnak és két kis angyalbáb lebeg végig a színen. Ezalatt a mennyből
leszálló angyalok énekét halljuk az élő szereplőktől folytatólag.*

Mennyből az angyal
Lejött hozzátok
Pásztorok, pásztorok,
Hogy Betlehembe
Sietve menvén,
Lássátok, lássátok.
Istennek fia,
Ki ma született.
Jászolban, pólyában:
Ő leszen néktek
Üdvözítőtok
Valóban, valóban.

*A fehér angyalkák kétoldalt eltűnnek és nyomban fekete s veres bábok ugranak a
színre. Viaskodnak, egyik a másikat földhöz veri. Az élő szereplők ezalatt folytatólag
énekelik – a „Szállj be hozzánk Máriával” dallamára – sor eleji szünetek nélkül.*

Megszállták a felházakat
És a vendégfogadókat,

Nincs helye a Jézusnak,
 Nincs helye a Jézusnak.
 Szállj be hozzánk Máriával,
 Született kis Jézuskával,
 Lakjatok mi szívünkben,
 Lakjatok mi szívünkben!
 Hogy mi is az angyalokkal,
 Az együgyű pásztorokkal
 Dicséretet mondhassunk,
 Dicséretet mondhassunk.
 Régen várt Messiásunknak,
 A mi édes Jézusunknak
 Glóriát kiálthassunk,
 Glóriát kiálthassunk!

*Csőngettyűs pénzszedő-báb jön elő, hajlongva kéreget a perselybe.
 Énekelnek a „Ne féljetek pásztorok” dallamára.*

Város kívül nem messze, nem messze
 Van egy istállócska,
 Barmok között ott fekszik,
 Száraz szénán nyugoszik,
 Mellette szűz anyja
 És az ő vélt apja:
 József és Mária,
 Alle-alleluja.

A bábszínház elsötétül, az élő szereplők folytatólag énekelnek.

Csordapásztorok
 Midőn Betlehemben
 Csordát őriznek
 Éjjel a mezőben.
 Isten angyali
 Jövének melléjük,
 Nagy félelemmel
 Telék meg ő szívök.

Örömet mondok
Néktek, ne féljetek,
Mert ma születék
A ti üdvösségetek.
Menjek elébe
Gyorsan a városba,
Ott találjátok
Jézust a jászolban.
Elindulának
És el-béjutának
Szűz Máriának,
Jó estét mondának.
Ott fekszik Jézus
Mostan a jászolban,
Kit betakartak
Mostan a pólyába.
Aki az ég s föld
Sarkait fenntartja,
Nem lel egy helyet,
Hol fejét lehajtsa.

II. juhász körüljár és csörgeti a perselyt. Kifelé menet éneklük a „Csordapásztorok” dallamára:

Isten áldja meg
E háznak gazdáját,
Töltse meg Isten
Pincét, kamráját.
(szóval mondják)
Jó éjszakát!

GYÓRSZENTMÁRTONI NÉPSZÍNJÁTÉKOK

Győr megye

Feldolgozták a Felsőőri Katolikus Betlehemesek, 1997-ben Csoknyay Vilma vezetésével fel is léptek a 7. Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

Karsai Géza közlése.

Dallos tartalmilag és formailag egyaránt híven írja le a gyermekkorában szokásos betlehemezést, amely egyébként részleteiben egyes vas megyei és erdélyi szövegekben is felfedezhető. Az eredetileg verses szöveg, úgy látszik, már régebben prózává oldódott fel. Egyébként ebből a szövegből is kitűnik, hogy a régi gyórszentmártoni betlehemezés nagyon változatos és gazdag lehetett. Többféle, a maiaknál hosszabb és teljesebb szöveget játszottak, a játékosok kelléktára is gazdagabb volt. A háború és az utána bekövetkezett zavarok azonban erősen megcsökkentették e gazdag hagyományt, úgyhogy örülnünk kell, hogy még így is négy különböző szöveget menthettünk meg az utókornak.

Személyek: I. Angyal, II. Angyal, Számadó juhász, Vén pásthor, Kisbojtár, Házbeliek

A két angyal öltözte: hosszú fehér ruha, szárny, aranyos korona. Az első angyal viszi a gyertyával kivilágított betlehemet, benne Szűz Mária, Szent József és a jászolyban a Kisjézus. A második jobb kezében szép fenyőágot, bal kezében csengőt visz. A számadó juhászé: hosszú suba, szőrös süveg, láncos bot, mellét verő szakáll, nagy kócbajusz. A vén pásthoré: hosszú suba, nagy süveg, az előbbinél rövidebb szakáll és bajusz, láncos bot.

A játékosok a szokott rendben vonulnak, leghátul a két angyal. A konyhaajtó előtt zörögnek láncos botjaikkal és a számadó bekialt.

SZÁMADÓ JUHÁSZ: Szabad-e bemenni, meghallgatják-e a betlehemeseket?

HÁZBELIEK: Meg, meg! Jöhettek!

A számadó juhász úgy tesz, mintha megbotlott volna a küszöbön, nagyot lendül és a konyha kövén zörög a bottal. Majd megkezd.

SZÁMADÓ JUHÁSZ: Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szalonnás jóestét kívánok! Én vagyok amaz ezeresztendős vén számadó pásztor, gyöttem messze a világnak a másik sarkából, nagy havakon által, kakastaréj volt a sarkantyúm, de elkoptattam; hajdinakéve a köntösöm, cserfakéreg a bocskorom. Tereltem én valami ezer birkát, hogy épségben meghoznám, de egy híján mind elveszett vadak által a nagy erdőségeken. De ez az egy itt van a keblembé é! Kergetett is érte három igen óriás farkas, megszabdalták jól a ködmönöm, de a birkát jól elrejtettem az ingem ráncába, magam meg elengedtek, mert vén ember húsát nem élvezik.

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Tudva vagyok a bibliából, hogy Águsztus császár meg akarván számlálni népét, kit-kit odaküldött, ahová valósi. Én hát ide gyöttem. Az utamban megfáradtam, sok jártamba megehültem, futásomban megszomjuhoztam, ha akasztanának le egy oldal szalonnát s tetéznék vagy három akó borral, nagyon megszolgálnám.

Szabad lepihenni?

HÁZBELIEK: Tessék!

A számadó elveti magát s hortyog erősen, mintha aludnék. Hamarosan megint zörgetnek. A vén pásztor bebukik és mondja.

VÉN PÁSZTOR: Dicsértessék a Jézus Krisztus! Kóbászós jóestét kívánok! Én vagyok ama réges-régi vén öreg pásztor, legalább ezer mérföldet gyöttem, míg magukhoz értem; léptem milliomot vagy annál is többet, de itt vagyok végre. Hajtottam én valami ezer bárányt, de mind ott vesztek farkasok fogátul, egy híján, aki itt van a keblembé é, s rejtezik a gatyám korcába, mint bolha az asszonyok üngibe. Magam is megkergettek a vadállatok, csak éppen hogy itt megmenekültem. Elöttem valami egy nappal elindult az én számadóm ezerfőnyi nyájjal, ötet keresem, nem látták-e? Kóc a szakállá, a füle a derekáig, foga meg egy se.

HÁZBELIEK: Itt fekszik é, alszik!

VÉN PÁSZTOR: *(meglátja és haragosan mondja)* Hej, kend ugyan jól törődik pásztorral-nyájjal! Míg mink kint a farkasokkal hadakozunk, kend itt húzza csöndest, s bízom a nyáját, mely odavész, aszondom. De utat én is

megtettem, Águszt parancsára szaladtam, megfáradtam, megehültem, megszomjultam, ha a házigazda akasztana le a kéményből, vagy tizenhét méter kóbászt, s adna mellé két akó bort csobolyába, azt is megenném, meginnám. Hát én is lepihenhetek-e?

HÁZBELIEK: Terülj csak melléje!

KISBOJTÁR: *(nagy robajjal behuppan)* Dicsértessék a Jézus Krisztus! Töpörtös jóestét! Én vagyok ama kicsiny kisbojtár a betlehemi mezőkről, ki báránkák lépteit vigyázza. Egy hete még együtt őriztem a számadóval s az öreg juhással, még, hogy pénteken koppintott fejbe a számadó a bottal, a púp is megvan a fejemen, így gyöttem át hegyen-völgyön, farkasok útján, medvék csapásán, a kakasok megcsipkedtek, juhászkutyák leszaggattak, a számadóm meg a juhászom meg, látom, alszanak itt csöndben. Ha tán megszánák a kis juhászbojtárt s annának egy kondér töpörtüt másfél akó borral, sohase bánnák meg, mert ritka emberek vagyunk. De elsőbbeg is alunnám. Tehetem-e?

HÁZBELIEK: Tedd meg!

Szólal a csengő és belép a két angyal. Az első leteszi a kivilágított betlehemet az asztalra és csengő hangon kiáltja.

I. ANGYAL: Dicsértessék a Jézus Krisztus! Háznépe s pásztorok nagy örömet hirdetek nektek, mert megszületett a földre e világnak megváltója, Jézus. Mink az ő követői vagyunk, menjetek, imádjátok!

II. ANGYAL: Ez lesz a jel: egy istállóban találtok egy aprócska kisdedet, pólyákba takarva, jászolyba fektetve. Két szeme csillog, orcája napocska, a keze szép virág!

Ének: Mennyből az angyal
Lejött hozzátok,
Pásztorok, pásztorok,
Hogy Betlehembe
Sietve menvén
Lássátok, lássátok, ...

Amint az ének megszűnik, felébrednek a pásztorok.

VÉN PÁSZTOR: De nagyot aluttam, de igen nagyot aluttam, s olyan szépet álmottam!

SZÁMADÓ JUHÁSZ: Mit álmodott?

VÉN PÁSZTOR: Halljátok-e, álmomban éppen egy kis szalonnát falatoztam, mikor odagyőn hozzám a legnagyobb birkám és aszongya nékem: „Én vagyok a legnagyobb birkád itten, vegyél föl s vigyél el engem a Kisjézuskának, hogy megmelegítsem, mert hogy igen fázik” – Mi az a nagy fényesség?

SZÁMADÓ JUHÁSZ: Csuda ez, de én meg azt álmodtam, hogy éppen kóbaszt falatoztam, midőn odagyőn hozzám a legfehérebbik bárány s aszongya nékem: „Hallod-e, te öreg juhász, én vagyok a legfehérebb bárányod itten, vegyél föl s vigyél el engem a Kisjézuskának, mert hogy igen fázik s rá akarok lehöltni” – Mi ez a nagy fényesség?

KISBOJTÁR: Én meg éppen fájlaltam álmomban a gazdauram púpját a fejemen itten, mikor csak megjelent két fényességes angyal s aszonta nékem, menjek Betlehembe, mert ott van a Kisjézus.

VÉN PÁSZTOR: Ne mondd, te!

SZÁMADÓ JUHÁSZ: Ne mondd, te!

Most meglátják az angyalokat és nagyon megijednek.

EGYÜTT: Ne féljete, pásztorok, mert a Kisjézus követi vagyunk, menjete s vigyéte neki ajándékokat!

A pásztorok a betlehem elé járulnak és leborulnak.

SZÁMADÓ JUHÁSZ: Ó, édes Kisjézus, bizony semmim sincsen, egész nyájamból ezt az egy birkát mentettem meg, de ezt néked odaadom szegénységemből szívesen, hogy rád lehöljön.

KISBOJTÁR: *(sírva)* Ó, édes Kisjézuskám, semmim sincsen nékem. Az angyali szóra elindulván, hogy gyöttem, fogtam én gilicét az erdőben tenéked, de mert nagyon jajgatott keblemben a szegény pára, szántam én s elengedtem. Most hát adni nem tudok én semmit, csak a tarisznyámban van tegnapról egy falat száraz kenyere. Azt Neked adnám, ha nem vetsz meg érte. De kisbojtár vagyok s jobbam sincsen.

A birkát, a bárányt és a falat kenyeret beteszik a betlehembe, majd az angyalokkal és a házbeliekkel együtt éneklük.

Ének: Csordapásztorok, midőn Betlehembe
Csordát őriznek éjjel a mezőbe,

Isten angyali jövének melléjük,
Nagy félelemmel telék meg ő szívük. stb.

Ezután a házbeliek dióval, almával és pénzzel megajándékozzák a gyermekeket, s azok a szokott rendben kivonulnak.

GYÓRSZENTMÁRTONI HÁROMKIRÁLYJÁRÁS

Karsai Géza gyűjtése.

A háromkirályok már újév napján vagy néha korábban is elkezdenek járni a csillaggal, és játékkukat vízkeresztig minden háznál előadják. A darabban csak a három szentkirály szerepel.

Öltözetük

Gáspár: fehér ing, keménypapírból készült, a Szentkoronát utánzó korona, hosszú fakard, jobb kezében kiereszthető csillag.

Menyhért: fehér ing, keménypapírból készült és fehér csillagocskákkal telergasztott mágussüveg, fakard.

Boldizsár: fehér ing, csonkakúp alakú, ezüst csillagocskákkal telergasztott fehér süveg, fakard, bekormozott arc.

Alábbi szöveget a következő csoporttal jegyeztem le 1935 első napjaiban:

Gáspár: Makk Sándor (13 éves); Menyhért: Makk Nándor (12 éves); Boldizsár: Pantyuhin László (10 éves).

A szöveget szüleiktől kapták.

Makk Józseféknél gyülekezik és öltözik a kis csoport. Azután megindul a menet. Elöl Boldizsár, a szerecsen király, utána Menyhért, végül Gáspár a csillaggal. Ájtatos csendben vonulnak végig a falu és a hegy utcáin.

Játászás előtt minden háznál előbb engedélyt kérnek.

BOLDIZSÁR: Meghallgatják-e a háromkirályokat?

Igenlő válasz esetén az előbbi rendben bevonulnak a szobába.

BOLDIZSÁR: Szerecsenyországból jöttem,

Ne csodálják, hogy ennyire megfeketedtem!

MENYHÉRT: Én vagyok Menyhért, a nagy fejedelem,

S oly boldog vagyok e megszentelt helyen,

Mint a tömjén füstje jó illattal száll fel,

Úgy áldj meg minket is égi kegyelmeddel.

GÁSPÁR: Messze földről jöttem én, a Gáspár király,

Hogy én is hódoljak kicsi jászolyodnál,

Íme, az aranyat azért hoztam,

Hogy mint új királynak tiszteletet tegyek.

Fogadj be engem is, mint pogányt, országodba!

MIND: *(kiáltják)* Gáspár, Menyhért, Boldizsár,

Mind a három szent király.

MIND: *(éneklik)* Három királyok napján

Országunk egy istápját

Dicsérjük énekekkel,

Vigadozó versekkel.

Szép jelen, szép csillag,

Szép napunk támad.

Ezen két ismétlő sornál Gáspár mindig négyszer kiereszti a csillagot.

Hol van zsidók királya,

Mert megjelent csillaga?

Betlehemben találják,

Szép Jézust körülállják.

Szép jelen, szép csillag, *stb.*

Királyok ajándékát,

Aranyat, tömjént s mirrhát

Vigyünk mi is Urunknak,

Ártatlan Jézusunknak.

Szép jelen, szép csillag, *stb.*

Kérjük a Szűz Máriát,
Kérje az ő szent Fiát,
Hogy bennünket megtartsa,
Az ellenség ne ártson.
Szép jelen, szép csillag *stb.*
Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Ezután összegyűjtik az ajándékokat és a szokott rendben kivonulnak.

RÉGI BÖTLEHENEZÉS ANDRÁSFALVÁN

A karácsonyi ünnepkörhöz fűződő népszokások, Tolna megye

A kakasdi Sebestyén Ádám Székely Hagyományörző Együttes nyolc ízben szerepelt ezzel a játékkal 1993 és 2008 között a nemzetközi betlehemes találkozón.

Gyűjtötte: Sebestyén Ádám Andrásfalván, 1935. évben, Domokos Pál Péter előkészítésével.

Kakasdi betlehemes címmel a Magyar Rádió felvette és közvetítette 1956. dec. 4-én, 22. 10 órakor.

A betlehemes játék szereplői: Gazda, Öreg csobán, Király, Báránkyás, Szent József, Boglárkás, Király-szolga, Kecsepásztor, Szűz Mária, Hamubotos, Angyal, Nyulas-furulyás

Szín: Minthogy a betlehemesek házról házra mennek, egyszerű falusi szobára van szükség.

Szereplők öltözkéhez szükséges kellékek

Gazda: saját ruhájában, bottal a kezében megy. Úgy intézi, hogy mindig 4-5 házzal a betlehemesek előtt haladjon.

Király: A fején korona, piros alapon ezüst és arany dísszel, kis csengővel, színes papírból készült koszorúval, kis kereszttel. Sárga zsinóros fekete nadrág és kabát, csizma, sarkantyúk, fehér kesztyűk, az oldalán kard. A bal válláról át a mellén és a hátán széles nemzetiszín vagy piros színű szalag, és a két végére összekapcsolásképpen rá van akasztva egy téglalap alakú aranyozott fa. Az övről hátul majdnem a sarkáig lelóg két szíjjal egy HK monogrammal ellátott négy-sarkas kemény kartonpapírból kivágott és aranyozott papírral körükeretezett táskaféle.

Király-szolga: Fekete zsinóros nadrág vagy fehér székely *harisnya*, fekete kabát és *mejjes bunda*, fehér kesztyűk, kucsma (téli sapka) és csizma. Ő viszi házról házra fején a betlehemet.

Szent József: Hosszú fehér szakáll, nagy bajusz, fehér vagy szürke magyaros *mentával* (téli posztóköpönyeg, mente), fehér vagy fekete kucsma, csizma és hosszú kankós (bunkós) bot.

Szűz Mária: Fehér *rokoja* (szoknya), kötény, szedett ing, *derek-bunda*, fehér vagy világoskék fejkendő, mely kb. háromnegyed méter gyolcs anyagból készül. Ugyancsak kb. 1 m gyolcs anyagot a karján, illetve az összekulcsolt kezén tart. Angyal: Fehér szoknya és kötény, szedett ing, *derek-bunda*, a fején korona, mint a királynál, nyakán színes szövet fejkendő, a mellén keresztben áthozva, összekulcsolt kezén összehajtott szövet fejkendőt tart.

Az Angyal és Mária szerepét jó hangú gyermekek játsszák.

Öreg csobán: Szürke álarc, nagy színezett faorr, egy darab báránybőr, az álarc-
cal összealkotva pontosan, hogy jól ráférjen a fejre, hogy ne fullasszon. Kifordított nagy bunda. (*kozsók* vagy juhászbunda), fehér bő gaty, a két szára térdig szalma, vagy *panussal* (kukoricacső-takarólevél) kitömve, és alul összekötve, bocskor, 1,50 m hosszú és 7-8 cm vastagságú bot és kulacs.

Báránkyás: Fekete álarc, fekete bunda stb., mint az öreg pásztornál.

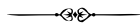
Boglárkás: Fehér álarc, fehér bunda stb., mint a fentieknél.

Kecskepásztor: Fehér álarc, fehér bunda stb., mint a fentieknél, és egy kis fejsze.

Hamubotos: Fekete álarc, hiányos apró gyöngyszem fogakkal, kopott bunda, 2 méter hosszú, vékony bot, a végén egy kis vászonzacskó hamuval megtöltve és egy zsákkal a hátán.

Nyulas-furulyás: Nyúl-álarc, kifordított fekete bunda, fehér *harisnya*, csizma és furulya.

A „betlehem” díszítése: A kis toronyban csengő, kis jászol, benne a kis Jézus, mellette ökör, szamár, kis gyertyákkal világítva. A kis torony tetején egy csillagsugár. Az egész betlehemet áttetsző színes papírral vonják be, papírlánccal és más dísszel kicsinosítják, tetszés szerint.

GAZDA: (*megjelenik minden háznál, kopog és e szavakkal kéri a betlehemesek befogadását*) Dicsértessék az Úr Jézus szent neve.

HÁZIGAZDA: Mindörökké Ámen.

GAZDA: Béfogadják-e a székely böllehenes játékot?

HÁZIGAZDA: Béfogadjuk.

A betlehemesek az úton karácsonyi éneket énekelnek, közben, ha van idő, a Nyulas-furulyás a következő szomorú melódiát játssza:kotta¹

Az ajtóhoz érve, kint a küszöbön, ha van rá idő, a következő víg melódiát játssza (a pásztorok, ha jelen vannak, esetleg táncolhatnak is rá: kotta)

BETLEHEMESEK: *(az ajtón kívül éneklük a következő, vagy esetleg más karácsonyi éneket: kotta)*

Ím midőn mindeneket, bírsággal hívatnak.

Augusztus nagy könyvében szám szerint íratnak.

Cirilius küldettetik Betlehem városába.

Hogy az egész tartományt venné egy summába.

Elindula József is a szűz Máriával

Istennek erejével, terhes mátkájával.

Betlehembe hogy juta, fáradt állapottal.

Szállásról kérdezkedik, minden embert ural.

De a sok vendég miatt nincs senki barátja.

Ki távolról meglátja, ajtaját bezárja.

Szállni kényszerítették egy rongyos pajtába.

Városon kül felhagyott vadak barlangjába.

Itt éjfélnek idején mind nagy hallgatásban,

Hogy volnának, és az ég fénylenék magában.

A szűz szülé szent fiát, váltságunknak díját.

Jászolyba helyezetté szerelmes magzatát.

Az ökor és a számár, táplálja meleggel.

Nem hagyják a kisedet meghalni hideggel.

Ó kegyetlen tigrisek Betlehem városba,

Hogy lehet ti nálatok Jézusnak ily sorsa.

Jézus, József; Mária, hogyha méltóztattok

Jöjjetek be ím lészen szívemben szállástok.

A Király bekopog, a Király-szolga behozza a betlehemet, s a középen elhelyezett asztalra teszi. A Király, amint belép a szobába, a következő szakaszt éneкли, illetve

1 Kottamellékletek később

recitálva verseli, és minden sor végén, minden hetedik lépésnél megfordul, és az ütem szövegét ekkor ejti ki.

KIRÁLY: *(a betlehem elhelyezése és az ajtó közötti részen lépésre verseli)*

Dícsértessék Krisztus; az magas egekben,
Ki kegyelmeteket kapta egészségben.
Tartson és marasszon vég nélkül örömben.
Mi nem azért jöttünk, hogy itt históriázzunk,
Vagy valami tréfás játékot indítsunk,
Hanem egy fertájnít, mulatni akarunk.
Midőn a Krisztusról, egy példát mutassunk.
Hogy miként született, jászolyba tétetett.
Három pásztoroktól, ajándék vitetett. *(a betlehem előtt megáll, az ajtó felé fordulva mondja)*
Melyen Krisztus anyja igen örvendezett! *(parancsolóan)*
Szent Józsefnek itten szállás nem adatik!
Sehol e városba be nem fogadtatik.
Hanem e királytól most elébb küldetik!

SZENT JÓZSEF: *(az ajtón kívül recitálva énekli, lassan-szomorúan: kotta)*

Egészséggel gazda, nyisd meg az ajtódat,
Ereszd be megszűkülte te jó akaródat.
E világ urának éltető dajkáját,
Mert az utazásban igen elfáradott.

KIRÁLY: *(mondja)* Egy szózatot hallék mostan az ajtóban.

Mi legyen az oka, bizonynal nem tudom.
Jelen vagy-e szolgám?

KIRÁLY SZOLGA: *(a Király előtt vigyázban megáll)*

Jelen vagyok uram, parancsolatára!

KIRÁLY: *(fennhangon)* Parancsolom szolgám, lásd meg sietséggel,

Ki zörget ajtónkon ily nagy bátor szívvel.

KIRÁLY-SZOLGA: *(az ajtót kissé kinyitva)*

Ki vagy? Honnan jöttél? Miféle ember vagy?
Feleletet nékem mindjárt erre adj! *(az ajtót kissé becsapja)*

SZENT JÓZSEF: *(az előbbi dallamra énekli, recitálja)*

Cirilius Császár parancsolatára

Jöttünk Názáretből a beíratásra,
Hogyha befogadnál ez egy éjszakára.
Bizony megfizetné az egeknek ura.

KIRÁLY-SZOLGA: *(az ajtót kissé megnyitva kiszól)*

Várákózz egy keveset, mindjárást jelentlek! *(az ajtót becsukja)*

KIRÁLY: Mi jó hírek vannak, mostan a városban?

Mondd meg hát hív szolgám, nekem bizonyosan!

KIRÁLY-SZOLGA: *(ismét a Király elé áll)*

Fölséges királyom, oly emberekre találtam ajtódon.
Nem hinném, hogy jó szándékkal jövének országunkba.
S ha befogadjuk, elvesz a hatalmunk.
S ez ékes városból éppen kipirulunk!

KIRÁLY: *(haragosan)* No ha így van szolgám, zárd be az ajtót, S éppen bé se
ereszd! *(kardcsörtetést hallat)*

KIRÁLY-SZOLGA: *(az ajtót ismét megnyitja és kiszól)* Hogy én béeresszelek,
abban nálam nem kapsz,
A városon kívül ámbár ha meg is fagsz!
(az ajtót becsapja haragosan)

SZENT JÓZSEF: *(az előbbieket szerint recitálva énekli)*

Kemény kösziklához hasonló nemzetség,
Még a pogánynál is van engedelmesség,
Hát hogy tenálad nincs uradhoz kegyesség.

KIRÁLY-SZOLGA: *(megszánva)* Jer bé hát barátom, fűttözz egy keveset. *(az
ajtót nyitva hagyja)*

SZENT JÓZSEF: *(bejön Máriával jobb, az angyallal bal felén, s a királlyal szem-
ben megáll, és recitálva mondja: kotta)*
Áldjon meg az Isten, szerelmes királyom!

KIRÁLY: *(fennhangon)* Hogy én befogadjalak, abban nálam nem kapsz,
Királyi házamtól ezzel már indulhatsz! *(kardcsörtetést hallat)*

SZENT JÓZSEF: *(a fenti dallamra recitálva)*

Ó elfordult itten, törvénynek tartása,
Betlehembe nincsen, Isten imádása.
Nem adatik itten szegénynek szállása.

KIRÁLY: *(hangját leengedve)* Szerelmes barátom, szállást nem adhatok.
Mivel hogy estére sok vendéget várok.
Hanem egy kis helyet mindjárt mutatok. *(botjával a betlehem felé mutat)*
A városon kívül van egy istálló,
Oda szokott szállni a jövevény szálló.

SZENT JÓZSEF: *(Máriával szembefordulva szomorúan recitálva)*
Szerelmes jegyesem, már mire jutottunk,
Ez ékes városban majd minden utcáról,
Házról házra jártunk, szállást nem találtunk.
Talán az éjszaka hideggel meghalunk.

SZŰZ MÁRIA: *(szomorúan recitálva)*
Óh egeknek ura, világ megváltója,
Tekints alá mennyből szegény szolgálidra.
S ne hagyj el minket ez bujdosásunkban.

SZENT JÓZSEF: *(recitálva)* Szerelmes jegyesem, ne sírj s ne bánkódjál.
Mert talán nem hagy el az Úr,
Hogy ártson a halál.
Ha személye szerint Krisztus közénkbe száll.
Ott semmi dér és hideg helyet nem talál.
Hanem azért csak szálljunk be ezen istállóba,
Inkább is lesz módunk a szent imádságban.

SZŰZ MÁRIA: *(recitálva)*
Nahát csak szálljunk be, szálljunk be ezen istállóba.
Inkább is lesz módunk a szent imádságban.

Ezután a háttérbe vonulnak, a betlehem jobb sarkánál helyezkednek el, s közben éneklik „A kis szűz egy fiát...” Szent József kezdi: kotta.

Ének: A szűz egy fiat szült. Kin mennyben öröm gyűlt.
Pásztorok örüljeteK.
SzabadítónK földre szállott, örvendjeteK.

Az ének alatt a király is a háttérbe vonul, és egy székre ül a betlehem bal sarkánál. Közben bejönnek a pásztorok csoszogva, fáradtan, botjaik koppanásainak hangját is lehet hallani. Leülnek sorba, arccal a betlehem felé, a fal vagy a kályha mellé, és

elalszanak. A Kecsepásztor szorgoskodik; a gyermekeket rendezi, ha sokan vannak. Közben pedig Hamubotost tessékeli ki, ha bejött volna.

ANGYAL: *(az ének befejeztével, Mária elé áll, és recitálva mondja)*

Óh Istennek anyja, látod jelenlétem,
Parancsolj, mert mennyből tehozzád küldettem!

SZŰZ MÁRIA: *(szintén recitálva, mint fent)*

Óh Isten anygala, szolgálj szent uradnak,
Adj hírt a nyáj mellett lévő pásztoroknak,
Hogy imádására jöjjenek Krisztusnak.

ANGYAL: *(a pásztorokhoz megy, arccal a betlehem felé fordulva énekli: kotta)*

Glória, glória inekszent szűz deo²
Dicsőség mennyben Istennek

MIND: Békesség földi népeknek.

Jóakaratu híveknek.
Kik Istenben örvendeznek.

ANGYAL: *(a pásztorok felé fordulva énekli)*

Serkenjete pásztorok, pásztorok.
Kik nyáj mellett alusztok, alusztok,
Mert született uratok. Néktek kis Jézusotok.
(a betlehem felé fordulva vár)

ÖREG CSOBÁN: *(álmosan ébredszik, öregesen rezgetve mondja)*

Óóóó mit láték, mit hallék. Nem tudom ördög-e vagy angyal nékem
megjelenék. Azt csak nem hihetem, hogy a kis Jézuska született vóna.
(fejét álomra hajtja) Inkább leteszem a fejemet a puszékra, és alszom,
míg a hajnalcsillag feltetszik az égre.

ANGYAL: *(a pásztorok felé fordulva mondja)*

Gyertek pásztorok gyorsan a városba,
Mert ott fekszik Jézus, az koros szénában.

Az Angyal az öreg csobánnak gyengén megrúgja a lábát, és visszaindul a helyére. Ekkor éneklik a következő karácsonyi éneket: kotta.

2 In excelzis deo

Ének: Pásztorok keljünk fel, hamar induljunk el.
Íme angyal jelenti, hogy Messiás születék,
Íme már nem messze, fényesség jelene.

Az ének alatt a pásztorok felébresztik egymást. Botjaik segítségével egymás után, ahogy sorjában felkelnek, ugranak az előtt, aki még lent van és még alszik. A kecskepásztornak van a legnagyobb szerepe az ébresztgetésben. Legutoljára az öreg ébred fel. Őt már úgy segítik, támogatják botjaik rendszertelen koppanásai között a betlehem elé. Az ének befejeztével már a betlehem előtt térdelnek, és az öreg csobán ekképp szól Máriához:

ÖREG CSOBÁN: (öregesen rezgetve)
Jónapot Mária. Istennek szent anyja.
Serkentsd fel fiadat, pásztorok eljöttek.
Kik szent angyalidtól, tehozzád küldettek.

SZŰZ MÁRIA: (énekli: kotta)
Serkenj fel fiam, pásztorok eljöttek.
Kik szent angyalidtól, tehozzád küldettek.
Tehozzád küldettek.

Ezen ének végén a pásztorok egyenkint megszólítják a kis Jézust és ajándékot adnak neki. Ajándékadás közben az Öreg, miután bemondta ajándékát, esetleg hátradől, a Kecsepásztornak ezáltal munkát adva, ki őt felemeli játékszerűen, és felállított botja végére kis fejszéjével néhányat a fejsze fokával odaüt, ezzel jelezve, hogy az oszlop, melyet az öreg fog, szilárdan áll. Közben a Hamubotos is észrevétlenül besurran, és ő is a betlehem elé térdel, de a Kecsepásztor hamar észreveszi, mert az ujjain kiszámolja, hogy nem hárman, hanem négyen térdelnek a betlehem előtt. Nyakon csípi és kitessékeli, kilöki a Hamubotost. Az ajtót mögötte becsukja, és fejszéje fokával az ajtót megveregeti, majd megint a pásztorok kitámasztásával van elfoglalva, hogy ne tudjanak eldőlni. A pásztorok a következő szavakkal adják oda ajándékaikat:

ÖREG CSOBÁN: (középen térdel, és öregesen rezgetve mondja) Óóóó édes kicsi Jézuskám. Hát én mivel tudjak kedveskedni? Én neked báránykát, bogláros szíjacskát, efféléket nem adhatok, hanem egy szép kicsi kerek sajtotcskát, nézd csak, be szépet adok. Kérlek, vedd jónéven, amelyet adhatok. (Báránykáshoz szól, halkabban) Adjál te jës pajtás!

BÁRÁNYKÁS: (a jobb oldalon térdel) Óóóó édes kicsi Jézuskám. Hát én neked mivel tudjak kedveskedni? Én neked, sajtot, ordát, bogláros szíjacskát,

efféléket nem adhatok, mert még apámnak sem vót. Hanem egy szép fekete báránkát, nézd csak, be szépet, adok. Kérlek, vedd jó néven, amelyet adhatok. *(átszól a Boglárkáshoz)* Adjál te jës pajtás!

BOGLÁRKÁS: *(a bal oldalon térdel)* Óóóó, édes kicsi Jézuskám. Hát én neked mivel tudjak kedveskedni? Én neked báránkát, sajtot, efféléket nem adhatok. Hanem egy szép bogláros szíjacskát, nézd csak be szépet adok. Kérlek, vedd jó néven, amelyet adhatok.

Mikor befejezték az ajándékadást, felállnak.

KECSKEPÁSZTOR: *(a betlehem felé hajolva gyorsabb kiejtéssel e szavakat mondja)* Édes kicsi Jézuskám. Én neked mivel tudnék kedveskedni? Mit a nyáron kerestem, mind elpocsékoltam.

Közben a pásztorok, miután már felálltak, Mária felé fordulnak, és botjaikra támaszkodva körbeállnak.

SZŰZ MÁRIA: *(recitálva mondja)*

Köszönöm pásztorok, mindhárman tinéktek.

Kívánom, hogy mennyhon koronát nyerjete.

És a véghetetlen örömben legyetek.

PÁSZTOROK: *(mind egyszerre mondják)* Úgyis van! *(a „van” szóra botjaikkal egyszerre koppantanak, fejüket összedugják, összebújnak)*

BÁRÁNYKÁS: *(az öregez rezgetve)* Óóó, bajbatag vén öreg pajtás, hamu!! *(a „hamu” szóra egyet lök botjával a többiek felé, és mind visszahátrálnak 1-2 lépésre, de mindjárt az előbbi állásukba mennek vissza, az Öregnek magyaráz)* Nem gondolod meg te, mit példáz ő! *(az „ő”-nél Máriára mutat)* Nékünk ezzel. *(az „ezzel” szóra a botokkal megint koppantanak)*

ÖREG CSOBÁN: *(érdeklődve)* Mit te?

BÁRÁNYKÁS: Alázatosságát, ő! *(az „ő” szónál ismét Máriára mutat, a pásztorok felé fordulva folytatja)* Nékünk ezzel jelentgeti.

A „jelentgeti” szóra, botjaikkal megint koppantanak.

ÖREG CSOBÁN: *(öregesen rezgetve)* Jusson mindenkinek.

(e két szónál botjával 2-3-szor érinti a gerendát, majd botját leengedve mondja) Istánnak s Gergének. *(a „Gergének” szóra botjaikkal megint koppantanak; most meg kezeit széttárva mondja)* Mind álljatok elé,

(a pásztorok 1-2 lépést hátrálnak, az öreg kezeit visszahúзва mondja)
Tódor pakulárium!

PÁSZTOROK: (egyszerre ugrálva egybemennek, és mondják) Mind itt vagyunk!
Mind, mind.

Rendszertelen ugrások. Közben a Hamubotos is belopódzkodik, bejön, ő is a többi utánózza, de csakhamar a Kecsepásztor észreveszi és kilökdösi, s az ajtót ugyanúgy, mint előbb, megveregeti, megkopácsolja.

ÖREG CSOBÁN: (mit sem törődik azzal, hogy mi történik a háta mögött, botjával a gerendát megérintve mondja) Hallod jó pajtásom! Kedves furulyásom!
(botját leengedi, s a pásztorok mind egyszerre botjaikkal koppantanak)

FURULYÁS (rövid futamot játszik: kotta)

ÖREG CSOBÁN: (a Király felé fordulva, közel menve hozzá, majdnem az orrát érintve mondja) Mivel az új királyt! (a „rályt” szótagra hangját felemeli, s hirtelen visszafordulva mondja) Vig örömben látom. (a „látom” szóra megint koppantanak, botjaikra támaszkodva fejüket kissé előre hajtják, s az Öreg ekként folytatja) Ennek a született kis Jézuskának a kedvéért, járjunk egy szép táncot.

PÁSZTOROK: (mind egyszerre mondják) Járjunk!

ÖREG CSOBÁN: (folytatja) Fújjad te mozsikás.

PÁSZTOROK: (mind egyszerre énekszerűen folytatják)

Mert egy vig mozsika megér három portúrát,
Ki s ki bocskorának talpát, földtől ne sajnálja.

Ekkor már tánclejtésbe lendülnek. A furulyás a következő pásztortáncot játssza, a pásztorok a furulyaszóra botjaik koppantásaiktól kísérve, körbemenve jobbra, illetve balra dülve, táncolják: kotta.

A király csenget, a pásztorok megállnak.

BÁRÁNYKÁS: (az Öreghez) Öreg pajtás, én a fekete kecskét mekegni hallám.

ÖREG CSOBÁN: (a Boglárkához rezgetve) Jó vóna pajtások, tán ha elindulnánk.

PÁSZTOROK: (mind egyszerre) Jó vóna!

Rendszertelen koppanások és ugrások.

ÖREG CSOBÁN: (a többiekhez) Lássátok mindnyájan, (kulacsára mutat) Be üres csuklyám!

PÁSZTOROK: *(mind egyszerre)* Lássuk!

Erős koppanás a botokkal.

ÖREG CSOBÁN: *(homloka elé emeli a kezét, körülnéz, megkeresi a házigazdát, feléje csoszog öregesen, a többiek is utána indulnak; közel érve, rezgetve mondja)* Próbáld e jó gazdától, *(helyükre visszamennék)* Valami útravalót kapnánk! *(a „kapnánk” szóra koppanás)*

BÁRÁNYKÁS: *(szintén a gazdát kikeresi, mint az öreg, feléje közeledik, és érinti a vállát; hangját felemeli)* 'Szen még e jó gazdától! *(visszamegy helyére, hangját lehalkítja)* Valami útravalót várnék. *(a „várnék” szóra koppanás)*

BOGLÁRKÁS: *(körülnéz, mint az előbbieket, és hirtelen a gazda felé fut; ugrás közben felemelt hangon)* E gazdának bácsca! *(visszamegy a többiekhez, hangját lehalkítja)* Én vótam, a tavaly is. *(a „tavaly is” szóra koppanás; ezután botjával a földön jobbra-balra hadonászik, és mondja)* Álljatok csak félre! *(megint a gazdához fut, hangját felemeli)* Hej, de igen jó gazdám vót, *(vissza a többiekhez)* Ő nékem! Akkor is. *(az „akkor is” szóra, megint koppanás; a koppanás után botjával helyet csinál, és újra mondja)* Álljatok csak félre! *(megint a gazda felé ugrik, hangját felemeli)* Százszor kértem! *(vissza a többiekhez)* De nem adott, egyszer se. *(az „egyszer se” szóra, megint koppanás; a koppanás után botjával megint helyet csinál és mondja)* Álljatok csak félre! *(most megint a gazda felé fut ugrásszerűen, a hangját kurjantásszerűen felemeli)* Hej! de most!!! *(vissza a többiekhez, hangját lehalkítja)* Megtölti még a gulugánkot es.

KECSKEPÁSZTOR: *(aki mostanáig mással volt elfoglalva, szintén a gazda felé rohan, a hangját ő is kurjantásszerűen felemeli)* Én is a kecskéket őriztem! *(vissza a többiekhez, hangját lehalkítja)* A gazdát magát meg sem említettem. *(az „említettem” szóra koppanás; koppanás után botjával helyet csinál)* Álljatok csak félre! *(a gazdaasszonyt, kezét homloka elé tartva megkeresi, jobb karját feléje kinyújtva hozzá megy, és hízelegve mondja)* Hanem ezzel a drága jó gazdaasszonykával, ő vele, jól egyetértettem. *(vissza a többiekhez, és gyorsan mondja)* Tüdőt, májat, vesét, hurkát, kolbászt, ettem eleget, ha vettem pénzemvel.

ÖREG CSOBÁN: *(ide-oda ingadozva lassan öregesen)* Hiszen, ti csak kaptok, mivelhogy fiatalok és vagytok; de én, mivel hogy öreg és vagyok, nem és igen látok, nem és igen hallok, kopac és vagyok! *(a háziasszony felé)*

fordulva, rámutat) Hanem ez a jóóó házigazdaasszonyka, ha valami jóval kínál is, azt gondolom, hogy szid, s meg akar verni, s én ezzel kifelé far-talok. *(csoszogva kiindul)*

KECSKEPÁSZTOR: *(az öreg után halkán mondja)* Vén öreg! Ne panaszkodj nagyon! És sem ettem egyebet ma, csak egy kis darab hideg pogácsát. Azt is még a falu végén kaptam.

PÁSZTOROK: *(kimennek a szobából, de esetleg egy vagy kettő belőlük még bent maradhat; a Király is feláll, és megkezdí a befejező részt recitálva verselni, a bekezdés dallama szerint)*

KIRÁLY: *(lépésre a betlehemtől kiindulva: kotta)*

Hallátok rendszerint, e rövid példánkból.

Miként Krisztus Jézus romlott istállóban

Született s tétetett, a hideg jászolyban,

Midőn pásztorok angyalnak szavára

Jövének Krisztusnak *(mondja)* látogatására. *(tovább recitálja)*

Köszönöm s hálálom, kik itt hallgatátok

Alacsony munkánkat meg nem utálátok.

Ti pedig jó gazdák, kik befogadátok,

Kiért a mennyekben légyen koronátok.

Kis Jézus áldása szálljon ti reátok.

Semmiféle átok *(mondja)* ne férjen hozzátok! *(mondva tovább folytatja)*

Mi pedig elmegyünk, vígan maradjanak.

Áldást, békességet kívánunk, a közel levő újévben... Ámen.

A gazda és a gazdaasszonnyal kezét fog, és lassan indulnak kifelé. Mialatt vonulnak, éneklík. a következő régi szép karácsonyi éneket (de el is maradhat: kotta)

Serkenj lelkem mély álmodból, vigyázz magadra.

Mert ma urad jött e világra szép váltságodra.

Drága kincset hoz magával, orvoslásodra.

A bötlehenezést színpadon is le lehet játszani. Színpadi lejátzásnál az ének végén kintről furulyaszó hangzik, és a függőny legördül.

CHRISTKINDLSPIEL (KARÁCSONYI BÖLCSŐCSKE JÁTÉK)

Magyarpolány, Veszprém megye

Felléptek a Nemzetközi Betlehemes Találkozón, 1995-ben a magyarpolányi kétnyelvű iskola diákjai.

Szereplők: Kereszt (lány) Gyertyák (2 lány), Betlehem (lány), Baba (lány), Bölcső (lány), József (fiú), Pásztorok (2 fiú)

A játsszók mindegyike szerepének megfelelő tárgyat (kereszt, gyertya, bethlehemi jászol stb.) visz magával.

Jelmez: Lányoknak: fehér blúz, fehér szoknya, fehér kötény, kendő, gyöngyök (kendő a nyakban van), koszorú.

Fiúk: fehér, hosszú ing, rajta keresztbe rózsaszín és kék szalag, kalap.

A játék dalos, kevés szöveggel kísért.

Szövege: (helyi dialektus szerint)

KERESZT: Ich bin ein pod von Himmel,
die wahrheit euch zu bringen,
Das ich und noch fiel Engelein,
die zu euch volen khomen herein,
Ei Engelein eileiz geschwind.
Mit euren Lichter anzünd
Das mich szoll sehen ein jeder Christ,
Vo Christus der Herrn geporen ist,
Ei Engelein so khom herein,
Von Gott virz dier earlaubte sein.

GYERTYÁK: Mier sind schon khomen an, mier zünden die Lichter an
Das uns soll sehn ein jeder Christ
Vo Christus der Herrn geporen ist.
O Jungfrauen rein so khom herein
Von Gott virz dier earlaubet sein.

BETLEHEM: Ah, ah, Hirtena laoszt euch saogen,
Waos in einlene zugetragen.

Eine Jungfrau kheisch und rein,
Hat geporen ein Khindelein,
In Bethlehem in Tain in einem schlechten Staoll,
O Jungfrau rein so khom herein.
Von Gott virz dier earlaubet sein.

BABA: Schön gutnamt, schön gutnamt, gipt euch Gott
ich pin ein ausgeschikter pod.
Von Gott pin ich geszant, die Jungfrau trag ich in meiner Hand,
die Jungfrau in meiner Hand, die kron vol auf mein Haupt,
Das hat mier Gottes Sohn earlaubt.
O Christkindl mein, so khom herein,
Von Gott vierz dier erlaubet sein.

BÖLCSŐ: Gelopt zei Jesus Christus, mir grüssen die leben Engelein,
drum lobet und preset des earts Jesulein,
drum lobet und preset ein jeder Christ,
vo Christus der Herrn geporen ist.
O, Josef mein so khom herein,
wia mia das Jesukhindlein ein.

JÓZSEF: Ich mus mich zu den Kriplein pign
und mus das Jesuskhindlein wign.
Ich will in schengen noch mein Herz,
das ich in Gloria singen darf.

MINDENKI: Gloria, gloria in excelsus deo
alle Hirten stez auf und schlafet nicht
es ist ein Khind gesporen in der Jozefstat,
von der Maria Jungfraurein und eart.

Szöveges rész.

I. PÁSZTOR: Hörz bruider, die Engelein singn.

II. PÁSZTOR: Was, Bruider, die Engelein singn?

I. PÁSZTOR: Ja, Bruider, die Engelein singn.

II. PÁSZTOR: Bruider, was wirst du den liben jesulein schengen?

I. PÁSZTOR: Ich wia im schengen ein weises Brot, das soll sein der ware Gott.
Bruider, was wirzt du den liben Jesulein scengen?

II. PÁSZTOR: Ich wia in schengen das Herzen mein den neugeborenen
Jesulein.

Ismét ének.

BÖLCSŐ: O, Josef, liebster Josef mein.

JÓZSEF: Was ist, was ist o Jungfrau rein? (*szöveges*)

BÖLCSŐ: Wo werden wir heit khearen ein?

JÓZSEF: In Betlehem, in Stoll hinein. (*szöveges*)

MINDENKI: Ei so sei es, ei so sei es
In Bethlehem, in Stoll hinein.

BÖLCSŐ: O Josef, liebster Josef, mein.

JÓZSEF: Was ist, was ist o Jungfrau rein? (*szöveges*)

BÖLCSŐ: Was werden unsri geferte sein?

JÓZSEF: Ein Exlein und ein eselein. (*szöveges*)

MINDENKI: Ei so ei es, ei so sei es
Ein Exlein und ein Eselein.

MINDENKI: Teic nicht so lang kappen faltz nieder auf die Erd
Der libreihe Jesus ist alles schon werd,
Lasset uns das Khindlein wigen.
Das Herz zum Krippelein pigen,
Schlaof Juselein süß, Schlaof Juselein süß
Und laufet alle Hirten laufet alle zum mal
und nemet salmone und pfeifet mit all
lauft alle zu mal in die freitreihe sall
Nach Betlehem, zum Krippelein, zum Khindelein
In Stoll zum Khindelein in Stoll.
Ein Khind ham mir gesehen wie ein Engelein so schön
dapei ein alten Vater dort stehn
er ist auch ein Gott, er halt sein Gepod
er hat uns er lasset von ewigen Tod, von ewigen Tod.
Gelopptzei Jeusu Christus!

Magyarpolányi német Kriskindl játék magyarnyelvű változata

1. A KERESZT versszaka: Az ég küldötte vagyok,
Az igazságot hozom néktek,
Én és még sok angyal,
Kik hozzátok akarnak betérni.
Hej, angyalkák, gyorsan siessetek
A lámpagyújtással,
Hogy minden keresztény lásson engem,
Hol Krisztus Urunk született,
Hej, angyalkák, jöjjetek be hát,
Isten megengedte ezt!
2. KÉT GYERTYA versszaka: Már megérkeztünk,
Lámpáinkat meggyújtottuk,
Hogy minden keresztény lásson minket,
Hol Krisztus Urunk született,
Angyalkák, jöjjetek be hát
Isten megengedte ezt!
3. A BETLEHEM versszaka: Óh, óh, Pásztorok nektek mondom,
Ami a sietségbe elrejtve van,
Egy tiszta és szeplőtelen Szűz
Kisdedet szüle,
Roskatag istállóban,
Óh, tiszta Szűz, jöjj be hát!
Isten megengedte ezt!
4. MÁRIA versszaka: Szép jó estét, szép jó estét
Adjon nektek Istenünk!
Küldött vagyok Istentől kinevezve,
A Szűzet tartom a kezemben,
A Szűzet a kezemben,
A fején korona,
Ezt nekem a Fiú Isten megengedte,
Óh, Jézuska, jöjj be hát!
Isten megengedte ezt.

5. A BÖLCSŐ versszaka: Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Üdvözljük a szeretett anyalkákat,
Dicsérjük és magasztaljuk Jézuskát!
Dicsérjen és magasztaljon minden kereszteny,
Hol Krisztus Urunk megszületett.
Oh, József, jöjj be hát,
Ringasd a kis Jézuskát!

6. JÓZSEF versszaka: A bölcsőre kell hajolnom,

S Jézuskát elringatnom,
Szívem adom ajándékul,
Hogy Glóriát énekelhessek!

AZ EGÉSZ BETLEHEMES CSOPORT énekel:

Dicsőség, dicsőség a magasságban Istennek,
Pásztorok ébredjétek, s ne aludjatok!
Egy gyermek született, József városában,
Szűz Máriától, a Szent Szűztől.

7. KÉT PÁSZTOR: Hallod bátyám az angyalok énekét?

Mit bátyám, az angyalok énekelnek?
Igen bátyám, az angyalok énekelnek.
Mit ajándékozol Bátyám Jézuskának?
Megajándékozom Őt fehér kenyérrel,
Hogy az legyen igaz Isten.
Bátyám, te mit ajándékozol Jézuskának?
Szívemet adom az újszülött kis Jézuskának!

8. MÁRIA, JÓZSEF párbeszéde:

MÁRIA: Óh József, kedves Józsefem!

JÓZSEF: Mi van, mi van, Szűzi Máriám?

MÁRIA: Hol fogunk ma este megszállni?

JÓZSEF: Betlehemben, egy istállóban.

BETLEHEMESEK: Ej, így van ez, ej, így van ez,
Betlehemben, egy Istállóban.

MÁRIA: Óh, József, kedves Józsefem!

JÓZSEF: Mi van, mi van, Szűzi Máriám?

MÁRIA: Kik lesznek a segítők?

JÓZSEF: Egy Ökör és egy Szamár.

BETLEHEMESEK: Ej, így van ez, ej, így van ez,

Egy Ökör és egy Szamár.

Ne bámuljatok oly sokáig,

Essetek térdre,

A drága kis Jézus mindent megér!

Engedjétek ringatni a Kisdedet,

Szívünkkel a bölcső fölé hajolni,

Aludj édes Jézuska,

Aludj édes Jézuska,

Pásztorok siessetek,

Siessetek a lakomára,

Énekkal és zeneszóval,

Betlehemben, az istállóban.

Kisdedet láttunk,

Mint egy angyal oly szép,

Mellette láttuk idős Atyját állni...

Ő egy Isten, s megtartja ígéretét,

S megvált bennünket az örök haláltól,

Az örök haláltól. Ámen.

PELLÉRDI BETLEHEMEZÉS

Baranya megye

Előadták a Pellérdi ÁMK tanulói 2002 és 2008 között négy alkalommal a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

Ácsné Vér Márta a csoport vezetője küldte be e somogyi játékszöveget.

Játéktörténet

A karácsonyt megelőző hétvégén pásztor- és angyalruhába öltözött gyerekek járnak házról házra, köszöntik a családokat. Tréfás jelenettel emlékeztetnek a Megváltó születésnapjának közeledtére. Régen csak fiúk jártak, ők játszották az angyalszerepeket is.

Ma már lányok öltöznek fehér ruhába, hátukon kartonból arany, vagy ezüst virágfüzérrel díszített szárny, fejükön ugyanezen anyagból készített „glória”. A pásztorok kifordított bundabekécsben, bundás sapkában vannak, kezükben furkós vagy láncos bot. Egyikük közülük az öreg, ő szakállat is visel, kócból vagy vattából. Ma már „betlehemet” nem mindig visznek. A családokkal előre megbeszélik a köszöntés időpontját.

FORGATÓKÖNYV

Az angyalok csengetnek az ajtóban vagy a kapuban.

PÁSZTOR: Be szabad-e vinni becsületes hajlékukba a betlehemi kis Jézuskát?

HÁZIGAZDA: Csak tessék!

PÁSZTOR: Szerencsés jó estét a gazdának és családjának! Gazduram, gyorsan frissen takarítsd ki házadat, és fehér abrosszal terítsd meg asztalodat, mert hamarosan fehér szakállú pásztorok lepik meg házadat. *(kiszól)*
Gyere be, pásztor pajtás!

PÁSZTOR: Másodjára jöttem, be is köszöntöttem, ennek a szép háznak tájékára jöttem. Icipici boksa, feküdj már a sorba! Hallom suhogását, zörög már az ajtó. Gyere be te vén öregapó, mert odakint megfagyó’!

ÖREG PÁSZTOR: Hüppödt tüdős, karikós jó estét kívánok, szerelmes fiam! Én már látom kegyelmeteket, hogy jó mulatságban vagytok.

Esztek, isztok, vendégeskedtek, de erről a vén, szegény elhagyott öreg apósotokról el is feledkeztetek. Hát nem tudjátok, hogy tél az idő, fázik a tüdő, járnak a farkasok, azok a vén labancok, akik a nyájunkat mind széjjelzavarják?! Hát ti, szerelmes fiam, megvagytok-e?

PÁSZTOR: Meg-meg apó! Iszunk-eszünk, ami van.

ÖREG PÁSZTOR: Haj, pajtás! Az én tokaji vörösboromnak párja nincs, ami nincs. A torkomat nem marja, mert nincs. *(közben egy üres gyógyszeres üveget mutogat)* De most már kedves fiam, egy fertály kilencre jár, feküdjünk fel a vetett ágyra!

Lefekszenek a földre, horkolnak is közben.

ANGYALOK: *(énekelnek)*

„Mennyből az angyal...”

Pásztorok, hol vagytok?

Talán mind alusztok?

Gyorsan, frissen keljetek,

Jézus előtt legyetek!

Ma született a kis Jézus,

Vígan örvendeztetek.

PÁSZTOR: Hallod-e pajtás? Szól az angyal, megszületett a kis Jézus Júda-Betlehemben. Mit álmodtál pajtás?

PÁSZTOR: Hát, én nagyon szépet álmodtam. A házigazda egy penészes húszezrest ragasztott a homlokomra. Hát te pajtás, mit álmodtál?

PÁSZTOR: Én is nagyon szépet. A házigazda olyan hosszú kolbászt ajándékozott, hogy az egyik végét én rágtam, a másikat a görcsönyi kutyák. Hát te pajtás, mit álmodtál?

Minden kérdésnél föltérdel egy, s csiklandozva, veregetve ébresztgeti a társát.

PÁSZTOR: Én is álmodtam egy jót, hogy a házigazda hatalmas sunkát akasztott a vállamra. Hát, keltsük fel a papát, hát az, mit álmodott, ő az öregebb! Papa, papa... *(keltegetik, de nehezen ébred)*

ÖREG PÁSZTOR: Hát emeljetek fel, fiam. *(felsegítik, nyögdecselnek...)* Látjátok, én már öreg vagyok, nem tudok olyan gyorsan felugrani, mint ahogy ti. Á, a régi öregek nem szoktak ilyen bolondságokat álmodni. Én álomban láttam egy kis pókot, az akkora volt, mint egy magyarbors.

Mikor evvel az icike-picike furkós-botommal megvágтам, (*mutatja*) az ijedtében élém tett három szabad királyi várost.¹ De nem ám, mint Pécs, vagy Pest, vagy London. Á, hanem, mint Gyód, Keszű, Aranyosgadány! Ezek az én szabad királyi városaim. De nem az, kedves gyermekeim, hanem higgyünk az angyalban, egyben az Istenben. Vigyünk a kisdédnek ajándékot! Én viszek egy báránnyt, elevent.

PÁSZTOR: Én egy karika sajtot.

PÁSZTOR: Én egy darab vajat.

PÁSZTOR: Én viszem a ringyes-rongyos ingecskémet.

Mind: Kelj fel, juhász bátya,

Fénylik az istálló!

Angyal jelentette,

Menjünk Betlehembe,

Találjuk őt a szent helybe.

Bárcsak előbb felébredtem volna,

Kis Jézuskát megláthattam volna,

Éjjel gyűtt meg a fülemben az angyal szólása,

Hogy a kis Jézus született, barmok jászolába.

Odamenjünk, legyen bátorságunk,

Mielőbb a kis Jézust meglássuk.

Gyere pajtás, te is el, te is leszel társunk.

Vigyázz addig a nyájunkra,

Az öreg bojtárra!

Alle-alleluja!

Hidegen süt a nap

Nem nyílik a virág,

Nem dúdol a madár.

Éljenek, éljenek,

Sok számos éveket,

Lakatot, kulcsot a ládára,

Egypár forintot az énekesek számára!

Megkínálják őket, megköszönik.

1 vágyálom-mesélés, mitológiai méretváltások

Dicsértessék a Jézus Krisztus, mindörökké, ámen!

Boldog karácsonyt kívánunk a házigazdának és kedves családjának!

Ének: „Pásztorok keljünk fel...”

Ének: „A kis Jézus aranyalma...”

Elvonulnak.

ALFÖLD

ADAI BETLEHEMES JÁTÉK

Ada, Bács-Bodrog megye

Felvétel ideje: 1945

Az adai Aranykapu Hagyományőrző Csoport idős tagjai adták elő 2002-ben a Nemzetközi Betlehemes Találkozón, akik annak idején is részt vettek a játékban. 1995-ben a szenttamási Tilinkó Hagyományőrző Gyermekcsoport mutatkozott be először ezzel a játékkal.

Játéktörténet

Az adai betlehemes játék 1981 karácsonyára jelent meg a Vigíliában, *Tüskés Gábor* írt hozzá bevezetőt, amelyből a következők derülnek ki: A játékot Adán gyűjtötte a szabadkai egyházmegye doyenje, az 1981-ben 87 éves korábban elhunyt *Gere Vince*, néhai adai plébános.

Gere Vince a szöveget és a játékot 1945-ben, a második világháború végén rögzítette. A játék fő értéke éppen abban van, hogy szereplői a tényleges történelmi helyzethez igazították az előadás szövegét, végső soron tehát épp a betlehemes hagyomány továbbélését, megújíthatóságát tették bizonyossággá. Az alkalmazás, aktualizálás nekünk, délvidékieknek szóló üzenete is nyilvánvaló, mert időink nagyon rímelnék a keletkezés, a gyűjtés időivel. Az elköszönő „katona pásztorok” kívánságai sokunknak jól jönnek.¹

VEZETŐ: *(beszéd közben kétszer végigjár, hirtelen fordul, középen kétszer megáll, miközben kardjával tiszteleg)*

Adjon Isten szép jó estét kicsinek és nagyoknak.

Kik ebben a kedves házban békén együtt laknak!

Ifjú, öreg fusson ide: hallja meg kik vagyunk,

1 Feltehetően Papp György: Betlehemnek nyissunk ajtót c. könyvéből származó leírás.

Hol voltunk, milyen veszedelmek közt, s lássa meg, mit hozunk!
 Mindenki, aki még tegnap sírt, vigasztalódjék meg,
 Mert mi Jézus követségét hirdetjük tinéktek!
 Tudjátok-e ki volt Keresztelő János?
 Mint ő, én is az Úr útját készítgetem mármost.
 Pásztorok, angyalok, szép tanítást hozzatok.
 Pásztorok gyereke. Marci te! Hallod-e?
 Gyere be! Kezdd meg te!

MARCI: *(élénk, ugrándozó, körmét fújja)* Dicsérem a Kisjézuskát!

Jön már a mi betlehemünk, kicsi Jézus vára.
 A székre meg üljön egy őr, aki megvigyázza.
 Gyere már, Áron! Szólj már, alig várom!

ÁRON: *(kezeit dörzsölve, hátra csapkodva bemelegít, kifulladt hangon mondja)*

Itt van már a rét közepén szegény öreg Jakab,
 Sántít, vérzik a szakálla, jaj, tán meg se marad!
 Hogy miket tett ez a vénség a kis betlehemért,
 Tanulhatunk mi is tőle bátorságos erényt,
 Képzeljék csak: a nagyerdőben farkascorda tört ránk!
 Én persze mindjárt meglógtam, se kardunk, se puskánk.
 A két betlehemes angyalt kis híján fölfalták,
 Hanem a vén Jakab pásztor bizony elébük állt.
 Az egyiket orron rúgta, az prüsszög azóta,
 A másikat farkán fogva bedobta a kútba.
 A harmadiknak bicskájával lenyúzta bundáját,
 Ez ordított, a többi meg egymást marva futott a Tiszán át!
 No, hála Istennek, itt vannak a betlehemesek *(kinéz)*

KÉT BETLEHEMES ANGYAL: *(énekelnek)*

Sír az Isten báránya, bűneinket siratja,
 Van-e ki őt sajnálja? Szűzanya így ringatja:
 Áj, áj, áj, Jézus aludjál.
 Jaj de kemény a jászol, kis Jézus, ugye fázol?
 Tél ellen nincsen bástya, csak Szent József palástja.
 Áj, áj, áj, süvölt a szélzaj,
 Süvölt a szélzaj.

JAKAB: *(hevesen beront)* Az, az! Süvölt a szélzaj, süvölt a szélzaj.
Odakint csattogtatják fogukat a farkasok
Ti meg gyáva kutyák vagytok!
Míg én vérzek, legalább ti ugattatok volna Jézuskát védeni.
De ezt a vén Jakabot hagytátok a hóban! *(szidja őket)*
A ménküvit neki, meg a kézibomba!

MARCI: Jaj, de még most is reszketek, elismerem bátyó,
Szegény legény vagyok én, csak álmokra vágyó.

JAKAB: Az, az! Álomszuszi fülesbaglyok, gyáva nyúlfarka mind!
Fékomadta, mindjárt nagyot mondok! *(mind befogják a fülüket)*
Hogy ne halljátok, akkor izé... Nohát akkor aludjatok.
Igaz, és is álmos vagyok.

Jakab morogva végignézi rajtuk, amint aludni földre nyúlnak. Ő is megtántorodik, elterül, elalszik. Horkolnak. Csend.

BETLEHEMI ANGYALOK: *(meggyújtják a betlehem gyertyáját, mellé térdelve énekelnek)*
„Istengyermek, kit irgalmad közénk lehozott...”

VEZETŐ: *(fölkel, csak a betlehem gyertyái égnek; mindegyik alvóhoz odamegy, lehajolva vizsgálja arcukat, majd Marcit vizsgálja kardjával)*
Ez a félénk parasztlegény csak akkor lesz bátor,
Ha kocsmát kell rohamozni, vagy horkolhat bárhol.
No meg még egy: a csintalan tánci-tánci!
Hé, Pásztorbojtárom!
Kelj föl, Te lustaság..., mert folygyújtalak!
Marci! Egy, kettő, három!
Frissen tánci-tánci!
Mit álmodtál Marci?

MARCI: Izé!... Az ám! Hol is kezdjem? Álmodtam, de szépet.
Nagy fehér cipót sütött a kishúgom,
Muzsika meg bor volt, az ám, az ám!
Karácsonyi vigadalom,
Kishúgom, nagy lakodalom!
Kalács, dióstorta!
Tyuhajja! Vig cigánynóta! *(sapkáját földhöz csapkodja örömeiben)*

VEZETŐ: *(leinti)* Nono, még majd találkozunk, várj sorodra!

Hát te, Áron, mit láttál álmodban?

Szomorú vagy? Mi az?

Jöjj közel a betlehemhez, enyhül szíved gondja.

ÁRON: Hazajött a rab fiam Heródes földjéről.

Jaj, de szegény mily rongyos volt....

A szennyes szakállára könny hullt két szeméből...

VEZETŐ: Jó is, rossz is... Reményt kaptál!

Hát te Jakab, nem álmodtál?

JAKAB: Már hogyan álmodtam volna!

Azt hiszitek, aki nem fél, annak nincsenek álmai? *(hevesen Marcihoz)*

Lesz-e a karácsonyi cipónak íze?

S víg lakodalmas táncot ki kezd?

Eh, pipogya álomszuszik, mit értitek ti ezt?

Ha nincs minden háborúnak vége!

Én csak erről álmodok: béke, áldott béke!

MIND: *(ünnepélyesen, ugyanúgy lelkesen ismétlik föltartott botokkal)*

Béke, áldott béke!

VEZETŐ: Mesevilágból szép álom, mind, amit mondotok,

Víg békeénekekkel vigasztalni legyen most gondotok!

A két betlehemes angyal térdelve néz a betlehembe, Vezető a pásztorokkal együtt körbejár vagy körbetopog, ahogy a hely lehetővé teszi, kardjával az ének ritmusát inti, a pásztorok a botjukkal a földre ugyanúgy dobogják az ének ritmusát.

MIND: *(énekelnek)* „Békesség a földön az embereknek...”

A Vezető az ének végén tiszteleg a kardjával, oldalt leülve figyeli a továbbiakat.

JAKAB: No, ez szép nóta vót: „Békesség a jóakarátú embereknek!”

Hát nem gondolod te Marci, hogy ezért a szent békéért teneked is köll valamit tenned?

Te meg Áron, ne jajgasd be az egész világot,

Mindenki hordoz bajt, vagy akár rabságot,

Még a kicsi Jézus is... Látod-látod? *(bemutat a betlehembe)*

MARCI és ÁRON: *(engesztelik)* Kend farkasbőrbe bújt bárány! Adja ide bőrét!
(leszedik róla a ködmönt) Hadd takarjuk be vele a fázó kicsi Jézusunkat,
bús szívünk örömét!

JAKAB: *(nem engedi leszedni ködmönét)* Azt hiszem, Isten Fia ezzel be lesz
elégedve?

S nektek nem kell javulnotok, adta szedtevette!?

No, mi lesz mán? Te pásztor-guligán?

Mikor Isten az embert jónak teremtette?!

A Pásztorok egymás után ajándékot raknak a betlehembe.

MARCI: *(a belső zsebéből előkeresi butykosát, simogatja, megcsókolja, ünnepélyesen a betlehembe teszi)*

Lemondok hát butykosomról, nesze, kis Jézuskám!

Verd ki ebből az ördögöt, Tiéd legyen ezután.

JAKAB: Hát te, Áron?

ÁRON: Én meg a pipámról mondok le szent karácsonynapig.

Amit így megspórolok, abból öt gyerek jóllakik. *(beteszi a betlehembe)*

JAKAB: Hm... Látom már, rajtam a sor... Hogy mondjam hát?

Nocsak! Mit fogadsz te meg, te rosszcsont, vén Jakab? *(széttétkint, kihúzza magát)*

Nahát, én meg... nyelem a nagy szuflát, ami bennem dúlfül,

S ha jók lesztek, nem vágom a botom közétek,

Mert azt látom mégis: pásztor, pásztor ellen – vétek! *(átjár, gondolkozva megáll, középről jobbra-balra magyaráz)*

Tik is bototokkal csak a bűnt vertétek,

Láncot rá, mi bennünk jelent rút embertelenséget!

Így születik újjá lelkünkben a Kisdéd!

Örüljete, vigadjatok ennek a jó hírnek!

Ha van bárki ellenségetek, mind megbocsássátok,

Törvetés vagy bosszúállás mind csupa nagy átok,

Jóságotokért az Istenben kegyes bírát látok.

MARCI: *(jókedvűen ugrál)* Tyű, de csikós jókedvem lett, pajtások egyszerre,
Egy friss vidám pásztornótát táncolhatnánk erre! *(botját körülugrálja)*

MIND: *(botot emelnek rá)* Ádvint szent időbe mi jut eszedbe?

Marci, fékomadta! A nagyon csinos kishúgod is megpofozna érte!

MARCI: Jaj, hát akkor ne botosat, se kishúgomosat,

Csak olyan billegőset, öregdajkámosat...

JAKAB: Ezt a derík jó népeket ne tanítsuk rosszra.

Ha ádvint van, hát ádvint van... Marci, fékomadta!

ÁRON: Ezeknek a jó népeknek kedvükbe csak úgy jársz,

Ha az ádvint szent időben majomtáncot nem jársz,

Hanem ősi szokás szerint háziáldást kívánsz.

MIND: Úgy van!

VEZETŐ: *(feláll, rábeszéli)*

Meglásd, még a plébános atya is megdicsérhet érte,

A gyermekektől meg szaloncukrot kapsz, meg sok diót cserébe.

MIND: A szép háziáldást kezdje meg a Jakab.

ÁRON: Mert amit ő kívánni szokott, az mindég megmarad.

JAKAB: Nem hát mán megint csak? A farkasnyúzó bicskás, káromkodó

Jakab...

No jó, legyen meg kedvetek, megkezdem.

Hanem aki nem tudná folytatni, arra botot vetek! *(öregesen, ünnepélyesen a családapa elé megy, meghajol, nagyot koppant botjával a földre)*

Hol hit, ott szeretet!

A továbbiakban mindnyájan utána ismétlik a háziáldás szavait.

ÁRON: Hol szeretet, ott béke!

MIND: *(ismétlik)* Hol szeretet, ott béke!

Áron a helyére visszalép miután ugyanúgy tett, mint előtte Jakab.

MARCI: *(ugyanúgy, a gyerek felé fenyeget botjával mosolyogva, aztán koppant a földre)* Hol béke ott áldás!

MIND: *(ismétlik)* Hol béke ott áldás!

VEZETŐ: Hol áldás, ott Isten! Hol Isten, ott szükség nincsen!

MIND: *(ismétlik utána)* Hol áldás, ott Isten! Hol Isten, ott szükség nincsen!

VEZETŐ: *(vállánál tartott karddal középre lép, tiszteleg kardjával)*

Béke, boldog áldás, és maga az Isten,

Tudjátok-e, hogy nem vehető soha, semmi kincsen!

De ha a szívetek ezeket mégiscsak akarja,

Odavezet szent karácsony áldott angyalkarja.

Mert betlehemünk evangéliuma, jó híre ez! Íme halljátok: *(ujjain számolja kardjával)*

Bűnbánattal megnyeritek mennyei Atyátok,

Ha a szenvedőket megvigasztaljátok,

Bármit adtok a szegényeknek, azt mind Jézusnak adjátok!

MIND: Azt mind Jézusnak adjátok.

VEZETŐ: *(tiszteleg kardjával, középre lép)*

Mit jó szívvel adtak, minket meghallgattak, Isten fizesse meg!

MIND: Isten fizesse meg!

Ne legyen közöttünk senki se szomorú és senki se beteg!

VEZETŐ: *(emelt karddal)* Dicsértessék a Jézus Krisztus!

MIND: Dicsértessék a Jézus Krisztus!

VEZETŐ: *(kardjával a toronyóraára mutat)*

Templomunk óráján öt perc múlva éjfél,

Előre pásztorok, ki farkastól nem fél!

MIND: *(elvonulva énekelnek, angyalok fölveszik a betlehemet és indulnak vele)*

„Csordapásztorok, midőn Betlehemben...”

ADAI BETLEHEMEZÉS

Adai bölcsőcske, Bács-Bodrog megye

Felléptek a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 5 alkalommal, 1995 és 2008 között.

Szarvák Dávid elmondása alapján (1935).

Gyűjtötte: Sóti Éva, az Aranykapu Művelődési Egyesület művészeti vezetője (1961).

Kellékek: kard, bajusz, szakáll

KÁPLÁR: Adjon Isten szép jó estét kicsinek és nagynak,
Kik ebben a kedves házban békén együtt laknak.
Gyermek s öreg fusson ide, hallja meg kik vagyunk, hol voltunk, s
hogymilyen veszedelmek között, lássa meg, hogy mit hoztunk, mind
az, aki még tegnap sírt, vigasztalódjék meg, mert mi Jézus követségét
hirdetjük Tinéktek.

MARCI: Dicsérjük a kis Jézuskát.
Én vagyok egy bojtár.
Jön a mi szép betlehemünk,
Tisza partján van már.
Úgy futottam, mint a szarvas,
Hogy róla hírt adjak.
Készítsenek asztalt, széket,
Mert mindjárt itt vannak.
Az asztalra a betlehem jön,
Kicsi Jézus vára, a székre meg
Ültessék majd, ki őrzí, vigyázza.

Gyere be már Áron, szólj már, jaj, úgy várom. Itt jön már a rét közepén
szegény öreg Jakab.

ÁRON: Képzeljétek, az erdőből farkascorda tört ránk, én mindjárt meglógtam,
mert nincs kardom, se puskám, de az öreg Jakab bizony elébük állt,
az egyiket a farkán fogva belevágta egy kútba, a másikat orron rúgta, az

tüsszög azóta, harmadiknak a bicskájával lenyúzta a bundáját, az persze sivalkodott, a többi pedig egymást marva futott a Tiszán át. Hál Istennek, itt a betlehemesek.

ANGYALOK: *(ének)* „Sír az Isten báránya...”

JAKAB: Bizony süvölt a szélzaj, csattogatják künn a farkasok a fogukat, Ti meg gyáva kutyák vagytok, még én véreztem, Ti legalábbis ugattatok volna. Magamat hagytatok védeni a kis Jézust a hóban.

KÉT PÁSZTOR: Meghiszem bátyókám, szegény juhász legényke vagyok, én csak álomra vágyok.

JAKAB: E pipogya álomszuszik, hát csak aludjatok, igaz én is fáradt vagyok.

ANGYALOK: *(ének)* „Menyből az angyal ...”

KÁPLÁR: Följött már az esthajnalcsillag, pásztorok ébredjete, és mondd el Marci, mit álmodtál!

MARCI: Jaj de szépet álmodtam Karácsony estére, hogy is kezdjem, öreg Jakab, minden bajom elfelejtem álomban, nagy fehér cipőt süített szép hajadon hugám, ahányan csak vannak itt, annyi karajt vágtam, úgy ám.

KÁPLÁR: Hát Te Áron, mit álmodtál?

ÁRON: Hazajött fogoly fiam Heródes földjéről, ősz szakállára könny hull két szeméből.

KÁPLÁR: Ejnye-ejnye, hát Te Jakab, álmodtál-e?

JAKAB: Már hogyan álmodtam volna, azt hiszitek, ki nem fél semmitől, annak nincsenek is álmai. Ha nincsen a háborúnak, gyűlöletnek vége, én csak arról álmodozom béke, áldott béke.

EGYÜTTESEN: Béke, áldott béke.

KÁPLÁR: Mesebeli szép álom mind, mit mondtok,
Víg énekkel vigasztalni legyen most gondotok.

EGYÜTTESEN: Dicsőség menyben az Istennek.

MARCI és ÁRON: Kend farkasbőrbe bújt bárány, báránybőrbe bújt farkasok, a süvöltő szélzajok ellen adja ide bőrét, és betakarjuk vele betlehemünk kincsét.

JAKAB: Azt hiszitek, Jézus ezzel meg van elégedve,
s Nektek nem kell javulnotok, attá, szedte-vette?

MARCI: Lemondok hát butykosomról nesze kis Jézuskám,
Verd ki belőle az ördögöt, hogy Tied legyek ezután.

ÁRON: Én meg a pipámról mondok le szent Karácsony napig,
Amit én így megspórolok, hét gyerek jóllakik.

JAKAB: Látom most már rajtam a sor. No, most öreg Jakab, hú hogyis csak ...
Te se hagyj magad, Én meg nyelem a nagy szuflát, ami bennem dül-fül,
ha jók lesztek, Titeket sem szórlak szét ezentúl. Ti is a bototokkal csak
a bűnt verjétek láncra, ami bennünk szenvedély, rút vétek. Így születik
újja lelkünkben a kised. Örüljete, vigadjatok ennek a jó hírnek!

MARCI: Tyű, de csikós jó kedvem lett pajtasak egyszerre,
Egy víg botos pásztortáncot táncolhatnánk erre!

EGYÜTTESEN: Ádvent szent időben mi jutott az eszedbe?

MARCI: Jaj, hát akkor ne botosat, csak csendes billegőset, olyan öreg-
asszonyosat.

KÁPLÁR: Itt a jó családapának kedvibe csak úgy jársz,
Hogyha ősi szokás szerint házi áldást kívánsz.

EGYÜTTESEN: A szép házi áldást kezdje meg a Jakab,
Mert amit ő kíván, az örökre megmarad.

JAKAB: Hol hit, ott szeretet.

ÁRON: Hol szeretet, ott béke.

MARCI: Hol béke, ott áldás.

EGYÜTTESEN: Hol áldás, ott Isten,
Hol Isten, ott szükség nincsen.

KÁPLÁR: Betlehemünk óráján öt perc múlva fél,
Gyerünk hát előre, ki farkasoktól nem fél.

Kimenéskor

Ének: „Csordapásztorok...”

Ének: Békesség földön az embernek
Békesség földön az embernek
Kit az igaz szeretet a kis Jézushoz vezet,
Békesség, békesség embernek.

ALFÖLDI BETLEHEMES JÁTÉK

(Bábszínpadra alkalmazott szerkesztett játék)

Szeged, Csongrád megye

A szegedi Mókás Bocsok bábcsoport 2008-ban a Nemzetközi Betlehemes Találkozó keretében mutatkozott be Győrben, a Petőfi Sándor Művelődési Ház szervezésében.

Szerkesztette: Huszár Zoltánné. (A pásztorjáték Felföldi László gyűjtése.)

Szereplők: Mária, József, Heródes, Gáspár, Menyhért, Boldizsár, Gábiel, Hírnök, Coridon, Pásztor, Öreg

NYITÁNY

Szín: Mária otthona

GÁBRIEL: Üdvöz légy Mária, kegyelemmel teljes! Veled az úr. Áldott vagy te az asszonyok között!

MÁRIA: *(megijed)* Ki vagy te, mit akarsz?

GÁBRIEL: Ne félj, Mária! Isten hírnöke vagyok. Fiad fog születni, akit Jézusnak nevezel. Király lesz Dávid trónján, és uralkodni fog Jákob házában. Országának nem lesz vége.

MÁRIA: Hogy lehet ez, hisz József még nem a férjem?

GÁBRIEL: A szentlélek szállt rád, és a magasságos Isten ereje. Ezért nevezétek fiatokat Jézusnak, ki isten fia.

MÁRIA: Az úr szolgálja vagyok, teljesedjen rajtam a szavad. *(az angyal el)
Kopogtatnak.*

MÁRIA: Kerülj beljebb, József. Az imént csodálatos dolog esett meg velem. Megjelent az úr angyala, és azt mondta, hogy gyermekem fog születni, akit Jézusnak fogunk nevezni. Ő isten fia, aki nagy tetteket visz majd véghez.

JÓZSEF: A te fiad, az én fiam is lesz. Hamar tartsuk meg a menyegzőt!
Menjünk.

Színváltás: Heródes palotája

HÁROM KIRÁLY: *(meghajtják a király előtt magukat)* Üdvözlünk jó király!

HERÓDES: Legyetek üdvözölve! Kik vagytok, mit akartok?

MENYHÉRT: Napkeleti bölcsek vagyunk, napkeletről jöttünk.

A zsidók újszülött királyát keressük.

HERÓDES: Úgy tudom, a zsidók királya én vagyok.

GÁSPÁR: Az úr hírnöke azt mondta: kövesd a csillagot, s akkor megtalálod a megváltót, a Messiást, aki békét és boldogságot hoz a földre.

HERÓDES: Háljatok meg palotámban, egyetek, igyatok, legyetek házam vendégei. Csak reggel induljatok útnak, s ha megtaláljátok jertek vissza, hogy én is elmenjek hozzá, hogy én is hódoljak néki.

MENYHÉRT: Köszönjük jó király!

HERÓDES:

MESÉLŐ: *(kárörvendően, szinte csak magának hangosan gondolkodva)* Menjetek, csak menjetek, Messiást keressetek! Hozzátok el, hol lehet, s én gondoskodom róla, hogy a király továbbra is én legyek.

Színváltás: A puszta

Pásztorok tanyáztak azon a vidéken. Szabad ég alatt háltak, s őrizték a nyáját.
(Pásztorok tanyája)

PÁSZTOR: A nyáj pihen, a farkas merre jár?

A rabló félve barlangjában hál.

Mi csendben, ébren őrizzük a nyáját,

Hej de régen láttuk betlehemi szép tanyánkat.

CORIDON: Én éppen most jövök Betlehemből.

Tele a város sok – sok idegentől.

Népgyűlés lesz ott? Vagy királyt választanak?

Nem bírtam megtudni kevés időm miatt.

ÖREG: Száz éve lőn, hogy egy viharos éjszakán

Születésemnek örült drága, jó anyám.

Száz esztendő telt el az óta,

S messiásra várok sok – sok idő óta.

Eltelnek immár öreg napjaim,
S nem érzem a vigaszt Isten szavain.
Nem engedné, hogy fiát üdvözljem?
Pedig hálaimát mondanék körében.

CORIDON: Figyeljete! Lépések hallanak.
Felénk tart, ím, két idegen alak.
Ott egy férfi és egy fáradt asszony halad.
Ránézünk a nyájra, te csak Öreg maradj!

JÓZSEF: Adjon Isten jó estét!

ÖREG: Nektek is fiam! Mi járatban vagytok ily' késő éjszakán?

JÓZSEF: Én József vagyok Názáret városából,
Ő meg Mária, a feleségem, Isten akaratából.
Összeírás lesz holnap Betlehembe,
De szállásra az emberek nem eresztenek be.
Így a városon kívülre maradtunk,
S szállást keresünk, ahol megalhatunk.

ÖREG: Sáskát kerestek? Ez idő tájt nem terem.

MÁRIA: Szállást Öreg, alvóhelyet, ahol egy kissé pihenhetek.

ÖREG: Ja, már értem szavatok!

Miért nem mindjárt ezt mondtátok?
Aludni itt nem tudtok, mert hideg van,
Subám meg csak ez az egy van.
De amott nem messze egy istálló áll,
Ott meghúzódhattok, az melegebb már.
Szalmából meleg vackot, ha vettek,
Reggelig nyugodtan lepihenhettek.

MÁRIA: Köszönjük, jó Öreg az útba igazítást! Hálásak vagyunk a szállásért.

ÖREG: Ja, a szántásért. (*legyint*) Ezeket sem értem.

Két társam a nyáj után, a házaspár halad,
Azt hiszem Öreg, jobb lesz elvackolnod magad.
Holnap is nap lesz.

Jönnék vissza a pásztorok.

PÁSZTOR: Jer barátom! Ládd az öreg Maksus is lenyugodott.
Szerencsére se tolvaj, se farkas, csak a hold árnyéka látszott. Tegyük el
magunkat holnapra. *(ásítózva lefekszenek, az öreg horkol)*

ANGYALOK: Örömet mondok, *(csengettyű, ének)*
Örömet ti néktek,
Mert megszületett
A ti üdvösségetek.
Dicsőség! Dicsőség!
„Mennyben az Istennek”

PÁSZTOR: Pásztor társaim, hogyha hallanátok,
Amit én hallottam, ti sem aludnátok!

CORIDON: Micsoda pajtás, micsoda új csoda?
Talán farkas jött a mi bárányunkra?

PÁSZTOR: Nem, hanem szép énekszó hallatszik nem messze.
Angyalok muzsikálnak, idehallik gyönyörű zengése. *(öreg horkol)*

CORIDON: Kelj föl öreg Maksus!
Ne húzd tovább a taktust.
Mit heversz itt, mint egy vén ló,
Frissebb nálad a vén csikó. *(ütemesen veri a földet)*

ÖREG: Jaj, jaj! *(tápázkodás közben újra hasra esik)*

CORIDON: Mi lelt öreg, mi lelt?
Talán ürgét fogtál?
Nincsen itten farkas,
Kinek kiáltottál? *(közben felsegíti az öreget)*
Szózat hallott fülembé.
Gyerünk Betlehembe.

ÖREG: He? A vén tehembe?

CORIDON: Nem! Betlehembe.

ÖREG: Ja! Debrecenbe.

CORIDON: Öttél már Öreg?

ÖREG: Öt tél után öt nyár.

CORIDON: Tudsz -e köröszöt vetni?

ÖREG: Mit? Tápéra peregöt önni?

CORIDON: Tán ittál Öreg?

ÖREG: Itt állok már rég!

CORIDON: Gyere, mönjünk!

Mögnézzük a kis Jézust.

ÖREG: Miféle kis Ilust?

CORIDON: Mönjünk az istállóba.

ÖREG: Nem mögyök én iskolába.

CORIDON: Nem iskolába. Istállóba.

Azt hallottuk, hogy innen nem messze megszületett a Messiás.

Elmögünk, hogy fölköszöntsük.

ÖREG: Miért nem ezt mondtátok? Mönjünk!

PÁSZTOROK: *(ének)* Pásztorok keljünk fel,

Hamar induljunk el,

Betlehem városába,

Rongyos istállócskába,

Siessünk, ne késsünk,

Hogy még ezen éjjel

Odaérhessünk.

Jézuskának dicséretet zenghessünk.

Színváltás: Istálló

Az ének alatt a pásztorok kimennek, betlehemi jászolt állítunk be. A jászolban: kis Jézus, Mária, József, jobbról, balról állatok. A csillag a ház felett, a napkeleti bölcsek jönnek.

MENYHÉRT: Adjon isten Jézusunk, Jézusunk¹,

Három király mi vagyunk.

Lángos csillag áll felettünk,

Gyalog jöttünk, mert siettünk.

Kis juhocska mondta:

Itt lakik a kis Jézuska.

1 József Attila: Betlehemi királyok című versének felhasználásával.

Menyhárt király a nevem,
Segíts, édes Istenem. *(tömjént ad, feláll, félre megy)*

GÁSPÁR: Isten fia jó napot, jó napot!
Nem vagyunk mi vén papok.
Úgy hallottuk, megszülettél,
Szegények királya lettél.
Benéztünk hát kicsit hozzád,
Üdvösségünk, égi ország.
Gáspár volnék, afféle
Földi király személye *(leteszi a mirhát)*

BOLDIZSÁR: Adjon isten, Megváltó!
Jöttünk meleg országból.
Főtt kolbászunk mind elfogyott,
Fényes csizmánk mind elkopott.
Hoztunk aranyat hat marékkal,
Tömjént, mirhát vasfazékkal.
Én vagyok a Boldizsár,
Aki szerecsen király.

JÓZSEF: Köszönjük az ajándékot,
Azt, hogy idefáradtatok.
Mondjátok csak, hogy lehet,
Hogy ti ide leltetek?

MENYHÉRT: Már ezer éve megjósoolták,
Hogy várjuk a nép Megváltóját.
Csóvás csillag jelzi nekünk,
Megszületett! Örvendj népünk!
Heródeshez mentünk legott,
A zsidók királyát kerestük ott.
Nem találtuk, tovább mentünk,
Követtük hát égi jelünk.
A Megváltót, ím, megtaláltuk,
Híreket vár tőlünk urunk.
Hogy ő is jöhessen
Hódolni a kisdednek.

JÓZSEF: Kérve kérlek benneteket,
Heródeshez ne menjetek!
Nem akar ő jót minekünk,
Jobb, ha titokban itt élünk.

BOLDIZSÁR: Itt biztonságban vagytok,
Felőlünk nyugton alhattok.

CORIDON: Jó estét kívánok, mög né ijedjenek,
Itt egy kompánia, semmit se féljenek.
Lépök én e házba azon kérelemmel,
Szabad- e bejönni ide köszöntővel?

JÓZSEF: Csak jertek bátran!

CORIDON: Gyere be öreg,
Meleg tűz van idebent.

ÖREG: (*kintről*) Nem lelem az ajtó kilincsét!

CORIDON: Sarka fele öreg, mi is ott gyöttünk be!

ÖREG: Merre, merre Szerecsen fele?

CORIDON: Sarka fele öreg!

ÖREG: Ahá, a! mögvan mán!
Mátészalka fele. (*bejön*)

ÖREG: Szerencsés jó estét
Szerelmes fiaim.
Egy csöpp kárjuk sincsen.
Mögvanak juhaim.
(*bottal kopogtatva mutogat*)
Vakcsók, mög Gilicös.
Mind akolban vannak.
Szép, göndör gyapjúi
Hátukra hajlanak.

CORIDON: Ne másról beszéljél öreg!
Jézust köszönteni jöttünk!
(*közelebb megy a jászolhoz*)

PÁSZTOR: Üdvözlégy kis Jézus,
Született Messiás.

Hoztam fölségednek
Egy darab sajtocskát. *(leteszi, föláll, oldalt megy)*

CORIDON: Üdvözlégy kis Jézus,
Született Messiás.
Hoztam fölségednek
Egy göndör báránykát.
A szőre meleg bundának,
Jó lesz ez neked takarónak. *(leteszi a bőrt, félre áll)*

ÖREG: Édes kis Jézuskám,
Nézd, én szolga vagyok
Az is leszek mindig
Míg csak meg nem halok.
Nem tudtam én neked
Sajtot, bárányt hozni,
Elhoztam szívemet
Téged felköszöntni.
Meguntam a gazdám,
Más gazdához megyek,
Engedd, hogy ezentúl
A te szolgád legyek.

MÁRIA: Köszönöm a kedvességetek,
Nem felejttem el ezt néktek.

JÓZSEF: De sajnos már későre jár,
Meg is kéne szoptatni már.
Köszöntelek pásztorok,
S titeket is királyok.
Jó éjszakát kívánok!

FINÁLÉ

BÁCSTOPOLYAI BETLEHEMEZÉS

Bács-Bodrog megye

A bácstopolyai Nyitnikék gyermek hagyományörző csoport bemutatta az V. Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1995-ben.

Elküldte: Brezovszky Eszter (1995) Bácstopolya.

Felhasznált irodalom: BORÚS RÓZSA: *Topolya népszokásai* (szöveg).

KERÉNYI GYÖRGY: *Magyar énekes népszokások* (ének).

Szereplők: I. Pásztor, II. Pásztor, III. Pásztor, Öreg pásztor, Kisbojtár, Angyal és a betlehemvivő Angyalok.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Beengedik-e a betlehemeseket?

Igen, kerüljetek beljebb.

Ének alatt bejönnek.

Felállítják a betlehemet.

Meggyújtják a gyertyákat.

A pásztorok lefekszenek

Ének: Csorda pásztorok, midőn Betlehemben,

Csordát őriznek, éjjel a mezőben.

Csordát őriznek, éjjel a mezőben.

Isten angyali jövének melléjük,

Nagy félelemmel telik meg ő szívök.

Nagy félelemmel telik meg ő szívök.

Örömet mondok, nagy örömet néktek,

Mert ma született a ti üdvösségetek.

Mert ma született a ti üdvösségetek.

I. PÁSZTOR: Halljátok, pajtások, mit mondok én néktek?

Álmomban csodásan megnyílnak az egek.

Fényes angyalsereg szállott le a Földre,

Zengtek szép éneket, az Istent dicsérték.

Megállnak Betlehem istállója fölött,
Mely a fényességtől csak úgy tündöklött.

ANGYALOK *(énekelnek)* Ne féljetek pásztorok, pásztorok, örömet hirdetek,
Mert ma néktek született, ki meg jövendőltetett
Egy szűznek méhéből, szűzen szült véréből
Megváltó Istentek, alle-allelúja.

Hogyha pedig e csodát, e csodát látni akarjátok,
Betlehembe menjetek és ez lészen jeletek,
Fogtok ott jászolba, takarva pólyába,
Kisdedet találni, alle-allelúja.

III. PÁSZTOR: Pajtások, nem láttátok-e a fényességet,
Mely ott a sík mezőn borítja az eget?
Halljátok mely szép ének harsog a távolból?
Hozzájuk hasonlóan a csalogány sem szól.

PÁSZTOROK: *(énekelnek)* Pásztorok keljünk fel. Hamar induljunk el.
Betlehem városába, rongyos istállócskába.
Siessünk, ne késsünk, hogy még ezen éjjel oda érhessünk.
Mi Urunknak tiszteletet tehessünk.
Angyalok hirdetik, Messiás születik.
Itt van jele fényének, helye születésének.
Pajtába, pólyába, be vagyon takarva posztócskájába.
Áldott gyermek szenved már kis korába.

ÖREG PÁSZTOR: Pásztorok, az éjjel Betlehem városában
Nagy dolgok történtek, higgyétek valóban,
Hátha megszületett a népek óhaja,
Hátha megszületett a világ megváltója.
Édesapám sokszor szólt próféta hangon.
Nem lehet, hogy az Isten sokáig egyedül hagyjon.
Elküldi biztonnal nemsokára nékünk
A kegyes Megváltót, hogy mi is boldogok legyünk.
Kisfiam, Te meg fogod Őt látni.
Lábainál térden állva imádni.

KISBOJTÁR: *(énekel)* Bárcsak régen felébredtem volna,
Látod pajtás most állottam talpra.

Máris csendült a fülembé angyalok mondása,
Hogy a Jézus megszületett rongyos istállóban.

Oda menni nagyon bátorságom,
Azt remélem kis Jézust meglátom.
Gyere pajtás induljunk el legyél Te is társunk,
Vélünk van a jó furulyás, a régi bojtárunk.

ANGYAL: Szegény jó pásztorok örvendezzettek,
Mert én ma nektek nagy örömet hirdetek.
Dávid városában, a rég várt Megváltó,
Végre megszületett a kegyes Szabadító.
Elhagyta fényes mennyei lakását,
Hogy elvegye szegény emberek nyomorát.
Van most palotája ócska istállóban,
Fekvőhelye pedig egy kopott jászolban.
Szegény Ő is, mint mi, jó pásztoemberek.
Imádására hát rögtön siessetek.
Dicsőség az Istennek a magas mennyeiben,
Békesség a Földön a gyarló embereknek.

ANGYALOK: *(énekelnek)* Szaporán keljete fel bojtárok!
Az angyal azt mondta, hallottátok,
Üdvözítőt Ti ma láttok,
Vélem együtt imádjátok

MIND: *(énekelnek)* A kis Jézus arany alma,
Boldogságos szűz az anyja,
Két kezével ápolja,
Lábaival ringatja.
Ó Te dudás mit szundikálsz,
Fényes az ég nem kell lámpás.
Verjed, verjed citerád,
Zengj Jézusnak szép nótát.

KISBOJTÁR: Gazduram, gazdasszony! Ej, de megkövetném.
Nincs-e friss kolbászuk a tüzes kéményben?
Esetleg kis sonka, jó füstölt szalonna.
Pásztoroknak, szegényeknek jaj, de finom volna.

Bajuszomat, zápfogamat vele köszörülném,
Gazdasszonyunk jó szívét meg világgá kürtölném.

MIND: *(énekelnek)* Elindulnak, és el is jutának,

Szűzmáriának jó estét mondanak,
Szűzmáriának jó estét mondanak.

Isten áldja meg e háznak gazdáját,
Töltse meg Isten pincéjét, kamráját,
Töltse meg Isten pincéjét, kamráját.

BÁRÁNDI BETLEHEMES JÁTÉK

Hajdú-Bihar megye

A bárándi Csillagvirág Hagyományörző Csoport 1991-ben mutatkozott be a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

Az ajtón bekopog a Huszár.

Bentről apa, anya, lány kiszólnak. Szabad!

HUSZÁR: *(belép, kardját kirántja, és tartja, amíg elmondja)*

Jó estét kívánok!

Meg ne ijedjenek,

Itt egy kompánia,

Semmit se féljenek!

Lépek én e házba

Azon kérelemmel:

Szabad-e bejönni ide betlehemmel?

GAZDA: Jöjjenek!

HUSZÁR: *(elteszi a kardját, kinyitja az ajtót, visszaáll vigyázdba és kiszól)*

Előre angyalok,

Szépen járjatok.

Illedelmes legyen

Minden hangotok.

Amíg be nem fejezi a Huszár a mondókáját, nem indulnak. Bejön két angyal, hozzák a betlehemet, a szín közepén leállítják, asztalra teszik, két oldalán megállnak, és énekelnek. Velük a bent lévő gyerekek, akik hangszerekkel kísérik őket.

Ének: Mennyből az angyal

Lejött hozzátok.

Pásztorok, pásztorok,

Hogy Betlehembe

Sietve menve

Lássátok, lássátok.

Istennek fia,
Aki született
Jászolban, jászolban,
Ő lészen néktek
Üdvözítőtok
Valóban, valóban.

HUSZÁR: *(kirántja a kardját, és közben mondja)*
Kardot rántok,
bojtárt várok!

BOJTÁR: *(beugrik a színre)* Hopp Isten, jóestét!
Már én is itt vagyok.
Vadfarkas bundámon
A lyukak igen nagyok.
Éjjel a vadak húzták, vonták, cibárolták,
Még az a jó, hogy széjjel nem szaggatták.

Félreáll a Huszár mellé. Kint matatást, zörgést hallani.

HUSZÁR: Kúrtőre kormos, gyere be rongyos!

ÖREG: Bemennék, de nem lelem a kilincset! *(kint zörög)*

HUSZÁR: Keresd följebb!

ÖREG: Az égnél följebb már nem mehetek! *(fent kopog a botjával)*

HUSZÁR: Keresd lejjebb!

ÖREG: A földnél lejjebb már nem mehetek! *(földet veri botjával)*
Hopp! De megvan már! Fából a kilincse, madzag a húzója!
Bemegyek hát akkor!
Hopp Istók, itt vagyok,
Szerencsés – lencsés, füstöltkolbászos,
Paszulyos, paszomántos jóestét kívánok!
Hát ti idebe édes fiaim esztek, isztok, dorbézoltok.
Erről a 365 éves öregapátokról nem is gondoskodtok?

HUSZÁR: Se nem eszünk, se nem iszunk,
A kisdéd Jézusról álmélkodunk.

BOJTÁR: Hopp! Valami dörrenést hallottam a konyhában.

ÖREG: Biztos a szakácsné esett a moslékos dézsába!

BOJTÁR: Úgy áll a lába, mint az eke szarva.

ÖREG: Jó volna egy túrósdübbencs a hasamba.

HUSZÁR: Hány óra öregapám?

ÖREG: *(hagymát vesz elő)*

Háromfertility zöldre,

Feküdjünk a földre!

(keresztet vet a botjával, lefekszik nagy zörgéssel, morgással a betlehem elé)

Először is keresztet vetek, hogy az ördögök el ne vigyenek.

Az egyik angyal gyertyát gyújt és énekel, s közben beteszi az égő gyertyát a betlehembe.

Ének: Mostan kinyílt egy szép rózsavirág,

Akit régen várt az egész világ,

Betlehemben kibimbózott zöld ág,

Király nemből nagy méltóság.

Csengetés.

I. ANGYAL: Glória! *(énekli)*

BOJTÁR: Hallod öreg, Glória!

Csengetés.

II. ANGYAL: Glória! *(énekli)*

BOJTÁR: Hallod öreg, gólya!

ÖREG: Gólya, eredj már te mulya!

Csengetés háromszor.

I–II. ANGYAL: Glória! Glória! Glória!

HUSZÁR: Kelj fel öreg, menjünk Betlehembe!

ÖREG: Nem megyek én a vén tehénbe!

HUSZÁR: Kelj fel öreg, kelj fel!

ÖREG: Nem kell nekem tejfel!

HUSZÁR: Kelj fel öreg, vár a boros üveg!

ÖREG: Nem kell nekem papi süveg!

HUSZÁR: Nem úgy van öreg, menjünk Betlehembe!

Megszületett az Úrjézus.

A pásztorok az ének alatt feltápáskodnak, a tarisznzába gyűjtögetnek.

Ének: Pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el.
Íme angyal jelenék,
Hogy messiás születék
Jászolba, pólyába,
Barmok szája
Melegítő kályhája.
Pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el
Betlehem városába
Rongyos istállócskába.
Siessünk, ne késsünk,
Hogy még ezen éjjen oda érhesünk,
Mi urunknak, Jézusunknak
Tiszteletet tehessünk.

ÖREG: Akkor hát elmegyünk!

ANGYALOK: *(énekelnek)*

Keljetek fel pásztorok, pásztorok,
Mert nagy örömet mondok,
Mert ma néktek született,
Ki megjövendöltetett.
Egy szűznek véréből
Jöve világra,
Alle-alleluja.

HUSZÁR: Rázd meg öreg a bundád,
Hadd peregjen a bolhád!

Angyalok, vendégek mind énekelnek.

Ének: Rázd meg János a bundád, a bundád,
Úgy kapsz kövér báránycát, báránycát,
Add oda az anyjának,
Főzze meg a fiának.
Én adok lisztetcskét,

Te adol tejecskét,
Ó édes méhecském,
Alle-alleluja,
József és Mária.

Táncolás közben a betlehemhez mennek.

BOJTÁR: *(fél térdre ereszkedik, meghajol, benéz az istállóba)*

Ó édes kis Jézuskám,
Mivel szegény juhász vagyok,
Hoztam egy báránykát.

II. JUHÁSZ: Ó édes Jézuskám,
Mivel szegény juhász vagyok,
Hoztam neked gomolyát.

ÖREG: Óh édes Jézuskám,
Mivel én is szegény juhász vagyok,
Hoztam egy köcsög túrót.

Ének: Pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el.
Íme angyal jelenék,
Hogy messiás születék
Jászolba, pólýába,
Barmok szája
Melegítő kályhája.
Pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el
Betlehem városába
Rongyos istállócskába
Siessünk, ne késsünk,
Hogy még ezen éjjen oda érhessünk,
Mi urunknak, Jézusunknak
Tiszteletet tehessünk.

A pásztorok botot verve indulnak körbe, a Huszár mögé állnak.

HUSZÁR: Ennek a gazdának a padlásán
Hús oldal szalonna,

A pincébe' ötven hektó bora,
Ha jó gazda vóna,
Szegény betlehemeseknek is juttatna.

ÖREG: *(a gazdához)*

Kurta farkon szalad a nyúl,
Engem hallgasson meg az úr!
Az Úrjézus Krisztus már régóta tapossa a rónát!
Adjon kend egy pipa dohányt.

Ének: Menjünk el, menjünk el,

Mert eljött az idő,
Pásztorok csillaga
Feljött kelet felől.

Isten áldja meg a háznak gazdáját,
Ennek koronáját és minden ivadékát.

Elmenetel előtt még a „Dicsőség mennyben az Istennek...”, vagy „Krisztus urunknak...”, vagy „Az Istennek az angyala...” kezdetű énekeket énekelték.

A BETLEHEMI TÖRTÉNET

Herceg Mária bábos szőlőjátéka
Boldva, Borsod-Abaúj-Zemplén megye

Fellépett a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1991-ben.
(kb. 15 perc, csutkabáb-animáció)

JÁTÉKOS: *(ének)* Csendes éj! Szentséges éj! Mindennek nyugta mély.
Nincs más fent csak a szent szüle pár,
Drága kisdedük álmainál;
Szent Fiú, aludjál! Szent Fiú, aludjál!
Csendes éj! Szentséges éj! Angyalok hangja kél,
Halld a mennyei halleluját,
Szerte zengi e drága szavát:
Krisztus megszületett, Krisztus megszületett.
Csendes éj! Szentséges éj! Szív örülj, higgy, remélj!
Isten szent Fia hinti reád
Ajka vigaszt adó mosolyát;
Krisztus megszabadít, Krisztus megszabadít.

ANGYAL: Glória!

Dicsőség a magasságos mennyekben Istennek, és a földön békesség, és
az embereknek jóakarát!

PÁSZTOROK: Isten segíts! Mily égi tünemény!

ANGYAL: Ne féljete, mert ímé hirdetek nektek nagy örömet, mely az egész
népnek öröme lészen, mert megszületett néktek a megváltó Dávid
városában, ki az Úr Krisztus.
Glória!

PÁSZTOROK: Menjünk el mind Betlehembe és lássuk meg e dolgot, mit az
Úr megjelentetett nekünk!

PÁSZTOROK: *(énekelve elindulnak)*
Dicsének hangja szárnyra kél:
Eljött az Úr, Immánuel!

A szíven hordta áldott Szűz,
E jó hír minden bút elűz.
Az Isten Egyszülötte ő,
Mihozzánk gyermekképpen jó;
Kit szívünk már oly régen vágy,
Most rejti mélyén jászolágy.
Dicsének hangja zengjen hát!
A szívünk hála hassa át,
Mert látja most már minden nép,
Hogy Isten vélünk frigyre lép.

JÁTÉKOS: *(ének)* Hideg jászol szalmáján
Égi gyermek alszik,
Körülötte szállásán
Halk ének hangja hangzik:
Imádják a pásztorok,
Tiszta szívű, jámborok.
Örvendeznek, hálát zengnek
Az Úr nagy jóvoltáért.
Egyszülött Fiáért.
Csillag támad Keleten,
Látják gazdag bölcsek.
Útra kelnek serényen,
Velük drága kincsek.

I. KIRÁLY: Áldott légy Heródes! Te és birodalmad minden lakója!

HERÓDES: Üdvözöllek Titeket, három királyok!

Mi szél hozott udvaromba Titeket?

II. KIRÁLY: A zsidók királya megszületett. Látták az Ő csillagát napkeleten
és azért jövenk, hogy tisztességet tegyünk néki.

HERÓDES: Hol kellene a Krisztusnak születni?

III. KIRÁLY: Juda nemzetségének városában, Betlehemben.

Így vagyon megírva a prófétánál.

HERÓDES: *(idegesen)* Úgy!? Ha, ha! Szóval a zsidók királya megszületett!?
És nektek csillag jelezte ezt?... Igen, nagy öröm ez mindnyájunknak!

Hát elmenvén szorgalmasan kérdezősködjetek a gyermek felől, mi-helyst pedig megtaláljátok, adjátok tudtomra, hogy én is elmenjek és tisztességet tegyek neki.

KIRÁLYOK: *(énekelve elindulnak)*

Tudatjuk Veled, nagy Heródes.

Menjünk mi is jászlához

Örvendező szívvel.

Boruljunk le lábához,

Mély hódolattal, hittel!

Isten Ő és megváltó,

Atyánál közben járó.

Nem félelmes: nyájas, kedves,

Mint kisgyermek jött hozzánk,

Biztatóan mosolyog ránk.

(megérkeznek Máriához)

Üdvöz légy Mária! Malaszttal teljes. Az Úr van Teveled

Áldott vagy Te az asszonyok között,

És áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus.

Tisztességet jöttünk tenni,

Örömtökben osztozkodni, a kis Jézust magasztalni.

Fogadjátok ajándékunk, melyet boldogsággal adunk.

Ének: Az Isten egyszülötte Ő,

Mihozzánk gyermekképpen jó;

Kit szívünk már oly régen vágy,

Most rejti mélyen jászolágy.

Dicsének hangja zengjen hát!

A szívünk hála hassa át,

Mert látja most már minden nép,

Hogy Isten vélünk frigyre lép.

MÁRIA: Ó, kedves Háromkirályok! Késő este lett már. Pihenjete le talán!

Szegényes e környezet, de a jó szívet megleled.

Aludjatok keveset!

KIRÁLYOK: A marasztalás jólesik, elfáradtak tagjaink.

Nyugodalmas jóéjszakát!

JÓZSEF: Jöjj, Mária, pihenjünk le mi is!

ANGYAL: Álmodokban szólok hozzátok

Ti jólelkű Háromkirályok.

Heródeshez utatok vissza ne vezessen,

Mert az Ő célja az, hogy Jézus vesszen!

Kelj fel József! Vedd a gyermeket és annak anyját és fuss Egyiptomba,
és maradj ott, míg mondom neked, mert Heródes halálra fogja keresni
a gyermeket!

JÁTÉKOS: Menjünk mi is jászlához örvendező szívvel,

Boruljunk le lábához mély hódolattal, hittel.

Isten Ő és megváltó, Atyánál közbenjáró.

Nem félelmes: nyájas, kedves,

Mint kisgyermek jött hozzánk,

Biztatóan mosolyog ránk.

Karácsonynak Ünnepeén ím,

Hangozzék víg ének!

Mindenütt e földtekén

Zengjék ifjak, vénék:

Az éj elmúlt, a fény kigyúlt,

Az Isten emberré lett:

Nála az Üdv és Élet!

CSANTAVÉRI ANGYALI VÍGASSÁG

Betlehemes játék, Bács-Bodrog megye

Felléptek a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1997-ben, 2005-ben és 2007-ben.

Két helyi forrásból egybeszerkesztette, bábtáncolatóként – Kiss Kornélia.

ANGYALOK: *(énekelnek)*

Mennyből az angyal, lejött hozzátok pásztorok, pásztorok,
Hogy Betlehembe, sietve menvén
Lássátok, lássátok.

Istennek fia, aki született jászolba, jászolba,
Ő lesz tenéktek üdvözítőtok
Valóba, valóba.

Kopogás, angyalok kintről:

Meghallgassátok-e az angyali vigasságot?

Csöngetés, az angyalok és a pásztorok bemennek, az angyalok meggyújtják a betlehemben a gyertyát, közben éneklük:

Csordapásztorok, midőn Betlehembe,
Csordát őriznek éjjel a mezőben,
Isten angyali jövének melléjük,
Nagy félelemmel telék meg szívük.
Örömet mondok néktek, ne féljetek,
Mert ma született a ti üdvösségtek.
Menjetek hát el gyorsan a városba,
Ott találjátok Jézust a jászolba.

I. PÁSZTOR: Hipp-hopp, kisbocskorkám, hol szedted-vetted magadat, hogy ilyen sáros vagy?

II. PÁSZTOR: *(meglőki társát)* Húzódj már beljebb, hogy én is beférhessek!
(bejön és megáll az I. pásztor mellett)

ÖREG PÁSZTOR: (*beesik az ajtón majd felkel*) Dicsértessék a Jézus! Tik fiaim, mit csináltok? Isztok esztek, az öregű nem is gondoskodtok?

I. PÁSZTOR: Ó öregapám, csak a csontocskát szopogatjuk, kulacs száját nyalogatjuk.

ÖREG PÁSZTOR: Halljátok pajtások, nagyon álmosak vagyunk, aludjunk egyet! (*hortyognak*)

ANGYAL: Glória!

ÖREG PÁSZTOR: Ki vagy?

ANGYAL: Glória!

ÖREG PÁSZTOR: Ki vagy?

ANGYAL: Glória in excelsis deo! Én mennyei angyal vagyok, néktek nagy örömet mondok, mert tinéktek született, ki megjövendeltetett, Betlehembe.

ÖREG PÁSZTOR: Pajtás mit álmodtál, hogy még a nyálad is elcsordult?

II. PÁSZTOR: Hát én azt álmodtam, hogy a gazdasszony egy nagyon jó tál paprikást hozott, oszt mind megettem! Hát te mit álmodtál?

I. PÁSZTOR: Én azt álmodtam, hogy a gazdasszony száz dinárost gyugott a zsebembe!

ÖREG PÁSZTOR: Én meg azt álmodtam, hogy a gazdasszony egy szál kolbászt akasztott a nyakamba, a másik vége még a szomszédék előtt vót, oszt a kutyák húzták!

ANGYALOK: (*énekelnek*): Pásztorok, pásztorok keljetek fel,
Gyorsan a városba menjetek el,
Furulyátok megfújjátok,
A kis Jézust úgy áldjátok a jászolba, a pólyába.

ÖREG PÁSZTOR: Pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el,
Betlehem városába,
Rongyos ostállójába
Siessünk, ne késsünk,
Még az éjjel Betlehembe érhessünk,
Mi Urunknak tiszteletet tehessünk.

TÖBBI PÁSZTOR: Vedd rád öreg a bundát, a bundát,
Fogjál göndör báránycát, fogjál göndör báránycát,
Kosaradba szép almát, szép almát,
Köszöntjük az ég urát, köszöntjük az ég urát,
Én meg viszek mézecskeket, mézecskeket,
Áldjuk a kisdededcskéket, áldjuk a kisdededcskéket.

Pásztorok táncolnak, énekelnek és ütemesen verik a földet a csörgős bottal.

Ének: Vedd rád Katka ködmönkédet,
Kösd be boglyos fejcskédet,
Maradj itt a nyájakná',
Mink elmegyünk mindnyájan,
Én itthon nem maradok, utánatok szaladok.
Bojtár volt a nagyapám,
Bojtár vagyok én is,
Csak a botját hagyta rám,
Gazdag vagyok én is.
Kis báránycám mellém fekszik,
Szundikálunk sokszor estig.
Delelőkor elnyugszok
Cifra kis subámba,
Jó éjszakát kívánva.
Nincs nálam nagyobb úr
Az egész határban.
Kis furulyám tú-lú, tú-lú, tú-lú,
Tú-lú, tú-lú, csingi-lingi lányka.

Ének: Pásztorok, pásztorok örvendezve
Sietnek Jézushoz Betlehembe,
Köszöntést mondanak a kisdednek,
Ki váltságot hozott az embernek,
Köszöntést mondanak a kisdednek,
Ki váltságot hozott az embernek.

ANGYALOK: Szóljatok ó pásztorok, hogy mi dolgot leltetek,
Hogy az éjjel Betlehembe úgy siettetek,
És ki mondta néktek azt, hogy oda menjetek?

PÁSZTOROK: Angyalének intett minket, hogy a Krisztus született.

ÖREG PÁSZTOR: Én elhoztam a legnagyobb kisbárányt a Jézusnak.

II. PÁSZTOR: Ha te a bárányt odaadod, én meg a bicskámot adom oda a Jézuskának, hogy meg bírja enni, ha levágják.

I. PÁSZTOR: Hát Jézuskám, én még nagyon kicsi vagyok, az én tarisznyámban csak egy alma van, de azt is neked adom.

BÁBTÁNCOLTATÓS RÉSZ

Bábok táncolnak, angyalok, pásztorok, bárányok, királyok hódolnak.

Betlehem kis falucskában
Karácsonykor éjfél tájban
A fiú Isten ember lett,
Mind kisgyermek született.

Nevezték őt Jézuskának,
Édesanyját Máriának,
Ki pólyába takarta,
Lefektette jászolba.

Az angyalok fönny az égben,
Mennyei nagy fényességben
Zengették az éneket,
Dicsőség az Istennek.

Pásztorok a falu mellett
Báránykákat legeltettek,
Mentek, hogy Őt imádják,
Mind égne, földnek királyát.

Megérkezett a három bölcs is,
Jézuskánál leborult mind,
Ajándékot adnak át,
Aranyat, tömjént, mirhát.

PÁSZTOROK: *(mondják)* Békesség e háznak, minden lakójának a jászolban fekvő kicsi Jézuska áldja meg a házat. Köszönjük a hozzánk való szíves-ségüket, a Jézuskának a nevében elindulunk tovább.

MINDENKI: *(énekelnek és elmennek)*

Ó boldog Betlehem, áldások városa,

Ott sír a védtelen bús árvák támasza,

Földiek öröme, égiek szent gyönyöre, ne sírj kis Jézuskám.

Nem Júdás az, ki most csókokkal elborít,

Szűzanyánk az, ki most hőn keblére szorít.

Védnek az angyalok, őrt állnak a pásztorok, ne sírj kis Jézuskám.

A BUKOVINAI ISTENSEGÍTS BETLEHEMES JÁTÉKA

A hazánkba, Csátaljára települt bukovinai székelyek
napjainkban játszott változata. Bács-Bodrog megye

Felléptek a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 2002-ben, 2004-ben és 2007-ben.

A szöveget lejegyezte: Lőrincz Gergely, székely kántor.

Szereplők: Gazda, Király, Királyszolga, Szűz Mária, Szent József, Angyal, Fehér pásztor (Monyotór), Fejő pásztor, Meddő pásztor, Öreg Pásztor (Koridon), Furulyás (Panusás)

Jelmezbe öltözve részt vesznek az éjféli misén és a karácsonynapi nagymisén. A szentélyben foglalnak helyet. Utána kezdődik a betlehemjárás. Az utcára érve így állnak fel: A Panusás előre megy és megáll annál a háznál, ahova indulnak. A Királyszolga elől megy; fején viszi a betlehemet a „-kiskápolná”, melynek tornyocskájában kis csengő csilingel. Öltözete: zsinóros (örményes) nadrág, csizma és bunda (rövid). A betlehem belsejében szobrocskákból jelent látható a Szent Családdal és az angyalokkal és persely az adományok gyűjtésére. Mögötte lépked a Király aranyozott papírkoronával, sarkantyús csizmában, huszáros fekete nadrágban, karddal az oldalán, arany vitézkötéses dolmányban. Jobb kezében cifra-kendővel leborított pálca. A házhoz érve a Királyszolga lép be először. A betlehemet leteszi az asztalra és balra áll.

KIRÁLY: *(bejön és az ajtó és a betlehem között lassan sétálva énekel)*

Dicsértessél Krisztus az magas mennyekben,
Ki kégylmetékét hatta az életben,
Tartsa és marassza vég nélkül mennyekben,
Ez nemés gazdának jöttünk hajlékába,
Nem lennénk urának nagy nehézségére,
Nem lennénk házának nagy terhelésére,

Kérjük igen szépén az nagy Úristenre,
Hogy figyelmetesen hallgatnának erre.

Mű nem azért jöttünk, hogy itt históriázzunk,
Vaj valamely tréfát, játékot indítsunk,
Hanem Bétlehemről egy-két-hármot szójjunk,
Úrjézus születésiről mű példát mutassunk.

Ha meghallgatnának gazdánk s gazdasszonyunk. *(oldalt áll)*

SZENT JÓZSEF: *(az ajtón kívül kopogtat és halkán énekel, öltözete: földig érő fehér szűr, kalap, ősz szakáll)*

Üdvözlég Jézus! pásztorok pásztora,
Ménnynek és földnek teremő Szent ura!
Ha nem utálsz még, Te szógáid vagyunk,
És azért jöttünk, hogy Tégéd imádjunk
Hogy Tégéd imádjunk. *(ismét kopogtat és énekel tovább)*

Egészségvel gazda, nyisd még az ajtódot,
Erezd bé megcsükkült Te jóakaródot,
Ez világ urának éltető dajkáját,
Met az útazásba igen elfárodott.

Az utolsó sor éneklése alatt a Királyszolga az ajtóhoz megy, s ott a bétlehem felé fordulva vigyázállásban várakozik.

KIRÁLY: *(a betlehem előtt szintén vigyázállásban a Királyszolga felé fordulva mondja)*

Egy szózatot hallék mostan az ajtómonn, nem tudom, mi lészen az ok.
Parancsolom szógám, sietségvel lásd, ki zörgöt az ajtómon olyann bátor
szüvvel?

KIRÁLYSZOLGA: *(hirtelen megfordul, kinyitja az ajtót és kiszól)*

Mit akarsz barátom? Mondd még honnat jöttél!
Ajtónkon zérgetni ily bátran hogy mertél?
Feleletét e szókra mindjára aggy nekem! *(az ajtót beteszi)*

SZENT JÓZSEF: *(az ajtón kívül énekel)*

Tibériusz császár parancsolatjára,
Jöttünk Názáretből a béiratásra,

Ha befogadnának ez egy északára,
Bizon megfizetne az egeknek Ura.

KIRÁLYSZOLGA (*kiszól*) Várjál egy kevéssé, mindjárást jelentem. (*az ajtót betéve a Király felé fordulva jelenti*) Felső királyom, olyan emberekre találtam, akiket béjőnni országunkba éppen nem ismerem.

KIRÁLY: Nohát, szógám, aggy tanácsot nekem!

KIRÁLYSZOLGA: Felső királyom, az lészen tanácsom, hogyha befogadjuk ezen ékes városba, éppen kipirulunk.

KIRÁLY: No, ha így van, szógám, erédj hamar! Gyorsan ajtót, kaput bészárj, s éppen bé se bocsásd! (*az utolsó szavaknál kardját félig kihúzza és aztán keményen visszavágja*)

KIRÁLYSZOLGA: (*kinyitja az ajtót és kiszól élesen*) Mit, barátom, hogy én nekéd szállást aggyak, abba nálam nem kapsz! Ámbár a városon küjel még és fagysz! (*az ajtót keményen becsukja*)

SZENT JÓZSEF: (*elkeseredve énekl*)

Ó kemén kősziklához hasonló nemzetség,
Hogy lehetsz Uradhoz ily szérnyű dühösség,
Még a pogánnál és van engedelmesség,
Hát, hogy tenálad nincs Uradhoz kégyesség.

KIRÁLY: (*a szolgához*) Ereszd bé hát szógám, fütözni nem bánom, met karácson erejinek nagy dereje vagy, azt magam, és jól tudom.

KIRÁLYSZOLGA: (*kinyitja az ajtót és kiszól*) Jer bé hát barátom, fütözz eggy kevéssé!

PÁSZTOROK: (*belépnek s együtt mondják*) Nosza rajta, pásztorok; nyugugyunk e háznál, még a fényes csillag feltetszik az égre.

Szent József, Szűz Mária és az Angyal belépnek.

SZENT JÓZSEF: (*a Király elé áll, mondja*) Aggyon Isten minden jót, királyom!

KIRÁLY: Hozott a széröncse, szerelmes barátom.

SZENT JÓZSEF Felső királyom, az egész városban szállást nem kaphatunk, hogyha befogadnál ez egy éccakára, bizony megfizetne az egeknek Ura.

KIRÁLY: Szerelmes barátom, szállást nem adhatok,
Mivel estére sok vendégét várok.
A városon küjel vagyon egy istálló,
Oda szokott szállni a jövevény szálló.

SZENT JÓZSEF: *(Szűz Máriához fordul, éneklő hangon mondja)*
Jaj szerelmes jegyèsém, már mire jutottunk,
Az egész városba szállást nem kaphattunk,
A városon küjel mondna egy istállót;
Oda szokott szállni a jövevény szálló.

SZŰZ MÁRIA: Nem bánom, szerelmem, mennyünk hát innen, csak szálljunk
bé oda, csak szálljunk bé oda.
(letérdelnek a betlehem elé, Szűz Mária imádkozik)
Óh egek Szent-Ura, világ megváltója,
Tekincs alá mennyből szegén szolgálódra,
Ne haggy el münköt és e bujdosásunkba.
(odaáll Szent József mellé, a betlehem jobb oldalára)

ANGYAL: *(Szűz Máriához fordul)*
Oh, Istennek Anyja, látod jelölétém,
Parancsojj most nekém, tehozzád küldettem.

SZŰZ MÁRIA: *(az Angyálnak)* Menny el sietségvel, aggy hírt a nyáj mellett
lévő pásztoroknak, hogy jöjenek a Krisztus imadására. *(Szűz Mária és
az Angyal egymásnak fejet hajtanak)*

ANGYAL: *(a pásztorok elé áll és énekel)*
Ne féljetek pásztorok, pásztorok, örömet hirdeték!
Met ma nekték született, ki megjövendöltetett,
Égy szűznek méhéből, szűzön szült véréből,
Megváltó Istenték. Allë-allëluja! Allë-allëluja! *(félreáll)*

FEHÉR PÁSZTOR: *(odaszól az Öreg Pásztorhoz)*
Hallod-e Koridon, valaki szólíta,
Pásztort kiájt, hallám, de nem tudom kicsoda?

ÖREG PÁSZTOR: Hajjaj! Én mit hallék, s én álmomba mit láték? Nekém
az Isten anygala megjelénék, nem tudom, hogy ördög-é vaj angyal;
azonn csak kételkedem, hogy Jézus született vóna, éppen nem hihetem,

hanem én azonn nem töröm az elmémöt, letészem a fejemöt e szuszékra.
(*a Monyotor vállára hajtja fejét*) Álomnak adom szemem s testem nyugvásnak.

ANGYAL: (*megint a pásztorokhoz megy, lábával megérintezi az egyik pásztor lábát, énekel*) Pásztorok!

PÁSZTOROK: Ki vagy?

ANGYAL: Pásztorok!

PÁSZTOROK: Mi vagy?

ANGYAL: Kejjeték! Kelték nagy örömré!

Ėgy igén nagy vendég érkezött a földre.

Bétlehemnek városába

Istállóba, a jászokban aluszik

Teremtőnk, édes üdvözítőnk.

Sérkenyeték fél, tük szégén pásztorok,

Kik itt a nyáj mellett alusztok,

Met szorgalmatosonn vár a ti asszonyotok,

A ti asszonyotok.

Jerték sijeccségvel, mēnnyünk a városba,

Ott fekszik Jézus a szénakóróba. (*visszaáll Szűz Mária mellé*)

PÁSZTOROK: (*ébredeznek, lassan felkelnek, s közben egyszerre mondják*) Mēnnyünk el hát, nem bánom, de ne üres kézzel. Vigyünk neki ajándékot, kitől mit lehet. (*feltápáskodás közben éneklük*)

Ėnek: Pásztorok kejjünk fél,

Hamar indujjunk el,

Talán még az éjjel és féltaláljuk,

Mēnnyből az angyal lejött hozzátok, pásztorok

Hogy Bétlehembe sietve mēnvén lássátok.

Az ének végeztével a betlehemhez érnek.

ÖREG PÁSZTOR: (*kilép közülük, letérdel a betlehem elé*) Jó napot Szűzmárja! Istennek szent annya! Sérkentsd fél fiadot, Jézust, met szent angyalaidtól hozzája küldettünk.

SZŰZ MÁRIA: (*éneklük*) Sérkenj fél fiam! Pásztorok éljöttek, Kik szent angyalidtól, Tehozzád küldettek.

ÖREG PÁSZTOR: Hát ezt érdemllette még, mennyi és föld teremtője, hogy az egész városonn, hely nem adatott nekije? *(botjával megfenyegeti a Királyt)* Várjatok csak! Megfizették ti erre valahára! *(felkel, elrejtőzik valamely sarokban, szegletben)*

MEDDŐ PÁSZTOR: Nem kéne minekünk itt históriazni, ki milyen ajándékot hozott, bé kéne mondani. *(A betlehem elé megy letérdel)* Ó édes kicsi Jézuskám, én a többi pásztorok közt csak meddő pásztor vagyok. Én azért túró, ordát, nem adhatok, mert az a vén öreg mind elhúzta bérünköt. Hanem, de ha nem, egy báránkát ugyan-ugyan szépét adok. Végyled el jó nevén, melyet most adhatok. Hónap-hónapután még többet és adok, ha kapok. *(felkel s visszaáll a többiek sorába)*

FEJŐ PÁSZTOR: *(előlép, letérdel a betlehem elé)* Oh édes kicsi Jézuskám! A többi pásztorok közt csak fejő pásztor vagyok. Egyéb ajándékot nem adhatok, de egy sajtocskát ugyan szépét adok. Végyled el jó nevén, melyet most adhatok, hónap-hónapután többet és adok, ha csinállok. *(viszszamegy előbbi helyére)*

FEHÉR PÁSZTOR: *(„Monyotor” előjön, letérdel a Betlehem elé)* Oh édes kicsi Jézusom, én a többi pásztorok közt csak monyotor vagyok, hanem én azért Neked túró, ordát nem adhatok, mert a vén, öreg mind elhúzta a mű bérünköt. Hanem, de ha nem egy nyúlacskát ugyan szépét adok. Végyled el jó nevén, melyet most adhatok, hónap-hónap után többet és adok, ha fogok. *(felkel s a többiekhez fordulva kérdi)* Jézuskának ajándékot adatok-é?

MEDDŐ PÁSZTOR, FEJŐ PÁSZTOR: Attunk há, csak az a vén öreg nem adott.

FEHÉR PÁSZTOR: Hát hól van? Keressük csak még. *(elmennek mindhárman és keresik, végre megtalálják a szegletben, ahol alszik)*

FEHÉR PÁSZTOR: Itt vagy-é, te öreg?

ÖREG PÁSZTOR: *(felébred, egyet morog)*

FEHÉR PÁSZTOR: Aluszol-é?

ÖREG PÁSZTOR: Mit-é?

FEHÉR PÁSZTOR: Jézuskának ajándékot acc-é?

ÖREG PÁSZTOR: Hát tám tük attatok és?

FEHÉR PÁSZTOR: Attunk hát! Gyere aggy tés ës.

ÖREG PÁSZTOR: Adok ës, csakhogy elé mëhessek. *(a többiek támogatásával¹ Istens, amihez a botokat is használják, felkel, élémegy, letérdel, inkább odarogyik a betlehem elé)* Oh, én édes kicsi Jézuskám! Én a többi pásztorok közt a legöregebb vagyok. A nagy számadásba még a hajam ës mind elhullott. A sok ordafőzésbe még a füst ës mëgfogta a szakállamot. Hanem én azért Neked túrót, ordát nem adhatok, mett az a sok sintér kezibe való mind elhordta, ahán, annyi felé. Hanem, de ha nem, egy bogláros szíjacskát, ne csak, de szépët adok. Vëgyed el jó nevén, melyet most adhatok. Hónap-hónapután többet ës adok, ha csinálok. *(feltápáskodik)*

SZŰZ MÁRIA: *(pásztorok felé fordulva énekel)*

Köszönöm fíjaim, mindnyájan tinekték.

Kévánom, hogy mënnyben koronát nyerjeték.

A négy pásztor kört képez. Szűz Máriával és az Angyallal együtt énekelnek.

Ének: A szűz szülő szent fíját örvendëzvén,
Rózsza nemzé lilijomját, jer dicsérjük
Atya nélkül születteték, fíját jó annyával,
Jer, jer vígaggyunk.

Az ének ütemére a pásztorok egyszerre körbejárnak, mëgpedig bal felé indulva kettőt lépnek; első ütem, aztán megállnak, de egymással szembefordulva, botjukat egyszerre földhöz ütik és mélyen meghajtják magukat; második ütem. Így mennek körül, míg az ének végére nem érnek.

FEHÉR PÁSZTOR: Hajrá Tódor (öreg) vén nagybátyám, hallod-ë mit mondok? A kicsi Jézuska kedviëtt járnánk egy-két táncot. Ráda Ignáca román baktër ës azt monta: Nem bánnánk, ha valahol egy rongyos mozsikást kaphatnánk.

ÖREG PÁSZTOR: Hiszën az jó vóna! Öreg létëmre ugyan raknám-ë! Ezt a füstös bundámot biza mëghordoznám-ë!

1 Az 1943-ban Benedek András és Vargyas Lajos által lejegyzett, s Kolozsáron kiadott istensegíts ösverzióban itt nagy játékok voltak, emelgették, de egyben buktatták az öreget, csetlett botlott, elvágódott, kinyúlt, orvosért kiabáltak, baltafokkal hőmérőzték, feltámogatták, ejtették – rögtönzësszerüen, a sikertől s játékos kedvüktől függően. (Erdélyi Néprajzi Tanulmányok 1.)

FEHÉR PÁSZTOR: Hallom, pásztorok, mozsikásra szükségetek vóna, kivált ti ez máj nap vigadni akartok. Mindjárást ez után indulok. Higgyétek, bajotokba majd hívén szógálok. *(elmegy)*

PÁSZTOROK: *(mind)* Mēglássuk mélyen legén.

FEHÉR PÁSZTOR: *(az ajtóban találkozik a furulyással, aki most lép be először)*
Itt vagy-ē Zérios?

FURULYÁS: Itt vagyok hát! Velem mi bajad vagyon?

FEHÉR PÁSZTOR: Hallottam, barátom, a múlt esztendőben a pásztorok közt furulyás vótál.

FURULYÁS: Ugyan sokat hallasz. Vótam hát, ami vótam. Tégēd nem ēs tudlak.

FEHÉR PÁSZTOR: Hanem azért vēdd elő mozsikádot, zengezsd mēg likjait hangokkal!

FURULYÁS: Elē, ha mēgfizecc!

FEHÉR PÁSZTOR: Mēg evel a zērgősvel! *(megrázza a botját)*

FURULYÁS *(belefúj a furulyába)*

FEHÉR PÁSZTOR: *(visszamegy a többiek közé)* Itt a mozsikás, elhoztam, pásztorok. A kis Jézuska kedviētt lehet ha vigadnunk s vīgasságunkot neki fēlajánlani, melyet Ő jó névén vēszen, azt mū ēs jól tudjuk.

ÖREG PÁSZTOR: No izzatt öregēm táncójunk ēgy kicsitt. A kicsi Jézuska hadd örvendjēn neki. Fēl a táncra pásztorok! Te mēg öreg rajta!

A Furulyás furulyál. A pásztorok körbe táncolnak, de mind külön.

FURULYÁS: *(a tánc végén)* Fizess imá öregēm, met én tovább nem mozsikálok!

A pásztorok rárohannak, fenyegetik botjaikkal, mintha ütni akarnának.

MEDDŐ PÁSZTOR: *(botjával megveri a gerendát)* Indujjunk más útnak kedves atyafiak, met más háznál ēs jó emberek várnak.

ÖREG PÁSZTOR: *(botjával nekimegy Meddő Pásztornak)* Hogy gondolod útunk ily szorgos járását? Nem gondolod testnek nyugovását? Öreg vagyok.

FEJŐ PÁSZTOR: Oh te vén bohó, balgatag, vén nagybátyám, nem gondolod, mit példáz aval; alázatosságát aval jelēnti. *(nekimegy meglōki a Fejő Pásztort)* Én vagyok János, Vēnin Lajos fia, Kuridon bátyámnak kedves atya-

fia. Imá én és jól tudom ezén napoknak számát. Ma és más monta még nagy-karácson napját. *(botja végét a földhöz üti.)*

FEHÉR PÁSZTOR: *(a házigazdához)* Ennek a gazdának báccsa én vótam tavaly és. Hëëëj, de jó gazdám vót ő nekem akkor és. Százsor kértem, de nem adott éccer se. De most bezeg, most megtötené még a gulugáimot és pilifejérkével.

Közben bejön az ötödik pásztor Furulyás (panusás,) akire a négy pásztor ráront és lökdösi a háziasszony felé.

PANUSÁS: Látom gazdasszonnak sűrű mosolygását. Keresi a koccsát. Kinyicscaládáját, kiveszi számunkra hat ezüst garassát s három részbe felfont szép piross kolbásszát s még amellet Szént-János kalácsát.

A Király meghúzza a betlehemben lévő csengőcskét, mire a pásztorok eltávoznak a házból.

KIRÁLY: *(az ajtó és betlehem között sétálva énekel)*

Egész kereszténség mondhasa áldottnak,

Pestis ellen lévő itten pátronusnak

Szént btlehem versét hallá az angyalnak,

Szént imáccságával ellentálló annak.

Met nyócvanezëret egy órába męgölt

Szúzanyánk képével nagy diadalmat tett.

Szént Btlehem minékünk nagy közbejárónk vót.

Azután Istenvel a këgyelëm męgvót.

Haragos fegyverét az angyal letëvé,

A végin a célét énekëlni kezdé,

Ki hiszi Szënt Gergét e szót hëzzátëvé,

Könyörüj Istenëm, ezt utánna tëvé.

Ti pedig jó gazdák, kik itt hallgattátok,

Alacsony munkánkot męg sem utáltátok,

Űr Jézus áldása szájjon tireátok,

Mü immá elmenyünk, vígan maraggyatok.

(ezt prózába mondja) Áldás, békesség a következő új esztendőben!

Kezet fog a házigazdával és mind eltávoznak.

A csobánkép (pásztorálarc) kb. a következőképpen készül. Egy már nem használt fekete vagy barna kalapból vágunk ki egy megfelelő nagyságú darabot. Szem, orr, száznak lyukakat vágunk ki. A szem és száj nyílásait körül-szegjük piros ruhaanyaggal. A hosszúkás orrot is ezzel az anyaggal vonjuk be és kitömjük, hogy mereven álljon. A száj nyílásába fehér babszemekből hiányos fogakat varrunk, akasztunk fel. Kenderbajuszt erősítünk az orr alá, s hosszabb szőrű birkabőrdarabból szakállt is varrunk rá.

A csobánnak szemöldököt olyan színű anyagból varrunk, amilyen a szakáll. A fehér pásztor minél fehérebben jelenik meg. Az öreg szürkébe. A fejő pásztor fején fekete birkabőr van. Különben ő is világos vagy tarkán van öltözve. A meddő pásztor a (feketecske) ő valamivel kisebb a többinél. Feketébe van öltözve. A furulyás kell a legcsúnyább legyen. Öltözhetik vegyesen. Álarca is a legrútabb. Az orra oldalra-felfelé kunkorodó. Vaskos, rövidebb a többinél. Kezébe kisbaltaszerű fokos van. Azzal fenyeget, reperál ajtót, ablakot stb. Sokat foglalkozik mindennel. Igen mozgékony. Előre-hátra szalad. Ő vigyáz s patronálja az egész csoportot.

TORONTÁLVÁSÁRHELYI (DEBELYACSA) REFORMÁTUS SZOKÁSBÓL KIALAKULT KARÁCSONYI KECSKÉS JÁTÉK

Átdolgozás egy XX. század eleji karácsonyi népszokásból¹
Torontál megye

Játszották a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1998-2007 között, 5 ízben.

Szereplők: Vőfény, Csikós, Cigányasszony, Kecske, Gulyás, Számadó, Juhász.

VŐFÉNY: Szerencsés jóestét kívánok e házi gazdának és a benne lakó kis kompániának! E szent este éjszakáján tennénk egy kis tisztességet és egy pár éneket elzendítenénk, ha gazduramék megengednék és az kecskés társaimat beengednék!

Az igenre bejön a csikós, cigányasszony, kecske és a számadó.

Ének: Nagy Karácsony éjszakáján,
Jézus születése napján
Örülünk és örvendezzünk,
A kis Jézust mi dicsérjük.
A kis Jézus aranyalma,
Szent József volt édesatyja,
Szűz Mária édesanyja,
A jászolban ápolgatja
Nincs a Jézus ágyán paplan,
Jaj, de fázik az ártatlan.
Hideg szél fúj fejecskére,
Fázik gyenge testecskéje.

VŐFÉNY: *(kikiált)* Búj be, te bojtár!

BOJTÁR: Szalonnás jó estét kívánok a házi gazdának és a benne lévő kis kompániának! *(jól körülnéz, vizsgálja a házat)* Úgy látom, itt nem szövény a gazda! A kertjében hat kazal szalma, a pincéjében hét akó bora, a

¹ Az ortodox vallású Szerbiában a Karácsony és az Újév egybeesik, ezért egyszerre köszöntik az Újévet, és a Kisjézust, az Újév urát.

padlásán kilenc oldal szalonna. Ebből gazduram szívesen adakozhatna! *(kikiált az ajtón)* Bújj be, te öreg! Neköd a kulacs is pálinkás üveg!

ÖREG JUHÁSZ: *(majd bebukik az ajtón)* Még az ajtón kívül gondolkodtam, a küszöbön mög majd bebuktam *(botjára támaszkodva nyújtottan beszél)* Pálinkás jó estét kívánok a házi gazdának és a benne lévő számos kompániának! *(tapogatja a térdét)* Jajj, de messze; laknak kentök, azt hittem, hogy ezek a vacak lábaim már ide se hoznak, na, de mégis idejutottam valahára. *(a bojtárhoz, számadóhoz)* Hát ti, kisfiaim itt mit csináltok? Ösztök isztok, mulatoztok?! Szögény, ütődött-verődött öregapátoktul nem is gondolkodtok! Nem tudjátok az Istennek ama tíz parancsolatát, hogy ez a fene fütykös veri majd a hátatok ráncát! *(fenyegetődzik a botjával, a bojtártól kérdi)* Ugye te bojtár?! Te jártál már pincében, padláson, nem-e rogyik ránk ez a vacak rossz ház?

BOJTÁR: *(hangosan az öreg fülében)* Ne félj, öreg! Ezt még a római pápák építették, hársfából készítették, pujkatakönnyal csirizölték!

ÖREG: Akkor hát jól mögcsirizölték!

BOJTÁR: Ugye, te öreg! Jártál te iskolába?

ÖREG: Jártam istállóban.

BOJTÁR: Ösmeröd a betűt?

ÖREG: Ösmeröm a betűt! De ilyen vén juhász többé nem löszök, inkább ide léfekszők.

Ének: Feküdjetek le pásztoraim csendesen, csendesen,
Megőrizünk benneteket szívesen, szívesen,
Akolban vannak a mi juhaink, barmaink, barmaink,
Ott ugatnak a mi láncos kutyáink, kutyáink
Már mitőlünk dühös farkas távol jár, távol jár,
Mert botunknak súlyos vége reá száll, reá száll.

CIGÁNYASSZONY: *(előrelép a kecskével)* Serencsés jóestét kívánok a hazsnak, gazsdájának meg egész familijájának! Messi utrul gyöttem, Torontál megyibül, sok serencset hoztam ebbe a zsíros tárisnyába! Ebbe a gazsda sokat beledakozhatna, mer otthon a kucskóba kilenc purdé melegszik, a tizedik meg ebbül a zsíros tarisnyából lesekszik. *(a kecske mekeg)* Serencsés jóestét kívánok!

SZÁMADÓ: Kiskirályság az én állapotom, igaz törvénytévő az én bűnkös botom. Hét bojtárnak vagyok fejedelme, úgy tisztelnek, hogy gazduram, ökelme!

Ének: „Mennyből az angyal...”

VŐFÉNY: (*költi a bojtárt*) Kelj föl, te bojtár, költsd föl az öreget és mondd el neki a nagy hírt!

Ének: „Keljetek föl pásztoraim csendesen...”

BOJTÁR: (*fölkel, költögeti az öreget*) Kelj föl öreg!

ÖREG: (*álmából*) Jajj, de jót aludtam, Mariskámrul álmodoztam! (*tovább horkol*)

BOJTÁR: Kelj föl, öreg, elmönt a nyáj!

ÖREG: Elmönt anyám?

BOJTÁR: Kelj föl öreg, köszöntsük fel a kis Jézuskát!

ÖREG: Köszörüljük mög a kisbicskát?

BOJTÁR: Kelj föl öreg, az asztalon az üveg!

ÖREG: (*frissen*) Csak ha nem üres!

Ének: Kecskékhez jer pajtás...

CSIKÓS: Csikós vagyok, tágas puszták királya,

Bírodalmam az Alföldnek rónája!

Sík a pusztá, sík a mező, amerre csak szemem lát!

Ostorom az Alföldön csengő-rengő délibáb! (*durrant ostorával*)

Súgárt kötök kis ostorom végére,

Úgy vágtatok a ménesem elébe,

A ménesből bármely lovat elkapok,

Mint a villám a hátára pattanok!

Hej, de szép élet ez a csikós élet,

Áldom is az Istent, hogy csikósnak teremtett! (*az öregre mutat*)

De ilyen vén juhász nem lennék semmi áron,

Még a nagyöregapám sem ült kétfülű számaron!

ÖREG: Ösmertem én a te nagyöregapádat, szőrös-bőrös bocskorban járt, oszt azt a pár száll bajuszát is az én kiskecském turujával kenögette, oszt mégse volt olyan dús, mint az enyém!

CIGÁNYASSZONY: Házsuccs ereg! A kiskecske az enyim! (*a kecske mekeg*)

ÖREG: Oszt ugye, te Rozi, mög tudnád-e fejni a kecskédet?

CIGÁNYASSZONY: Meg én! Na gyére kiskecském! (*mekegés, nekikucorog, a kecske egyet rúg, a cigányasszony repül bögréstől*) Rozi nem fejni kecskét, a kecske bakk, bakkecske nem agya Rozinak tejet!

ÖREG: Oszt legalább tud-e a kecskéd táncolni, te Rozi?

CIGÁNYASSZONY: Kiskecském tucc te, táncolni (*kecske: meeeee*), tucc? Hát milyet tucc? Tótosat? ...Neeem, magyarosat ...Neeem? Na majd min-gyár ellátom a bajodat, né! Ne hagyj cserbe, mert a szarvad közé verek a fakanállal! Hát cigányosat? ...Meeeeeee

Ének: „A tarisznyám a nyakamban...”

A cigányasszony énekel a kecske táncol.

VŐFÉNY: Bor, búza, békesség, szálljon házatokra, egy pár dinárt nyújtsatok számunkra, adjátok ki gyorsan, hogy mehessünk utunkra, mert másutt is várnak ránk a jó mézes borral!

Ének: Isten áldja meg e háznak gazdáját,
Ökrét, szamarát és minden jószágát,
Ökrét, szamarát és eladó lányát.

BETLEHEMJÁRÁS DOROSZLÓN

Bács-Bodrog megye

Előadta a Messiás hagyományörző gyerekcsoport, 1997-ben a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

Kovács Endre gyűjtése.

Játéktörténet

A betlehemes játék legrégebbi emléke a 17. század második feléből maradt ránk: Ecseg nógrádi falu legényei adták elő a templomban, 1684–1694 között.

Doroszlón az 1960-as évekig volt szokásban a betlehemezés néven ismert misztériumjáték, pásztorjáték vagy pásztortánc, illetve a legnépszerűbb karácsonyi, többszereplős paraszti dramatikus játék.

Aranykorát az 1920-as években élte, amikor néha tíz, tizenkét betlehemes csoport járta a falu utcáit. Szereplői szegény sorsú, kopottruhás, iskolás gyerekek voltak, akik ötödikes-hatodikos korukig vettek részt benne. Előzőleg persze, a szülők meg a tanító úr jóváhagyását kieszközölték, az esti órákban történő falujáráshoz. A betlehemezésre jó előre, még a nyár folyamán kezdtek készülni. Vékony deszkából kis templomot készítettek, már ahogyan a gyerekek tudták; kovász segítségével kívül-belül színes papírokkal raggatták tele. Az erdőben cserfamohát szedtek, azt helyezték a templomocska padlójára. Vágtak szép gyertyánfa botokat. Bodzafa botok is voltak, amelyeket ha megtisztítottak a héjától, akkor fehérek és tetszetősek voltak, mint az elefántcsont. Sárból juhászt, szamarat meg báránykákat készítettek és megszáritották a napon. Az utóbbiakat kés hegyével, ügyesen telenyomkodták gypjával, hogy száradás után az igazinak lekicsinyített mása lehessen. Belehelyezték a kis templomba a jászlat, abba egy kis Jézuska-szobrot, aztán Szűz Mária- meg Szent József-szobrocskát, amelyet Kisasszonykor a szentkúti búcsúban vásároltak. Valamelyik szűcsmesterrel csináltattak bajuszt meg szakállat, amelyet később madzaggal erősítettek a fülükhöz. Négyük közül csak a Templomos nem viselt maszkot: a két pásztornak bajusza, szakála volt, meg subát viselt; mindhár-muk fején kifordított subasapka volt, mint az igazi pásztoroknak.

Voltak egytornyú, meg kéttornyú, hordozható kis betlehemi templomok. Élt a faluban egy ácsmester, aki csodálatosan szép, ablakoskákkal ellátott kis templomot készített. Bérbe adta a betlehemeseknek, akik licitáltak érte.

A betlehemes misztériumjáték tudományát idősebb társaiktól vették át a gyerekek. Nagy kedvvel járták a betlehemet, mert minden háznál kaptak ajándékot: házilag pörkölt cukorkát, diót, almát, aszalt gyümölcsöt vagy pénzt.

A betlehemjárás gyerekkori szenvedély is volt, mert sok szép élményben volt részük a gyerekeknek. Volt egy időszak, amikor Rác-Militicsre, a szomszédos német faluba is meginvitálták őket, betlehemet járni, mivel ott nem élt ez a népszokás.

December elején kezdték és 22-éig rendszeresen járták a betlehemet, este hat és kilenc óra között, mert akkoriban (1937 előtt) még zsíros mécsek meg petróleumlámpák pislákoltak mindenütt, és a falusiak siettek nyugovóra térni. A szobák földje gyékénnyel volt betérítve, a család tagjai meg körülülték a banyakemencét.

A falu utcái koromsötétek voltak, és nemegyszer a kis betlehemesek összetalálkoztak a Mikulással. A Luca veszélyesebb volt, mert egyszer a tüskés pálcájával üldözőbe vette őket. De gonoszjáró napok is vannak Luca tájékán, így hát nem csoda, hogy néha kutya, vagy macska képében megjelenő boszorkánnyal találkoztak a sötétben.

A betlehemes misztériumjátékot, amelyet a házaló gyerekek adtak elő, mindenki kedvelte; különösen a legkisebbek, a gyerekek szívéhez állt legközelebb. Az idő tájt minden háznál bőséges volt a gyermekáldás, és ahová bementek, úgy ültek, mint a szobor, és hallgatták a betlehemesek előadását.

A betlehemesek egymás között fölosztották a falu minden utcáját, házról-házra jártak, és ahol abbahagyták, másnap ott folytatták a betlehemjárást.

Voltak olyan házak is, ahol, amikor a betlehemesek megjelentek, a gazda kiszólt és azt kérdezte, hányan vannak? – négyen, volt a felelet.

– Akkor ötfelé szaladjatok, mert ma már jártak itt betlehemesek. Majd jöjjetek holnap!

Az is megtörtént, hogy valamely nagypapa ment már elibük, hogy soron kívül, náluk járják el a betlehemet, mert az unokái nem tudják már kivárni: sírnak és aludni sem térnek, amíg el nem jönnek a kis Jézuskával...

A Templomos nyakában elől a kis templom, hátul egy vászontarisznnya lógott. A pásztorjáték végeztével a gazdasszony a tarisznijába dugta az ajándékot,

vagy hogyan nevezték: az alamizsnát. Osztzkodásra mindig a legközelebbi társukhoz tértek be. Kiöntötték az asztalra és szétválogatták. Volt ott aszalt alma, szilva, barack, dió, pénz, meg miegymás. Az ám, hogy egyszer tíz szem szilván nem tudtak testvérissen megosztolni; végül mindegyikük két szemet kapott, egyet közösen elosztottak, egyet meg a Templomosnak ajándékoztak, mert úgymond, tőle sok függ és ő cipeli az alamizsnát.

Valahányszor bementek egy házhoz, énekelni kezdtek, közben botjaikkal önmagukat meg a templomosukat védelmezték a dühös kutyáktól.

A játék

Amíg az utcakaputól a gangig értek, kórusban énekelték a beköszöntőt:

Ének: Csordapásztorok, midőn Betlehembe.

Csordát őriztek, éjjel a mezőben,

Csordát őriztek, éjjel a mezőben.

A házigazda elibük sietett és bebocsátotta a Templomost, aki a kis templomot ezekkel a szavakkal helyezte az asztalra:

Gazda, gazdasszony, tisztítsd házat

Mert szakállas vendégek szállják asztalodat.

Glória!

Csengetni kezdett és akkor a pásztorok utána mentek, botjukra támaszkodva megálltak.

ÖREG: Csak gyertek fiaim, gyertek, majd elmondom néktek, hogy mi történt velem a delelő dombon? Amint a botomra dőlve szerte-széjjel nézegettem, egyszerre egy csodálatos nagy fény támadt mögöttem. Úgy megdöbbsentem e csodálatos fényre, hogy színt vesztett mindkét szemem fénye. Fiúk! Nem tudom, mi történik velem, de hogy nagyszerű, azt előre érzem!

TITERE: Ó, apám, eféléket én is vettem észre, hogy a fürge nyájak együtt legelésznek.

MAKSUS: Én arra gyanítottok, hogy valami vár ránk, mer' egyre ugrálnak és vígak a báránykák.

ÖREG: Messziről jöttünk, elfáradtunk; feküggünk le a megvetett magos ág alá, a földre!

TEMPLOMOS: *(énekelve)* Dicsőség, mennyben az Istennek
Békesség, földön az embernek,
Dicsőség az Istennek,
Békesség az embernek,
Dicsőség, dicsőség, Istennek!

TITERE: *(megveregeti az Öreg hátát)* Hallod Öreg, hallod? Ezek nem lehetnek pusztá földi hangok!

TEMPLOMOS: *(énekelve)* Mennyből az angyal, lejött hozzátok
Pásztorok, pásztorok,
Hogy Betlehembe sietve menvén
Lássátok, lássátok.

Csöngetés.

TITERE: *(megveregeti az Öregnek a vállát)* Hallod Öreg, hallod? Hajnalra harangoznak!

ÖREG: Hallgass fiam, hallgass! Még jól el sem szunnyadtam!

TITERE: *(megveregeti az Öregnek a hátát)* Hallod Öreg, hallod? Kórót hínnak kaszáni!

ÖREG: Nem szoktam én a kórókaszálást, sem a kemény kukoricakapálást, csak a nyájam után a furulya-, kártyázást!

TEMPLOMOS: *(énekelve)* Keljeteek föl pásztorok, pásztorok, örömet hirdetek,
Mert ma néktek született, született, ki megjövendőltetett,
Betlehemnek városába, rongyos istállócskába, született Messiástok.

PÁSZTOROK: *(fölugrálnek és énekelnek)* Siessünk, ne késsünk, hogy még ezen éjjel odaérhessünk,
Mi urunknak tiszteletet tehessünk!

ÖREG: No fiaim, mit álmodtatok ezen a hosszú éccakán? Maksus fiam, te mit álmodtál?

MAKSUS: Én, én öregapám azt álmodtam, hogy a gazdasszontu' olyan fényes máriást kaptam, hogy mindkét szemem fényt elvesztettem!

PÁSZTOROK: *(kórusban)* Aaajj, de fényes vót!

ÖREG: Hát te, Titerke fiam, mit álmodtál?

TITERKE: Én, én öregapám azt álmodtam, hogy olyan hosszú kóbászt kaptam a gazdasszontu', hogy ötször-hatszor körütekertem a derekamon, mégis a kutyák faldosták a végét!

PÁSZTOROK: *(kórusban)* Aaajj, de hosszú vót! Hát kend öregapám, mit álmodott ezen a hosszú éccakán?

ÖREG: Én, fiaim azt álmodtam, hogy ujjan vastag szalonnát kaptam a gazdaasszontu', mint a subám hátujja.

PÁSZTOROK: *(kórusban)* Aaajj, de vastag vót!

ÖREG: Tudnátok-e fiaim a kised Jézuskának az örömiire egyet-kettőt ugrani?

PÁSZTOROK: *(kórusban)* Tudnánk bizony öregapám, még ötöt-hatot is, de ha jó belekezdünk, még hetet-nyócat is! Nosza tehát, akkó' próbájjuk meg!

Sapkájukat a bot végére teszik; botjaikkal a földet döngölve körbe járnak és ezt énekelik, az Öreg és Titere kezdik, később Maksus is bekapcsolódik.

Ének: Titere, Titere, kicsi lábu Hebere, Hebere,

Nosza, te is Maksus, Maksus

Örülhetsz, örülhetsz,

Hogy kedvedre itt lehetsz, itt lehetsz.

Sülve vagy a bárány, a bárány,

Aki minket vár, vár,

Városon ki'ül nem messze, nem messze

Vagy egy istálló,

Aki Dávid háza volt, háza volt,

De most igen ringyes-rongyos,

Ott az ő vélt atyja és az ő szent anyja,

József és Mária,

Álle-álleluja.

Közben folyorsul a körtánc:

Vedd rád Kata ködmenkédet,

Kösd be bolyhos fejecskédet,

Maradj itt a nyájadnál, nyájadnál,

Visszajövünk mindnyájan, mindnyájan.

Oldal, kóbász, szalonna, szalonna,
 Pásztoroknak jó volna, jó volna.
 Egy itce bor ez mellé, ez mellé,
 Ki torkunkat megkenné,
 Nem is kőne jobb enné, jobb enné!

TITERE: Öregapám, megöregedté, megőszüté, mégse tudod, hogy a kised Jézuskához nem illik ajándék nekü' mennyi?

ÖREG: Titere fiam, hát akkó' vigyé neki!

TITERE: *(odatérdel a templom elé és mondja)* Én, én... Én hoztam a kised Jézuskának a legszebb ajándékot: Egy göndörszörű báránkát, arra is akasztottam egy kis harangocskát. Tudom, nyerek tüle gráciát! Ühüm, ühüm; cupp, cupp, cupp. *(csókutánzó hangok, amelyek a kis Jézuskának adott csókot jelképezik)*

ÖREG: Maksus fiam, te is vigyé' a kised Jézuskának ajándékot!

MAKSUS: *(odatérdel a templom elé)* Én, én... Én hoztam a kised Jézuskának a legszebb ajándékot: egy vendő vajacskát, az mellé is tettem egy-két pogácsát. Tudom, nyerek tüle gráciát! Ühüm, ühüm, ühüm, cupp, cupp, cupp!

ÖREG: *(odatérdel a templom elé.)* Én, én... Én hoztam a kised Jézuskának a legszebb ajándékot: Tirmát-tormát, fokhajmát, zicskóba-zacskóba. Tudom, nyerek tüle gráciát! Ühüm, ühüm, ühüm; cupp, cupp cupp.

TEMPLOMOS: Hallom a gazdasszony csörgeti a kucsot. Talán máriást ad?
 Ha nem máriást, akkor a huszast is elfogadjuk!
 Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Távozáskor kórusban énekelnek.

Ének: Elindulának és el is jutának,
 Szűz Máriának jónapot mondának,
 Szűz Máriának jónapot mondának.

GELÉNESI BEREGI ÉNEKES BETLEHEMES JÁTÉK

Bereg megye

Felléptek 1998-ban a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

KÁNTÁLÁS

Ének: „Fel nagy örömmel...” (2 versszak)

Beköszöntő: *(régi szokás szerint)*

Adjon Isten bort, búzát, barackot!
Kurtafarkú malacot!
Csutorának feneket!
Hadd ihassunk eleget!
Paradicsomba' volt egy almafa,
Azon termett három piros alma,
Azt az angyalok leszedték,
Cintányérra tették,
Ahány csepp víz van a tenger medrében,
Annyi áldás szálljon e ház kebelére!
Kelj fel, kelj fel, ki aluszol!
Ki csendes álmodban nyugszol!
Felékesült már a jászol!
Szívünk többé már nem gyászol!
Jászol végén aranyággal, ékes mennyei virággal!
Gyertek, mi is menjünk oda,
A bölcsekkel a jászolba
Vigyünk aranyat, tömjént, mirhát!
Dicsérjük az Isten fiát!

BETLEHEMES JÁTÉK

ANGYAL: *(beköszöntő, a betlehemesek bejelentője)*

Jó estét, nagy urak, ha meghallgatnának,
Odakünn bajtársaim betlehemmel állnak.
Ők is készek volnának e házba bejönni.
Krisztus születését mostanság hirdetni!

Azért, ha nem tetszik, tessék megmondani!
Mi azért haragot nem fogunk vallani.
Kérдем az urakat, szabad a betlehemmel bejönni?

Válasz: Szabad.

ANGYAL: *(énekel hívogatja be társait)*

Betlehembe siessetek, pásztorok nagy frissen!
Megszületett az Úr Jézus, ki ember és Isten!
Ki e világ megváltója, mindnyájunk szabadítója.
Fázik a hidegen, alle-alleluja.
Glória ének szent szűz, de hol?¹

*Bevonulnak a pásztorok a betlehemmel. Az öreg pásztor odakünn marad. Körül-
állják a betlehemet, énekelnek: a III. pásztor is kinn marad.*

Ének: Ide siess, bűnös lélek!

Kis ártatlan szenved érted!
Borulj szentséges lábához és úgy kérjed
Bűneidnek bocsánatát, hogy megnyerjed.

ANGYAL: Ó, ti szerencsés pásztorok

Kiknek Angyal új hírt mondok:
Menjetek el gyorsasággal a városba,
Ott találjátok a Jézust a jászolba.

I. PÁSZTOR: Ó engem fonnyasztó véghetetlen álom,
Mert az egész éjjel nem vala jó álmom.
Tudom, juhaim közt van most nagy károm,
No várd el te farkas, majd bosszúdat állom!

II. PÁSZTOR: Gyere be pajtás! Hol jártál pajtás?

III. PÁSZTOR: Hol Jártam? Fáradtan, fáradt

Tagjaimmal Betlehembe sétáltam.
Sétálásom közben egy sánta bakkecskére
Találtam, melytől oly rútul megijedtem,
Két-három ugrással ide is érkeztem.

II. PÁSZTOR: Hát az öregapánkat hol hagytad?

1 Glória, in excelsis deo – népi elhallása, értelmezése

III. PÁSZTOR: Utánunk a juhokat forgatja

Ének: Az öreg juhásznak jól megyen dolga,
Mert megházasodni nem akar soha,
Hogy mit tudjunk tenni,
Megházasítani bolondság volna.
Titeri bojtár, ugorj talpadra!
Ne legyen gondod, semmi, nyájadra!
Amott egy dombocskán fekszik egy juhocskám,
Vedd válladra, vidd akolba!

III. PÁSZTOR: Gyere be te is vén kutya!
Jól tartlak itt borral, bottal pecsenyével,
Fészkes-fekete fenével!

ÖREG: (*kinn motoz*)

III. PÁSZTOR: Sarka fele, sarka fele!

ÖREG: (*kintről*) A nyehézséges nyavájába! Tarpa fele? Nem megyek én Tarpa fele! (*beesik Happistók*) Jó estét! Lám én is itt vagyok! Hát ti csak idebenn esztek, isztok, dorbézoltok? Öregapátokra nem is gondoltok? Hej ha előveszem ezt a hetvenhét mázsás buzogányom, úgy elverlek, benneteket, hogy semmi bajotok sem lesz! 177 éves öregember vagyok, 99 pulyának édesapja vagyok. Ti is az enyémekek vagytok. Bejártam én már Ázsiát, Afrikát, Amerikát, Ausztráliát, Ungot, *Be-reget*, Génesbe² a csűrös kertet, mégis elértem a Karácsony napját. Hogyne, jányom, mert veled álmodtam az éjszaka! Egy szál kolbászt a nyakamba akasztottam, egy szál hurkával megpótoltam, mire felébredtem, üres lett a gyomrom! (*az angyalt kérdezi*) Mi vagy te?

ANGYAL: Mennyei szent angyal,
Eljöttem hozzátok
Örömet hirdetni,
Tinéktek született,
Kit jövendöltetek
Egy szűznek méhéből,

2 Gelénes, helyi nevén Génes, Bereg vármegyében található.

Szűzön szült véreből.

Alle, Alleluja!

ÖREG: Hol jártok ilyen ligetes helyen Betlehem mezejében, hol nem is szándékoztam? Ki viseli gondját az apró kecskéimnek, hogy a vadak szét ne tépjék ízről-ízre?

III. PÁSZTOR: Itt vagy öregapó? Azt hittem, meghaltál, vagy talán már rég a fán is akadtál? Tudsz e keresztet vetni?

ÖREG: Hogyne tudnék, fiam! Állj odébb! Száj, cipó, pecsenye, egy szál kolbász, egy kulacs bor, ebbe a vén rossz gyomromba itt, le, csussz!

III. PÁSZTOR: Nem úgy öreg, nem úgy!

ÖREG: Hát hogy fiam? Taníts meg!

III. PÁSZTOR: Atyának...

ÖREG: *(közbevág)* Ne menj a görbe ficfának!

III. PÁSZTOR: Fiúnak...

ÖREG: A fiaim a juhokkal vagynak.

III. PÁSZTOR: Szentléleknek

ÖREG: Szentebb az én lelkem, mint ebbe a házba a tiétek!

III. PÁSZTOR: Hány óra, öreg?

ÖREG: Az az óra csak paszulyért, pattogatóért jár. Az enyém három fertály zödre, lefekszek a földre, majd felkelek hónap reggel kipihent erővel, és marakodunk az üres erszényen. *(lefekszik és elalszik)*

HERÓDES: *(énekel)* Juhászim, pajtásim, de elaludtatok,
Ennél a szép nyájnál egyedül hagytatok.
Juhászság, pásztorság, mezei gazdaság,
Ez a szép tanyaság! *(a betlehem elé guggolva megcsengeti a csengőt)*

MINDKÉT ANGYAL: Glória ének, szent szűz³

III. PÁSZTOR: Hallod öreg? Angyal szól! *(botjával veregeti)*

ÖREG: Hallom, hallom, hogy a kolbász a kéménybe kukorékol. De ha felkelek, jót iszok belőle!

3 Lásd az 1. jegyzetet.

ANGYALOK: Glória ének, szent szűz, de hol?⁴

III. PÁSZTOR: Hallod öreg? Angyal szól! *(botjával ütögeti)*

ÖREG: Hallom, hallom, hogy a pálinkás pohár az asztalon csörömpöl. De ha felkelek, jóllakok belőle!

III. PÁSZTOR: *(erősen veri az öreget)* Hallgass te vén ebadta, kakaskiáltotta! Ne háborgass engem, farkasordította! Hágom lábommal a vén szakálladra, rakom botom mindkét oldaladra! Ebakaratanál még a rókatáncot is eljáród!

ÖREG: Ajajajj! Annyi lesz mán, hogy még nektek is jut belőle.

III. PÁSZTOR: Gyere öreg Betlehembe!

ÖREG: Hova, hova? Debrecenbe, sós perecet rágni?

III. PÁSZTOR: Dehogy öreg, dehogy! Betlehembe kis Jézuskát imádni!

ÖREG: No, oda én is elmegyek, akármilyen nehezen kelek fel! Hátha megszentülök? Jaj, jaj, jaj, de ropog minden csontom! No tehát, Fiteri, Ricssei, Klipcsi, Klopcsi, Kilizsi, Kolozsi! *(odaguggol a betlehem elé)* Gyeretek, menjünk Betlehembe! Jaj, de nagy világosságot láttam!

III. PÁSZTOR: Ne félj öreg, ne félj!

ÖREG: Nem is félek, csak az inamba szállt a bátorság! Na, te kis Jézuska, hoztam neked egy zörgős baltát, meg egy piros almát, meg egy cikk fokhagymát! Rontsd meg vele az ördögök hatalmát! Kell? Nem kell? Teszem el, most már megyünk Betlehembe!

Ének: Pásztorok, pásztorok örvendezve,
Siessünk Jézushoz Betlehembe,
A kisdéd Jézuskát mi imádjuk,
Mint a hű pásztorok, magasztaljuk.

HERÓDES: Én vagyok Heródes, a zsidók királya, Magamnál nagyobb urat nem ismerek! Nincs is az az ember, akitől féljek! Még talán az öregtől sem!

4 Lásd az 1. jegyzetet.

ÖREG: Ej, aki körülmadzagolt!⁵

Ének: „Mennyből az angyal...” (2 versszak)

III. PÁSZTOR: Mit pintérekdsz gazda, pénzt vár ez az erszény, mely ércből kifaragott, megéhezett edény. Tudom százasaid egy halomszámra leszen, nagy kárunkra leszen, ha bukszámba nem téssen!

Ének: Nosza, nosza, jó gazda,
Bocsáss minket utunkra
„Házadra, magadra,
Szálljon Isten áldása!”

Az öreg pásztor régi szokás szerint, bajuszpödrőre kéreget aprópénzt. A gazda egy kis pénzadománnyal honorálja a játékosok fáradságát.

5 Ez a szöveg arra utal, hogy valaha bábtáncoltató volt ez a játék, ez a szöveg oda való, Heródes lefejezése és az ördög által pokolba hurcolása követi – tulajdonképpen az öreg válasza is bábnak szól! – (szerk.).

KECSKEJÁRÁS HAJDÚDOROGON

Hajdú-Bihar megye

Előadta a hajdúdorogi Bocskai Népzenei Együttes, 2008-ban a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.¹

I. PÁSZTOR: Szerencsés Karácsony estét kívánok a házigazdának és kedves családjának! Pusztáról jöttünk, kecskét hajtottunk. Itt áll a kecske, e ház kapujában. Be szabad-e hajtani a gazduram házába?

Ha be szabad hajtani, köszönettel veszem. A többi társamat róla értesítem. Be szabad hajtani?

HÁZIGAZDA: Be!

I. PÁSZTOR: Pásztorok! Hajtsátok be a kecskét!

PÁSZTOROK: (*kívülről bekiabálnak*) Nem akar ez a kecske bemenni!

I. PÁSZTOR: Rázzátok meg előtte a pergőt, hátha akkor bejön!

Ének: (*mind*) Pásztorok, pásztorok örvendezve,
Sietnek Jézushoz Betlehembe.
Köszöntést mondanak a kisednek, a kisednek
Ki váltságot hozott az embernek.
Angyalok szózata minket is hív,
Értse meg ezt tehát minden hű szív.
A kised Jézuskát mi is áldjuk, mi is áldjuk,
Mint a hű pásztorok, magasztaljuk.

II. PÁSZTOR: Adj Isten jó estét, lám én is itt vagyok!
Farkasbőr bundámon a lyukak oly nagyok!
Ezt is az éjjel szabták rajta a farkasok,
De rajtam nem igen, mert én derék pásztor vagyok.

III. PÁSZTOR: Állj odébb barátom én is hadd beszéljek,
Még olyan legénytől mint te, nem is félek.

¹ Ezt a kecskejátékot román telepések hozták magukkal, eredetileg az újévi átmeneti rítus része, de ma már a karácsonyi ünnepkörben adják elő.

Káposztatorzsából majd elébed teszek,
Olyan lesz a fejed, mint egy szarkafészek.

IV. PÁSZTOR: Húszas-e vagy tallér, de nagyot csördüle,
Talán a szolgáló a moslékba düle.
Gyere pajtás, húzzuk ki belőle,
Itt egy görcsös fütykös, vágjuk főbe vele!

V. PÁSZTOR: Gedukám, keresd meg a házigazdát!
Köszönts fel!

A kecske megkeresi a házigazdát.

VI. PÁSZTOR: Gedukám, keresd meg a háziasszonyt!
Köszönts fel!

A kecske megkeresi a háziasszonyt.

I. PÁSZTOR: Gedukám, szereted a szép lányokat?
A kecske igent int.

Gedukám! Keresd meg a házigazda lányát!
A kecske megkeresi.

Hogy feküdtél melléje?
A kecske próbálja megfogni a lányt.

II. PÁSZTOR: Hány éves vagy Gedukám?
A kecske a botjával kikopogja.

Gedukám! Szereted a pogácsát?
A kecske a fejét rázza, hogy igen.

Megkérem a háziasszonyt, kínálja meg a kecskémet pogácsával.
Megkínálják.

III. PÁSZTOR: Gedukám! Hát a jó bort szereted-e?
A kecske szintén a fejével jelzi hogy igen.

Megkérem a házigazdát, kínálja meg a kecskémet egy pohár borral!
Megkínálják.

Ének: Mennyből az angyal.

IV. PÁSZTOR: Gedukám! Szereted-e a szilvóriumot?
A kecske int: igen.

Hát a finglóriumot?

A kecske nekiszalad és megdöfi szarvával.

Egy fél liter gatyamadzagot meginnál?

A kecske bosszúsan ismét megdöfi.

V. PÁSZTOR: Mit ugrálsz gedukám?

Esz a fene vagy csíp a légy?

Az ilyenkor nincsen!

VI. PÁSZTOR: Egy szalmakazlat hogy hánynál széjjel Gedukám?

A kecske megmutatja.

I. PÁSZTOR: Hát egy száz éves garadját hogy ugranál keresztül?

A kecske megmutatja.

HÁZIGAZDA: Kislányom! Nézd meg azt a kecskét, jerke-e vagy bak!

A lány próbálja megnézni, de a kecske védekezik. A bundás pásztorok összezárva forogva erősen védelmezik a kecskét.²

Ének: Csordapásztorok midőn Betlehembe

Csordát őriznek éjjel a mezőbe.

Isten angyali jövének melléjek,

És nagy félelemmel telik be ő szívek.

Örömet mondok néktek, ne féljetek,

Megszületett néktek az üdvösségetek.

Elindulának és be is jutának

A Szűz Máriának jó estét mondanak.

IV. PÁSZTOR: Gedukám! Szeretsz itt lenni?

V. PÁSZTOR: Jól érzed magad?

VI. PÁSZTOR: Menjünk Gedukám?

III. PÁSZTOR: Vagy maradjunk?

II. PÁSZTOR: Menjünk Gedukám, másutt is várnak ránk a szép asszonyok
meg a szép lányok!

I. PÁSZTOR: Ahányszor a szarka megbillenti farkát

Annyi ezres bankó verje a gazduram markát.

Elindulnak kifelé énekelve:

2 A szerk. megj.

Ének: Isten áldja meg a háznak gazdáját,
Töltse be az Isten csűrét, kamaráját.
(a dallam azonos az öreg betlehemes dallal)

HAJÚDOROGI KARDOS GYERMEK BETLEHEMES JÁTÉK

Hajdú-Bihar megye

Játszotta a hajdúdorogi „Csattogó” citerazenekar 2008-ban a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

Játéktörténet

Ezt a betlehemes játékot 12–14 éves fiúk szokták bemutatni. Újabban azonban lányok is járnak betlehemmel. De alakulnak vegyes csoportok is, mivel a lányok hangja szebbé teszi az éneket. A csoportok összetételében azonban többféle variáció is előfordulhat. Van olyan, amikor a csoport létszáma hat fő: két pásztor, akik egyben a betlehemet viszik, egy angyal és a három király. Ez a legelterjedtebb, talán a legrégibb is. De nem egyszer találkozunk olyan csoportokkal, ahol öreg, vagy kecske, vagy több pásztor van. Az öreg, vagy a kecske szerepeltetése a felnőtt betlehemes és kecske játékból átvett motívum. Erre a szövegre is utal, mert a szereplők, kisebb, nagyobb változtatással ugyanazt a szöveget mondják, mint a felnőttek.

Ezek a csoportok a karácsony köszöntését már a kora délutáni órákban megkezdik. Sorra járják a házakat, ismerősöket. Éjfélkor minden csoport a templomban végezte a napot. Az éjféli mise megkezdése előtt felvonultak az oltár elé. Szép sorban elhelyezkedtek egymás mellett, énekeltek, mise után hazamentek.

A betlehemesek érkezésüket csengettyűszóval jelzik. Megállnak a ház ajtaja előtt és a következő dalt éneklik.

Ének: Karácsony éjjelén kis Jézuska
Született minékünk, Megváltónknak,
Betlehem gyepszélén rongyos istállóban
Takarja Mária puha pólyácskába.
Betlehem gyepszélén a pásztorok
Meglátják az égen a csillagot.

Felkelnek, sietnek a kis Jézuskához
Jászolban született Úristen Fiához.

Az ének után az angyal bemegy a házba, hogy bebocsátást kérjen társai számára.

ANGYAL: Jó estét kívánok! Dicsérem az Istent, magukat kérem,
Hogy e ház ajtaján engedelem nélkül merészen beléptem.
Nemcsak magam vagyok, társaim is vannak,
A kik nem minden bokrban akadnak.
Ha kérdik, kik vagyunk?
Pásztorlegények vagyunk!
Betlehemet is hoztunk!
Be szabad mutatni?

HÁZIGAZDA: Igen.

ANGYAL: *(kiszól az ajtón)* Gyertek be pásztorok!

PÁSZTOROK: *(énekelve bejönnek a betlehemmel, amit az asztalra helyeznek)*

Ének: Kerub – Szeráf angyalok,
Mennyből zengedeztetek.
S te földi nép vigadozz,
Kik Jézust szeretitek.
Királyok lantotokkal
És ti bölcsek hangzatokkal:
Krisztus született, dicsérjétek
Nyelvek ezt megértsetek
Mert vélünk az Isten, az Isten,
A hatalmas Isten.
Ég és föld ma örvendezz,
Csak Heródes fél, könnyez,
Féltvén királyi székét.
Tagadá Jézus nevét,
Királyok lantotokkal
És ti bölcsek hangzatokkal:
Krisztus született, dicsérjétek
Nyelvek ezt megértsetek

Mert vélünk az Isten, az Isten,
A hatalmas Isten.

Vigadjatok igazak,
Egek örvendezetek,
A szelíd pásztorokkal
Jézust dicsőítsétek,
Királyok lantotokkal
És ti bölcsek hangzatokkal:
Krisztus született, dicsérjétek
Nyelvek ezt megértsetek
Mert vélünk az Isten, az Isten,
A hatalmas Isten.

ANGYAL: *(ismét kiszól és behívja a kint várakozó királyokat)*

Gyertek be királyok!
Kiknek született egy ítélő bírátok.
Kiknek anyja megjelent rongyos istállóban.
Helyezvén szent fiát a jászolba.

KIRÁLYOK: *(énekelve bejönnek)* Három királyok jönnek,

Ajándékokat hoznak.
Tömjént, mirhát, aranyat.
És mi szép-e hódolat.
Királyok lantotokkal
És ti bölcsek hangzatokkal:
(megrázzák a csengőket)
Krisztus született, dicsérjétek
Nyelvek ezt megértsetek
Mert vélünk az Isten, az isten,
A hatalmas Isten.
Énekel most Gedeon
Prófétai hangokon.
Krisztus Isten született.
Nékünk szent békét szerzett.
Királyok lantokkal
(megrázzák a csengőket)

És ti bölcsek hangzatokkal
Krisztus született, dicsérjétek,
Nyelvek ezt megértsetek,
Mert vélünk az Isten, az Isten,
A hatalmas Isten.

ANGYAL: No te első pásztor, mondd el azt a verset, mi történet Betlehemben, amikor a kis Jézus született.

I. PÁSZTOR: Csakugyan igaz, amit az angyal mondott. Betlehem városában megszületett a kis Jézuska. Itt fekszik a szent reszkető szűz, ki ökör, szamár párájával védi gyermekét a dermesztő hidegtől.

II. PÁSZTOR: Ó mindenható kegyelem, kit úgy megaláztak,
Fogadd el zengésünket, mert mi is az angyaloké vagyunk.

III. PÁSZTOR: Ajándékot is hoztunk a kis Jézusnak. Én egy szép piros almát hoztam neki.

IV. PÁSZTOR: Én egy szép karácsonyi dalt furulyázok neki:

Ó, gyönyörű szép titokzatos éj!
Ég szemű gyermek csöpp rózsá levél,
Kisdedként az édes Úr
Jászolában megsimul,
Szent karácsony éjjel!
Ó, fogyhatatlan csodálatos ér!
Hópehely ostya csöpp búza kenyér.
Benne lásd az édes Úr
Téged szomjaz, rád borul,
Egy világgal ér fel.

I. KIRÁLY: Heródes király, eme kérdésre válaszolj! Hol van a zsidók ma született királya? Ki átkelt a Vörös-tengeren Júdea földjére és ment Betlehem városába.

II. KIRÁLY: Ézsaiás, Messiás próféta levelét megírta. Szent József dudáját megfújta. Királyok esedeznek, angyalok örvendeznek, Jézuska maradj velünk!

III. KIRÁLY: Íme napkelet felől jöttünk, s láttunk egy szép fényes csillagot. Mi is azért jöttünk, hogy leborulva imádjuk a kis Jézust.

Ének: Szent, szent, szent az Úr, Isten Úr,
Isten a hatalmas Isten,
A magasság és a föld,
Dicsőségével betölt.
Az áldott, kisednek, aki ma született,
Álle-álleluja.

Éneklés közben egymással szemben letérdepel a három király és az angyal, s az „álle-álleluja” hangokra kardjukat ütemesen összeverik. A következő énekre felállnak, és készülődnek az induláshoz.

Ének: Pásztorok keljünk fel!
Hamar induljunk el,
Betlehem városában
Rongyos istállójában
Siessünk, ne késsünk,
Hogy ezen az éjjel
Oda érhessünk.

ANGYAL: *(szembefordul a betlehemmel)*
Feljött már az égnek ragyogó csillagja,
Tündöklő fényével,
Vágtatja az eget arany kerekével,
Addig az én pennám sem szűnik meg kezemből,
Amíg áldást nem kérek-e ház népéről.

Búcsú köszöntő: Fűvek, fák mozognak
Madarak szólalnak,
Mi is ezért szólunk,
Kellemes karácsonyi ünnepeket,
És boldog új évet kívánunk.

*A házigazda pénzzel jutalmazza őket. Régen almát, diót, kalácsot kaptak.
Indulás énekszóval kifelé.*

Ének: Isten áldja meg,
E háznak gazdáját
Töltse be az Isten,
Csűrét, kamráját.

ANGYALHÁZI KARÁCSONYKÖSZÖNTŐ KECSKÉS PÁSZTORJÁTÉK

Hajdúszoboszló, Hajdú-Bihar megye

Előadta a hajdúszoboszlói Margaréta bábcsoport, 1994 és 2001 között 3 ízben.
Tasi Miklós gyűjtése angyalházi juhászoktól.

Szereplők: 5 pásztor, főpásztor, kecske

Öltözetük: téli pásztorviselet. A kecskét alakító fiút birkaprémmeletakarják, az alól nyúlik ki a fából faragott kecskefej, melynek száját egy zsinórral lehetett csattogtatni. Egyik pásztornál tarisznya van, amibe az adományt gyűjtik.

A főpásztor bejön a furulyással. A furulyás karácsonyi éneket játszik. Furulyázás helyett énekelheti is, vagy a főpásztor énekel, és a furulyás kíséri - a Mennyből az angyal c., vagy más éneket.

FŐPÁSZTOR: Túróshaluskás jó estét kívánok!

Dicsérem az Istent és magamat, hogy engedelem nélkül e háznak ajtaján beléptem.

Úgy látom, jó helyen vagyok. De nem magam jöttem! Pásztor legények vagyunk, be szabad-e jönnünk?

Az igenlő válasz után.

Gyertek be pásztorok, gyere be gidukám!

A pásztorok bejönnek, de a kecske láthatóan az ajtóban marad, csak kérlelések után jön be.

PÁSZTOROK: (váltakozva)

- Gyere be gidukám!
- Gyere be, kapsz valamit!
- Finom süteményt kapsz!
- Jó bort is kapsz!

A kecske minden hívásra nemet ráz a fejével.

- Vannak itt szép lányok is, csak gyere már be!

A kecske igent csattogtat a szájával, bejön, középen megáll. A pásztorok körülállják, és karácsonyi dalt énekelnek. A következőkben a kecskét produkáltatják különböző kérdésekkel, melyek a meglátogatott helyhez, emberekhez igazodnak.

FŐPÁSZTOR: Hány éves vagy gedukám? *(a kecske ötöt csattan)*

PÁSZTOROK: *(váltakozva)*

- Szereted-e a hetvenéves kislányokat? *(a kecske tiltakozik)*
- Hát az itteni kislányokat? *(igent csattog)*
- Jó-e a szilvapálinka? *(igent csattog)*
- Hogy innád meg? *(feltartja a fejét, kitátja a száját)*
- Éhes vagy? *(igent csattog)*
- Megennél-e egy liter gatyamadzagot? *(tiltakozik)*
- No, látom okos vagy. Szeretsz-e iskolába járni? *(igent csattog)*
- És tanulni is szeretsz? *(tiltakozik)*
- No, köszönts már fel a lányokat! *(odaugrik a kecske egy-két lányhoz, és hozzájuk dörgölőzik)*

FŐPÁSZTOR: Hála legyen, hogy megértük a karácsonyt!

PÁSZTOR: Ahányszor a szarka megbillenti a farkát,
annyi ezres bankó verje a gazduram markát!

PÁSZTOR: Dirib-darab hurka elszaladt a pulyka.
Megfogtuk a pulykát, gazda, hozd a hurkát!

PÁSZTOR: Eljött már a karácsony borzas szakállával,
Elnyűtt a bocskorom, nem győzöm szalmával.
Látom a gazdának a szíve szándékát,
Jó volna, ha adna némi kis adományt.

FŐPÁSZTOR: *(az ajándékozás után)* Áldja meg az Isten a háznak gazdáját,
csűrít és kamráját és minden jószágát!

MIND: Békés karácsonyt kívánunk!

HORGOSI, KIRÁLYI BETLEHEMES JÁTÉK

Csongrád megye

A szöveget 1995-ben küldte be a Nemzetközi Betlehemes találkozóra a becsei Csiribiri Társulat.

A szöveget összeállította Szöllősy Vágó László¹ horgosi és királyhalmi betlehemes játékokból.²

HUSZÁR: Dicsértessék a Jézus Krisztus! *(a gazdához)*

Gazduram, be szabad-e hozni a kis Jézus házát, a betlehemet?

Ha a házbeliék igent mondanak, kinyitja az ajtót, csenget.

ANGYALOK: *(hozzák a betlehemet, közben énekelnek)*

Mennyből az angyal lejött hozzátok,

Pásztorok, pásztorok,

Hogy Betlehembe sietve menvén

Lássátok, lássátok!

Istennek fia, aki született

Jászolba, jászolba,

Ő lesz tenéktek üdvözítőtok

Valóba, valóba.

Mellette vagyon az édesanyja,

Mária, Mária,

Barmok közt fekszik, jászolba nyugszik

Szent fia, szent fia.

A betlehemet az asztalra teszik, két oldalról melléállnak.

HUSZÁR: *(csönget)* Glória!

I. PÁSZTOR: *(kopogtat, belép)* Adjon Isten kóbaszos jó estét!

1 Az összeállítás a tóthfalusi betlehemes tábor számára készült 1994-ben.

2 Forrsmunkák: PAPP GYÖRGY: *A betlehemes játék hagyománya Észak-Vajdaságban*. Az újvidéki Bölcsészettudományi Kar magyar Tanszékének kiadványa; Tanulmányok, 8. füzet, 1975.; KISS LAJOS: *Betlehemes kántálás Királyhalmán*. In.: Horgosi népdalok, Zentai Múzeum, 1974.

Túl a Tiszán nevelkedtem titokban,
Csikós vótam már tízéves koromban.
Ha felülök szilaj csikóm hátára,
Úgy vágtatok el a ménes utána.
Ivár, buvár, gyere be te bojtár!

II. PÁSZTOR: *(megbotlik a küszöbön, méltatlankodva mondja)*

Ej, de magas a kentek küszöbje sarka,
Majd beestem rajta!
Bejártam már a fél világot:
Ázsiát és Afrikát,
A Fekete tengeren is átjártam,
Megpihentem egy fekete kotlóstyúk árnyékában,
Mire a kis Jézusra rátaláltam. *(kiszól)*
Ivár, buvár, gyere be te öreg!

ÖREG PÁSZTOR: *(kintről)* Miféle pálinkásüveg?

II. PÁSZTOR: *(bosszankodva)* Nem mondom, hogy pálinkásüveg, csak azt,
hogy gyere be, te öreg.

ÖREG: *(beesik a küszöbön, csörgős botját a földhöz csapja)*

Ej, de magas a kentek küszöbje sarka,
Beestem ám rajta!
Adjanak egy csákánybaltát,
Ha faragjak rajta.
Meg egy háromágú vasvillát,
Hogy a szememből kipiszkáljam a csipát,
Hogy meglássam a kemence vállán
A zsíros pogácsát. *(szétnéz)*
Itt vagytok, fiaim?

I-II. PÁSZTOR: Itt vagyunk.

ÖREG: Juhaimba, nyájaimba semmi károm nincsen?

I-II. PÁSZTOR: Nincsen.

ÖREG: Vótak-e farkasok?

I-II. PÁSZTOR: Nem is angyalok!

ÖREG: Ugatták-e a kutyák?

I–II. PÁSZTOR: Nem is nevették!

ÖREG: No, akkó lepihenhetünk.

A pásztorok lefekszenek.

ANGYALOK: Csordapásztorok midőn Betlehemben

Csordát őriznek éjjel a mezőben,

Isten angyali jövének melléjük,

Nagy félelemmel telék meg ő szívük.

Örömet mondok, nagy örömet néktek,

Mert ma született a ti üdvösségetek.

Menjetek el csak gyorsan a városba,

Ott találjátok Jézust a Jászolba!

Elindulának, és el is jutának

Szent hajlékába, ég és föld urának.

Szűz Máriának jó estét mondának.

A pásztorok horkolnak.

ANGYALOK: Keljeteek föl pásztorok, pásztorok,

Örömet hirdeteteek,

Mert ma néktek született, ki megjövendeltetett:

Egy szűznek méhéből, szűzen szült véréből,

Megváltó Istentől, alle-allelúja!

I. PÁSZTOR: *(ébred, meglöki a II. pásztor)*

Hallod, pajtás, a szózatot? Glória!

II. PÁSZTOR: *(ébred, kelti az öreget)* Kejj föl, öreg, kejj föl!

Mit alszó,

Mint a vén csipás ló?

Frissebb nálad a százesztendőös kiscsikó!

Az Öreg is felül.

I. PÁSZTOR: *(a II. pásztorhoz)* Mit álmodtál, pajtás?

II. PÁSZTOR: Azt álmodtam, hogy gazduram egy szál kóbászt akasztott a nyakamba. *(az öreghez)* Hát te, öreg, mit álmodtál?

ÖREG: Én meg azt álmodtam, hogy a gazdasszony sürgölődzött-forgolódzott, oszt egy penészes száz dinárost a zsebembe nyomott...

PÁSZTOROK: *(felállnak, énekelnek)*

Pásztorok, keljünk fel,
Hamar induljunk el
Betlehem városába,
Rongyos istállócskába!
Siessünk, ne késsünk,
Hogy még ezen éjjel odaérhessünk,
Mi urunknak tiszteletet tehessünk!

Éneklés közben körbejárnak, botjukkal verik a ritmust, az ének végén a betlehemmel szemben megállnak, énekelnek.

Ének: Adjon Isten szerencsés jó estét, boldog ez az óra,
Melyben Jézus született, ki megjövendeltetett,
Egy szűznek méhéből, szűzen szült véréből
Megváltó Istennek, alle-allelúja!

ÖREG: Köszöntsük fel a kis Jézuskát!

I–II. PÁSZTOR: Köszöntsük!

I. PÁSZTOR: *(letérdel a betlehem elé)* Üdvözlégy kis Jézus, született Messiás!

Hoztam számodra egy kanta tejecskét, de amint jöttem a jégen,
elcsúsztam,
Összetört a tej, kidült a kanta! Így hát felségedet nem tudom megjut-
tatni.

Dícsérjük a kis Jézust! *(felkel, hátrálép)*

II. PÁSZTOR: *(a betlehem elé térdel)*

Üdvözlégy kis Jézus, született Messiás!
Hoztam számodra egy kerek sajtocskát,
De amint jöttem a jégen, elcsúsztam.
Elgurult a sajtocska, így hát felségedet nem tudom megjuttatni.
Dícsérjük a kis Jézust! *(felkel, hátrálép)*

ÖREG: *(nehézkesen letérdel, sapkáját leveszi, előretartja)*

Üdvözlégy kis Jézus, született Messiás!
Hoztam számodra egy göndörszörű báránkát.
Gondoltam: a bőre jó lesz irhának,
Az irha meg majd bundának,
A szőre meg majd botosnak a télre.

Ének: (*mind*) Ó, boldog Betlehem, áldások városa:

Ott sír a védtelen, bús árvák támasza.

Földiek öröme, égiek szent gyönyöre,

Ne sírj kis Jézuskám, aludj kis Jézuskám!

II. PÁSZTOR: Hallod-e öreg, táncójjunk egyet

A kis Jézuskának, a Szűz Máriának!

ÖREG: Lácójjunk?

II. PÁSZTOR: (*bosszúsan*) Nem, hanem táncójjunk!

ÖREG: Hát akkó táncójjunk!

Mindannyian énekelnek, a pásztorok körbeállnak, táncolnak.

Ugrájjunk, táncójjunk a betlehem mellett,

Örvendjünk, vígadjunk a kis Jézus mellett!

Olyanokat ugranánk, csak úgy ropogtatnánk,

Még a szőrös bocskorunkat széjjel nem szaggatnánk.

Te meg, pajtás térítsd vissza a juhokat,

Hogy a farkas el ne lopja legjobbjait!

Hipi-hopp, Gyurka, füstölődik a hurka,

Ugorj a nyakamba!

Hurka, kóbász, szalonna

Pásztoroknak jó vóna,

Ha a gazdasszony adna!

PÁSZTOROK: (*kiáltva, botjukkal verik a ritmust*)

Egy icce bor a mellé

Lecsúszna, ha vóna!

HUSZÁR: Gazduram, vessen már kend valamit a tarisznyánkba:

vagy egy darab hurkát, vagy egy kis kóbászt!

I. PÁSZTOR: Látom, a gazdasszony szalad a pincébe,

Hozza a bort az iccébe.

II. PÁSZTOR: Látom, a gazduram meg se moccan!

ÖREG: Üres erszényemet kilelte a hideg, attúl halálos beteg.

Elvittem a doktorhoz, nem segített rajta: ennek csak a háziasszony az
orvosa.

(botjával veri a ritmust)

Kis bankó, nagy bankó

Hagy csörögjön abba!

Amíg a huszár elrakja az ajándékot, ének.

MIND: Házigazda, gazdasszonyunk, köszönjük jóságát,

Hogy beengedték hozni a kis Jézuska házát!

Adja az ég bő áldását erre a családra,

Szeretettel gondoljanak a szent karácsonyra!

Huszár csörget, az angyalok felveszik a betlehemet, elindulnak kifelé: elől a huszár, utána az angyalok a betlehemmél, majd a pásztorok egymás után, közben énekelnek:

Ének: Adjon Isten jó éjszakát,

Elvégeztük a nagy munkát!

Mire a nap fel fog jönni,

Betlehembe fogunk érni.

BETLEHEMES JÁTÉK KARCSA

Zemplén megye

A szöveget Csapkó Gabriella küldte be, és dolgozta fel 1991-ben a tiszkarádi Babajaga Bábcsoporttal, és 2001-ben miskolci diákokkal.

Gyűjtötte: Nagy Géza.

Adatközlők: Jánoskovics István, Kovács János, Szabó Ferenc, karcsai lakosok, és Pallér Imre nagykövesdi (Velky Kamenec) lakos.

A gyűjtés ideje: 1988 és 1989.

I. VÁLTOZAT

Szereplők: I–II–III. Pásztor, József, Mária

Ehhez a játékhoz is tartozott egy hordozható templom. A belsejében az oltár helyén vagy előtte volt a jászol, abban feküdt a kis Jézus bábuja. A jászol előtt egy kecske, egy szamár és egy tehén vagy ökör fából kifaragott bábuja.

A betlehemet Mária és József vitte. Ruházatuk: Józsefnek csizma, csizmanadrág, térdig érő télikabát, kucsma, vagy sapka.

Máriának egybeszabott világos színű ruhája, száras cipő, fejkendője volt. A vál-lán parasztkendő.

A pásztorok csizmában, gubában, vagy kifordított bundában voltak. Fejükön kucsma, kezükben csörgős bot, oldalukon tarisznya. Az öregguba itt is álarcot viselt nagy vörös posztórral.

Az I. pásztor megy itt is engedélyt kérni a háziaktól.

I. PÁSZTOR: Dicsérem az Istent, engedelmet kérek,

Hogy kopogás nélkül lépek közibétek.

Szegény pásztor vagyok, ott kinn nagy a hideg,

Melegszen egy kicsit, ha megengeditek.

Szabad-e bejönni?

Az engedélyre az I. pásztor kimegy és kint az ajtó előtt az alábbi éneket éneklik.

Ének: Kirie elejszon, kriszt elejszon,
 Megszületett nekünk Betlehemben
 Drága kis Jézusunk ez időben.
 Megszületett nekünk Betlehemben
 Drága kis Jézusunk ez időben.

Vagy: Megszületett a kisjézus örvendjünk,
 Elküldötte ő szent fiát Istenünk,
 Betlehemben fekszik rongyos jászolban,
 Azért van ily fényesség a városban.

Miután az éneklést befejezték, az öregguba és a II. pásztor kivételével a betlehemesek bemennek a házba. Ott a betlehemet az asztalra vagy egy székre teszik. Jobb oldalára Mária, bal oldalára József áll. Az I. pásztor a bal oldalon az ajtóhoz közel helyezkedik el. Ezután a szobában levők elkezdik az éneket.

Ének: Dicsértessék a Jézus, aki ma született,
 A mi üdvösségünkre, aki leküldetett,
 Betlehem városában rongyos istállóban,
 Született Isten fia, világ megváltója,
 Senki sem fogadta be a szép szűz Máriát,
 Nem tudta hol megszülni szentséges szent fiát,
 Talált egy rossz istállót, kénytelen betérni,
 A szállást megtagadták, nincs többé hol kérni.
 Eljött a boldog óra, megszülte szent fiát,
 Mily nagy öröm tölté el a szép szűz Máriát,
 Midőn az ő kisdédjét karjain szemléli,
 Mint urát és Istenét imádvá dicséri.
 Nyáját őrző pásztorok az angyal szavára,
 Jöttek a kisdéd Jézus feltalálására,
 Feltalálták barmok közt keskeny jászolába,
 Imádták leborulva rongyos pólyájába.

Az ének elhangzása után kiszól az I. pásztor.

I. PÁSZTOR: Gyere be pajtás!

II. PÁSZTOR: (belép) Szalonnás, kolbászos jóestét!

I. PÁSZTOR: Neked is. Hát az öreg cimboránk hol maradt?

II. PÁSZTOR: Odakint nyomja a szekeret, kínjában rágja a tengelyvégszöget.
(kiszól) Gyere be öreg! Jó meleg van idebent. Hideg már a pitvar kukorékolni benne.

ÖREG: Bemennék én testvérek, de nem lelem a kilincset.

I. PÁSZTOR: Feljebb öreg! Feljebb!

ÖREG: A padlástól feljebb már nem lehet.

II. PÁSZTOR: Lejjebb öreg, lejjebb!

ÖREG: A págyimentomtól lejjebb nem lehet.

I. PÁSZTOR: Ott keresd a közepi táján.

ÖREG: Ühüm! Megvan már!

II. PÁSZTOR: Vigyázz, mert előtted van egy 300 literes pálinkásgödör! Bele ne ess!

ÖREG: (belép) Hej, mikor én még 366 éves voltam, 90 asszonynak a férje voltam, 120 gyermeknek az apja voltam, ilyen árkokat könnyen átugrottam. Szalonnás, kolbászos jóestét!

I. PÁSZTOR: Neked is öreg!

ÖREG: Hát ti kedves gyermekeim!? Idebenn esztek, isztok, dorbézoltok, de az én ősz szakállamra nem is gondoltok?

II. PÁSZTOR: Dehogynem öreg! Itt a kulacs, igyál!

ÖREG: Ha vóna benne!

I. PÁSZTOR: Ne törödj vele! Van tán még a házigazdának egy-két liter bora? Majd tölt az bele!

ÖREG: Tölt, tölt, ha úgy akarja az ő szentséges akaratja. De cimborám, mondd meg nekem, hogy hány az óra?

II. PÁSZTOR: Három fertály zöldre, feküdj le öreg a földre!

ÖREG: Jobb is vóna már ebben a bundában lefeküdni!

(lefekszik) Hej, de szemetes a házatok! Talán nincs eladó lányotok? Kiseprem a házatokat, elviszem a lányotokat. Tyúk ide bóbitás, kalács ide fonatos! Ó az én testem, milyet estem Pesten!

I. PÁSZTOR: Kelj fel öreg! Glória!

ÖREG: Nem is a sárgalábú gólya, hanem az öregapád gatyamadzagja felakadt a napraforgógórára.

II. PÁSZTOR: Kelj fel öreg, kelj fel!

ÖREG: Nem kell nekem az a csupor tejfel!

I. PÁSZTOR: Csapófát az öreg alá!

ÖREG: Azt neked a nagyanyád térgye kaláccsa alá. Add ide a kulacsot, mindjárt lesz nekem erőm! *(kezébe adják, iszik)* Keljünk fel tehát!

MIND: Keljünk fel tehát, lássunk csodát!

Menjünk imádni az Isten fiát.

Akit szült Mária, Betlehemben éjszaka.

ÖREG: Jó cimboráim! Ha már felkeltettetek, a kisjézuskának táncolok egyet, ha ti danoltok hozzá.

A pásztorok éneklik a „Jó volt dolga Jakabnak...” kezdetű dalt, az öreg táncol.

ÖREG: Eljöttünk hozzátok szent család,

Kívánunk nektek jó északát.

Legyetek nagyon boldogok,

Fogadjátok ajándékunk.

I. PÁSZTOR: Van jó házi kenyérem, Jézuskával felezem.

II. PÁSZTOR: Én hoztam egy kis sajtot, édes Jézus ne hagyj ott.

ÖREG: A csupromba van juhtej, Kisjézuska ne döltsd fel.

MÁRIA: Köszönöm pásztorok kisfiam nevében,

Az ajándékokat megköszönöm szépen.

Éjnek éjszakáján nagy utat tettetek,

Hogy a kisjézusnál első lehessetek.

JÓZSEF: Indultok már látom, a bárányok várnak,

Vigyétek el hírét a kis Jézuskának,

Békével járjatok mezőkön, réteken,

Házatokon mindig öröm, vígság legyen.

Ezután az első pásztor elkezd az alábbi éneket, melyet a házban levők vele énekelnek. Az ének befejeztével a betlehemesek boldog karácsonyi ünnepeket kívánva elmennek.

Ének: Csordapásztorok, midőn Betlehemben,

Csordát őriztek, éjjel a mezőben.

Isten angyali jövének melléjek,
Nagy félelemmel telik meg ő szívek.
Örömet mondok, nagy örömet néktek,
Mert ma született a ti üdvösségetek.
Menjetek el hát gyorsan a városba,
Ott találjátok Jézust a jászolban.
Elindulának, és el is jutának,
Szűzmáriának jóestét mondának.
Isten titeket hozott uratokhoz,
De nem szólhattok mostan szent fiamhoz.
Mert ő aluszik, nyugoszik pólyában,
Szénán bágyadoz a hideg jászolban.
Nem fekszik ágyban, sem szép palotában,
Hanem jászolban, rongyos istállóban.

II. VÁLTOZAT

Szereplők: I–II–III–IV–V. Pásztor és az Öreg

Ruházatuk: Kezdetben széles szárú gyolcs gatyát és bő ujjú inget viseltek. Igaz, ez akkor még a legények ünnepi viselete is volt. Amikor ez a viselet eltűnt, a játék pásztorai fehér női alsószoknyát és fehér férfinget vettek magukra. Fejükön henger alakú, különböző színű papírsüveg. A vállukon levő szalag színe a rangjukat is jelezte. Az első pásztoré kék, a másodiké rózsaszín, a harmadiké lila, a negyediké zöld, az ötödiké barna volt.

Az öreg ruházata: Használt ruha-, illetve gubaanyagból vagy báránybőrből készült álarcot viselt. Az álarc orra piros posztóból készült. Felső ruhája a guba vagy kifordított suba volt, a derekát kötéllel kötötte át, a vállán nagy vászontarisznya volt.

Neki is, a pásztoroknak is nagy csörgős botjuk volt.

Ha a játékban volt angyal is, azok térdig érő hosszú fehér inget viseltek, vállukon 10 cm széles piros vállszalag volt, fejükön ugyanolyan süveg volt, mint a pásztoroknak, csak átlósan olyan színű szalag futott, mint a vállukon. A süveg

tetején aranszínű római kereszt volt. Az ügyesebbek az angyaloknak szárnyat is szerkesztettek.

A játék fontos kelléke volt a templom. A belsejében volt egy bölcső alakú jászol a Jézust ábrázoló bábuval, a jászol mellett fából faragott ökrök, szamár, juh esetleg kecske. A templom belsejét színes papírral és papírvirágokkal díszítették, és vagy gyertyával, vagy zseblámpa elemmel világították ki.

A templomot vagy angyal, vagy pásztor, vagy József és Mária vitte. Aki vitte, annál csengő is volt. (Ez az 1. változatra is vonatkozik.)

I. PÁSZTOR: *(belép)* Jó napot jó urak, társaim kint vannak,
Betlehemmel vannak, behívnám, mert fáznak.
Mit felel a gazda e jó hírmondónak?
Szabad-e vagy nem? *(kimegy)*

Kint elkezdik énekelni az alábbi éneket, ha bebocsátást nyertek.

Ének: Kiri elejszon, elejszon,
Örülünk mindnyájan ez nagy napon,
Mert született nekünk Betlehemben
Édes szép Jézusunk ez időben.

Énekelhetnek másik éneket is!

I. PÁSZTOR: *(belép)* Dicsérem a Jézust, engedelmet kérek,
Hogy minden szó nélkül e házba betérek.
Mert a jó pásztor is odaveszi magát.
Hol hidegben melegnek érezi a szobát.
De meg félős most lakni az erdőben,
Mert sorra lát az ember holmi kísértetet,
Szinte szikrát hány a szeme az embernek. *(csenget)*

II. PÁSZTOR: *(belép)* Jó, hogy itt talállak, épp téged kereslek,
Mert magamba lenni megvallom, hogy félek.
Amióta élek, pásztorember vagyok
Magam árnyékától el sem is szaladok.
De mostan az egyszer, amint legeltettem,
Nem tudom, hogy esett, de majd el is rémültem.

Szunnyadtam az igaz, de azért ébren voltam,
 Egyszer csak valami szép nótát hallottam.
 A nóta fölkeltett, talpra is ugrottam,
 Ki lehet, mi lehet, egyre tanakodtam.
 Uccu a bárányok ugrálnak, bégetnek,
 Uramfia, mondok, talán kísértének?
 Ekkor nekifogtam, ugyancsak szaladtam,
 Bajtársaimat talán örökre elhagytam.
(csenget és ezután ő is az I. pásztor mellé áll)

III. PÁSZTOR: Kenyeres pajtásom, hol vetted itt magad?

Mikor tudod, hogy a nyáját elhagyni nem szabad.
 Mikor nekem a nyáját őrizni kell,
 Egyik szemem a másakra fülel.
 Ha észreveszem, hogy erre farkas kullog,
 Ezen bünkös bottal a hátára suhintok.
 Ha pásztor vagy, az légy, ne hagyd el a nyáját,
 Mert megtapogatja nagyapó a hátad.

II. PÁSZTOR: *(közbeszól)* Nem is hagytam volna én el, de egy kísértet

Úgy megijesztett, hogy ha rágondolok még most
 Is reszketek!

III. PÁSZTOR: *(válaszol)* Hol az a kísértet, hadd üssek jót rajta,

Hadd repedjen mind le gúnyjának rojtja.
 Kocikba való vagy, nem is a nyáj mellé,
 Holmi kísértetekkel állsz itt nekem elé.
(csenget és ő is a helyére áll)

IV. PÁSZTOR: Adj Isten jó napot már én is itt vagyok,

Újdon-új ruhámon sok lyukat mutatok,
 Már ebből is meglátszik, hogy jó pásztor vagyok,
 Mert a farkasoktól nem messze szaladok.
 De mostan ez egyszer elhagytam a nyáját,
 Mert egy csodálatos kísértetet láttam.
 Gyönyörűn énekelt, szárnya is volt neki,
 Egész ruházata csillaggal volt teli.
 Kérdelem tőle, mit akar? De ő diákul szólt,

Nem tudom, hogy mit szólt, de tudom, hogy szép volt.
 Ugyan mit jelent ez, még ilyet nem láttam,
 Pedig a nyáj mellett elég sokat háltam.

III. PÁSZTOR: *(közbeszól)* Ugyan mit jelentne, álom és más semmi,
 No, bizony csak volt is mitől megijedni?

IV. PÁSZTOR: Hogy volt ez? Volt bizony, kend is megijedt vón,
 Ha az a kísértet kend elé termett vón.
(csenget és ő is a helyére áll)

V. PÁSZTOR: *(vezeti az Öreget)*
 Bizony megfagyott már keményre, simára,
 El ne essen apó, vigyázzon magára.
 Mondtam, hogy maradjunk a jó meleg tanyán
 Mert bajos most itt járni a kemény föld fagyán,
 Oszd meg Isten tudja, meddig járunk, kelünk,
 Míg a többiekre valahol rálelünk. *(fölnéz)*
 No, de ihol vannak, hogy meg mulatoznak,
 Mondhatom a nyájra gyönyörűn vigyáznak,
 A szegény apót meg, engem elhagynak,
 Bánják ők, ha minket a farkasok fölfalnak.

ÖREGGUBA: *(öregesen)* Fiaim, pásztorok, rám nem is gondoltok?
 Engem, öregembert mind magamra hagytok?
 Nyájam széjjelszaladt, nem tudom mi baja,
 Ugrik, játszik, béget apraja és nagyja.
 Amint a múlt éjjel süttött a holdvilág,
 Nem panaszlom, előlvettem a Bibliát,
 Szikrázott a szemem, pápaszemet tettem,
 És hogy jobban lássak, tüzet gerjesztettem,
 Alám terítettem ezt a rongyos bundát,
 Olvastam könyvemből Dániel prófétát.
 S azt találtam benne, hogy karácsony tájban
 Nagy dolog fog történni egy rongyos istállóban.
 Kedves gyermekeim nagyot sejdíték én,
 Ezen a ránk jövő karácsony éjjelén.

III. PÁSZTOR: Hej, apó, tán kend is kísértetet látott?

Hol van őkigyelme, mindjárt kupán vágom.

ÖREGGUBA: Édes fiam vigyázz, ne légy olyan bátor,

Tanulj kis türelmet az öregapádtól.

Ha, most meg ki kopog? Megyek, ajtót nyitok;

Megy, ajtót nyit. Ezalatt a pásztorok a földön keresztalakot formálnak a botukból.

Az ajtón belép egy angyal a kistemplomal, elhelyezi, mögéje áll és énekelni kezd.

Ének: „Ne féljetek pásztorok...”

Az öregguba ezután folytatja a beszédet, majd beszéde végén a botjával szétüti a pásztorok lerakott botját.

ÖREGGUBA: Fiaim, pásztorok, vígan keljetek fel,

Megjelent az angyal az örömeikkel.

Azt írja az írás, Messiás született,

Ki megszabadítja az emberi nemet.

Keljünk fel most tehát, menjünk el hozzája,

Imádjuk őtet a hideg jászolába.

Ezután a pásztorok körbeállnak, az öreg középén van. Körben, forogva éneklük:

Ének: Menjünk el imádni az Isten fiát.

Akit szült Mária, nekünk ez éjszaka
Betlehemben.

Drága Jézus, fia Istenünknek,
Megmentője mi bűnös lelkünknek,
Mert igazat harmatoztál,
Nekünk nagy örömet hoztál.
Üdvözlégy üdvünk éjjele,
Melyben áll az írás vétele.

Óh, dicsőség fia Istenünknek,
Megmentője mi bűnös lelkünknek.
Szív és lelkünk neked adjuk,
Amíg élünk ezt kiáltjuk:
Üdvözlégy Istennek fia,
Akit szüle szűz Mária.

Az éneklés végén mindenki a helyére áll, s egyenként a templomhoz hajolva imádkoznak.

I. PÁSZTOR: Kisjézusom, elédbe borulok,
 Megkövetlek szépen, hallgasd meg szólásom.
 Szegény pásztor vagyok, aranypénzem nincsen,
 De amim van szívesen lábaidhoz teszem.
 Ahol énelőttem a legdrágább vagyon,
 Ebben erősíts meg, hogy míg élni fogok,
 Bátran elmondhassam, én keresztény vagyok.

II. PÁSZTOR: Kisjézusom én is elődbe borulok,
 Tudom meg nem ítélsz, ha együgyűn szólok.
 Egy az én életem, boldogságom neve,
 Ebben erősíts meg ég és föld Istene,
 Ebben erősíts meg, hogy míg élni fogok,
 Bátran elmondhassam, én keresztény vagyok.

III. PÁSZTOR: Kisjézusom én is elédbe borulok,
 Megkövetlek szépen, hallgasd meg szólásom.
 Szeretetet látok akármerre nézek,
 Téged szeresselek egész szívemben,
 Akkor is ha majd rám hányják a röget.

IV. PÁSZTOR: Istentől származtál, szüztől születél,
 Az egész világon legszebb nevet nyertél.
 Jézus a te neved, s én ezzel alszom el,
 Ha munkámat kezdem, nevedet említem,
 Csak még egyet kérek, ha eljön halálom,
 E szóval haljak meg, segíts meg Jézusom.

V. PÁSZTOR: Kisjézusom én is a te szolgád vagyok,
 Tudom, az maradok, míg csak meg nem halok.
 Meguntam a gazdát, más gazdát keresek,
 Add, hogy ezután is a te szolgád legyek.
 Add meg, hogy lehessenek hű és igaz szolgád,
 Add meg a mennyekben hűségem jutalmát.

ÖREGGUBA: Sok időt éltem már Isten kegyelméből,
 De sok jót elvettem az ő szent kezéből.

De hogy ez órát is valaha elérnem,
 Bizony, bizony mondom, nem is sejdítettem.
 De mivel elhagytad érni én Istenem,
 Fogadd is el érte hálás köszönetem.
 Te pedig csepp Jézus, fia Istenünknek,
 Ki legfőbb öröme vagy vén életemnek,
 (nehezen letérdepel)
 Térdre esve kérem, kérem áldásodat,
 Áldd meg hazánk földjét, áldd meg azt a földet,
 Amelyből minden nap eszem kenyereimet.
 Csak még egyet kérek, a rút káromkodás,
 Amely oly iszonyú, rettentő gaz szokás,
 Örökre vesszen el, ennek neve helyét,
 A jócselekedet, s áldásod váltsa fel.

Az Öregguba föláll, a pásztorok elkezdik énekelni az alábbi éneket, ha ezt nem tudnák, akkor másat.

Ének: Imádlak Jézusom kenyér színe alatt,
 Megváltó Krisztusom, bornak színe alatt.
 Ki testben öltöztél, érettünk születéssel,
 Rongyos istállóba, barmok jászolába.

Ezután a II–III. vagy a IV. pásztor a pénzverset mondja:

Egész tisztelettel fordulok hozzátok,
 Kik ez ház ajtaját nekünk megnyitátok.
 Úgy hiszem, szólásom nem sért meg titeket,
 De amit most szólok, szívesen veszitek.
 Azt meg mit tagadjuk, hogy az erszényünket
 Kifogta a hideg, úgy hogy szegény talán
 Könnyen elpusztulhat, halálosan beteg.
 Doktorhoz is hoztuk, hogy segítsen rajta,
 De biz ökigyelme csak fejét csóválta.
 Merthogy ím sovány volt, az nem tetszett neki,
 Mert ő is csak a kövér beteget szereti.
 Szépen kérjük tehát e háznak az urát,
 Tegyen szegény sovány erszényünkön próbát,

Úgy tartjuk vala, hogy be kell neki adni,
Jó gyomra van, a pénzt könnyedén beveszi.
És ha azt látjuk majd, hogy a pénz fölfújja,
Meggyógyítjuk könnyen, eret vágunk rajta.
Amit az érvágó kitisztít belőle,
Tudom, hogy elveszi azt boltos őkigyelme.
Az isten áldja meg, szánják meg őt szegényt,
Gyógyítsák ki ezt a hideglelés erszényt.

Ezután a pásztorok elkezdik a „Jó volt dolga Jakabnak...” kezdetű dalt. Az Öregguba táncolni kezd, s mire a dal végére érnek, ki is táncol a házból.

Megjegyzés: 1. Az énekek helyett lehet másat is énekelni a karácsonyi énekek közül.

2. A szereplők közül kimaradt az angyal, ezt itt említjük.

3. A játék rendezője a saját elgondolásait is felhasználhatja a szereplők elhelyezésénél.

Karcsa, 1989. december 3.

„GLÓRIA IN EXCELSIS DEO” – BETLEHEMES JÁTÉK KECELEN

Templomi betlehemezés, Bács-Kiskun megye

A keceli Cserkész Színjátszókör 1991-ben mutatkozott be a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

A játékot betanította Papp József, római-katolikus hitoktató.

BEKÖSZÖNTŐ

Örülj és örvendezz nemes házigazda,
Mert felragyogott Betlehem csillaga
Örülj és örvendezz kedves háznak népe,
Mert idevezérelt a csillagnak fénye,
Szabad-e bejönni a Betlehemeseknek?

MESÉLŐ: Isten meghallgatta a könyörgő fohászt,
S elküldte a földre egyik főangyalát.
Vigye el a jó hírt: jön már a nagy Király
Ki lelki raboknak szabadulást kínál.
Szabadok lesznek majd újra az emberek,
Bűn átka elmúlik, könnyük már nem pereg.
Gábor angyal elszáll, Názáretbe röppen,
Belép egy kis házba, hangtalanul, csöndben,
Mária lakik ott, Józsefnek jegyese,
Istenszeretettel van tele a lelke.
Napjai imában és munkában telnek,
Tisztaság és jószág mindent megszentelnek.

Mária középen ül és varrogat, a harmadik versszak alatt lassan kigyullad a fény és előlép Gábor angyal.

GÁBOR: Üdvözlégy, Mária, kegyelemmel teljes,
Égi Atya előtt te vagy nagyon kedves.
Elküldött most hozzád, jó hírt hoztam néked,
Az asszonyok közül kiválasztott téged.

Jön már a Megváltó, Isten az azt akarja,
Te légy drága Fia kedves édesanyja.
Fogadd el az égi nagy-nagy méltóságot,
Köszönd meg Istennek a végtelen jóságot.

MÁRIA: Köszönöm, jó angyal, hogy hozzám eljöttél,
Kedves szavakkal engem köszöntöttél.
Repülj gyorsan vissza az egek Urához,
Borulj le előtte égi trónusához.
Mondd meg: kész a szívem, és mindent megteszek,
Bár nem vagyok méltó – Isten anyja leszek.
Körülveszem én majd anyai gondommal,
Vezetgetem útján segítő karommal. *(énekelve folytatja)*
Magasztalja lelkem az én Uramat,
Örvendezve élek szárnyai alatt.
Szolgálója lettem, lepillantott rám,
Alázattal zengi dicséretét szám.
Ami velem történt, nem volt soha még,
Boldognak mond engem minden nemzedék.
Nagyot művelt rajtam hatalmas keze,
Jóságában százszor szent az ő neve.

JÓZSEF: Kedves jó jegyesem, nagyon rossz hírt hozok,
Ezt a csendes házat holnap itt kell hagynunk.
A római császár azt parancsolta
Népszámlálás legyen az egész országban.
Mindenkinek el kell gyorsan oda menni,
Ahol valamikor születtek ősei.

MÁRIA: Készüljünk hát, gyorsan induljunk el hamar,
Időben ott legyünk, ne támadjon zavar.
Messze van Betlehem, s nagyon sokan lesznek,
Aki oda mennek, mind szállást keresnek.
De azért remélem, nekünk is jut majd hely,
Ahol megpihenhetünk, hisz van sok jó ember.
Befogadnak minket, meleg helyet kapunk,
Ahol majd békésen, csendben megalhatunk.

Elindulnak, lassan kialszik a fény, a kar énekel, az ének végén ismét kigyullad a fény.

Ének: Szállást keres a szent család,
De senki sincs, ki helyet ad
Nincsen, aki befogadja,
Őt, ki égnek s földnek Ura.
Az idő már későre jár,
A madár is fészkére száll.
Csak a szent Szűz jár hiába,
Betlehemnek városába.

MÁRIA: Pihenjünk meg, József, nagyon fáradt vagyok,
Nem bírom már soká, majd összeroskadok.

JÓZSEF: Leszállt már az este, hideg van, sötét van,
S nem találtunk szállást, sehol a városban.

MÁRIA: Tudom, s bevallom, hogy fáj ez nekem nagyon,
Nem adott szállást se ismerős, se rokon.
Mert szegények vagyunk, kincsünk, pénzünk nincsen
Nem esett meg rajtunk senkinek a szíve.

JÓZSEF: De menjünk csak tovább, jó mennyei Atyánk
Látja nehéz sorsunk, gondot visel reánk. *(elmennek)*

MESÉLŐ: Fáradtan, bágyadtan, újra elindulnak,
Szemük a sötétben hajlék után kutat.
Jaj, nehéz dolguk lesz, mert itt a pusztában
Nem laknak emberek, nincsenek itt házak.
Csak szegény pásztorok tanyáznak kint az éjjel,
Halovány pásztortűz hint szelíden fényt széjjel.
Munka után megpihennek, csendben beszélgetnek,
Ami nappal történt, meghánynak, megvetnek.

Pásztorok bejönnek, körben állják a tüzet.

I. PÁSZTOR: Napi munka után de jó megpihenni,
A tűz mellett minden gondunkat elvetni.
Nyájak is pihennek, most nyugodtak vagyunk,
Sok fáradság után új erőre kapunk.

II. PÁSZTOR: Bizony, nehéz sorsunk, hisz nem henyélhetünk,
Egész nap menni kell, mikor legeltetünk.
Bezzeg a nagyurak, mily jó sorban élnek,
És még ráadásul minket úgy lenéznak.

III. PÁSZTOR: Mennyi rossz ember van! Betlehemben jártam,
Úgy elszomorított, amit én ott láttam.
Nagy ám ott a sürgés és milyen a tolongás,
Most van a hírhedett nagy-nagy népszámlálás.

IV. PÁSZTOR: Én is ott bent voltam, és jól körül néztem,
Gazdagok házai ragyognak nagy fényben.
De a szegénynek szállást ott nem adnak,
Ki őket megszanja, arra nem akadnak.
Azt a szegény embert úgy meg is sajnáltam,
Akivel az úton összetalálkoztam.
Názáretből jött el a feleségével,
Fáradtan szállásért könyörgött szép szóval.
De Betlehemben őket senki meg nem szánta,
Csak az istállóban találtak szállásra.

V. PÁSZTOR: Mondjátok: meddig tart az emberi gonoszság,
Mikor jön el az idő, amikor a jóság
Lesz már az úr a földön, mikor jön el végre
A rég várt Megváltó, Dávid király vére?

VI. PÁSZTOR: Atyáink Istene! Egykor megígérted,
Hogy nem hagyod magára szegény árva néped.
Küldd már a Megváltót, küldj nagy szabadítót,
Adj végre nyugalmat, árassz ránk égi jót.

Letérdelnek és kezdik az éneket:

Ének: „Harmatozzatok, égi magasok...”

A következő éneket furulya kíséri, majd a furulya egyedül megismétli a dallamot.

Ének: Adjon Isten jó éjszakát,
Küldje hozzánk őrangyalát.
Bátorítsa szívünk vágyát,
Adjon Isten jó éjszakát.

Közben lefekszenek, a fény kialszik.

MESÉLŐ: Az imádság után szépen lepihennek,

Békésen alszanak a pásztor emberek.

Szerte a pusztában csend van, pihen minden:

A szellő sem suttog, a levél sem zizzen.

Nem hallik semmi nesz. Kinn a sötét éjben

Halványan pislákol a pásztortüzek fénye.

Éjfélkor hirtelen meghasad az ég,

Elönti a földet hatalmas fényesség.

Sebes szárnyú angyal sok-sok száll a földre,

Boldog énekükkel Istent dicsőítve.

Hirtelen kigyullad a fény, az angyalok énekelnek:

Ének: „Dicsőség a mennyben Istennek...”

A pásztorok ijedten felnéznek.

VII. PÁSZTOR: Ébren vagyok, vagy álmodom? Valóság ez vagy álom?

Hé pásztorok, hallottátok? Angyalok szólnak hozzátok!

VIII. PÁSZTOR: Milyen fény van az égen? Nem láttam ilyet régen!

IX. PÁSZTOR: Mi is halljuk az éneket, melengeti a szívünket.

Az angyalok folytatják az éneket: Mennyből az angyal...

Az angyalok közül néhányan előlépnek és éneklük.

Ének: Ne féljete, pásztorok, pásztorok, örömet hirdetek.

Mert ma néktek született, ki megjövendőltetett.

Egy szűznek méhéből, Szűzen szült véréből,

Megváltó Istenünk, alle-alleluja.

Hogyha pedig e csodát, e csodát látni akarjátok,

Betlehembe menjete, és ez leszen jeletek:

Fogtok ott jászolban takarva pólyában

Kisdedet találni, alle-alleluja.

IX. PÁSZTOR: Ó, hála, hála, megszületett a világ Messiása!

Menjünk hát imádni őt!

Pásztorok a tűz körül járva, majd kifelé indulva éneklük:

Ének: „Pásztorok, pásztorok örvendezve...”

MESÉLŐ: Énekelve vígan ők is útra kelnek,
Földre szállt Megváltót köszönteni mennek.
Amint megérkeztek, áhítattalelve,
A kis jászol előtt együtt térdelnek le.

Amíg a pásztorok elmennek, az angyalokat világító fény kialszik. Közben előjön József, Mária a jászollal, az angyalok előtt középen megállnak. Ekkor kigyullad minden fény a templomban.

MESÉLŐ: Itt van a kis Jézus a hideg barlangban,
Mellette Mária, és nevelőatyja.
S míg a pásztorok a barlanghoz érnek,
Mária altatót dalol gyermekének:
„Aludj el magzatom...”

Az ének végére megérkeznek a pásztorok énekelve: a pásztorok megállnak a jászol előtt.

JÓZSEF: *(énekelve)* Jó emberek, ti kik vagytok?
Éjszakában kit kutattok?
A kis Jézus alszik éppen,
Ki született most az éjjel.

IX. PÁSZTOR: *(József dallamára)* Akkor jó, hogy ide jöttünk,
Róla szól az üzenetünk.
Angyalszóra járunk itt mi,
Isten Fiát magasztalni.

MÁRIA: *(József dallamára)* Kicsi fiam néz reátok,
Nála kedvet találatok.
Kicsi karját széjjel tárja,
Szent áldását rátok adja.

I. PÁSZTOR: Édes kis Jézuskám, én oly szegény vagyok,
Ajándékot ezért neked nem adhatok.
Fogadd el hát, kérlek, érted égő szívem,
Segíts, hogy míg élek, szolgáljalak híven.

II. PÁSZTOR: Hideg az istálló, tudom, szúr a szalma,
Mindkettőtől megvéd ez a meleg suba. *(a bundát ráteríti a jászolra)*

III. PÁSZTOR: Ez a cipó, túró a reggelim lenne,
Felajánlom néked, teljék kedved benne.

KISPÁSZTOR: Olyan régen kértem egy szép pásztorsípot,
Tegnap a nagyapó a városból hozott.
Játszadozzál véle, nézd, én neked adom,
Hogyha elfogadod, boldog leszek nagyon.

PÁSZTOROK: *(énekelve József dallamára)*

Ó kis Jézus, szent vezérünk,
Égi gyermek, maradj velünk.
Áldd meg a mi csendes nyájunk,
Amíg élünk, mindig áldunk.
Téged köszönt dallal, szóval,
Jászlád körül buzgó szívvel,
Pásztor néped kis csoportja,
Ki nevedet magasztalja.

MESÉLŐ: Míg a pásztorok Jézuskát imádják,
Három nagy bölcs király ott hagyva a trónját,
Hosszú útra indul, elhagyva hazáját,
Hogy ő is köszöntse megváltó Királyát.

Ének: Az isteni gyereket...

Közben bevonul a három király, előttük a szolgák ajándékokkal.

GÁSPÁR: Nézzétek, társaim, talán már itt vagyunk?
E hely fölött megállott vezérlő csillagunk.

MENYHÉRT: Az ám, de itt nincs más, csak egy kis istálló,
Királyhoz ez a hely semmiképp sem méltó.

BOLDIZSÁR: És az istállóban egy kis gyermek van csak,
Akit az édesanyja karjaiban ringat.

GÁSPÁR: Igaz, kisgyermek csak, de én hiszem, tudom,
Nem hiába jöttünk hosszú, nehéz úton.
Megtaláltuk végre, aki után vágytunk,
Ez a kicsi gyermek a mi nagy királyunk. *(letérdelve folytatja)*
Jézusom, hitemmel együtt lábad elé teszem,
Aranyam és minden földi kincsem.

MENYHÉRT: Gáspár király mellé én is letérdelek,
Hogy téged, Jézusom, szívből köszöntselek.
Illatozó tömjént ajánlok fel néked,
Cserébe áraszd rám égi kegyelmedet.

BOLDIZSÁR: Afrika földjéről jöttem én el hozzád,
Hódolni előtted égi, s földi király.
Ezt a mirhát néked ajándékul hoztam,
Kérlek, emlékezzél országodban rólam.

MESÉLŐ: Így adóztak Jézusuknak pásztorok, királyok,
Hogy utánuk sok-sok ember hódoljon Urának.
Azóta sok idő telt el, és ma este
Gyermekszívek újra Jézuskát keresve
Jönnek a jászolhoz. Most ők is elmondják:
Nagyon szeretik Őt, szívüket elhozzák.

GYEREKEK: *(egyenként vagy kórusban)*
Édes kicsi Jézus, jászolodnál állunk,
Hidd el, hogy szeretünk, köszöntünk, imádunk.
Letérdelünk eléd, még gyermekek vagyunk,
De amink van, abból sokat neked adunk.
Kis szívünknek virágait most neked letépjük,
és jászolod előtt buzgón megígérjük:
Jó gyerekek leszünk, szüleinket tiszteljük,
Amit kérnek tőlünk, szívesen megtesszük.
Iskolában szépen, rendben viselkedünk,
Nem lesz többé panasz, meglátod, ellenünk.
De ugye tudod, jól, nehéz jónak lenni,
Sok-sok áldozat kell mindig a jót tenni.
Mégis megígérjük, de ugye, nem hagysz el,
Mefogod kezünket isteni kezeddel.
Így majd virág nyílik, amerre mi járunk,
Karácsonyi Jézus, légy velünk, úgy várunk

Az egész templom közössége énekl:

Ének: „Fel nagy örömrre ma született...”

KOMÁDI BETLEHEMES

Hajdú-Bihar megye

Előadták a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 2000 és 2008 között, 6 ízben, alsótagozatos gyerekcsoportokkal.

Beküldte Vmirjánszky Andrea csoportvezető.

HERÓDES: Jó estét kívánok! Meg ne ijedjenek!

Itt egy kompánia, semmit se féljenek.

Lépek én e házba azon kérelemmel:

Szabad-i bejönni ide betlehemmel?

Szabad-i Istent dicsérni a pásztor sereggel?

EMBER: Szabad dicsérni.

ASSZONY: Gyertek, csak ne ijesztgessetek!

HERÓDES: Angyalok, gyertek be!

Ének: „Mennyből az angyal...”

BETYÁR: Hopp Istók! Má' én is itt vagyok.

A hidegtől szinte maj' megfagyok.

Derék teremtemet jól megfigyeljétek,

Amit a szám beszél, azt is megértseitek. *(Heródest mellbe löki)*

Állj félrébb barátom, mert most én beszélek,

Ilyen legínytől én nem filek.

Betyár vagyok, annak tartom magamat,

Csaplárosné kökényszemű barna jánya viseli a gondomat.

(bajuszát pödri, a lányt szemével keresi)

Ha viseli jól teszi, éjfél tájban hasznomat is veheti. *(mesél)*

A múlt éjjel egy nagy úrhoz is bementem,

Perselyemet az asztalra letettem. *(lecsapja az asztalra)*

Mondtam néki: tegyék bele píz, amennyit akar,

Mer' ha nem, azonnal meghal.

Az úr ijedtibben megtölté perselyemet arannyal, ezüsttel, úgy bocsáta utamra.

Ha! Nem t'om mi vót, arany é, vagy ezüst é, de nagyot pendüle,
ezen az én szívem nagyon megörüle. *(megkocogtatja a perselyt)*

Ének: „Pásztorok keljünk fel...”

I. PÁSZTOR: Hát az öreg hun van?

II. PÁSZTOR: Odaveszett a moslíkba.

III. PÁSZTOR: Mégis öreg testvér, gyere bé!

ÖREG PÁSZTOR: Nem megyek, mer' a fé'méteres füstöltkóbászt a nyakam-
ba akasztják.

IV. PÁSZTOR: Dehogy akasztják, még ha valaki akarná, se engednők. Gyere
csak bé!

ÖREG PÁSZTOR: Nem megyek, mer' a fóró kalácsot a hónyom alá dugjátok.

V. PÁSZTOR: Dehogy is dugják, még ha valaki akarná, se engednők. Gyere
csak bé!

ÖREG PÁSZTOR: Nem megyek... de ha mégis bemegyek, mer' majd
megvesz az Isten hidege. *(bejön, csörömpöl)*

Hopp Isten töröncös, füstölt kolbász, paszulyos, paszomántos jó estét!

Már én is itt vagyok, farkasszőrű bőrbundámon a lyikek lyukak igen
nagyok.

Egész íjjel húzták-vonták, de mégsem tudták elhúzni túlem a farkasok.

Már én ilyen derék juhász ember vagyok.

10-20-30 farkastúl nem is igen tartok.

De ha egyet meglátok, mingyár elszaladok.

Nem tudjátok hun jártam én az íjjel?

HERÓDES: Hun öreg hun?

ÖREG PÁSZTOR: Még az Óperetencéros tengeren is túl, még azon is túl,
ahun egy kis fekete disznó túr, ott, ahun sernek, bornak rőfit két garaj-
cárér mérték.

HERÓDES: Ittál öreg, ittál?

ÖREG PÁSZTOR: *(bottal dobolva)* Itt állok nemzetes Heródes Uram.

HERÓDES: Nem úgy öreg, ittál ezen ott?

ÖREG PÁSZTOR: Vasút? Azt hittem, hogy az öreg Kossuth, pedig az már
rég meghött. Ittam hát, még most is meginnám, ha vóna. De itt min-

dent megittatok, ettetek, 277 éves öreg apátokat mosogatólével, pálúggal se vártatok. Róla nem is gondoltok, hát nem tudjátok az Isten tízparancsolatját? Még ma este ez az átkozott gircses, görcsös bot töri a hátatok csontját!

No de hány óra angyalok?

HERÓDES: Kelj fel Öreg, ne legyél olyan lusta mint egy 777 éves ökör, hanem mint egy szilaj csikó.

ÖREG PÁSZTOR: Adjátok hát ide azt a 777 ágú vasvillát,
hadd piszkáljam ki a szememből azt a félökölnyi csipát!

II. ANGYAL: Keljetek fel pásztorok!

I. ANGYAL: Tovább ne tanyázzatok!

III. ANGYAL: Megszületett a megváltó, jertek köszöntésére!

I. PÁSZTOR: Kelj fel Öreg, menjünk Jézuskához!

ÖREG P

II. PÁSZTOR: Gyere Öreg Betlehembe!

ÖREG PÁSZTOR: Nem megyek én vak tehenbe!

II. ANGYAL: Vess keresztet, Öreg!

ÖREG PÁSZTOR: Tyúkhús, lúdhús, meleg cipó, egy icce bor idecsússz!

Ének: „Nosza pajtás...”

III. PÁSZTOR: Hé, öreg, induljunk, a tréfát most elhagyjuk, minden jót kívánjunk!

IV. ANGYAL: Isten áldja meg e háznak gazdáját, csűrjit, kamráját, és minden jószágát!

BETYÁR: Hopp hé, a betyár, még én is itt vagyok.

Hamarosan a kis Jézust köszöntőkkel tartok.

Előtte bukszatokat mind megnyissátok,

Csengő arannyal, ezüsttel perselyemet telirakjátok!

(odamegy a gazdához, megrázza a perselyt)

Csengése jó, hozzon áldást a házra ez a szép zeneszó!

Bocsáss utunkra jó gazda!

Útra kél most az egész betlehemes kompánia!

Kívánunk mindnyájótoknak áldott, szentséges ünnepet,
Békesség véletek!

BÉKESSÉG VÉLETEK!

KONYÁRI BETLEHEMES

Hajdú-Bihar megye

Lajta László gyűjtése.

Forrásmunka: BARTÓK–KODÁLY: *Magyar Népzene Tára*.

Bemutatták: a debreceni József Attila Általános Iskola tanulói, 1994-ben?

A konyári felnőtt hagyományörök is adták 2006 és 2008-ban a konyári betlehemes játékot.

A vezető: Király Istvánné küldte be.

Személyek: Heródes, I. Juhász, II. Öreg juhász, Betyár, Angyalok

HERÓDES: Éin vagyok az a híres Heróudes kiráj.

Kardom által megvéidtem Betlehem várossát.

Kinn a pajtásaim Betlehemme' járnak,

Béhívám óüket, mer féllek, hogy megfáznak.

Mit szó', gazduram, híres hirmondójának,

Be szabad jönne-e híres Heróudes kirájnak?

Be. Gyertek! (*bejönnek mind*)

Ének: Mennyből az angyal lejött hozzátok, pásztorok

Hogy Betlehembe sietve menve lássátok, lássátok.

BETYÁR: Patkóusipkám darutollas, virágos,

Félre vágom, hej, de nagyon betyáros!

Mozs' vettem a turi vásár elejéin,

Kis konyáron betyárfattyu vagyok én.

Betyár vagyok, annak tartom magamat,

Mert széip csapláros lánya viseli a gondomat.

Jóu jis teszi, ha gondomat viseli,

Ojkur-ojkur hasznom is veheti.

Éjjel bementem eggy urnak házába,

Persejemet vágtam az asztaláro.

Mondtam neki, tegyen bele valamit,

Mert ha nem, beleadom az életit.

Az úr ejedtében mit tevelt?
 Persejemet arannyal, ezüsttel megtöltötte,
 U' jéresztett utamra,
 El is mentem dóugomra.
 Kis falumtúl alig mentem messzire,
 Utánnam jött a csendőrük ezrede.
 Csendőrük ezredesjét
 Persejemmel úgy megvágтам, hogy fe'bukott.
 Persejemet nem értem rá felvenni,
 Kis pej lovam hátára felpattani.
 Kis pej lovam jéigre futott,
 Kitörött mind a néigy lábo,
 Így maradtam eggy ingbe, gatyábo,
 Így jöttem el széip karácson naptyáro.
 Glórija! (*hangosabban*) Glórijó!

I. JUHÁSZ: Van-e jao sor ecet, kilenc zsák torma mag vagy hat tarisznya reték?
 Ha nincs készítve számunkra, készítsetek. Hát evve' a kupakatlan pipáva' nem cserélek ám tivéletek. Hej, ti, ti angyalok, nem pásztorok, nem tudjátok, hogy hol jártam a tennapi napi napon! Se nem csére, se nem csára, hanem az öreg Ótestámentom ingyen mérő iciripiciri pincéjében. De nem szánom-bánom a dógomat, veszem elő a kulacsomat. – Te, te vagy az az erős állat, aki tennap a sövénykerítéshez vágott? Te tettél koldussá, gyermekem rongyossá? Kardom¹ pajtás, gyere be!

II. JUHÁSZ: Bemmenék, de friss kóbássza' kiverik a fogamat.

I. JUHÁSZ: Dehogy verik, dehogy verik, inkább a nyakamba terítik.

II. JUHÁSZ: Akkó' megyek befele. Szerencsés, lencsés, jó estét, kóbással kevert jó leveskét adjon a jó Isten a házigazdának, de még szerencsésebbet az eladó lányának! Akkó' hát én is megérkeztem. Ti idebe' esztek-isztok, dorbézoltok, öregapátok téfeles bajuszáró' még nem is gondó'koztok? Azt hiszitek, becsaptok? Most is a nagy vendéglőből jövök hozzátok.

I. JUHÁSZ: Farkasszörű kis bundámon a likek-lukak ojan nagyok, mióta húzzák rólam a farkasok, de én, komám ojan ember vagyok, tíz-húsz

1 Koridonból torzult

farkastó' még e' nem szaladok, ha egy kis kutyát meglátok, rögtön elszaladok.

II. JUHÁSZ: Em még semmi, pajtás, ém még semmi!

I. JUHÁSZ: Evvel a sóstülok fejével már nincs mire menni. Tihozzátok fordulok, angyalok. Hány az óra?

ANGYALOK: Fél zödre, féltizenkettőre.

II. JUHÁSZ: Kik erdő, zeödre?

ANGYALOK: Nem, öreg, féltizenkettőre.

II. JUHÁSZ: Akkor, pajtás, mi lefekszünk arra a gidres-gödrös fődre.
(alszanak)

ANGYALOK: (ének) Pásztorok, kik itt vagytok, kik a nyájra vigyáztok,
Zengedezzen ajkatok, harsogjon trombitátok!

II. JUHÁSZ: Nohát, mi is keljünk fel,
Betlehembe menjünk el!

ANGYALOK. Ott imádják Jézuskát,
A világ Megváltóját.

I. JUHÁSZ: Kifúrta a tejfelesfazék az egér oldalét.

II. JUHÁSZ: Ozt kifojt a tejfel.

I-II. JUHÁSZ: Keljünk fel, komám, ozt keljünk fel!

ANGYALOK: Csapófát az öreg alá!

II. JUHÁSZ: Csapófát az ördög fia alá! Menjünk hát Betlehembe, nézzük
melyik az a kis Jézus!

(a betlehembe áll egy számár, arra mutat az öreg a juhász)

Az a kis Jézus?

HERÓDES: Nem öreg, az a számár.

II. JUHÁSZ: Hát, amelyik a jászolba fekszik?

HERÓDES: Az az, öreg, az.

I-II. JUHÁSZ: Ides kis Jizuskám, ejöttünk tehozzád, hoztunk néked tejet, vaj, ha szereted, megeszed, ha nem pedig leteszed.

HERÓDES: Hol voltál, öreg?

II. JUHÁSZ: Kirájná vótam ebédre.

HERÓDES: Mi vót ott az első tál étel?

I. JUHÁSZ: Kiscsirkevisítás, kisbornyúkőhentés.

II. JUHÁSZ: Ezt fogja követni a kemencenyögés.

HERÓDES: Tán biz táncónátok is egyet?

II. JUHÁSZ: Mindenünk kívánja, csak a lábunk nem.

HERÓDES, ANGYALOK: *(ének)*

Vedd rád, juhász, a bundád, a bundád,
Fogjál göndör báránykát, fogjál göndör báránykát!
Hogy e házba, palotába
Sétál, dudál, furujál, furujál,
Billeg-ballag, meg-meg áll, billeg-ballag, meg-meg áll.
Botja hegyin úgy megáll, mint egy pap,
Juhajira úgy vigyáz,
Juhajira úgy vigyáz.

Ének: Nosza, nosza, jao gazda, már mi megyünk utunkra.

Istennek áldása szálljon a házára!

HERÓDES: Nosza, pajtás, fogd az ajtóut,

Kezedben a kilincstartóu,
Mer mi innét eltávozunk,
Boldog ünnepléist kívánunk!

I–II. JUHÁSZ: Három fehér szöllőtőke,

Három fekete,
Dicsértessék az Úr Jézus
Áldott szent neve!

I. JUHÁSZ: Mikor örvendünk?

II. JUHÁSZ: Mikor hörpentünk.

KÖLCSEI BÁBTÁNCOLTATÓ¹ BETLEHEM

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

A Szent Éj kölcsei egyházi betlehemes csoport fellépett a Nemzetközi Betlehemes Találkozón, 2004-ben.

Beküldte a csoport vezetője: Tóth Zoltán.

Szereplők

I. Angyal: Nagy Sándor

II. Angyal: Takács Gyula

I. Pásztor: Szalkai Gyula

II. Pásztor: Takács István

Öreg: Szalkai László

bábos: Tóth Zoltán

BEKÉRŐ

I. ANGYAL: Jó estét kívánok, meg ne ijedjenek, derék pástortársaimtól semmit se féljenek.

Tiszántúl-Dunántúl tombol a fürgeteg, ilyenkor a szegény pásztor meleg tanyát keres. De jó is benn a meleg szobában, nem úgy, mint odakint a mező sarkában. Terelik a nyáját, hóban és esőben vigyázzák, hogy farkas nincs-e az erdőben.

Megkérjük a házigazdát, e háznak minden lakóját, fogadják szeretettel betlehemünk játékát.

(*énekel*) Glória, glória, glória!

Belép a II. Angyal, I. Pásztor, bábos.

Ének: Szent Szűz deia² (szüzek imádata)

Jámbor juhászim, kik a hegyen

Nyáját terelnek a zöld réteken.

Mi történt, halljátok, és ezt csodáljátok

Betlehemben.

1 Ezt a fogalmat használjuk, a hagyományos, 'klasszikus' titiri játékokra

2 In exelzis deo helyi értelmezése

Egy nagy fényesség tűnt a szemembe,
És egy angyalszó hallott fülemben,
Hogy Jézus született, jászolba tétetett
Betlehemben.

Menjünk, siessünk, lássunk egy csodát.
Ne féljünk semmit, hagyjuk itt e nyájt.
Hogy áldás magukra, siessünk utunkra,
Induljunk hát.

I. PÁSZTOR: Ó, ingem³ fonnyasztó végtelen mély álom.

Az éjszaka nem vala jó álmom, mióta a többi pásztor társaimat én
bizony nem látom.

II. PÁSZTOR: *(belép és kezet fog az első pásztorral)* Jó estét, pajtás!

I. PÁSZTOR: Adj' isten pajtás, te vagy az a makkfás?

II. PÁSZTOR: Én biz az, pajtás. De bezzeg megjárja,

Megtréfált a farkas, lelki jó barátom.

Oda van a vezérüröm három.

De meg is szomjúhoztam, mióta ezt a nagy

Erdőséget, mezőséget járom.

De várjál te kutya farkas,

Ezért még bosszúdat állom!

I. PÁSZTOR: Hát a harmadik öregapót hol hagytad?

II. PÁSZTOR: Erdőségben-mezőségben, hodály mellett, görbe hátát fájlalja,
a nagy farát nem bírja.

Na, de azért egyet füttyentek, kettőt csördíttek, amúgy juhászok módjára
Ő is megérkezik szívünk fájdalmára.

Gyere be, te vén szatyor, majd jól tartnak itt bottal, borral, kutyapecse-
nyével, hetvenhét rőfös fekete fenével.

ÖREG: *(belép)* Jó estét fiaim, jó hírt hoztam néktek, megvannak juhaim, kis-
ded báránykáim, egy híja sincsen. Én azóta bejártam Ázsiát, Afrikát,
Amerikát, úgy megtanultam a filezsófiát, hogy húgomasszonytól kér-
deztem meg karácsony éjszakáját.

3 engemet

I. PÁSZTOR: Na, öreg, ha bejártad Ázsiát, Afrikát, Amerikát, tudsz-e imádkozni?

ÖREG: Tudok biz én, ha akarok.

Lágy cipó, meleg hús
Az öreg hasába,
Egy szál kolbász,
Egy kulacs bor,
Egy tempóra belecsúsz.

I. PÁSZTOR: Na, mondjad öreg: atyának.

ÖREG: Annak a vén apádnak.

I. PÁSZTOR: Nem úgy öreg, nem úgy, atyának.

ÖREG: No, atyának.

I. PÁSZTOR: Fiúnak.

ÖREG: Fiaim a juhokkal maradtak.

I. PÁSZTOR: Nem úgy öreg, nem úgy, fiúnak.

ÖREG: No, fiúnak.

I. PÁSZTOR: Szentléleknek.

ÖREG: Szentebb az én lelkem, mint a tiétek, mert én már öreg vagyok.

I. PÁSZTOR: Nem úgy öreg, nem úgy, szentléleknek.

ÖREG: No, szentléleknek.

I. PÁSZTOR: Hány óra öreg?

ÖREG: Három fertály ződre,
Feküdjünk a földre,
Majd felkelünk felkelőre
Csak úgy veszekedünk
Az üres erszényre.
Az öregnek kicsi kell,
Kicsit iszik, bukik fel.

A betlehem előtt az öreg lefekszik, a két pásztor letérdel és énekelnek az angyalokkal.

Ének: Juhászim, pajtásim, de elaludtatok.

Ennél a szép nyájnál egyedül hagytatok.

Juhászság, pásztorság, mezei tanyaság,
Ó, be szép nyáj!

I. ANGYAL: *(énekel)* Glória!

I. PÁSZTOR: Hallod öreg, angyal szól?

ÖREG: Hallom, hallom, hogy a kolbász a nyakam fele mász.

I. ANGYAL: *(énekel)* Glória!

I. PÁSZTOR: Hallod öreg, angyal szól?

ÖREG: Hallom, hallom, hogy a töltött káposzta

Rotyog a fazékban,

Nem fér a bűribe.

Majd megfér az én gubám zsebibe.

I. ANGYAL: *(énekel)* Glória!

I. PÁSZTOR: Hallod öreg, angyal szól?

ÖREG: Hallom, hallom ki vagy te?

I. ANGYAL: Én mennyei angyal vagyok,

Néktek nagy örömet mondok.

(éneкли) Mert tinéktek született,

Akit jövendőltetek,⁴

Egy szűznek méhéből,

Szűzön szült véréből.

Megváltó Jézuska, ále-ále luja,

Megváltó Jézuska ále-ále luja.

A bábos mondja Heródes szerepét.

HERÓDES: Én vagyok Heródes, a zsidók királya.

Nálamnál nagyobb urat a földön nem ismérek,

Mert én még a haláltól sem félek.

Megjelenik a Halál és azt mondja.

HALÁL: Ó, te Heródes, Heródes, földnek pora

Hagyj fenn már a földi kereskedéseiddel,

Mert te már ígyis-úgyis az enyém vagy.

4 eredetileg: ki megjövendőltetett

A Halál levágja a fejét, megjelenik az Ördög és elviszi Heródest.

Ének: (angyal/ok/é) Ne féljetez pásztorok, pásztorok,
 Nagy örömet hirdetek,
 Mert tinéktek született,
 Akit jövendőltetek,
 Egy szűznek méhéből
 Megváltó Jézuska, ále-ále luja,
 Megváltó Jézuska, ále-ále luja.

Felállnak a pásztorok és folytatják az éneket.

Pásztorok, keljünk fel, hamar induljunk el,
 Betlehem városába, rongyos istállócskába
 Siessünk, ne késsünk,
 Fáradtságunk Ő érette ne sajnáljuk.
 Talán még az éjjel is reá találunk.
 Pásztori társim, jó hírt mondok, jó hírt mondok,
 Gyertek velem, csodát láttok, csodát láttok,
 Mert egy szép szűz ez éjszakán
 Gyermeket szült a szénán, a szalmán.
 Üdvözlégy szép gyermekecske, gyermekecske,
 Betlehemi hercegecske, hercegecske,
 Élet után mit kérünk? Légy mennyei vezérünk, vezérünk.
 Úgy, úgy ú-úgy te kis Jézus, jól aludj!

I. PÁSZTOR: Állj elő te vén szatyor, ne tácsd a szádat,
 tán a sült kolbászra cseppent el a nyálad?

ÖREG: Jó vón' biz' az, édes fiam, ha vóna,
 Szép kislány csókja is felérne, ha vóna,
 Egy kulacs bor is elcsúszna, ha vóna,
 De a mi erszényünket kilelte a hideg,
 Oly annyira szegényt, hogy halálosan beteg.
 Az orvoshoz is vótam, hogy segítsen rajta,
 De Ő erre csak a fejét csóválta.
 De jó gyomra van neki, a pénzt, azt szereti.
 Tehát a házigazda nyúljon a bukszába, és tegyen a kasszába.

BÁBOS: Én vagyok Esser⁵ Jóska a főharangozó.

Hússal élek, mint a vércse,

Hogy a fogam ki ne véssé.

Én vagyok Esser Jóska,

Kérek egy pár forint gyertyapénzt.

Ének: Nosza, pajtás, fogd az ajtót,

Ragadd meg a kilincstartót,

Nosza, tehát jó gazda, jó gazda

Bocsáss minket utunkra,

Házadra, magadra

Szálljon Isten áldása.

I. ANGYAL: Nosza, kegyes lélek, hagyd el mély álmodat,

Jöjj el megszentelni tisztelt hajlékunkat.

Mert Betlehemben megtalálod oly szép Jézusodat,

Nyögdcicsélő, síró, szelíd bárányodat.

Borulj hát lábához, mely tőle el nem űz,

Fejedre koszorút majd pálmából tűz.

Ily szerelmes vendég e háznál megáll,

Ily szeretett vendégre sohasem talál.

Inkább itt mulassunk, minthogy tovább menjünk

Szívünkől kívánunk kellemes karácsonyi ünnepeket.

Ének: Nosza, pajtás, fogd az ajtót,

Ragadd meg a kilincstartót,

Nosza tehát, jó gazda, jó gazda,

Bocsáss minket utunkra,

Házadra, magadra

Szálljon Isten áldása.

Ekkor az öreg mondja és a többiek pedig halkán énekelnek.

ÖREG: Jó éjszakát a gazdának,

Sok malacát disznájának,

A lovának nagy fejét,

5 más változatban Hassel(=ess el!) Jóska a neve

Kilenc puccos gyerekét,
Szénát, szalmát tereljék.

A halk ének közben:

Házadra ha-ha-ha
Magadra, szálljon Isten áldása!

BETLEHEMES JÁTÉK KUNSZENTMIKLÓSRÓL

Bács-Kiskun megye

1994-ben mutatkoztak be a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

A kunszentmiklósi 620. sz. Ipari Szakmunkásképző és Szakközépiskola összeállítása.

Összeállította: Polgár Sándorné, tanárnő

ÜNNEPKÖSZÖNTŐ

GLÓRIA: Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Sör-e, bor-e, pálinka-e, én vagyok apámnak legkedvesebb fia. Lábaim úgy állnak, mint az eke szarvai, mégis ráillik a sárga sarkantyús csizma. Frissen gazdaasszony, készítsd el a házat, mert szakállas vendég lepi meg a házad. Szemmel nem láthatom, kézzel nem foghatom, míg a másik pajtásommal be nem bizonyítom. Gyere be pajtás!

PÁSZTOR: Szerencsés jó estét kívánok a házigazdának, de nemcsak a házigazdának, hanem az egész családjának!

Hej, pajtásaim, pajtásaim, de régen nem láttalak! Azt hittem, hogy a zöld erdőben széttéptek a vadak. Sebaj, pajtás, tele a kulacs sörrel, borral, tarisznyám sajttal, vajjal, együnk, igyunk, csaljuk meg az öreget! Úgyis tudjuk, hogy egész nap a nyájnál fagyoskodik. Gyere be, öreg!

ÖREG: *(már kintről hallani dörmögését, érthetetlen morgását)* Van-e előttem üres kút, vagy krumplis verem?

PÁSZTOR: Van öreg, csak ugord át!

ÖREG: Akkor én nem mennék.

PÁSZTOR: No, gyere be öreg!

ÖREG: Hopp isten, jó napot, én már magam is itt vagyok,
Szakállammal bizonyítom, bajuszommal igazítom,
Hogy én már igen-igen öreg juhász emberecske vagyok,
De azért szép kis angyalka is vagyok,
Fogaim is vannak jó nagyok,
Ha egy kis kalácskát kapok, jó nagyot harapok.

Zsebeim is vannak jó nagyok, ha forintot is kapok,
 Majd jó sokat elrakok, hát farkasbőr bundámon
 A likak, azok is jó nagyok.
 Tegnap szedték el rólam a farkasok.
 1948-ban, mikor én még főkapitány voltam,
 Szőrös-bőrös bocskoromat sokat nyársra húztam.
 Cifra tarisznyámat a nyakamba akasztottam,
 Meg is töltöttem fényes holdvilággal,
 Tyúkoknak, kakasoknak görbe tojásával.
 Hát ti, mit csináltatok itt?
 Így esztek, így isztok, így csaljátok meg az öreget?
 Szedte-vette, teremtette, mindjárt a nyakatok közé vágok!
 Három éve sem nem ettem, sem nem ittam,
 Sem nem aludtam, sem nem álmodtam,
 Csak a nyáj mellett fagyoskodtam...
 Húzd rá, te kopasz szájú remete,
 Hadd aludjon az öreg kedvire!

Ének

GLÓRIA: Agyal pajtás! Kakas szólt.

PÁSZTOR: Nem a, pajtás! Agyal szólt.

ÖREG: Nem a, pajtás túrós csusza!

PÁSZTOR: Én is megenném, ha vóna...

ANGYAL: Kelj fel Glória, mit álmodtál?

GLÓRIA: Hát én azt álmodtam, hogy a gazdaasszony egy nagy szál kolbászt
 akasztott a nyakamba, azután meg forintokkal verte ki a szememet.

ANGYAL: Kelj fel pajtás, mit álmodtál?

PÁSZTOR: Hát én azt álmodtam, hogy a gazdaasszony egy sült tökkel pofozott ki. Kelj fel öreg, Karidom,¹ nagyot ütök faridon! Mit álmodtál?

ANGYAL: Hát te öreg, mit álmodtál?

ÖREG: Várjál már, hadd töröljem ki a csutkát a szemedből! Hát én azt ál-

¹ Koridon pásztorjáték-szereplő neve, gyakori név a kollégiumok hatókörében született betlehemes játékokban

modtam, láttam a gazdát, fogta a baltát, beütötte a kemence oldalát és kivett egy nagy tepsi hurkát! Aztán azt álmodtam, hogy megszületett a Kisjézus.

ANGYAL: Gyere öreg Betlehembe, Jézuskát imádni.

ÖREG: Nem megyek én vén tehenbe Iluskát imádni!

ANGYAL: Vesd rád öreg a keresztet!

ÖREG: Megegyem a sós perecet?

ANGYAL: Nem úgy öreg! Előbb vesd rád a keresztet, oszt úgy edd meg a sós perecet!

ÖREG: Ityuka-putyuka, tyúk ide bóbás, meg egy fonott kalács!

Helyben járva zörgetik a botot a lépés ütemére, és erre az ütemre énekelnek.

Ének: Pásztorok, pásztorok örvendezve
Sietnek Jézushoz Betlehembe
Köszöntést mondani a kisednek,
Ki váltságot hozott az embernek.
Angyalok szózata minket is hív,
Értse meg ezt tehát minden hű szív,
A kised Jézuskát mi is áldjuk,
Mint a hív pásztorok, magasztaljuk.

Majd mindnyájan letérdepelnek a betlehemi istálló köré és énekelnek.

Ének: Üdvözlégy kisjézus, reménységünk
Aki váltságot hozott nekünk.
Elhoztad az igaz hit világát,
Megnyitád szent atyád mennyországát.

Mindnyájan felkelnek és körbe-körbejárnak a betlehemben és énekelnek.

Ének: Vedd rád juhász a bundát,
Fogjunk göndör báránykát,
Fogjunk göndör báránykát.
Vigye haza anyjának,
Főzze meg a fiának.
Főzze meg a fiának.

Ének: Hortobágyi pusztán fúj a szél
Szegény juhászlegény útra kél.

Hová lett a nyája? – eladta.

Hová lett az ára? – megitta,

Mind elmulatta.

Hurka kolbász szalonna

Pásztoroknak jó vóna,

Ha a gazdasszony adna!

Bejön a háziasszony, házigazda, pénzt, kalácsot, hurkát, kolbászt adnak a betlehemezőknek, azok „Dicsértessék”-kel indulnak tovább.

BETLEHEMEZÉS MAJDÁNYON ÉS JÁZOVÁN

Krassó-Szörény megye

A játékot tovább élteti a 90-es évektől máig a Zentai Délibáb Énekegyüttes, a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1994 és 2008 között kilenc alkalommal léptek fel. Ugyanezt a játékot, kántálás nélkül, a törökkanizsai Tiszagyöngye gyermekcsoport is játszotta 1995-ben.

Gyűjtötték: Papp György 1971. és Burány Béla 1972.

Elmondták: Pap András, 73 éves majdányi földműves (betlehemezett Majdányon, Rábén, Oroszlamoson, Törökkanizsa és Keresztúr és környékén) és Urbán Péter, 47 éves jázovai földműves (betlehemezett Jázován, Szajánban, Padén, Tiszaszentmiklóson).

Szereplők

Pap vagy Vezér: bő gatya, bő ujjú ing, csizma, kucsma, lajbi, kard
két Arkangyal: fehér ing (papszerű), dicsfényt utánzó drótkarika arany vagy színes papírral bevonva a fejükön, ők viszik a betlehemet (kapolnát)

Zsákos: (begyűjti az ajándékot) öltözik, mint a pap vagy vezér

Csikós: karikásosstor, öltözik, mint a pap és a zsákos, a csizmán sarkantyú

Juhász: gamós bot láncsal felszerelve, öltözik, mint fent, sarkantyús csizma

Gulyás: láncos bot, öltözik, mint fent, sarkantyús csizma

Az 1920–30-as években jártak betlehemezni, néha egész hónapig is. Ezek nem subások voltak. Gyócsingbe vótak, nem feküttek le alunni, mint a subások, csak énekötek. Gyócsing, gyócsgatya, lajbi, csizma vót rajtuk, oszt hozták a templomot. A papnak kardja vót. Hosszú, barna szűr vót rajta. Sütét barna. Arra emlékszök jó. A bundások másmilyenök vótak. Meg máshogy monták. Legjobban dohányé gyűttek. Fiatalok vótak, nem vót dohány, oszt nem vállalták el az önnivalót is utóbb. Kérdöztük: – Hogy birik evinni? (Akkó tilos vót.) – Nem kő törönni! A templompallás tele lössz!... Verbicai betlehemösök vótak gyerekkoromba. Azúta nem hallottam ilyenöket.

A ház előtt a betlehemesek megálltak. A csikós durrog a karikásostorral.

PAP: Jó estét kívánok mind az egész háznak,
A házigazdának, mög az apróságnak!
Kis Jézus nevében Bötlehömöt járunk,
Hogy be is jöhessünk, szívből azt kívánjuk!
(kiszól) Gyertök be angyalok, pásztorok!

Az angyalok behozzák a betlehemet. A pap kardjával felfelé mutat, hegyét a nagy gerendába illeszti. Ezt egész idő alatt így tartja. A többiek is bejönnek, csikós, juhász, gulyás kint marad.

PAP: Dicsértessék a Jézus Krisztus! Először az Atyaistent, másodszor a Fijúistent, akkor a Szűzmáriját, akkor a szentháromságot, aki teremtötte az egész világot!

ANGYALOK és PAP: *(énekelnek)* Hej, víg juhászok, csordások,
Csörgedöznek a források,
Mil gyönyörű ez az éjjel!
Bár csak tekintsetök széjjel!
Nézzétök, Bötlehem fölött
Micsoda nagy finyösség lött!
Amőre a csillag szállott,
A pajta fölött mögállott!

CSIKÓS: *(belép)* Dicsértessék a Jézus Krisztus!
(énekel) Csikós vagyok, tágas puszták királla,
Birodalmam az Alföldnek rónája!
Sík a pusztá, amőre ja szömem lát,
Ustoromba csöngő-röngő délibáb!
Sugárt kötök szép ustorom végibe,
Úgy vágtatok szilaj ménöm elébe.
Amék lovat a ménembű mögkapom,
Mint a villám, a hátára pattanok.
Kecskemétönn mögszomjastam kedvemre,
Bevágatok jó bort inni hitelbe.
Kocsmárosné, hozzon bort az iccébe,
Hagy igyon a szögín csikós kedvire!
(beszél) Ámde én juhász nem lönnék semmi áron, merd még

édősapám se járt nagyfülű számaron, hanem cigántú cserélt paripa
lőhátonn! *(félreáll)*

JUHÁSZ: *(belép, láncos gamósával veri a földet)* Dicsértessék a Jézus Krisztus!

(énekel) Juhász vagyok, vígann örzöm nyájamat,

Furulláva vígasztalom magamat.

A nyájamat behajtom az akolba,

Jókedvembű rápattanok csacsimra.

Füle közé vágok ezenn gamómma',

Úgy baktatok jó bort inni a faluba.

Kocsmárosné, hozzon bort a kupába,

Hagy igyon a szögén juhász bújába!

Írja föl a rézfokosom nyelire,

Hogy hán kupa bort ittam nála hitelbe!

(beszél) Ámde én csikós nem lönnék, semmi áron! Mert még

édősapám se járt cigántul cserétt paripa-lőháton, hanem csak nagy fülű
számaron! *(félreáll)*

GULYÁS: *(bejön, láncos botjával ő is veri a földet, mint a vőfények)*

Dicsértessék a Jézus Krisztus! *(énekel)*

Gulyás vagyok, annak tartom magamat,

Barna kislán viseli a gondomat.

A gunyhómba tejem, vajam van ölég,

A konyhámonn pattog a tűz, vígan ég.

Van bujtárom kettő-három,

A gulyámat rájuk hagyom,

Amörre én járok-kelők,

Mindenütt szép lánt ölelők! *(hátraáll)*

*Most a csikós, juhász, gulyás leghátul van, elől a pap, kardja hegyét a gerendába
szögezve, mögötte pedig a két angyal.*

Ének: *(mind)* Csordapásztorok, midőn Betlehembe

Csordát őriznek éjjel a mezőbe.

Mönjetők csak hát gyorsan a városba!

Ott talájjátok Jézust a jászolba!

Nem fekszik ágyba, sem friss palotába,

Hanem jászolba, rongyos istállóba.

CSIKÓS, JUHÁSZ, GULYÁS: *(előrejönnek, sarkantyúikat összeverve énekelnek)*

Csikós (juhász, gulyás) vagyok, ...nak születtem,
Ha möghalok nem sírnak fölöttem.
Nem húzzák el szent Dávid zsoltárát,
Nem kongatik a falu harangját.
Én má többet éccaka nem járok,
Mer mögfognak a lovas zsandárok!
Letösznek a tömlőc fenekére!
Ugyan, babám, jutok-e eszödbe?

ZSÁKOS: *(előlép, rázza a zsákját)*

Kis Jézus nevibe gyöttünk mi e házba,
A zsákos a zsákját ne hijjába rázza!
Mögyünk békességgel tovább is, ha löhet,
Kívánunk a háznak boldog ünnepöt.

A vezér leereszti a kardot, az angyalok felveszik a betlehemet, kifelé menet éneklük.

Ének: Elindulának, és el is jutának,
Szűzmáriának jó napot mondának.
Isten áldja meg e háznak gazdáját,
Ökrét, szamarát.

A Zentai Délibáb együttes énekanyaga betlehemes játékukhoz ¹

Szűzmária a kis Jézust tévén pólyába,
Mellette áll a szent József szomorúságba.
Mert az angyal megüzente: Fuss Egyiptomba!
Héródés keres titéket a katonákkal!
Amint mennek, nagyon félnek a nagy pusztába,
Mégcsak bé nem érkézhetnek Galiléába
Szűzmária vigasztalja a Szent Józsefét:
Né félj, kedves Szentjózsefem, itt az Istenéd.

¹ Az énekanyagot Bodor Anikó etnográfus segítségével szerezték be

Në sírátkozz, në szomorkodj, szép Szűzmária,
Mert az Isten nem hagy minket a nagy utunkba,
Mert velünk az Isten fia, a kis Jézuska,
Aki segít és oltalmaz mindén bajunkba!²

István-köszöntő, János-köszöntő – dec. 26. és 27.³

Mosolygó szép estéje,
István nevednapjának!
Ilyenképpen köszöntlek,
Éljél számos éveket!
Éljén, éljén az István!
Éljén véle hú párja!
A jó Isten éltessen,
Kéziből ki në vessen!
Kormányozza éltedet,
Éljél boldog éveket!
Éljén, éljén az István!
Éljén véle hú párja!
Szentháromság áldása
Szálljon ezén hajlékra,
Erő és egészséggel,
És szeretet békével,
Éljén, éljén az István!
Éljén véle hú párja!
Ó, mi kedves jó barátunk, téged köszöntünk,
Mai napon ablakodnál téged üdvözlünk.
Éljén, éljén, vígan éljén, éljén szent János!
Áldott óra és minuta, melyben születél,
És Szent Jánosnak nevére keresztelttél!
Éljén, éljén, vígan éljén, éljén szent János!
Hogyha pedig bevégezted gyarló életéd,

2 Karácsonyi kámta, Gombos, Gyűjtötte: Kiss Lajos, 1940

3 Doroszló és Gombos (gyűjtötte: Kiss L.)

Az egekbe és mennyekbe áldd Istenédet!
Éljén, éljen, vígan éljen, éljen szent János!

Adventi köszöntő, Mohol ⁴

Mikor Máriához az Isten angyala
Názáret városba az égből lészállá,
Kit szent imádságba Gábrriel találá,
Ékes köszöntéssel a Szűzhöz így szóla:
Üdvöz légy, té kégyes Isten szép leánya,
Áron vesszejének megújult virága!
Az Éva asszonynak legtisztább rajzatja,
Jessétől származott Ádám unokája!
Tégéd az Úristen leginkább szeretett,
Sok nemzeték közül magának eljegyzett.
Kilenc angyali kar koronát készített,
Hogy megkoronázza azzal szent fejedet.

Karácsonyi ének ⁵

Dicsősség mennyben az Istennek!
Dicsősség mennyben az Istennek!
Az angyali seregek vígan így énekelnek:
Dicsőség, dicsőség Istennek!
Békesség földön az embernek!
Békesség földön az embernek!
Kit az igaz szeretet a kis Jézushoz vezet.
Békesség, békesség embernek.
Dicsőség az örök atyának,
És értünk született fiának!
Mindkettő szent lelkének,
A malaszt kútfejének!

4 Gyűjtötte: Burány Béla, 1974. (RAJECZKY BENJÁMIN: *Melodiarium Hungarii Medii Aevi*, himnusz)

5 ZSASSAKOVSKY: *Énektár*, 1855.

Dicsőség, dicsőség Istennek!
Békesség, békesség embernek!

Karácsony, 1995

Mostan kinyílt egy szép rózsavirág⁶,
Akit régén várt az egész világ.
Betlehembe kibimbózott zöld ág,
Király nemből méltóság.

De nem talált szállást a városba,
Maradása lészen a pusztába.
Ökör, szamár állnak a jászolon,
Csudálkoznak Jézuson.

Szűz Mária így keserég sorsán,
Szent Józseffel aggódván kis fián,
Ülvén véle csak egy kevés szénán,
Szeméből könny csordulván:

Bölcsőm volna, fiam, ringatnálak,
A hidegnek tépni nem hagynálak,
Betakarván úgy ápolgatnálak,
Szolgálnék, mint uramnak!

Szép kelet, szép nap, nincs benned homály⁷,
Mert az örök nap benned a király.
Új esztendőben, új szívekkel
Dicsérjük Jézust énekekkel.

Már a bölcsőnél törlöd bűnünket,
Szűz anyád keblén mosod lelkünket.
E napon ontod az első csepp vért,
Mit a jó Isten váltságul ígért.
Új esztendőben, új szívekkel
Dicsérjük Jézust énekekkel.

6 Zenta, Felsőhegy

7 Kovács: *Énekeskönyv*, 1842.

Ó, fényességös, szép hajnal,
Kit így köszöntött az angyal:
Üdvöz légy teljes malasztal!
Dicsőségös Szűz Márija⁸,
Atyaistennek szép lánya
És Szentléleknek mátkája!
Szentségös Szűz, fíjad lészen,
Ki Isten s embér lész egyben,
És megmaradsz szüzességben.
Fiad az ég dicsősége,
A bűnösök reménysége,
S a mégtérők üdvössége.

Névnepköszöntők⁹

Víg örömmel, nagy örömmel téged köszöntünk,
Szomorúság, savanyúság távozzék tőlünk!
Mert Szent István földerül,
Széme könnybe merül,
Víg órára, úgy mint mára
Frissen fölkészül.
Mennyi hajsza fejedén áll, annyi áldások
Szálljonak rád, találjonak víg áldások.
Vagy, mint tenger csöppjei, sík mezőnek füvei,
Olyan bőven szálljonak rád égnek áldásai!
Azt kívánjuk szívesen, hogy az Isten éltesse,
Testi, lelki egészségben szeréncséltesse.
Ó, szűrszabó, rongyos csizmadia, goromba varga!
Hetyke szűcsök, nyalka szabók, részeges csalók!
Ártatlanok a kisededék, mint az angyalok.
Örvendezzünk, a nagy kocsmába menjünk jó pálinkára!

8 KISDI: *Cantus Catholici*, 1651. népi változata

9 Doroszló és Gombos

Ott vagyon a jó pálinka, jó slyivovica!
Száz dínár annak vërdungja, szívem, Jánoska!

Karácsonyi ének¹⁰

Szűz Mária e világra nekünk szent fiát hozá.
A jászolba fekszik, ki a mënnyet s földet alkotá.
Mely végtelen kegyelem tőled, ó, Istenem,
Hogy így szeretéd az embërëket!
Ó, tē këgyes égi szent pátrónánk, kincs hordozója,
E világnak tē vagy esedëző oltalmazója,
Kit tápláltál tejjeddel, annak kërésëddel
Ügyünk ajálgad, értünk imádgad!

10 Magyar Cationale (SZEGEDI: *Cantus Catholici*, 1674.) népi változata

MOHOLI BETLEHEMES JÁTÉK

Bács-Bodrog megye

Előadta a moholi Csobolyó Művelődési Egyesület gyermekcsoportja a 9. Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1999-ben

Gyűjtési hely, idő: Bács-Bodrog vármegye, Mohol, Ivo Iola Ribar u. 3.

2001 szeptembere

Adatközlő: Mac Lajos 66 éves nyugdíjas traktorista

Gyűjtő: Tényi Tóth Erika tanítónő

Játéktörténet

Ezt a betlehemet 4-5 éves koromban tanultam idősebb társaimtól, akik járták a falut. Az Újfaluban mondtuk ezt a betlehemet, Mohol legrégebbi részén. Ezt újfalusi betlehemesnek is nevezzük.

Szereplők: öten voltak, két angyal, három bujtár.

Mégállnak a kapuban és mondják:

- Bëengedik-ë a betlehemésüket?
- Bë!-

Akkó bëmënnnek.

Ének: Sej, víg juhászok, csordások,
Serjedëznek¹ a források,
Mily gyönyörű ez az éjjel,
Bárcsak tekintsetëk széjjel.
Lám, lám, hogy Betlehem fëlëtt
Micsoda nagy békesség lëtt,
Ëgy csillag is ott lëszállott,
A pajta fëlëtt mégállott.

Oszt jön az első angyal, csönget:

- Glória!

Erre bejön az első bujtár, aki az ajtó mögött áll.

1 csergedeznek

– Álom-é vagy látás, de mit ér az én szívem, ha én azt még nem mondom,
míg két pajtásimmal bē nem bizonyítom! (*akkó’ oszt’ lefekszik alunni*)

Az angyal csönget, mondja:

– Glória!

Erre bējön a második bujtár, mondja:

– Vadfarkasbőrű bundámon a lukak igēn nagyok,
ezt az az éjjel rágták ki azok az átkozott farkasok,
de engēm nem bántottak,
mert igen jó bujtár vagyok. (*lefekszik*)

– Glória!

Csēnget az angyal, oszt bejön a harmadik bujtár, az öreg.

– A szamaram igēn jó meg vót pakóva’, de azok az átkozott farkasok
mindēnt lēettek rulla! (*lefekszik alunni*)

Az angyalok összetētt kézzel állnak a betlehēm mellett, oszt énekőnek:

Ének: Mennyből az angyal

Lējött hozzátok,
Pásztorok, pászorok,
Hogy Betlehēmbe,
Sietve mēnvén
Lássátok, lássátok.

Istennek fija
Aki született
Jászolba, jászolba
Ő lészēn néktēk
Üdvözítőtök
Valóban, valóban.

Éneklik tovább az angyalok:

Szaporán keljetēk föl bujtárok,
Szól az angyal, hallgassátok,
Velünk ēgyütt imádjátok,
Üdvözítőt íme láttok.

Fölkel a harmadik bujtár, és az öreg éneklei:

Ének: Én amoda látok egy fényességet,
 Bizonyos isteni jelenséget,
 Nézd még Bandi, ott vagyon-ë,
 Bízvást odaméhetünk-ë? *(az első bujtárnak szól ez a nóta)*
 Bízvást odaméhetünk, én már megnéztem,
 El is mentem és bënëztem,
 Jaj ott fekszik a jászolba,
 Bëtakarva posztócskával.

Akkó mind a három bujtár kórusba mondja:
 Në is küssünk sëmmi, hát induljunk,
 A nyergës számárra fõpakójjunk,
 De mit vigyünk a gyermeknek,
 A mi këgyes Teremtõnknek?

I. BUJTÁR: Majd én viszëk sajtot, mëg kenyeret!

II. BUJTÁR: Én mëg viszëk ëgy báránkát, mellyel jól tartsuk Szüzanyát!

III. BUJTÁR: Majd én viszëk ëgy báránkát, mellyel jól tartsuk Szüzanyát!

A bujtárok most csëndbe vannak.

Angyalok éneklik:

Ének: Most már kinyílt ëgy szép rózsavirág,
 Kit már régën várt az egész világ,
 Betlehëmben kibimbódzott a zöd ág,
 Királyi nagy méltóság,
 Királyi nagy méltóság!
 Városon kint nem messze, nem messze
 Van ëgy istállócska,
 Barmok között ott fekszik,
 Száraz szalmán nyugszik,
 Jászolba fektetve kisedët találtok,
 Alle-alleluja.
 Hogyha pedig ëgy csodát, ëgy csodát,
 Látni akartok,
 Betlehëmbe mënjetëk,
 Ott lësز néktek jeletëk,

Jászolba fektetve kisdédet találtok,
Alle-alleluja.

Ezután következnek a bujtárok, skandálva:

Ménnyországba jer pajtás, jer pajtás,
Ott lesz nekünk jó lakás, jó lakás,
Nem köll ottan szántani,
Csak az Istent imádni!

Jobb ez a gazda, mint az a másik,
Mert az a másik ajtó mögé taszított,
Onnan is kitaszított!

Hurka, kóbász, szalonna,
Pásztoroknak jó vóna,
Ëgy kulacs bor azmellé,
Ki torkunkat megkenné!

I. BUJTÁR: (*rámutat egy gyerekre a botjával*) Hallod-ë te füstös szógáló, eriggy a kímínybe, ránts lë egy szál kóbászt oszt nyomd az öregünk tarisznyájába!

II. BUJTÁR: Hallod-ë te csámpás bërës, eriggy a pincébe, hozzál ëgy kulacs bort, oszt nyomd az öregünk tarisznyájába!

III. BUJTÁR: Látom a gazdasszony kúccsa forgolódik, ládát akar nyitni, ëgy aranyat és ëgy pëtákot a zsebëmbë akar gyugni!

Mikor vége van, az angyalok éneklik:

Ének: Isten áldja mëg e háznak gazdáját,
Ökrét, szamarát és mindën jószágát.

Az angyalok felvëszik a betlehemet és vezetik ki a többieket.

Mindnyájan éneklik:

Ének: Elindulának és el is jutának,
Szent hajlékának jóccakát mondának.

– Dicsértessék a Jëzus Krisztus!
– Mindörökkë amen.

SÁRÁNDI BETLEHEMES JÁTÉK

Hajdú-Bihar megye

Előadták 2008-ban, a Nemzetközi Betlehemes Találkozón a sárándi Kossuth Lajos Általános Iskola tanulói.

Ének: Mennyből az angyal lejött hozzátok,
Pásztorok, pásztorok!
Hogy Betlehembe sietve menvén,
Lássátok, lássátok.
Istennek Fia, aki született
Jászolban, jászolban,
Ő leszen néktek Üdvözítőtok
Valóban, valóban.

HERÓDES: Felderült, felderült a napnak sugára,
Örömet hozott Szent Karácsony napja.
Jönnek az angyalok, hozzák az égő fáklyát,
Bevilágítják a Napnak tündöklő sugarát,
Mi is majd felmegyünk a Kárpátok hegyére,
Kötünk egy bokrétát Szent Karácsony estére.
Be szabad-e hozni a betlehemet?

Csengő. Az angyalok bejönnek a betlehemmel.

Ének: Csordapásztorok midőn Betlemben
Csordát őriznek éjjel a mezőben,
Isten angyali jövének melléjük,
Nagy félelemmel telék meg ő szívük.
„Örömet mondok, nagy örömet néktek,
Mert ma született a ti üdvösségtek,
Menjetek el csak gyorsan a városba,
Ott találjátok Jézust a jászolba.
Elindulának és el is jutának,
Szűz Máriának jónapot mondának.

Nem találták őt fényes palotában,
Hanem az istálló szegény jászolában.

Aki az ég s föld sarkait fenntartja,
Nem talál más helyet, hol fejét lehajtsa.

HERÓDES: Én vagyok az a híres Heródes,
Ki kardom által két angyalt, két pásztort,
És egy betyárt mentettem meg.
Sugár Laci, híres betyár, gyere be! *(megkoppantja az ajtót)*

BETYÁR: Félre pajtás, félre, én is hadd beszéljek,
Ilyen-olyan legénytől nem is félek,
Betyár volt az apám, magam is az vagyok,
Oldalamon karikás, kezemben a fokos.
Kiskalapom darutollas, virágos,
Félre vágom, hej, de igen betyáros!
Most vettem a téli vásár idején,
Kis Sárándon híres betyár vagyok én!
Betyár vagyok, annak tartom magamat,
Csaplárosné szép leánya viseli a gondomat.
Ha viseli, jól is teszi,
Úgyis tudja, hasznát veszi.
A múlt éjjel bementem egy úrnak a házába,
Perselyemet levágtam az asztalára.
Mondtam neki, tegyen bele valamit,
Mert ha nem, hát kiontom az életit!
Az úr erre úgy megijedt, hogy megtöltötte
Kis perselyem arannyal, ezüsttel,
Úgy engedett utamra, el is mentem dolgomra.
Alig értem kis falumnak tájára,
Utánam jött a csendőrök százada!
Az egyiket fokosommal úgy megvágtam, felfordult,
Fokosomat nem értem rá felkapni,
Kis pejlovam hátára felpattanni.
Kis pejlovam jégre futott, kitörött a négy lába,
Én meg itt maradtam egy ingbe, gatyába,

Így jöttem el Szent Karácsony napjára.
Szívanó, pemete, kis pásztor gyere be! *(megkoppantja az ajtót)*

Kis pásztor bejön.

KIS PÁSZTOR: Az imént a mezőn jártam,
Tücsköt, verebet veszekedni láttam.
Erre szalmakalapot¹ rántottam,
Tücsöknek, verébnek fejét lerántottam.
Erre úgy megijedtem,
Hogy az öreget kint felejtettem.
Gyere be, te szurkos, mocskos vénember! *(megkoppantja az ajtót)*

ÖREG PÁSZTOR: Bemennék, de nem lelem az ajtó kilincset!

KIS PÁSZTOR: Ott van a helyén!

ÖREG PÁSZTOR: Öhö', meg van már a sarka, fából az ajtó kilincse, madzag
a húzója.

Adjon a Jóisten szerencsés, lencsés, füstölt kolbásszal kevert jóestét!
Látom a két szemeimmal, hogy ti idebe' csak esztek, isztok, dorbézol-
tok, a szegény öregapátokra meg nem is gondoltok! De biz' én is a koc-
mából jövők!

HERÓDES: Oszt mit ettél, öreg?

ÖREG PÁSZTOR: Sült húst darával,
Marhahúst laskával!
Három fertály hétre,
Feküdjünk a földre! *(lefekszik)*

Ének: Egy nagy kancsó ürmössel,
Beszélgessünk jó kedvvel,
Szívünk is vigadjon ezer víg örömmel,
Szívünk is vigadjon ezer víg örömmel.

ANGYALOK: Glória!

KIS PÁSZTOR: Hallod, öreg, angyal szól?

ÖREG: Hallom, hogy a kolbászok a kéményben visítoznak, de biz' megeszem!
Megenném, ha itt volna, jaj de korog a gyomrom!

1 Más verziókban: szalmakardot

ANGYALOK: Glória!

KIS PÁSZTOR: Hallod, öreg, glória!

ÖREG: Nem kell nékem gomolya! Hogy ugorjon ki a két szemed gubója!

ANGYALOK: Glória, glória!

KIS PÁSZTOR: Hallod öreg, angyal szól! Kelj fel!

ÖREG: Nem kell nekem tejfel!

KIS PÁSZTOR: Nem, nem öreg kelj fel!

HERÓDES: Keljetek fel pásztorok, kik a nyájra vigyáztok!

Menjetek el Betlehem városába, rongyos istállócskába,

Ott megtaláljátok a kis Jézust a jászolba'!

Tegyetek tiszteletet neki!

ANGYAL: Keljetek fel pásztorok, pásztorok, örömet hirdetek,

Mert ma született néktek, ki megjövendőltetett,

Megváltó Krisztusotok, hála, halleluja,

Megváltó Krisztusotok, hála, halleluja.

ÖREG PÁSZTOR: Keljünk fel, menjünk el,

Betlehem városába, rongyos istállócskába.

Siessünk, ne késsünk,

Hogy még ezen az éjjel odaérhessünk,

Mi Urunknak tiszteletet tehessünk.

Jaj, de viszket a talpam, húzzatok egy jó nótát!

Ének: Nagy felházba, palotába, sétál, dudál, furulyál,

Billeg, ballag, meg-megáll, billeg, ballag, meg-megáll.

Botja hegyén úgy megáll, mint egy báb,

Juhaira úgy vigyáz, juhaira úgy vigyáz.

Rázd meg öreg a bundát, a bundát,

Fogjál göndör báránykát, fogjál göndör báránykát!

Vigye haza anyjának, anyjának,

Főzze meg a fiának, főzze meg a fiának.

Én is hoztam lisztecskét, lisztecskét,

Főzzön néki pépecskét, főzzön néki pépecskét.

ÖREG PÁSZTOR: Nosza pajtás hagyjuk itt, hagyjuk itt, csordát és a nyáját,
Betlehembe induljunk, muzsikával ballagjunk.

Te, Andris sípodat, te, Jancsi dudádat,
Én fújom furulyámat, hála, halleluja.

HERÓDES: No, öreg, viszket még?

ÖREG: Már nem viszket!

HERÓDES: Hallod öreg? Voltál te már Betlehemben?

ÖREG: Debrecenben? Perecet ropogtatni?

HERÓDES: Nem, nem öreg, Betlehemben, a kis Jézust imádni?

ÖREG: Ott még nem voltam.

HERÓDES: No nesze, itt van ez az aranyalma, vidd el azt a kis Jézusnak, és
azt mondd:

Nesze te kis Jézuska, hoztam neked egy aranyalmát,
Hogy ezzel hódítsd meg az ördögök királyát!

ÖREG: Nesze te kis Rézpuska, hoztam neked egy vereshagymát,
Hogy ezzel vágd fejbe az ördögök királyát!

HERÓDES: Nem úgy, öreg!

ÖREG: Hát hogy mondjam?

HERÓDES: Nesze te kis Jézuska, hoztam neked egy aranyalmát,
Hogy ezzel hódítsd meg az ördögök királyát!

ÖREG: Nesze te kis Jézuska, hoztam neked egy aranyalmát,
Hogy ezzel hódítsd meg az ördögök királyát!

BETYÁR: Itt van ez a kőből faragott erszény,
Mely rég olyan gazdag volt, de most igen szegény.
Tudjuk, egy pengőben száz fillér lészen,
Ki perselyünkbe annyit sem téssen, nagy kára lészen!

Ének: Oldalborda, szalonna,
Ha a gazdaasszony adna,
Gazda erszényét nyit-nyitná,
Koronásokat hajítná,
Pásztoroknak jó volna,

Borra, pálinkára,
Borra, pálinkára.
Édes Jézus, tőlünk ne fuss,
Meg ne utálj bennünket,
Felajánljuk lelkünket,
Neked adjuk szívünket,
Bocsásd meg bűnünket,
Bocsásd meg bűnünket.

MINDENKI EGYÜTT: Nosza, nosza jó gazda,

Már mi megyünk utunkra,
Istennek áldása, szálljon a házára
Istennek áldása, szálljon a házára.
Ünnep a Földön, ünnep a menyben,
Drága karácsony, vár a szívünk.
Angyali karnak éneke zengjen,
Keltse örökre égi hitünk,
Keltse örökre égi hitünk.
Betlehem áldott csillaga jöjj el,
Újra ragyogjon a bölcsek előtt,
Töltse be a Földet gazdag örömmel,
Bérc, halom, erdőt, puszta mezőt,
Bérc, halom, erdőt, puszta mezőt.

BÁBTÁNCOLTATÓ BETLEHEMES JÁTÉK

Szeged, Csongrád megye

A szegedi Árpád Nevelőintézet Pipitér Bábcsoportja 15 alkalommal járt a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1994 és 2008 között.

Répási Jánosné feldolgozása Bálint Sándor gyűjtéseiből és más Szeged környéki betlehemes játékok alapján.

Az ajtóban kolompolási csengetés. Bejön az I. pásztor.

I. PÁSZTOR: Jó estét kívánok!

Mög ne ijegyönek.

Itt egy kompánia, semmit se filjenek.

Lípek én a házhoz, azon kirelömmel,

Szabad e begyünni ide betlehemmel?

Behozzák a betlehemet, lepakolnak. Citera

Ének: Betlehem kis városkánál... dallama.

I. PÁSZTOR: Pásztortársam gyere be!

II. PÁSZTOR: Dicséröm az Urat! Engödelmet kérök, hogy e házhoz most szó nélkül betérök! Szögén pásztorembör oda vöszí magát, ahun hidegben is melegnek érzi a tanyát. Gyere be öreg!

ÖREG: Miféle pálinkás üveg?

II. PÁSZTOR: Nincs itt semmiféle pálinkás üveg, csak gyere be!

ÖREG: Nem lelöm az ajtó kilincsét!

II. PÁSZTOR: A sarka felé öreg!

ÖREG: Mere, mere? Tápé felé, vagy Dorozsma felé? No, mög van mán! Fiaim, fiaim, rám sé gondótatok! A szögény öregöt magára hagyátok! Szétfutott a nyájam, nem tudom mi baja, ugrik annak kicsinye és nagygya! Fényössen süttött a holdvilág, elővöttem hát a szent bibliát, oszt azt óvastam ki belülle, Betlehembe Messiás születik! Jó meleg van idebe, feküggünk hát ide le! Osztd majd röggel továbbállunk, juhainkra majd vigyázunk!

PÁSZTOROK: Fekügyünk le! (*lefekszenek a földre*)

Citera: Betlehem kis városkánál... dallama.

Bábjáték:

SZENT JÓZSEF: Aggyon az Úristen tenéked jó estét!

HERÓDES: Mit akartok?

SZENT JÓZSEF: Tibérius császár parancsolatjára jöttünk Názaretből beiratkozásra, hogyha szállást adnál ez éjszakára, bizony megfizetné az egek királya.

HERÓDES: Eredj rongyos vándor, ne kopogtass ide(?), ne tolakodj soha gazdagok közibe!

SZENT JÓZSEF: Uram, fiad nem kell e dühödt világnak, nem ad senki szállást a megváltójának.

ANGYAL: Betlehem határán van egy rossz istálló, menjetek el oda! (*bábok ki*)

Citera

Ének: Betlehem kis városkánál,
Csillagos ég világánál
Fiú isten embör lött,
Mint kis gyermekök születött.
Őtet hívták Jézuskának,
Édesanyját Máriának,
Ki pólyába takarta,
Befektette jászolba.

Kinyílik a betlehem ajtaja.

Az angyalok fön­n az égön
Mönnyei nagy fényösségben
Dalolják az éneköt.
Jézuskához sietök.

A betlehem tetején angyalok táncolnak.

Egyszerre csak napkeletről
Ragyogós szép csillag kelt föl,

És elindult nyugatra,
Három király utána.

Megjelenik a három király.

EGY ANGYAL: Ékes vitéz sereg jön Napkelet felől, háromkirály arcuk örömtől
tündököl.

GÁSPÁR: Köszöntünk Kisjézus, Ég és Föld királya, mily szerényen jöttél e
bűnös világra.

Nézzétök embörök, cifra ágya nincsen, körülötte rideg, fagyos mindön.
(*ajándékát a jászolhoz helyezi*)

MENYHÉRT: Nincs puha párnája, nincsen takarója, csak széna, csak szalma,
ami betakarja.

Ringasd el Szűzanya, ringasd, altasd szépen, hogy fel ne ébredjön ilyen
hideg tében. (*ajándékát a jászolhoz helyezi*)

BOLDIZSÁR: Dicsérjük, imádjuk a seregek urát, hogy mögadta élnünk a
szent karácsony napját. (*ajándékát a jászolhoz helyezi*)

Citera

Ének: Megtalálták kis Jézuskát,
Üdvözlötték Szűz Máriát,
Ajándékot adtak át,
Aranyat, tömjént, mirhát.

EGY ANGYAL: (*csengőszó*) Glória!

Keljetek fel pásztorok,
Kik juhoknál alusztok.
Mögszületött Uratok, Uratok,
Néktök Kisjézusotok.
Glória!

II. PÁSZTOR: Hallod öreg, valaki azt mondja Glória.

ÖREG: Hun van az a fúria?

II. PÁSZTOR: Nem fúria, te öreg gomolya, hanem Glória.

Kelj föl, gyerünk Betlehembe a Kisjézust köszönteni.

ÖREG: Hova mönjünk, kis bicskát köszörülni?

I. PÁSZTOR: Nem kis bicskát köszörülni, hanem a megváltót köszönteni.
Na, induljunk!

Citera

Ének: Hej, víg juhászok, csárdások,
Csörgedeznek a források.
Mily szép, gyönyörű az éjjel,
Bárcsak tekintetek széjjel.
Nézzétök Betlehem fölött,
Micsoda nagy fényösség lött.
Egy szép csillag amint szállott.
A pajta fölött mögállott.

ÖREG: Nagy itt a fényösség, nem bírja vén szömöm. Arcra köll borulnom,
térdelnöm köll neköm.

I. PÁSZTOR: Öregapó mellé porba hullok én is, kicsi Jézus szentöm, rád
tekintök én is.

II. PÁSZTOR: Nézzed kicsi Jézus, büszke harcos voltam, s íme, most előtted
térdeplök a porban.

Citera

Ének: Kirje, kirje, kis dedöcske,
Betlehemi hercegöcske.
Hogy miértünk sok jót töttél,
A pokoltól mögmentöttél.

Jézus ágyán nincsen paplan,
Jaj de fázik az ártatlan.
Hogy is löhetne bundájja,
Eveszött a báránkájja.

II. PÁSZTOR: Állj föl, te vén számár, ne tátsd el a szádat!

ÖREG: Biz az, édös fiam! Én aszondom, táncoljunk mi is a kis Jézuskának
egyet.

Citera

Ének: Ó, te dudás, mit szundikálsz.
Fényes az ég, nem kő lámpás!

Verjed, verjed a citerát,
Zengj Jézusnak egy két nótát!

ÖREG: Messiás királyunk mögtiszteltünk immár, elhagyott nyájunkhoz visszatérünk most már, csak még arra kérjük itt a házigazdát, ajándékozza meg a kised Jézuskát.

Ének: Oldal kolbász, szalonna
Pásztoroknak jó vóna!
Ha a gazduram adna!
Sürög-forog a gazdasszony,
Hogy nekünk mit adjon?
Kapaszkodik föl a polcra,
Hogy egy kolbászt rántson.
Gazda nézi erszényét,
Hogy egy krajcárt adjon!
Gazda nézi erszényét,
Hogy száz krajcárt adjon!

BETLEHEMESEK TARNALELESZEN

Heves megye

A 2000. évi budapesti X. Betlehemes Találkozóra készült feldolgozás. Egy másik változattal már 1992-ben bemutatkoztak.

Készítette: Józsa Istvánné hitoktató, helyi hagyomány alapján.

Adatközlő: Kovács Bertalanné 62 éves.

Szereplők: 14 fő

Kellékek: asztal, székek, abrosz, fazék, tál (benne mákos guba) tányérok

Család: apa, anya, gyerekek (3 fő)

Meg van terítve az asztal, vacsorához készülődnek.

APA: Hallod-e te asszony, főzté'-e máma valami ennyivalót? Mer má' nagyon éhen vagytok! (*pipázik*)

ANYA: Kend mindé' a gyomrát hajtya! Honne főztem vóna! Savanyú bablevest, meg mákos gubát. De vegye má' ki pipát a szájából', mer akkor hova teszi a kanalát!

APA: Babot, főzté asszony, megént babot!

ANYA: Bőt van, jó uram! Ezt szoktuk ennyi ilyenkor. Ne morogjék má mindé'. Gyerekek! Gyertek tyik is közelebb!

FIÚ: Édesanyám! Nem szeretem én a babot!

I. KISLÁNY: Én se nagyon!

II. KISLÁNY: Én mé' mé' usse!

ANYA: Hallgassatok! Nektek lyányajim azé kell bőtlönyi, hogy szép uratok legytok! Neked meg fiam azé, hogy dógos feleséget aggyon az Isten!

FIÚ: Igaza van édesanyámnak. De nemcsak azé eszönk babot, meg mákos gubát, hogy szép asszont kapjónk, meg dógost, hanem azé, mer' máma van a Jézus születése napja.

Ennek usse lesz szép ura (*mutat a lány felé*) mer mindé verekegyik.

ANYA: No, elég a morgásból', imádkozzónk oszt egyönk!

Imádkoznak! Esznek (1 perc).

Kintről csengő- kolompszó hallatszik.

APA: Itt gyönnek a betlehemesek, aki áldója van!

FIÚ: Bocsássuk be őket édesapám!

ANYA: Bebocsátjuk, de oszt jók legyetek!

LÁNY: Én félek! *(anyjához húzódik)* Tavaly is megfenyegetett az Öreg.

ANYA: Jó van, no, gyere ide kislyányom.

BETLEHEM VIVŐ: Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!

MIND: Mindörökké, amen.

BETLEHEM VIVŐ: Szerencsés jó napot aggyon az Úr Isten! Hála, hogy e napot megértük egészbbe. Szabad-e behozni a kis Jézuskát?

APA: Szabad bijon, csak hozzátok!

Bejönnek a pásztorok.

ÖREG PÁSZTOR: *(lefekszik)* Kedves gyermekejim, én má' lefekszek, mer' nagyon elfáradtam a feneketlen sárba. De fel ne köccsetek hamarabb, mielőtt a kakas megszólal. *(horkol)*

MIND: *(körbejárják az öreget)* Aluggy, öreg, aluggyá, had legejjék a bolhád. Rázd meg öreg a bundád, hagy legejjék a bolhád!

Az egyik pásztor körbejárás közben feléje dobbant a kislánynak. A kislány anyja mögé bújik.

Ének: *(mind)* „Mennyből az angyal...” *(1. versszak)*

ANGYAL: *(bejön)* Dicsőség Istennek! Béke a jóakarató embereknek! Nagy örömet hirdetek! Betlehembe kis Jézuska született, istállóba fekszik a jászolba, mellette az anyja, kinek neve Mária! Menyetek pásztorok, köszöntsétek Őt!

KIS ANGYAL: Barlang mélyén szendereg,
Kecske, birka rálehel.
Álmát József örkögi.

I. PÁSZTOR: Kejj fel öreg, gyerőnk Betlehembe!

ÖREG PÁSZTOR: Ne menek en abba a vén tehenbe!

ANGYAL: Kejj fel öreg, vess keresztet!

ÖREG PÁSZTOR: *(felkönyököl)* Megegyem a perecet?

II. PÁSZTOR: Kejj fel öreg, angyal szól!

ÖREG PÁSZTOR: Felkelek, ha má' a kakas szó'! (*próbál felállni, de visszaesik, majd segítséggel feláll*)

PÁSZTOR: El ne essék má öregapám!

Ének: „Pásztorok, pászorok...” (1. versszak)

Az öreg pászor odamegy a jászolhoz.

ÖREG PÁSZTOR: Jászolban fekvő kised Messiasom!

Örömöm, reményem legfőbb boldogságom!

Megvénhedt szolgád térdre hull előtted,

Kér, hogy szent színedtől ne taszítsd el őtet.

Áldj meg mindnyájunkat, aggy új szívet nekőnk,

Olyat, amivel csak Téged szeretőnk.

I. PÁSZTOR: Kised Jézus elgyöttőnk.

Jászolodná köszöntőnk.

Angyalszóra siettőnk,

Most elődbe térgyelőnk.

Nyújts ki felénk két kezedet,

Fordítsd ránk szép szemeidet.

Szívőnk szavát hallgasd meg,

Imáccságónk fogadd el.

Hogy ilyen új szívekkel a rossz tettek helyett

Áldva emlegessük Jézus szent nevedet!

III. PÁSZTOR: Kérlek égi kisededem,

Fogadd el ezt a kenyeret.

Szíved ugye úgy szeret,

Mint én ezt a kenyeret!

PÁSZTORLÁNY: Édes kis Jézuskám, éltem boldogsága!

De szépen nézel ki kicsiny jászolkádban.

Mosolygók ajkaid, szelídek szemeid,

Most is ölelésre tárod ki karjaid.

IV. PÁSZTOR: Kis Jézus, ki után oly régen áhitozánk,

Szívenbő' köszöntlek, hogy elgyövé' hozzánk.

Szegény pászor vagyok, nincsen semmi pénzem,

De amim van azt szívesen lábaidhoz teszem.
 A hit én előttem a legdrágább vagyon,
 Ebbe erősíts meg most és majd a végnapon.
 Ebbe erősíts meg, hogyha élek, halok,
 Bátran elmondhassam: Jézusom a tied vagyok!

PÁSZTORLÁNY: A tarisznya mélyén addig kotorásztam,
 Míg ezt a kis tejet elő nem halásztam.
 Itt hagyom ezzel is segítek a gondon.
 Édes Jézuskám! Kérünk tégedet, fogadd el
 Ajándékunk szívesen.
 Hiszen érted élünk halunk,
 Te vagy legfőbb boldogságónk!

V. PÁSZTOR: De itt ám hideg van kis gunyába lennyi.
 Kelmednek Jézuskám megfáznak lábai.
 Még a kis teste is csaknem mezítelen.
 Kiskirályom, subám fogadd el szívesen!

BETLEHEM VIVŐ: Isteni gyümölcse Szűz Anya méhének,
 Kinek szent nevével ég és föld betelének:
 Engedd, hogy lehessen igaz és hű szolgád!
 Hívj szolgálatomért, vígy majd mennybe hozzád!

FIÚ: Édesapám! Köszönhetem a kis Jézuskát?

APA: Menj csak fiam, köszönts!

FIÚ: Szeretném az Istent nagyosan dicsérni,¹
 De még kicsi vagyok, csak most kezdek élni.
 Jézuskát dicsérni mégis csak kiállok,
 Boldogok a pásztorok, én is erre vágyok. *(letérdel)*
 Oh ha tudnék, mostan énekelnék,
 Kis Jézusért minden szépet tennék.
 Új csizmám a sárban százszor bepiszkolnám,
 Csak az kis Jézusnak szeretetem szépen megmutatnám.

1 Ady Endre ismert versével a betlehemes játékokban többször is találkozhatunk.

Látod kicsi Jézus, én csak gyerek vagyok, ebben a szegény házban lakom. Nincsen másom látod, csak ezt a kis bubát neked adom, drága kis Jézuskám!

I. KISLÁNY: Édesanyám én is szeretném köszönteni a kis Jézust!

ANYA: Mennyál lyányám!

KISLÁNY: Édes kis Jézuskám én a legkisebb vagyok.

Semmim, semmim sincsen, csak szeretlek nagyon.

Fogadd el Jézuskám szerető szívemet,

Éretted dobog ameddig csak élek!

BETLEHEM VIVŐ: Induljunk má, hagyjuk nyugonni a szent családot.

APA: Köszönjük, hogy elhoztátok a kis Jézuskát ég és föld Urát.

ANYA: Mielőtt még elmennétek, fogadjátok el tőlünk ezt a csekélységet.

Megkínálják őket süteménnyel, almával, dióval.

BETLEHEM VIVŐ: Békesség e háznak és minden lakójának, a kicsike Jézus-
ka álgya meg a házat.

ANYA: Isten áldása legyen rajtatok!

Ének: „Pásztorok, pásztorok örvendezve...” (2. versszak)

TISZATARDOSI BETLEHEMES JÁTÉK

Zemplén megye

2002-ben, 2007-ben és 2008-ban léptek fel a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

Gyűjtötte: Makoldi Sándorné, 1986.

Adatközlő: Szabó Géza, Tiszatardos, Kossuth u. 35.

A betlehemes játék négy szereplője: Pásztor, két Angyal, Öreg
Angyalok, pásztor: egyformán fehér ruhát, egyforma inget, keresztes süveget viselnek A mellükön átkötött szalag színe különbözik csak. Süvegük is emlékeztet a püspöki süvegre, a kereszti miatt is, de a sámánok fejviseletére is, a sok (a szem előtt is csüngő, szalaggal).

Az angyalok kezében magyar huszárkard, amit kereszttetéve a betlehem előtt merev szertartásossággal őriznek.

Az Öreg: subában, csörgős bottal, szőrmeálarcot visel.

I. PÁSZTOR: Dicsérem a Jézust, hallják e hívek, és minden teremtmények,
Kik e házban laknak, ifjak és vének.
Itt járnak az Isten dicsérő gyermekei,
Betlehemmel járnak, ha megengednék.

Ha igen, csörget a pásztor a két angyalnak, kimegy. Bejön a két angyal és éneklük a „Mennyből az angyal”-t.

I. PÁSZTOR: Dicsérem a Jézust,
Engedelmet kérek,
Hogy a tisztas házhoz
Szó nélkül betérek,
Mert mivel a pásztorember oda veti magát,
Hol hidegbe melegnek érzi a szobát.

II. PÁSZTOR: Adj Isten jó napot már én is itt vagyok,
Vad farkasbőrömmön a lyukak oly nagyok,
Ezt is az éjjel rágták rajtam a farkasok,

De le nem rághatták, mert jó pásztor vagyok.
Ugyan pásztor pajtás, mondjunk el egy pásztoréneket!

Ének: *(négyen éneklik)* Pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el
Betlehem városába, rongyos istállócskába
Siessünk, ne késsünk, még ezen éjen oda érkezzünk!
Mi urunknak tiszteletet tehessünk!

I. PÁSZTOR: Nem azt gondoltam én pásztorpajtás! Álljunk félre, mert jön az öreg.

ÖREG: Fordulj csak meg, hogy megteszem!

I. PÁSZTOR: Feküdj le öreg, tudom elfáradtál!

ÖREG: El bizony ides fiam, az éjszaka se aludtam, a juhok után szaladgáltam,
de te ides fiam, tegnap is hazudtál, de ma sem mondtál igazat!

I. PÁSZTOR: De azért fekédj le öreg!

ÖREG: Ha én ide lefekszek, többé juhász nem leszek, az Úr Jézus maradjon veletek! *(keresztet vet a földre a botjával)*

Ének: Hogy a juhok után elfáradtam,
Azután édesden elaludtam,
Hogy kecskék ugráltak, azt álmodtam,
A kakukkok szóltak, azt hallottam!

Ének: Fel nagy örömré, megszületett,
Aki után a Föld epedett.
Mária karján égi a lény,
Isteni kised szűznek ölen.
Egyszerű pásztor jöjj közelebb,
Nézd a te édes Istenedet.¹

Ének: Örömszólás, jó hírmondás hallatszik a pusztában,
Megszületett a kis Jézus Betlehem városában.
Véle nem tulajdonába,² Betlehemnek városába,
Onnan is kiűzeteték juhok istállójába.

1 Gárdonyi Géza költeménye, a nép mindenfelé énekli, magáénak érzi.

2 Valami félrehallás ez!

I. ANGYAL: Glória!

II. ANGYAL: In excelsis deo.

I. PÁSZTOR: Hallod öreg, angyal szól!

ÖREG: Az bizony, a kakas kukoríkul nyeregódásra!

I. PÁSZTOR: Csapófát az öreg alá.

ÖREG: Azt bizony, a vén huncut alá.

I. PÁSZTOR: Gyere öreg Betlehembe, a kis Jézust imádni!

ÖREG: Hová, ides fiam, Debrecenbe, kispipát csinálni?

II. PÁSZTOR: Nem, öreg, Betlehembe, a kis Jézust imádni!

ÖREG: Mék, az a nagyfülű?

I. PÁSZTOR: Nem öreg, ott hátul bé van takarva.

ÖREG: Ujj, de nagy finyessíget láttam!

I. PÁSZTOR: Mit láttál ott öreg?

ÖREG: Hízott libát, meg egy tokját,

Ó ó ó, vasbográcsba volna jó.

Abba volna hagyma, só,

Úgy lenne ides fiam, megenni jó!

É é é,

Még egy kulacs bor is mellé,

Ha én azt láthatnám, torkomon csúsztatnám,

Köszöntő versemet el se mulasztanám!

De ides gyermekeim, nem mondanátok el az én nótámat?

I. PÁSZTOR: Minek öregnek a nóta, fél lába a koporsóba!

ÖREG: Hol, ides gyermekem, a boroshordóba?

I. PÁSZTOR: Nem öreg, a koporsóba!

ÖREG: Azért csak mondjátok el!

Ének: Uccu juhász bojtár, ugorj talpadra,

Hogy ne legyen gondod semmi nyájadra,

Amott egy dombocskán

Fekszik egy juhocska,

Vedd a válladra.

Vedd öcsém dudádat, hamarjába,
Fújjál egy víg nótát bátorsággal,
Vígasztald Jézuskát,
Szűz anyjával,
Hogy ne szomorkodjon
Szent fiával.

Ugrál az öreg és a nőknek a lába közé dugja a botot.

I. PÁSZTOR: Messiás királyunk, megtiszteltünk immár,
Elhagyott nyájunkhoz visszatérünk most már.
Csak még arra kérjük most a házigazdát,
Ajándékozza meg a kisdéd Jézuskát!
Az Isten áldja meg e háznak gazdáját!
Nemcsak gazdáját, de minden lakóját!
Töltse meg sok jóval pincéjét, kamráját!
Áldja meg, áldja meg magyarok hazáját!

ÜRMÉNYHÁZI BETLEHEMES SZOKÁSOK

Ürményháza, Torontál vármegye

A Petőfi Sándor Művelődési Egyesület felnőtt hagyományőrzői 2005-ben mutatkoztak be a betlehemes találkozón.

Néhány adat a faluról

Ürményháza Dél-Bánátban, a Duna-Tisza csatorna bal partján helyezkedik el, Versectől 34 Belgrádtól 75 km-re. Közigazgatásilag Plandistye (Zichyfalva) községhez tartozik. Régebben Torontál vármegye része volt. A település a nevét Ürményi József jószágigazgatóról kapta, tiszteletből, ki 1817-ben kezdte az újratelepítést, 62 katolikus családot telepített be Majsáról, Apatfalváról és Rákospusztáról.

Játéktörténet

Mint folyamatosan őrzött hagyomány, a betlehemes a 2. világháború után megszűnt. Az idősök szerint 1945 karácsonyan játszották utoljára.

A faluban a betlehemezésre készülődés az Adventben kezdődött, a szöveg megtanulásával, valamint a kellékek elkészítésével. Fő kellék a Betlehem, melyet készítője, az asztalos őrzött és minden évben használatra adott a játékban részt vevőknek.

A szereplők a legénykéek, fiatal férfiak közül kerültek ki, akik vállalták a szöveg betanulását és akiknek ezen kívül jó hallásuk is volt az éneklésre. Egyes szereplők évekig részt vettek a betlehemzésben, mások csak egy két karácsonykor. A játékot idősebb személy tanította be, aki régebben szintén a szereplők egyike volt, de néha a helybeli kántor segítségére is szükség volt, az énekek dallamának helyes átadása érdekében. A szöveget és előadásmódot megbeszéltek helyen és időpontokban háznál tanulták be. A szokás előadásában hatan vettek részt, akik általában baráti ismeretségi kapcsolatban álltak egymással.

Szükség volt Káplárra, öreg pásztorra, két fiatal pásztorra és két angyalra. A jelmezeket egyénileg készítették el, esetleg kölcsönözték az előző évek szereplőitől. Az angyalok ruházata a templomból használatba vett fehér miniszing, fejükön fehér vászonból bevont papírcsákó, elől keskeny piros szalagból készült kereszttel díszítve. A Káplár öltözete félkabát, bőrből készült vastag

öv, fején süveg, oldalán kard. Az öreg pásztor szakállas, rossz bundába öltözve, fején kifordított báránybőr kucsma, kezében bot, rövid lánccal felszerelve. A fiatal pásztoron bő fehér gaty, csizma, bunda, fejükön kifordított kucsma, nyakban tarisznya, kezükben bot, csörgőkkel felszerelve.

A Betlehemesek karácsony böjtjén, szürkület után kezdték meg a falujárást. A kapun belépve a gazdától engedélyt kértek a játék bemutatására majd énekszóval bevonultak a konyhába vagy abba a szobába, ahol télen tartózkodt a ház népe.

A káplár énekszóval hívta a pásztorokat, akik bemutatkoztak, majd következik a játék: a születéstörténet epizódjainak bemutatása. Ez magába foglalja a pásztorok ébresztését, indulását Betlehembe, valamint az ajándékaik felajánlását a kis Jézusnak.

Utána a káplár rövid tréfája következik az öreg pásztorral, majd közösen eléneklik a „Tizenkettőt üt az óra” kezdetű dalt, melyet az adománykérés követ. Az adomány pénz, melyet a gazdaasszony helyez a betlehembe rögzített dobozba. Ezt később a betlehemesek elosztják egymás közt. Rövid énekkel köszönnek el, miközben kivonulnak a házból.

A gyűjtést Nagy Károlyné, sz. Turi Anna, Ürményháza kántora végezte, 2004 novemberében.

Adatközlők: Mayer Károlyné, sz. Szögi Rozália (aki a szöveget kislány korában elsajátította, miközben a fivérei otthon tanulták) Ürményháza, 1934, Soós István, Ürményháza, 1931, Hochban Mihályné, sz. Túri Ilona, Ürményháza, 1935; Virág József, Ürményháza, 1930 – aki az utolsó betlehemes csoport szereplője volt, 1945 karácsonyán.

FORGATÓKÖNYV

A Betlehemesek az ajtó elé érkezvén a következő sorban állnak fel: elöl a káplár, utána az angyalok a betlehemmel, mögöttük az Öreg pásztor, majd hátul a fiatal pásztor.

KÁPLÁR: *(miután a pásztorok becsöngetnek, a káplár beszél az ajtón)*

Adnak-e szállást a kis Jézusnak?

HÁZIGAZDA: *(kiszól)* Adunk! Adunk, csak gyertek!

Beköszöntő ének: „Mennyből az angyal...”

KÁPLÁR: Szép jó estét kívánok a ház népének!

Jöjjenek be pásztorok, pásztorok,
Örömet hirdetek. *(ének)*

Mert ma nektek született, ki megjövendőltetett,
Egy szűznek véréből, szűzen szült méhéből
Megváltó Istennek, allé-alleluja.

KÁPLÁR: *(kiszól)* Gyere be te öreg, majd én megdörgöllek!

I. PÁSZTOR (ÖREG): Szalonnás jó estét kívánok!

Az én juhaim már mind az akolban vannak.
Göndör szőrük a hátukon jó meleget adnak.

KÁPLÁR: *(ismét kiszól)* Hát a Jakab mit csinál, talán csak nem szundikál?

Gyere be te, Jakab! Törjön ki a nyakad, és a két zápfogad!

II. PÁSZTOR (JAKAB): Jó estét kívánok. Látom ez a gazda nem szegény, van szép lánya, meg egy nagy kazal szénája. Dől a kazal oldala, de tudom, azt a gazda nem látja.

III. PÁSZTOR: *(beugrik)* Kipp-kopp, hipp-hopp, én is itt vagyok.

Hat farkas a subám körül, de én mégis itt vigadozok. Tegnap este csak úgy pittegetek, pattogtak. A farkasok majd elkaptak. De én derék juhász voltam, a botomat közéjük vágtam, elfutottak, elináltak, hogy még füstjüket se láttam.

KÁPLÁR: Feküdjetek le pásztorok csendesen, *(ének)*

Megőrzöm a nyájakat szívesen.
Mert az ősz farkas titőletek messze jár.
Bototok sorsa tirátok száll.

PÁSZTOROK: *(körben sétálva énekelnek, közben botjukkal ütik a ritmust, az ének végére lefekszenek)* A bundámat leteszem, a subámat felveszem.
Én juhász nem leszek, inkább ide lefekszek.

KÁPLÁR: Juhászim, bojtárim, de elaludtatok *(ének)*

Jöttek, sürgős postát hoztak,
Hagyjátok itt nyájakat,
Imádjátok Uratokat,

Mert az hideg jászolban
Sírdogál a pólyában.

PÁSZTOROK: *(először fekvé énekelnek, majd felkönyökölve, az ének végére újra lehajtják a fejüket a földre.)*

Kicsoda, ki az, aki aludni nem hagy
Ilyenkor, éjféلكor, ilyenkor, éjféلكor.
Alvásunkat rontja, nyugalásunkat bontja,
Ilyenkor, éjféلكor, ilyenkor, éjféلكor.

KÁPLÁR: *(lábával lökdösve ébreszti az öreg pásztort)* Kelj fel te öreg, mert olyat ütök az oldalbordádba, hogy 99 kecskegolyó ugrik ki belőled.

I. PÁSZTOR (ÖREG): *(felül, a többiek fekszenek)* Ho-ho, te goló! Nem vagy te toló? Nem tudod, hogy az öregnek álma milyen jó?

KÁPLÁR: *(kardját előrántja és felemeli, ütésre készen)* Még nem is rettegsz tőlem?

PÁSZTOROK: *(énekbe kezdenek: az ének első két sora alatt lassan feltápáskodnak, majd a harmadik sor kezdetén sétalépéssel, botjukkal ütve a ritmust, megkerülik az asztalt)*

Ének: Nosza pajtás, keljünk fel, keljünk fel,
Betlehembe menjünk el, menjünk el.
Imádjuk Urunkat, ártatlan Jézusunkat.
Nosza pajtás induljunk, induljunk,
Dudaszóval ballagjunk, ballagjunk,
Alle-alleluja, Jézus és Mária.

I. PÁSZTOR (ÖREG): *(a betlehem elé lép, leteréd)* Én, Jézuskám, nem hoztam egyebet, csak egy kis báránycát. *(az öreg lassan feláll és odébb lép)*

JAKAB: *(odalép a betlehem mellé, letérd)* Én jézuskám nem hoztam egyebet, csak egy begre tejecskét. *(feláll, öreg mellé áll)*

III. PÁSZTOR: *(odalép a betlehem elé, letérd)* Én Jézuskám nem hoztam egyebet, csak egy kis vajacskát, majd jó lesz a sovány böjtökre a szegény pásztortól. *(feláll Jakab mellett foglal helyet)*

KÁPLÁR: Héj te öreg, nézd meg az óra fundusát.

I. PÁSZTOR (ÖREG): Mit? Megegyem a gazdaasszony fél font húsát?

KÁPLÁR: Nem azt mondtam, hogy edd meg a gazdaasszony fél font húsát,
hanem hogy nézd meg az óra fundusát.

I. PÁSZTOR (ÖREG): Fél tizenkettő.

KÁPLÁR: Nem jól látsz, te öreg, dörgöld meg a szemed.

I. PÁSZTOR (ÖREG): (*dörgöli a szemét*) Tizenkettő.

Ének: (*mind*) Tizenkettőt ütött az óra

Most született Isten fia

A mi lelkünk váltságára

Kinek anyja Szűz Mária

Szent karácsony éjszakáján

Jézus születése napján

Víg örömmel éltesseitek

A kis Jézust köszöntsétek!

Mostan kinyílt rozmaringszál

Betlehemben kibimbóztál

Nem királyné a te anyád

Szolgálóból lett ő dajkád

A kis Jézus aranyalma

Boldogságos szűz az anyja

Barmok szája a kályhája

Széna, szalma az ő ágya

Ágyacskádat megvetettem,

Jaj, csak neked készítettem

Aludj, aludj én virágom

Gyönyörű szép rozmaringom.

Hát te, dudás mit szundikálsz?

Fényes az ég, nem kell lámpás.

Verjed, verjed a citerád,

Zengj Jézusnak egy szép órát!

KÁPLÁR: Látom a gazdaasszony sűrű mosolygását,

Forgatja a kezében az erszénye kulcsát,

Lökjön ide egy pár húzacskát,

Had örüljenek a szegény pásztorok.

A gazdaasszony pénzt tesz a betlehemben levő dobozba.

PÁSZTOROK: Isten áldja meg e háznak gazdáját,

Ökrét, szamarát, és minden jószágát,

Ökrét, szamarát és minden jószágát.

Énekszóval kivonulnak, a kivonulási sorrend olyan, mint bevonuláskor.

ERDÉLY

CSEDREGI KIRÁLYOS BETLEHEMES

Csedreg, Ugocsa megye

A Szent Athanáz egyházi csoport 1993-2008 között tíz alkalommal vett részt a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

FUTÁR: Krisztus születik! Dicsőítsétek! – Újságot hirdetek mindennek örömmel, öröndetes szép hírt hallottam az éjjel; amit hallottam, elmondom önöknek, csak versemhez, mindvégig legyenek figyelemmel. Dávid király nemzetéből két király kint adatik, és méltóan tiszteltetik. Jöjjön be királyuram!

HERÓDES: Én vagyok Heródes, a zsidók királya, ki Jézuskát keresi Betlehem városában.

FUTÁR: Tisztelt Uraim! Mi nem azért jöttünk ide, hogy itten komédiázzunk, hanem, hogy az Úr Jézus Krisztusról egy szép példát mutassunk, melyben Szent Józsefnek az egész városban szállás nem adatik, így hát istállóba kényszeredik. – Tisztelt uraim! Társaim kint vannak, egy szép betlehemet hoztak, behívnám őket, mert fáznak. Mit felel erre a jó gazda, bejöhet a betlehemi kis Jézuska?

Ének: *(mindenki)* Angyali glória zeng Betlehem felől,
Nagy fény előtt kinyílt az ég,
Pásztorok örvendezve, gyorsan útra kész.
A Szűz ma szülte kisdedét.
Szent jóslat int a fölkelésre,
S Dávid király jövendölése:
Föl pásztorok! Keressük föl tehát
Jézust, az árva népek óhaját!

FUTÁR: Felséges királyom! Egy új király érkezett.

HERÓDES: Ki ez az új király?

GÁSPÁR: Én vagyok I. Gáspár király, az arabi tartományon keresztül jöttem.

Az égen egy fénylő csillagot láttam ragyogni, annak tiszteletére és felkeresésére jöttem.

HERÓDES: Mit beszélsz, hogy te vagy I. Gáspár király; midőn tudván-tudod, és hallván-hallod, hogy én vagyok Heródes, heródesek Heródese, királyoknak királya? Midőn egy dobbantásomra ég és föld megrezzen.

GÁSPÁR: Ha nem hiszed, hallgasd meg Szent József történetét!

SZENT JÓZSEF: Felséges királyom, nyisd meg ajtódat, eressz bé, mint szegény jóakaródat!

HERÓDES: Láss ki szolgám sietséggel, ki meri zörgetni királyi ajtót, ilyen késő éjjel, bátor szívvel!

FUTÁR: Ki vagy, s mi vagy? Honnan jöttél? Miféle dolog az, hogy magadnak ezen éjszakára szállást nem kerestél?!

SZENT JÓZSEF: József vagyok, istenfélő ember, názáreti, szegény mesterember, aki a szegényben is a Jóistent látja, akik a pogánynak is a jó példát mutatja. – Tibériusz császár birodalmából jöttem, ha szállást kaphatnék, el se mennék innen.

FUTÁR: Várj barátom, jelentem a királynak. – Felséges királyom, egy olyan ember érkezett a te királyi házadhoz, kit, ha befogadnál, el se menne innen.

HERÓDES: Itten bizony szállást nem kapsz, még ha a jég hátán, vagy a város piacán is megfagysz.

SZENT JÓZSEF: Óh, te úti-kemény kősziklához hasonló nemzetség, hát még a pogánynál is van kegyesség. Hát a te királyi házadnál, mért nincs engedelmesség?!

HERÓDES: Szavaid szívemet meghatották; így hát gyere be egy pár percre fűtőzni.

SZENT JÓZSEF: Isten áldjon meg, felséges királyom!

HERÓDES: Isten hozott, kedves jó barátom! Lásd, kedves barátom, mily sokan vannak az én királyi házamban, ha én téged befogadlak, ezek engem megszólhatnak, így hát királyi házamtól elmehetsz.

SZŰZ MÁRIA: Óh, te kegyetlen Heródes, lágyuljon meg a te szíved, ne keress ki minket ebbe a nagy hidegbe!

Ének: *(mindenki)* Juhászim, bojtárim, de elaludtatok,
Ennél a szép nyájnál egyedül hagytatok.
Juhászság, pásztorság, mennyei tanyaság
Ez a szép gazdaság.

ANGYAL: Keljetek fel pásztorok,
Kik juhaitoknál alusztok!
Megszületett Uratok,
Nektek is Jézusotok.

BOJTÁR: Hallod öreg, mit mond az angyal?! Keljünk fel, Betlehembe menjünk el.

ÖREG: Hallom, hallom, csak ne nagyon rázd a subám hátulját, mert így is ringyes-rongyos. Az éjjel a Sínai hegyen jártam, száz birkára vigyáztam, de egy sem maradt belőle. Ha ez az egyszer fittyes, kétszer füttyös botom nem lett volna, tán még a subám hátulját is széttépték volna a farkasok.

BOJTÁR: Úgy kell néked, te vén, perzselni való disznó! Addig vélem egy útra nem térsz, míg egy pohár borraivalót nem kérsz.

Ének: *(mindenki)* Pásztorok, pásztorok, keljünk fel!
Hamar induljunk el.
Betlehem városába, rongyos istállócskába.
Siessünk, ne késsünk,
Hogy még ezen éjjel oda érhessünk,
S a mi Urunknak tiszteletet tehessünk.

ANGYAL: Lássuk, ki hozott Jézuskának legszebb ajándékot!

BOJTÁR: Óh, te kicsi Jézus, én vagyok a pásztorok legfiatalabbik pásztora, ki lábát nyája után serényen hordozza. Hoztam neked egy sajtocskát; fogadd el jó szívvel, mert más egyebet nem hozhattam.

ÖREG: Óh, te kicsi Jézus, én vagyok a pásztorok legöreggebbik pásztora, ki lábát nyája után cimmegve-cammogva hordozza. Hoztam neked aranyat, tömjént, mirhát, amellyel megszentelheted az anyaszentegyházad.

HERÓDES: Ékes vitézsereg jön napkelet felől, két király és egy vitéz tündöklök elöl, de legszebben tündöklök a betlehem fővezére maga.

GÁSPÁR: Dicsérjük, imádjuk seregünk Urát,
Hogy megadta Isten Szent Karácsony napját.
Fordul a kerék le és föl a talpán,
Múlnak az évek változások után.
Isten áldja meg e háznak gazdáját,
Családostól együtt édes jó gazd'asszonyát!

FUTÁR: Köszönöm uraim, hogy meghallgattátok,
Ezért a nagy égből áldás szálljon rátok,
S midőn eljön az utolsó órátok,
A Mennyországba legyen az örökös hazátok.

GÁSPÁR: Nosza pajtás, fogd az ajtót,
Kezedben a kilincstartót,
Hogy e háztól elmehessünk,
Más helyre is betérhessünk.

Ének: *(mindenki)* „Föl nagy öröme...”

CSÍKBORZSOVAI BETLEHEMES JÁTÉK

Csík megye

Előadták a csíkborszovai hagyományőrző fiatalok 2006-ban és 2008-ban a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

Összeállította: Demeter Ignác.

Leírta: Demeter Lajos, 1974. XII. 7., Borzsova.

Lejegyezte:¹ Ferencz Angéla

A BÖTLEHEM JÁTÉKÁNAK SZÓZATA

HÁZKÉRŐ: Dicsőrtessék Krisztus, laudetur Jézus,

Aki ma született, a szánte² Mária jászolyba tétetett,

Et a pasztoribus³ fel is kerestetett,

Kondi bociuni⁴ meg is szenteltetett,

Kondi vinibiusz mi is ide jöttünk,

Epleszta biturint, hogy boldogok legyünk,

Ezen háziúrtól audienciát kérjük,

Krisztus példájának végbe vitelére.

Ezen háziak is Részvételesek lennének,

Ha minket hajlékukba

Beengednének!

KIRÁLY: (*be köszöntése*) Dicsőrtessék Krisztus a magas egekben,

Hogy örvendezhessék fent a magas égben!

Mi nem azért jöttünk, hogy komédiázzunk,

Vagy valami tréfás játékot indítsunk,

Hanem itt egy kissé mulatni kívánunk,

Melyen kis Jézusról kis példát mutassunk.

Angyal fölserkesztvén mélyen aluvókat

1 Azaz gépbe írta.

2 szent, azaz Szűzmária

3 pásztorok által (latin)

4 halandza latin s tán román (?)

És fekvé találá a hű pásztorokat,
 Pásztorok fölkelvén követtek útjukat
 Elérék s imádák megváltó Urukát
 Mária Józseffel szállást keresének,
 Házzról házza járván
 Szállást nem találván
 Közeleg az óra, szülni kell nékie
 Szállást nem adatik sehol ő nékie.
(a király az ajtót a karddal megkoppantja)

SZENT JÓZSEF: *(kérenzik⁵ kívül az ajtónál)*
 Felséges királyom nyisd meg az ajtót,
 Ereszt be megszűkül⁶ szegény akaródat,
 Mert az utazásban nagyon elfáradtunk.

KIRÁLY: Eredj jó szolgám tekints az ajtóra,
 Nézd ki zörget oly fagyos módjára.

KIRÁLYSZOLGA: *(összeapja magát és az ajtóhoz siet, kinyitja és kérdi)*
 Felséges királyom tudni akarja, honnan jöttél e városban, nem hallod
 ellened haragját?

SZENT JÓZSEF: Kemény kösziklához hasonló nemzetség
 Még a pogánynál is van engedelmesség
 Hát nálad uramnál hogy nincsen kegyesség
 Még a pogánynál is van engedelmesség
 Hogy kirekesztessék utazó szegénység.

KIRÁLY: Mi gondom nékem az idegenyekre
 Hogy ültessem őket asztalfőre.
 Nem bánom, ha az utcán feküsztek a jégre,
 Úgyse adok szállást tinéktek az éjre!

SZENT JÓZSEF: Uram s én Istenem ez mi dolog légyen
 Az átalakodott szív annyira terjedjen
 Hogy az ő megváltóját hogy meg ne ismerje
 Áldást az egekből miképpen remélne.

5 sic!

6 szükségben lévő

KIRÁLY: Eredj jó szolgám, ereszd be az embert
Hátha valami jó hírt hoz és elmondja itten nékem.

KIRÁLYSZOLGA: *(megnyitja az ajtót)*
Jer be hát barátom, fűtözz egy keveset később más útra térhetsz.

Mind bemennek, a pásztorok benn elhelyezkednek.

JÓZSEF: Jó napot jó vendég fogadó.

KIRÁLY: Hozott az isten kedves jó akaró.

JÓZSEF: Tibériusz⁷ császár parancsolatára
Jöttünk Názáretből a beíratásra,
Hogy ha szállást adnál szegény idegennek
Mégfizeti Jézus ki fázik jászójban.

KIRÁLY: Kedves barátom, be nem fogadhatlak, mert királyokat s császárokat,
s annál nagyobb urakat várok, hanem egy kis helyet minyárt mutatok.
A városon kívül van egy rossz istálló, oda szokott szállni az ily jövevény
szálló! *(rámutat a kápolnára)*

JÓZSEF: Maradj egészségben.

KIRÁLY: Segéllyen az Isten mindenekben.

JÓZSEF: *(Máriával szembefordul)*
No lásd szerelmes jegyesem, már mire jutottunk
Az egész városban szállást nem találtunk
Midőn Betlehemből pajtába jutottunk.

MÁRIA: Nem bánom jegyesem, akármerre megyünk
Nem hagy el minket az egeknek ura
Világ alkotója tekints alá mennyből szomorú anyádra
Azér kérünk ne hagyj ily nyomorúságba.

MÁRIA, JÓZSEF, ANGYAL: *(énekelnek)*
Oh ember gondolkozzál
Meg nézzed sorsát Jézusodnak
Mér nem talál helyet ő magának
Égi madarak,
Erdei vadak

7 A bukovinai változatokban általában Augustus helyett Tiberius császár szerepel!

Lakóhelyükön nyugusznak szépen,
De az úristennek fia
Ez nagy roppant városban
Szállást nem találván
Kénytelenítették egy rongyos istállóban
Szállni barmok közé.

ANGYAL: Üdvözlégy szülők,
Szűz anya Mária
Atya Istenek leánya,
Szent léleknek mátkája.
Szűzen szülted szent fiadat
Sérelem nélkül magzatodat
Ki az angyal által adott
Szent lélektől fogantatott.

Király és királyszolga szembefordul a kápolnával és kardot húznak, mellükhöz fogják, énekelnek.

Ének: Oh mely igen szánjuk
Vétkeinket bánjuk
Szívünkben szállást nem adván új királyunknak
Szép Szűz Máriának
Oh jaj szánjuk és fölötte bánjuk
Azér leborulva letérdelnek
Méltóképpen áldva
Szent nevedet jézus minden órán,
Szent nevedet jézus minden órán
Jöjj el Jézus jöjj el, szívből kérünk jöjj el
Szívünkbe befogadni készen vár lelkünk
Fogadj be kegyben hogy jussunk elődben
Mindenkor szent nevedet kiáltván,
Szent, szent, szent,
Százszor meg ezerszer
Áldja minden ember
Szent nevedet Jézus minden órán,
Szent nevedet Jézus, minden órán.

KIRÁLYSZOLGA: Örvendj ó, áldott Izrael

Mert tőled jött ez Immánuel

Kit az angyal, szent Gábrriel

Égből köszönt nagy örömmel

Születésén a kisdédnek az angyalok is örvendeznek

Szépenn s vígan énekelnek:

Azt hogy dicsőség Istenek.

ANGYAL: *(énekel)* Dicsőség mennyben Istennek

Békesség földi népeknek jóakarató híveknek

Kik Istenben örvendeznek.

(megrúgja az első pásztor lábát)

Keljetek fel ti, pásztorok kik itt juhoknál alusztok

Keljetek fel, meglássátok térden állva imádjátok.

I. PÁSZTOR: Éj nyugodalomban mi nagy csodát láték,

Nékem az Isten angyala megjelenék

Hogy gyermek születék a jászolyban, íme a

Világ megváltója.

II. PÁSZTOR: Dáre, dáre csak a kakas kukorékol a kürtőben.

III. PÁSZTOR: Nem töröm én abban a fejemet inkább a pucokban fenebb dugom a fejemet.

IV. PÁSZTOR: *(a monyator)* No de ne vegyétek tréfára nem tudjuk titkait, nem a kakas kukorékol, hanem az angyal jelenék meg itten.

ANGYAL: Oda azér el menjetek és őt felkeressétek

Jászol előtt térden állva Őt úgy tiszteljétek

Ottan vagyon szűz Mária, szent Józseffel istállóban

Oh Mária Jézus anyja, József ő dajkája!

IV. PÁSZTOR: *(a monyator)* Auz mai kauzer⁸

Nem hallod az angyal milyen szép szépen énekel

Úgy látszik nektek már az Isten se kell!

II–III. PÁSZTOR: Dehogy nem! még a hajnalcsillag se jött fel.

I. PÁSZTOR: Keljük fel hát, vigyünk néki ajándékot a javából bárányokat.

8 román (?)

PÁSZTOROK: (*felkelnek és egymás mellé állnak és oldalra kezdnek dőlni és énekelnek*) Menjünk el hát és siessünk lássuk mi történt velünk
Megváltónkat királyunkat tiszteljük mi urunkat
Aki nekünk méltóztassék jelenten
Új dolgot, jelenten új dolgot.

I. PÁSZTOR: Dolgot-e?

II. PÁSZTOR: Dolgot hát!

III. PÁSZTOR: Térdeljünk le s Dolgozzunk⁹?

Letérdelnek egymás mellé botjukra támaszkodva énekelnek.

PÁSZTOROK: (*énekelnek*) Üdvözlégy Jézus, pásztorok pásztora
Mennynek és a földnek teremő szent ura, teremő szent ura
Ha nem utálsz meg, te szolgálád vagyunk, és mi azért jöttünk
Hogy téged imádjunk,
Oh Mária te is könyörögj érettünk
Hogy mi e világból boldogul kimúljunk
Boldogul kimúljunk. (*itt felállnak*)

I. PÁSZTOR: Sijessünk, sokat ne istoriázunk, a mi kis ajándékot hoztunk az úrjézusnak örömmel és vígan.

PÁSZTOROK: (*együtt*) Vigyük, vigyük!

I. PÁSZTOR: (*elő lép a kápolnához*) Oh édes Jézuskám, mivel én a nyáron első pásztor voltam, égyéb ajándékot nem hozhattam, egy szép belice¹⁰ bárányt vedd jó néven, édes Jézuskám!

II. PÁSZTOR: Oh édes Jézuskám, mivel én a nyáron második pásztor voltam hideg havasokon sokat fagyoskodtam, égyéb ajándékot nem hozhattam egy füstölt sajtot vedd jó néven édes Jézuskám.

III. PÁSZTOR: Elért a vénség utolért az öregség
Rajtam uralkodik minden szerencsétlenség
Füleimmel nem látok, szemeimmel nem hallok
Amivel én a nyáron bács voltam,
Túrót, ordát nem hozhattam

9 hódoljunk (?)

10 fehér (?)

Mert még magamnak se kaptam.
 Egy szép de szép bogláros szíjat, vedd jó néven oh édes Jézuskám!
 Oh drága mennyei harangszó oda fenn a mennyben.

IV. PÁSZTOR: Jól kifizeted, bács létedre.

III. PÁSZOR: Meglátom te mit adsz.

IV. PÁSZTOR: Aranyat. Mennyek el hát én is, béküljek ki a Jézussal.
 Oh édes kicsi Jézuskám, mivel én a nyáron monyator voltam
 Hideg havasokon sokat sonyorkodtam,
 Ezek a rosztó pásztorok mind elkezdtedtek¹¹
 Bocskor tákot, csalóka teját este reggel azt adták,
 Délre felhőszakadást. *(egyed ugrik)*

I. PÁSZTOR: Ami kicsi bérem volt, mind meg illogattam,¹² egyéb ajándékot
 nem hozhattam egy szép, de szép furulya szót, vedd jó néven édes Jézus-
 kám.

PÁSZTOROK: *(felélék)*¹³ Nó jól kifizetéd.

MÁRIA: Köszönöm fiaim, mindnyájan ti nektek,
 Kik ez szent kisdédnek tiszteletet tésttek.
 Kívánom hogy menyből koronát nyerjete
 És a véghetetlen örömben legyetek!

I. PÁSZTOR: Pásztortársaim, mivel az Úrjézust víg
 Örömmel láttuk, Ráduly Ignác, Román Bokor,
 Oltyán Péter, Csuri Demeter azt mondta
 Ha a faluban egy mozsikást kapnánk jó volna.

II. PÁSZTOR: Muzsikást?

I. PÁSZTOR: Muzsikást hát!

III. PÁSZTOR: Minek azt a muzsikást?

Itt a jó furulyás
 Nem kel néki fizetés
 Az úrjézus kedvéért
 Fúhat egy zsukát,

11 elszedtek (?)

12 megittam

13 Kommentárt fűznek, simfelik az ajándékot – általában az öreg Unciás teszi ezt!

Hallod Undzsiásom, drága furulyásom
Mivel az új királyt víg örömben láttuk
Fúhatnál nekünk egy zsukát, szuflu majfortát.¹⁴

IV. PÁSZTOR: Zsukát-e?

III. PÁSZTOR: Zsukát hát!

IV. PÁSZTOR: Fúvok én néktek ugyan hangost, ha van pipe bőr bocskorotok
Hogy zsukámnak hangját kijárájátok hop, hop, kiáltsátok.

PÁSZTOROK: (*körben járják és éneklük*) Hájde zsuke, jo fertate
járesiodate petrekupe kriste
fácse tot rácseodate¹⁵

III. PÁSZTOR: Kárule mosule¹⁶ csakhamar egy aránt
Fekete káprám¹⁷ mekegését hallám. (*az ajtó felé siet*)

IV. PÁSZTOR: Hallod Unghiásom, kérlek, hova sietsz, a háziasszonytól
útravalót várunk.

III. PÁSZTOR: Látom az asszonynak sűrű mosolygását
Keresi a láda kulcsát, hogy elővegye 6 ezüst lángóját,¹⁸
Szent János kalácsát, hat singes kolbászát
Jó kupa pálinkáját, feltenné utunkra, jó volna

PÁSZTOROK: Jó biza!

KIRÁLY: Köszönöm, s hálálom kik ezt hallgattátok
Azt vélem rosszat nem is tanulátok
Miért az egekben legyen jutalmatok!
Ti pedig jó gazda, kik szállást adtatok, semminemű átok
Ne férjen hozzátok, mi pedig elmegyünk vígan maradjatok.

PÁSZTOROK: (*együtt*) Immár minket jó gazda, ha elküldesz utunkra
Az isten áldása maradjon a házadra sok, sok, sok
Három kancsó jó sörrel beszélgetünk jó szívvel
Hogy a talpunk újuljon, a torkunk is gyógyuljon...

14 román

15 román

16 román

17 kecském

18 lázsiását (?)

BETLEHEMES JÁTÉK CSÍKCSOBOTFALVÁN

Csík megye

Felléptek a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 2007, 2008-ban.

Tanultuk id. Orbán Árpádtól 1998-ban.

Gyűjtötte és lejegyezte: Antal Imre.

Régi szent énekeket énekelnek. Elöl megy a két szálláskereső énekelve.

Dicsértessék az Úr Jézus Szent Neve.

Elé lépik.

Örvendünk és adunk hálát Istennek, Isten ő szent Feleségének, hogy erre a szent és fényes napra felvirrasztott, melyet a limbusbeli atyák és a földi emberek nagy óhajtással vártak, a mi szerelmes Megváltó Jézus Urunknak születése napját, Jézus Urunkét, ki Napkeletről jött és a Háromkirályoktól megkoronáztatott. Méltóztassál Uradat házádba befogadni és kihallgatni.

Ha a házigazda béereszti, akkor a király s a szolgáló megy bé.

A király sétál, a szolgáló figyel.

KIRÁLY: *(énekel)* Dicsértessék Jézus, a magas mennyekbe

Ki e nemes gazdát
Hagyta egészségbe,
Kívánom szívemből
Tartsa az életbe,
Végre örvendezzék
A magas mennyekbe.
Nemesnek, szegénynek
Nagyoknak s kicsiknek
Köszönöm s hálálom
Kik ide gyűltetek,
S a kisded Jézusnak
Tiszteletet tesztek,

Magatokba pedig
Erős hitet vesztek.

Mivel születését
Jézusnak hirdeték,
Őt az angyalok is
Jászolnál üdvözlík,
Hol ott is esztelen
Barmok melengetik,
S a juhoknál lévő
Pásztorok tisztelik.

Józsefet, Máriát
Senki nem fogadja,
A szívtelen város
Szűk helyet sem adna.

Azután pajtába
Szállni kényszerítik,
Hol a mi Megváltónk
Világra születik.

Azután pediglen
Pásztorok eljönnek,
Alázatossággal
Ajándékot visznek,
Mit Mária s József
Nagy jószívvel vesznek,
Őszinte szavakkal
Szépen megköszönnek.

Ennek mi is itten
Példázzuk mivoltát,
Előtökbe tesszük
Hitványka szállását,
Sőt az emberektől
Elhagyattatását.

Igyekezetünknek
Halljátok lefolyását! *(megüti az ajtót kardjával)*

SZENT JÓZSEF: (*kopog az ajtón*) Felséges királyom

Nyisd meg az ajtódat,
Ereszd bé megszűkül
Te jó akaródat.
Éltető dajkája
A világ Urának
A nagy utazásba
Erősen elfáradt.

KIRÁLY: (*mondja*) Egy szózatot hallék

Mostan az ajtómnál.
Vajon ki könyörög
Királyi házamnál?
(*erősen kopog József, s int a király*)
Parancsolom szolgál
Neked sietséggel,
Lásd ki zörget ajtón
Ilyen bátor szívvel?!

A szolga tiszteleg a királynak s ajtót nyit.

SZOLGA: Ki vagy? Honnan jöttél?

Miféle ember vagy? Feleletet nekem ezekre mindjárt adj!

SZENT JÓZSEF: Szegény útonjáró idegen s jövevény

A bemenetelre beléegyezést kér!

SZOLGA: Légy hát vesztegségbe, mindjárt megjelentlek. (*a királyhoz megy*)

Felséges királyom,
Oly emberek vannak,
Kikről nem hinném,
Hogy ajtódon járhatnak.

KIRÁLY: Szólíts bé szaporán! Talán egy királytól

Követségbe jöttek valamely országból!

SZOLGA: (*tágra nyitva az ajtót tiszteleg*)

Királyom követül küldött tihozzátok
Béjöhetnek! Így szól parancsa reátok.

Béjönnek.

I. PÁSZTOR: Nyiss ajtót jó gazda,
Légy jó készüléttel,
Mert pásztorok jönnek
Hozzád sietséggel.

II. PÁSZTOR: (*mutat Józsefre*) József és Mária a kisedet gyermekkel.

SZENT JÓZSEF: Adjon az Úristen e házba jó estét.

Kivált egészségre néktek jó szerencsét.
Törölje el rólunk ostorozó népét.
Tartson meg az Isten Felséges királyom,
Gonosz ellenséggel Teneked ne ártson.

KIRÁLY: Tartson meg barátom
Téged is. Kívánom.

SZENT JÓZSEF: Íme, azért jöttünk
Mostan tihozzátok
Ha engedelmesen
Minket megszánátok,
Ezeket egy kicsit (*mutat Máriára*)
Pihenni hagynátok.
Mert úgy elbágyadtunk,
Hogy csak alig vagyunk.

KIRÁLY: Hát ti honnan jöttök
Ily nagy felrakott móddal. Hova igyekeztek?

SZENT JÓZSEF: Augusztus császárnak
Parancsolatjára
Jöttünk ti hozzátok
A beíratásra.

KIRÁLY: Kedves jó barátom,
Bé nem fogadhatlak
Mert Urakból álló
Sok vendégeim vannak.
De a város mellett
Van egy rossz istálló.
Oda szokott szállni
A jövevény szálló.

SZENT JÓZSEF: Nehézkes jegyesem
A hideg fagylalja,
Lehet, közelgeti a szülés órája.
Szerelmes királyom, hova tudjak menni?
A fáradtság miatt meg kellene hálni!

KIRÁLY: Ha meghalsz, se bánom,
De itt nem maradhatsz,
Királyi házamtól
Tehát már indulhatsz!

MÁRIA: (*Józsefnek*) Nem bánom jegyesem
Akármerre megyünk,
Csak a Nagy Úristen
Legyen mindig velünk!
Szerelmes Jézusom,
Szűz méhem gyümölcse,
Az Atya Istennek
Te örök igéje.
Ha engem választál
Szent születésedre,
Ne engedd hát immár
Szolgálad ennyire!
Így édes jegyesem
Induljunk más útra,
Talán megszán minket
Az egeknek Ura.

SZENT JÓZSEF: Kemény kősziklához
Hasonló nemzetség,
Még a pogánynál is
Van engedelmesség,
Hát benned Uradhoz
Miért nincsen kegyesség?

KIRÁLY: Istené a szállás.
Lehet megnyugodnotok.

Az álmot nem szabad
Tovább mulasszátok!

A pásztorok az asztalra teszik a betlehemet.

I–II. PÁSZTOR: Hopp-cupp bátyja rajta!
Megnyugszunk e helyen,
Míg a Hajnalcsillag
Feltetszik az égen.

A TÖBBI PÁSZTOR: Feküdjünk, aludjunk,
Mert jó fáradtak vagyunk!

Lefekszenek, horkolnak. Az angyal meggyújtja a kápolnácska gyertyáját s énekel.

ANGYAL: Serkenjetek fel pásztorok,
Kik nyáj mellett jól vigyáztok,
Mert született az éjszaka
Ti szabadítótok.
(meghúzza a betlehemecske csengettyűjét, de a pásztorok csak nem ébrednek)
Egy szent szüztől Betlehembe,
Városon kült', a mezőbe,
Ki barmok közt sötétségbe
Van a nagy hidegbe.
(megrúgja a III. pásztor lábát és megáll)

III. PÁSZTOR: *(álmosan)* Én vajon mit hallék,
Álmomban mit láték?
Angyal-e vagy ördög
Nekem megjelenék?

IV. PÁSZTOR: Én avval nem töröm
A gyenge eszemet.
Inkább a pucokra
Felteszem fejemet.
Ketten tovább alusznak.

ANGYAL: *(énekli)* ...Oda azért elmenjetek,
Őt felkeressétek
Térden állva jászol előtt.
Őtet tiszteljétek.

(Munyator felfigyel)

Ottan vagyon Szűz Mária
Szent Józseffel istállóba,
Szűz Mária Jézus anyja,
Szent József dajkája.

(ének után mondja)

Serkenj Istennek választott népe,
Semmit ne késsél Jézus elejibe,
Mostan talpra álljunk,
Ő dicséretére jöjjetek, mert ezt siet
Ő Jeruzsálembe.

MUNYATOR: *(énekli)* Hallottad-e pásztor

A szózatot,
Melyet a mennyei követ
Neked mondott?
Hogy született volna
Ember testben Jézus,
Mi megváltónk, Betlehembe.

Mária, József és az angyal a kápolnácska körül énekelnek.

Az Istennek Szent angyala
Magas mennyből alászálla,
Pásztoroknak ő így szóla:
Serkenjete ti pásztorok,
Kik juhoknál úgy alusztok,
Mert született az Úr Jézus!
Ződ erdőbe, ződ mezőbe,
Paradicsom kőkertjibe
Arany szőnyeg leterítve,
Azon nyugszik az Úr Jézus.

Bal kezibe aranyalma,
Jobb kezibe aranyvessző,
Fel-felhúzza, megzúgassa,
Zúg az erdő, zúg a mező.
Ilyen fát még nem láttatok,

Mind Úr Jézus keresztfáját,
Mert az vérrel virágozik,
Szentlélekkel gyümölcsözik.

Utána a munyator megrugja az első pásztort.

MUNYATOR: Asz máj Karidó
Az angyal énekel,
Úgy látszik nektek
Az Úristen sem kell?

PÁSZTOROK: Ugyan, csak nem!

I. PÁSZTOR: Keljünk fel, lássuk meg
Azt a szép éneklést,
Mit fülembé hallék
Az angyali zengést.

II. PÁSZTOR: Nem bánom, ha felkelünk is, mert a hajnalcsillag
feltetszett az égen.

Az öreg pásztort botokkal emelik fel.

ÖREG PÁSZTOR: Ugyan felpattanék! Ezek a jóbarátok felemelének! Édes jó
faim, felkelénk, s menjünk el, hogy megbékélhessünk a mi Istenünkkel.

A betlehemecske köré térdelve énekelnek, botjukra támaszkodva.

Ének: *(minden pásztor)* Üdvöz légy Jézus,
Pásztorok pásztora,
Mennynek és a földnek
Teremtő szent Ura.
Ha nem utálsz meg,
Te szolgálid vagyunk,
És mi azért jöttünk,
Hogy Téged imádjunk,
Hogy Téged imádjunk.

III. PÁSZTOR: *(Máriának)* Óh, áldott Mária
Serkentsd fel Fiadat,
Ki a váltság Ura.

MÁRIA: *(az előbbi dallamra)* Serkenj fel fiam,
Pásztorok eljöttek,

Kik szent angyalidtól
Tehozzád küldettek.

Ének: Mostan kinyílt egy szép rózsavirág,
Betlehemben kibimbózott zöld ág.
Akit úgy várt már az egész világ,
Király nemből nagy méltóság.

Mégsem talált szállást a városban,
Azért szorult hideg istállóba.
Város mellett a rideg pusztában
Ökör s szamár volt abban.

Szűz Mária keseregvén sorsán,
Szent Józseffel szent fiát alutván
Nyugszik szépen csak egy kevés szénán,
Siránkozik ő szent Fián.

Ó, én édes, kicsinyke lakócskám,
Szűz tejemtől ragyogó kis báránykám,
Jó illatú teljes marintocskám, (rozmaringocska)
Sorsom ne nézd, violám!

Bölcsőm volna, kibe ringatnálak,
Párnám volna, bétakargatnálak,
A hidegnek csípni nem hagynálak,
Szolgálnék, mint Uramnak.

De megbocsáss, hogy későn ismertünk,
Mert most hisszük, „hogyan születél értünk
Szűz méhéből, óh, édes reményünk,
Vedd kedvesen énekünk.

Sz' evve' ajándékot adnak.

I. PÁSZTOR: Édes, kicsi Jézusom,
Fejőpásztor vagyok,
Az én juhocskáim
Az Istentől vannak.
Azoktól én neked
Kicsi sajtot adok,

Kérlek, vedd jó néven
Ezt az ajándékot,
Melyet most kezemmel
én neked nyújtok,
Ezt én felségednek
Nagy jó szívvel adom!

II. PÁSZTOR: Én is felteszem a

Legjobbik juhomat,
Melyből telifejem
Kétszer sajtáromat,
Még amellet
Minden esztendőbe
Kettőt fiadzott.
Ezt én bizonytal tudom,
Ezt én Felségednek
Nagy jó szívvel adom!

III. PÁSZTOR: Én bizony nem merem feltenni juhomat,

Mert nagyon rettegek mostoha apámtól.
Hasonképpen patvaros anyámtól,
Mert ha felteszem juhomat,
Jól megbotozza hátamat.
Hanem almákat, szépeket adok,
Ezt én felségednek nagy jó szívvel adom.

IV. PÁSZTOR: Ó, vazurám vazúr, Tejjel málé

Fejőpásztor voltam a nagy havasokon,
Károkat vallottam, sokat, esztenákon,
Semmi fű nem termett a nagy kősziklákon.
Hát én szép Jézusom, ugyan mit adhatok?
Egy kis lépesmázat, ezt én felségednek nagy jószívvel adom!

V. ÖREG PÁSZTOR: Elnyomott a vénség, eljött erőtlenség,

Rajtam történt bús szerencsétlenség.
De mivel legöregebb vagyok, ó Mária,
Szép bogláros szíjat nyújtok, ó Szent Anya.
(a pásztoroknak)

Tűk adhattok, mert tűk ifjak vagytok,
 De engemet, ha kénálnak es, azt gondolom, szidnak,
 S azért hátrébb fartalok.
 (*gyorsan hátra ugrik*)

MUNYATOR: Ó vaj de minye si de minye,
 Szerácse ficsor,
 Egész nyáron mind
 Munyator voltam,
 Mit azzal kerestem,
 Mind el es kötöttem.
 Nekem nincs egyebem,
 Csak ami rajtam van.
 Hát én, édes Jézus,
 Mást nem adhatok
 Hanem egy táncot, szépet járok,
 Ezt én Felségednek nagy
 jó szívvvel járom.

I. PÁSZTOR: (*az öreghez*) Hallod Undzsiásom,
 Édes furulyásom!
 Mivel az új királyt
 Nagy örömmel látom,
 Fújj egy táncot!

II. PÁSZTOR: No, hát most egyaránt,
 Fogjuk a matyukát
 A vén Undzsiás es a furulyát.
 Mert mekegni hallja
 Fekete kápráját /kecskéjét/...

Furulyaszóra táncolnak.

ÖREG PÁSZTOR: Ezt tűk eljárjátok, de nemigen jól járjátok.

I. PÁSZTOR: Ha nem tetszik, járj jobbat, te vén szipka! (*s ő járja*)
 Áldott légy jó Jézus, pásztorok pásztora,
 Ki nem kívánkoztál cifra palotába.

II. PÁSZTOR: Áldott légy jó Jézus, pásztorok pásztora,
 Aki így született hideg istállóba.

III. PÁSZTOR: Áldott légy jó Jézus, Pásztorok pásztora,
Kinek hatalma van mennyben és a földön!

PÁSZTOROK: *(éneklik)* Immár minket jó gazda,
Ha elküldesz utunkra,
Istennek áldása
Szálljon a házadra!

Elindulnak, de megállnak.

I. PÁSZTOR: Auz mor fortate, /Barátim induljunk/
Induljunk más útra,
Jó emberek várnak
Még itt a szomszédba.

II. PÁSZTOR: Hallod e barátom
Hova sietsz, kérlek?
Még a gazdaasszonytól
Útravalót várok!

III. PÁSZTOR: Látom asszonyomnak
Sűrű mosolygását,
Zergeti erősen
A ládája kulcsát,
Hogy kivegye onnan
Tíz ezüst húszasát.

IV. PÁSZTOR: Ne sajnálja tőlünk
Szárasztott sódarát,
Ahhoz való fonott Szent János kalácsát,
S egy pár kupa jó mézes borát.

V. ÖREG PÁSZTOR: E gazdának én voltam
Báccsa /pásztor/ tavalý es,
Bizony jó gazdám volt
Őnékem akkor es,
Kétszer kértem tőle
S nem adott egyszer es!
De most már megtőti
Még a csuklyámot es!

I. PÁSZTOR: *(a betlehem perselyét ütögeti)*

Ó te farkasbőrből kifaragott
Kodokozott erszén.
(a gazdához) Vessen egy húszast bé,
Hadd rőfögjön szegény.

Kivonulnak, csak a király marad.

KIRÁLY: *(elköszönés)* Köszönöm s hálálom,

Kik itt hallgattatok,
Ezen példázatban
Meg nem utáltatok.
Azt hiszem, hogy ebben
Rosszat nem láttatok.
Köszönöm, hogy minket
Vígan fogadtatok!

Mert láttátok itten
Az Isten szent fiát
Bölcső helyett hideg,
Rozsszalmás jászolát,
Mint született Szűztől
Hideg istállóba,
Ökör, szamár között
A kórós szénába.

Ez mindnyájunknak
Lőn megmutatására,
Kik jövének Jézus Urunk
Látogatására.

De nem is ok nélkül,
Sőt, méltán vigadunk,
Mert megszületett
A mi megváltó Urunk.

Örvendj velünk te is,
Mái bűnös világ,
Mert Áron vesszején
Kinyílt egy szép fehér virág,

Ha megtérsz reád is vár
Az örök világosság,
Jézussal együtt a
Legszebb Mennyország!

Nem tréfa kedvéért
Volt bejövetelünk,
Vagy, hogy itt titeket
Mulatni gerjesszünk,
Hanem megtérésre
Példával ébresszünk,
Hogy a kis Jézussal
Majd együtt lehessünk!

Nemes ház tagjai,
Kik szállást adátok,
Jézusnak áldása
Szálljon tireátok,
Ősi hiteteket
Örökre tartsátok,
Mi megyünk s ti velünk
A Jézust áldjátok.

Dicséret, dicsőség
Mi Jézus Urunknak,
Ki magára vette
Terhét a világnak.
Áldás Szent Anyánknak,
Szép Szűzmáriának,
Ki fényességet hoz
Az egész világnak!

BÁBTÁNCOLTATÓ BETLEHEMEZÉS HALMIBAN

Felső-tiszavidék, Ugocsa megye, kivilágítás betlehem

Jártak a Betlehemes Találkozón 1992-2000 között 6 ízben.

Szövegét leírta: Nagy László, a betlehem tulajdonosa (1996. december).

Szereplők: Angyal (beköszöntő), I. Pásztor, II. Pásztor, I. Bojtár, II. Bojtár, Öreg, Bábtáncoltató, Ördög

ANGYAL: Ez karácsony estén Jézust imádjátok,
Mert az Atyaisten elküldött hozzátok
Szerelmes szent Fiát Ti is imádjátok,
Áldás, békesség bőven szálljon Rátok!

Ének: „Pásztorok, pásztorok...”

I. PÁSZTOR: Hoppistók, jó estét, lám én is itt vagyok,
Oly hideg van kinn, szinte majd megfagyok.
Azóta bejártam Ázsiát, Afrikát,
Hétszer megtanultam a filozófiát,
Ha nem hiszed, kérdezd meg uramöcsémtől,
Karácsony éjszakáján.
Gyere be, Te Pali pajtás. Te vagy az a magfás?

II. PÁSZTOR: Én vagyok, jó pajtás. Bezzeg van is károm,
Megtréfált a farkas, a lelki jó barátom.
Oda lett az éjjel vezérjuhom három.
Megállj, te farkas, mert bosszúdat állom.

I. PÁSZTOR: Tőlem is elkapta ama vezérbakot,
Amely a hegyek közt egyes egyedül lakott.
Tőlem a keresztnél elmaradott,
Cserfáé, a farkas véle elkullogott.
Megállj, te farkas, bosszúdat állom.
Hát az öreg apánkat, hol hagytad?

II. PÁSZTOR: Havas erdő mélységében, sánta lábát fájlalja,
Vén derekát nem bírja.

Utunk közben egy bakkecskétől úgy megijedtünk,
Hogy szegény Öregapánkat szem elől tévesztettük.
Na, de sebjaj! Egyet-kettőt fütyöntek, döböntek juhászok módjára,
Ő is megérkezik a szívem fájdalmára.
Gyere be, te vén szatyor!
Jól tartunk itt bottal, borral, báránypecsenyével,
Csak úgy vetekszünk az üres tömlőre.

ÖREG: Oh, Istenem, Istenem, hogy is jöhettem erre a ribincskes helyre,
mikor nem is szándékoztam jönni, Betlehem mezejére.
Vajon ki viseli gondját apró kecskéimnek?
Hogy a vadak ne szagassák ízről-ízre.
Nesze, Te kis Jézus, hoztam Neked egy nagy fő vörös hagymát.
Hogy ezzel rontsd meg az ördög legnagyobb hatalmát.

I. PÁSZTOR: Mondja kend, Öregapám, tud-e olvasni?

ÖREG: Hogyne tudnék! Mikor hatvanhat gimnázium
Fala mellett jártam el a nyáron,
De benne sosem voltam.

I. PÁSZTOR: Olvassa el, mi van a betlehem elejére írva!

ÖREG: Három fertály zöldre, feküdjünk a földre.

II. PÁSZTOR: Ha a földre lefekszünk,
Többé juhászok nem leszünk,
De legyen meg a te szent akaratod.

Ének: Juhászim, pajtásim, jaj, de elaludtatok.
Ennél a szép nyájnál csak egyedül hagytatok.
Juhászság, pásztorság, mezei tanyaság,
Ez a szép gazdaság.

Megszólal a csengő.

GLÓRIA!

I. PÁSZTOR: Hallod, Öreg, angyal szól!

ÖREG: Hallom, hallom, hogy karácsony éjszakáján
Káposzta rotyog a fazékban,
Kolbász kukorékol a kéményben.
Ugye fiam, Neked nem adnak belőle?

I. PÁSZTOR: Hallgass, Te vén szatyor.

Ebugatta, farkasordította.

Hágom a lábom derék szép szakálladra.

Rázom botom mindkét oldalra,

Hátadat, hasadat ezzel lapogatom.

Tudom, megvakarod,

Még a róka-táncot is eljárod.

Aludj, Te vén szatyor, úgy sincs

Semmi hasznod.

Ének: Titiri bojtár, ugorj talpadra,

Nem lészen semmi gondod nyájadra.

Amott egy dombocskán

Megellett juhocskám.

Vedd válladra, vidd az ólba.

Pásztori társim, új hírt mondok, új hírt mondok,

Jertek vélem, csodát látok, csodát látok,

Mert egy szűz szült az éjszakán,

Gyermekecskét szült a szalmán.

Üdvözlégysz szép gyermekecske,

Betlehemi hercegecske!

Élet után, mit érünk, mit érünk?

Légy mennyekben vezérünk, vezérünk!

Úgy, úgy, úgy,

Te kis Jézus jól aludj.

Haj, haj, haj,

Úgy repülj el, mint a raj.

I. BÁB: Én vagyok Heródes, Heródes, a zsidók királya.

Nálam nagyobb urat nem ismerve,

Nincs is az a legény, akitől én félek,

Még csak a haláltól se félek.

II. BÁB (a Halál): Ó, Te Heródes, Heródes!

Hagyj fent Te már minden kereskedésseddel

Minden gyűrüsködéseddel,

Mert Te már az enyém vagy.

Ekkor jön a Halál és levágja Heródes fejét, majd jön az Ördög és mindkettőjüket a pokolba viszi.

III. BÁB (Miklóska): Miklósának pénzt, pénzt, gyertyáralvót!

A háziak a dobozkájába pénzt tesznek.

I. PÁSZTOR: Mondja kend, Öregapám, tud-e imádkozni?

ÖREG: Tudok Fiam, állj odébb!

Lágy cipó, pecsenye, gulyáshús, kétrét kolbász, egy kulacs bor, belém csúszna, ha volna!

I. PÁSZTOR: Nem, nem, Öreg, nem úgy!

ÖREG: Hát, hogy, Fiam, taníts meg!

I. PÁSZTOR: Mondjad, Öreg, Atyának.

ÖREG: Vessem le ezt a rongyos gatyámat?

I. PÁSZTOR: Nem, nem, Öreg, Atyának,

ÖREG: Igen, igen, Atyának.

I. PÁSZTOR: Mondjad Öreg, Fiúnak.

ÖREG: A fiúk odakint a juhokkal vannak.

I. PÁSZTOR: Nem, nem, Öreg, Fiúnak!

ÖREG: Igen, igen, Fiúnak!

I. Pásztor: Mondjad Öreg, Szentlélek.

ÖREG: Szentebb az én huncut lelkem, mint a tiétek!

I. PÁSZTOR: Nem, nem, Öreg, Szentlélek:

I. PÁSZTOR: Mondjad Öreg, Istennek.

ÖREG: Ó, de csípnek a tetvek. Még a gazdasszonynak is adnék hatezret,

I. PÁSZTOR: Nem, nem, Öreg, Istennek.

ÖREG: István adja ezt nekem!

I. PÁSZTOR Mondjad Öreg, nevében.

ÖREG: Bújjak a betlehembe? *(be akar bújni)*

I. PÁSZTOR: Nem, nem, Öreg, csak maradj!

I. BOJTÁR: Bajuszom csorgóra.

II. BOJTÁR: Pálinka is jó volna, ha a gazdaasszony adna!

A gazdaasszony tölt pálinkát az ördög üvegébe.

ÖREG: (*döbbint*) Pénzt vár ez az erszény,
Rézből vagy fából kifaragott százesztendő edény.
Ennek a díja a tízes, százaz, ezres ...
Aki a mi erszényünkbe nem tészen,
igen nagy baja leszén. (*döbbint*)

Ilyenkor fogadja őket a házigazda, megkínálja őket, vagy pénzt tesz az erszénybe.

Ének: (*kifelé menet*) Nosza, tehát jó gazda,
Bocsáss minket utunkra,
Házadra, magadra
Szálljon Isten áldása!
Föl nagy örömré, ma született,
Az, ki után a föld epedett.
Mária karján égi a fény,
Isteni Kisded Szűznek ölen.
Egyszerű pásztor, jöjj közelebb,
Nézd a Te édes Istenedet!
Nem ragyogó fény közt nyugoszik,
Bársonyos ágya sincs Neki itt,
Csak ez a szalmás koldusi hely,
Rá meleget a barma lehel.
Egyszerű pásztor a térdeden állj,
Mert ez az égi, s földi király!

Kivonulnak.

IGAZFALVI BETLEHEMES JÁTÉK

Partium, Temes megye

Három ízben jártak a betlehemes találkozók 1995-ben, 1996-ban és 1997-ben. Papp Sándor tanár közlése.

December 24-én délután, a szentestén és karácsony első napján járnak házról-házra látogatva a családokat. A szöveget 100 évvel ezelőtt Vésztőről, Köröstarcsáról, Szeghalomról és Gyomárról (le)áttelepedett „ősök” hozták magukkal. Szájhagyományként maradt fenn napjainkig.

VEZÉR: Jó napot kívánok. Meghallgatják a betlehemeseket?

Én, mint Betlehem vezére, íme, megérkeztem,

Hogy Jézus születését örömmel hirdessem.

Íme, megszületett a mi Üdvözítőnk,

Istentől küldött jó teremtőnk.

Fogadják szívükbe Istennek szent fiát,

Ezen bűnös világ kegyes megváltóját.

Gyertek be angyalok!

ANGYALOK: *(behozzák a betlehemet, kis templomot leteszik és eléneklik)*

Mennyből az angyal lejött hozzátok, pásztorok, pásztorok,

Hogy Betlehembe sietve menve lássátok, lássátok.

Istennek fia, ki ma született jászolban, jászolban,

Jászolban fekszik, barmok közt nyugszik szent fia, szent fia.

Pásztorok jönnek köszöntésére az Úrnak, az Úrnak

Szép ajándékot vívén kezükbe magukkal, magukkal.

Egyik egy bárányt, másik egy juhót, egy juhót,

Harmadik tejet hozott, negyedik egy sajtot, egy sajtot.

VEZÉR: Gyere be, Kiskirály!

KIRÁLY: Kiskirályság az én álláspontom,

Igaz törvény az én éles kardom.

Hét országnak vagyok fejedelme,

Úgy tisztelnek, mint kiskirály őfelsége.

Most is azért öltöttem e ruhába,

Mert sok töröknek vérét oltottam ki már ma.
Ma már kioltottam kilencvenkilencét,
Holnap kiontom százét.
Ha száznál kevesebbét ontanám ki,
Szívem áldomását piros vérrel írnám ki.

VEZÉR: Gyere be, Csikós!

CSIKÓS: *(ének)* Csikós vagyok tágas puszták mezején,
Ezer darab szilaj csikót őrzök én.
Sík a pusztá amerre a szemem lát,
Ostorom a csengő-bengő délibáb.
Sugárt kötök szép ostorom végére,
Úgy vágatok a ménemnek elébe.
(szöveg) Ménemnek száma ezren is felül vagyom,
Amelyiket akarom, könnyen meg is kaphatom.
Tudjátok-e ki vagyok én?
Jászberényi csikós legény,
Búbáratnak üldözője,
Barna kislány szeretője a sötétben.
Összeverem a bokámat,
Kipedrem a bajuszomat.
Kiskalapom a szememre vágom,
Hogy ne lássák örökös szomorúságom.

VEZÉR: Gyere be, Petri gulyás!

PETRI GULYÁS: *(ének)* Én vagyok a Petri gulyás, nem más, hm.
Én őrzöm a petri gulyát nem más, hm.
Van bojtárom kettő-három.
Én meg a Vetával a paplanos
Ekhembüle-müle fülemüle ágyon.
(szöveg) Takarodj előlem, te haszontalan fickó!
Hallottam az imént, szörnyen dicsekedtél,
Hogy a nagy Alföldön, nyalka csikós lettél.
Én meg híres gulyás, ki merem mondani.
Ott kell ám a legény, még pedig az igazi.
Igaz nincs cifra ostorom,

De van egy somfanyelű rézfokosom.
Akár a hátadhoz is mérhetem,
De tudom fájdalmas lesz tőle jajgatásod.

VEZÉR: Gyere be, öreg Juhász!

JUHÁSZ: Hopp Istók, jó estét kívánok,
Íme, én is megérkeztem.
Már 99 esztendeje, hogy ballagok,
De már éhes is vagyok.
Hány óra angyalok?

ANGYALOK: Három fertály zöldre,
Feküdj le a földre!

JUHÁSZ: Akkor az én subám alatt is annyit mutat az óra.
Aki idebenn felmarkolták ezt a szörnyű dicsekvést,
Egyik híres gulyás, másik nyalka csikós,
Mintha nem tudnák, hogy előbbre való az öreg juhász.
Hej, ezelőtt, ha juhász nem lett volna,
Nem lett volna szükség hajdúra, pandúrra.
(ének) Juhász vagyok, vígan őrzöm nyájamat.
Ha felülök a nagy fülű csacsimra,
Úgy vágtatok a pájinkás depóba.
Ott is csak azt hajtogatom:
Kocsmárosné, csaplárosné, bort öntsön a kupába, a kupába,
Hadd igyon az öreg juhász, sej-haj bujába, sej-haj bujába.
Kocsmárosné, csaplárosné, írja fel a rézfokosom nyelére, nyelére,
Hány icce bort ittam én meg, sej-haj, hitelbe, de sej-haj, hitelbe.

CSIKÓS: Csikós vagyok, csikósnak születtem, ha meghalok, nem sírnak fe-
lettem,

Nem éneklük a szent Dávid zsoltárát, nem kongatják a falu nagy ha-
rangját.

KIRÁLY: Kiskirályság az én álláspontom,
Igaz törvény az én éles kardom.

Sorba állnak és éneklük tovább.

Ének: (*mind*) Hej, víg juhászok, bojtárok, csörgedeznek a források.
Mily gyönyörű ez az éjjel, hej, csak tekintsetek széjjel!
Nézzetek Betlehem felé, micsoda szép égi fény jó.
Egy szép esti csillag szállott, Betlehem felett megállott.
Ugorjunk mindnyájan talpra, ne is gondoljunk mi másra,
Keressük fel azt a helyet, hol az Úr Jézus született.

VEZÉR: Köszönjük uraim, hogy meghallgattatok.
Az Úrnak áldása szálljon Tireátok

Záróének: Nosza, nosza, jó gazda, ha elküldtél utunkra,
Szálljon áldás házadra, magadra, egész családotra!
Lekopott a bajszunk, mert már sokat járkáltunk.

Ajándékozásra kivonulnak.

KÖKÉNYESDI BETLEHEMES JÁTÉK

Partium, Szatmár megye

A szöveget csedregi betlehemezők küldték, de mivel hosszú a játék, nem ezt a verziót játszották a betlehemes találkozón. A csedregi betlehemesek tulajdonképpen a kökényesdi betlehemes templommal járnak, amit megvásároltak.

Szereplők

Betlehemezni 11–21 éves gyermekek járnak: a falu felekezeti megoszlásának megfelelően keverednek a csoporton belül a görög és a római katolikusok. A szereplők kiválasztásánál fontos kritérium az életkor (az angyalok mindig a legfiatalabbak), a szereplők termete, hangja.

1991 decemberében szenteste a következő betlehemezők járták a falut.

Első angyalok: Fisár Csaba, Szemák Miklós

Hátsó angyalok: Fülöp Attila, Komáromi Jenő

Bojtár: Simon Róbert

Izaiás proféta: Zelicskovics József

Szent József: Fülöp Csaba

Öreg: Tóth Zoltán

Zsidó: Harangozó Dániel

A szereplők öltözete

A jelmezeket ők maguk készítik, megőrzik évről-évre, vagy kimaradás esetén átadják az utánuk következőknek.

Angyalok: fehér szveter, fehér szoknya, piros szalag a vállon keresztül vetve, a derékon megkötve, a kezükben kard, a fejükön korona.

Izaiás proféta: a vállán „szép díszített ágytakaró”, szakáll, a kezében „Evangélium” (azaz egy vaskos könyv), szöszből hosszú haj, zöld korona.

Szent József: a vállán ágyterítő, bajusz, szakáll, hosszú görbe bot, szaloncukorral a végén.

Bojtár: fehér bő gatya, bajusz koromból, a fején fácántollas kucsma, fehér bekecs, 2-3 soros zörgő (zürgő) a vállán átvetve, illetve a derekán.

Öreg: bokáig érő suba, kucsma, szöszből bajusz, kezében bot, rajta persely.

Zsidó: fekete rongyos nagykabát, fekete, rongyos kucsma, gumicsizma, rossz szemüveg, rossz esernyő, hosszú fekete szakáll. Egyik szeme le van ragasztva. A vállán átdobva és a hátán csüng egy nyúlőr.

A betlehem leírása

Többfajta betlehem létezik (több csoport járja egyszerre a falut), 1-3-5-7 tornyú, amelyek kívülről sztanolpapírral, csillagokkal, keresztekkel vannak díszítve. Belül a padlózatot moha, rajta jászol, a gyermek Jézussal, bányaszobrokkal, szentképekkel, karácsonyi üdvözlő képekkel. A betlehem belülről meg van világítva. A kökényesdi és a csedregi betlehemekre jellemző a gondos kivitelezésen kívül, az óriás méret. Magasságuk meghaladhatja a másfél métert is.

A játék menete

A csoportok kialakulását baráti tényezők határozzák meg. A felkészülést a karácsonyi böjt beálltával kezdik, otthon, házaknál próbálnak. A próbákat a szülők felügyelik, sőt van egy csoport, amelyet maga a görög katolikus lelkész ellenőriz, aki többször is beleszól a játék és az énekstílus kialakításába, ha erre szükség van. Tény, hogy a kökényesdi csoportokra jellemző a katolikus áhítat, fegyelem és a jó hangú szereplők.

A betlehemi játékok bemutatása szent karácsony előestéjén, kb. 4-kor kezdődik, és tart karácsony első napjának estéig. Ez idő tájt igyekeznek minden házat bejárni, sőt ellátogatnak más, szomszédos falukba (Csedreg, Halmi) is. A csoportok jelen vannak a szentmise is. Ha például karácsony éjjelén a görög katolikus templomban voltak, első napján a római katolikus templomban lesznek. Mivel több csoport is járja a falut, előzőleg általában felosztják azt. Minden házba betérnek, s üdvözlők a családot.

Az előadás alatt a ház lakói mély tisztelettel fogadják és hallgatják a csoportokat, minden család várja a megtiszteltetést. A játék bemutatása után a szereplők pénzt kapnak, mely alkalommal bor, pálinka és tészta kínálgatására is sor kerül. Karácsony másodnapján, a szentmise után a templomban felolvassák azokat a részösszegeket, amelyeket a gyerekek kapnak a kántálás, csillag- és betlehem-járásért, ami igen jelentős összeget tesz ki. Ennek egy része az egyházá.¹

1 Ezzel segítették a nehéz években a súlyos helyzetben lévő egyházat.

Szöveg és dallam

ANGYAL: *(a beköszöntő angyal bármelyik lehet az angyalok közül)*

Béke veletek, a mi urunk, Izaiás proféta beszélni kíván veletek, beengeditek?

HÁZIGAZDA: Beengedjük!

IZAIÁS: *(belép, kezében evangéliumos könyv)* Dicsértessék!

HÁZIAK: Mindörökké, ámen!

IZAIÁS: *(szövegét olvassa az evangéliumos könyvből, az angyal segít neki, fogja a könyvét)* Dicsőség a magasban Istennek.

És békesség a földön a jóakarátú embernek.

Eljön majd az idő, mikor becsben lesz.

Zaebulon és Neaftalin földjén,

A sötétségben ülő nép világosságot lát,

És mindenki áldani fogja,

A pogánynak mondott Galileát.

Nagy öröm lesz, mi még nem volt soha,

Sem győzelemkor, sem aratáskor,

Mert kisdéd születik és fiú adatik neki.

Csodálatos tanácsadó az erő Istene,

A békességnek nem lesz vége,

Mert mindörökké tart fejedelmi széke.

Neki adja az Úr Dávidnak a trónját.

Vállára teszi Istennek országát.

Mert Isten fia lesz földi ember,

Midőn elfoszlik szemünkből az ősi szender,

Midőn eljön az a csendes, az a békés, boldog éj,

Mikor az ember nem lehet kevély.

ANGYALOK: *(mikor Izaiás szövegének utolsó előtti sorát mondja, az angyalok kint elkezdenek énekelni)*

Csöndes éj boldog éj,

A világ álma mély,

Csak a Szűz Anya virraszt még,

Fönn a csillagos kéklő ég,

Nyugodj, álmodjál szépen,
Drága kisdedem

Beköszöntő angyal kimegy, bejön József.

JÓZSEF: *(meghajolva, öreges módon mondja, az angyalok kint tovább énekelnek, miközben ő beszél)* Dicsőség a magasságban Istennek
És békesség a földön a jóakarátú embernek!
József vagyok, istenfélő ember,
Názareti szegény mesterember,
Atyám, Dávid földjén Betlehemben,
Szabad-e egy kissé megpihennem?
Van-e szívetek, mely a szegényt szánja,
Mely a szegényben a jó Istent látja?
Ha nem kell a szegény, hát nézzétek a szentet,
Melyet boldognak hirdet minden nemzet.
Künn éjben, fagyban, jó szavakat várja,
Szent jegyesem, szép Szűz Mária.
Ajtót nyissatok leginkább ennek,
Ki anyja a boldog mennynek.
Ha őt sem látjátok szívesen,
Hát essen meg a szívetek a szegény gyermekén.
Mert ő a mennyország, s ha rátok mosolyog,
Ti lesztek az első földöntúli boldogok.
Tegyétek boldoggá első perceit,
Hogy ne érezze a föld keserveit.
Ezért kérem hát a Jézuska nevében,
Fogadjátok őt szívesen és békességben.

ANGYALOK: *(angyalok énekelve behozzák a betlehemet)*

Angyali glória zeng Betlehem felett,
Nagy fényében kinyílt az ég
Pásztorok, örvendezve gyorsan útra föl,
A Szűz ma szülte kisdedét,
Szent jóslat int a fölkelésre,
Dávid király jövendölésére,
Föl, pásztorok, keressük föl tehát
Jézust, az árva népek óhaját.

Az angyalokkal bejön az öreg, a bojtár és a zsidó is. A következőképpen helyezkednek el, egy vonalban: Izaiás, zsidó, József, öreg a betlehem minden sarkán egy angyal (nem teszik le a betlehemet, végig kézben tartják), legbelül a bojtár.

ÖREG: Föl, fiú Miska!

BOJTÁR: *(ugrik egyet a zörgővel, amely a vállán van)* Mi az kend öregapám, megvan kend háborodva?

ÖREG: Meg vagyok én biz én háborodva,
Midőn Salamonnal beszéltem,
Megszólalt felettem az angyali ének.
Egy nagy sereg fényes angyalt láttam,
Közülök a legszebbik kiválék,
Bámulám a szikrázó eget,
Fiam, hallani lehetett ezeket:
„Nagy örömet hirdetek nektek,
A világnak megváltója született,
Dávid városában,
Rongyos istállócskában,
Siessünk imádni őt,
Ki érettünk az égből a földre jött.”

ZSIDÓ: *(dadógosan mondja)* Úgy lám, kend már megint félre fele beszél,
Mint, amikor sokat kért azért a rossz birka bőréért.
Én bölcs Salamon is ott voltam,
S mind ezekből semmit sem hallottam.

ÖREG: Nem is neked szól ez, Salamon,
Te így születéssel süketen, vakon,
Neked nem kell mennyei békesség,
Csak olcsó bőr és kóser eleség.

ZSIDÓ: *(dadógosan)* Hát már hogy született volna jászolban a Messiás,
Mikor még a palotában is van válogatás.
Ha neki nincs hajléka és bölcsője,
Népünk boldogságát, hogy remélhetjük tőle?

ÖREG: Már mi ehhez balgák vagyunk slajmi,
Én ezt nem tudom megokolni.

Ama szenved, az írva vagyon,
Aki sírt is, örülni fog nagyon.

BOJTÁR: (*zörget és ugrál*) Király is volt jó öreg apó,
Istálló pedig nem királynak való.

ÖREG: Lehet az fiam, ha megválasztjuk,
Ha támogatni el nem mulasztjuk,
Mert akit ma így megtisztelt az ég,
Annak fiúk, hódolni kell mindég.

IZAIÁS: Szemeteken az ősi szender,
A megváltó nem lesz csupán ember.
Isten is lesz, így van ez megírva,
Isteni jóságát szívében bírva.
Nem jön e világra kincsért, koronáért,
Hanem értünk, az elveszett bárányért.

ZSIDÓ: (*dadogósan*) Bá-bá-bá-bárányért?
Na, majd csak nekem konkorájon szépen!
Ezer csólen, száz tepsi kalács, egy hordó bor
(vagy: egy pucér tyúk)
Ez kén' éppen a Messiástól.
Hát, hogy volna ez így jó?
Hát, hogy élne meg ez rongyos, tetves,
Szegény nyúlkupeckedő zsidó?

ÖREG: Éppen elég volt, te kajla!
Hanem fiúk, újra zengjen az énekünk hangja:

Ének: (*mind*) Az ég és a föld, az ég és a föld
Mostan ünnepelnek,
Angyal és ember, angyal és ember
Vígán Örvendeznek,
Krisztus született
Isten ember lett,
Angyalok dicsérik, királyok tisztelik
Pásztorok imádva, térdhajtva éneklik,
A nagy csodát hirdetik.

Adjunk mi hálát, adjunk mi hálát az egek Urának,
Elküldvén fiát az egész világ szabadítójának.

Refrén: Világ Megváltója és szabadítója,
Istennek fia, ó áldott Jézuska,
Az egész földnek és emberiségnek légy oltalmazója.

BOJTÁR: (*ugrál és zörget*) Fiúk, itt már nincs mit tanakodni,
Isten angyalt küldött hozzánk tanúskodni,
Mert valóán itt a boldog élet,
Mert értünk Isten emberré lett.

Ének közben kiviszik a betlehemet, pont olyan sorrendben, ahogy állnak. Az öreg botján lévő perselybe teszik a pénzt a háziak.

Ének: (*mind*) Leszállt az ég dicső királya
Jászolban fekszik, rongy ruhában,
Közénk az üdvnek hajnalán
Ki eget, földet alkotá.
Légy üdvözölve, szent Karácsony,
Mely földre hoztad a dedet!²
S íme, múlik a bűn homálya,
Mert te az üdvöt hirdeted.
Dicséreted örömmel zengjen,
Szerelmes kisdéd Jézusom,
Ajándékot hozok szívemben,
Kérlek, hogy meg ne vond kegyed!

Refrén: Ha szenvedés ér itt e földön,
Keresztem bízva hordozom,
Kérlek, hogy gondolj rám is ott fenn,
Kisdéd Jézusom, Megváltóm!

2 Helyesen: az eget.

LÖVÉTEI BETLEHEMES JÁTÉK

Székelyföld, Udvarhely megye.

Felléptek a Nemzetközi Betlehemes Találkozón, 1996-ban és 2001-ben.
(15 férfi, 2 legényke, 30 perc)

Játéktörténet

Lövete, Udvarhely megye 1938. Domokos Pál Péter és Volly István gyűjtése.– A játékot hétévenként játsszák. Ha jó a termés, gyakrabban is. A „város”-t, „istálló”-t és „csillag”-ot a sekrestyében őrzik, a csuklyákat és a köpönyegeket is. A szereplők a karácsonyi éjféli misére jelmezben mennek. Az első harangszóra bevonulnak. A „város”-t és „istálló”-t a mellékoltárra teszik, maguk a szentély korlátján ülnek a mise alatt.

Mária s az Angyal ministrál. A Kecsepásztor óvja őket a tolongásban. Mind a teljes jelmezben van, csak a fejök födetlen. Karácsony első napján ismét így hallgatnak misét. Utána a papnál főpróba s rendesen ebéd. Ezután kezdik a házról-házra járást s tart Vízkeresztig. Csak oda mennek, ahova egy nappal előbb meghívást kapott a Vezető. A játék ára kb. 1 pengő és 3 liter pálinka, káposzta, mit összeadnak, 5 túró. Néhol az alkalmi hallgatók összeadnak 5-6 pengőt s akkor ugyanott többször is eljátszathatják a nézők a játékot. A Kecsepásztor gonddal vigyázza, hogy valaki soká ne bámulja a szép Angyalt, vagy Máriát. Elébe áll a bámulónak, baltáját feni, rázza, hitük szerint azért, nehogy betegre nézze az Angyalt, s az másnap ne tudjon játszani. „Vágok a kecskéknek rügyet!” – mondja tréfásan, és leüti a gerendáról a kolbászt a pásztorok közé. 20-30 évesek betlehemeznek. A vezető rendesen egy kiöregedett betlehemes. Történt, hogy az öreg vezető éppen a betlehemezés másodnapján meghalt. A betlehemesek temették. A pásztorok botjukon vitték a koporsót. A havas hegyoldalon Mária és József ment előtte és a nemes emberek, az Angyal, a Huszár és Kócsár teljes díszben. S a temetési menet előtt forgott és világított a betlehemi csillag...¹

1 *Népi Játékok.* II. k. Betlehemes – Bölcsőcske - Háromkirályok. Jegyzetekkel közreadja VOLLY ISTVÁN. 3. kiad. Bp. 1945.

Alapszabály, vagy „Betlehem rendtartás”

„...akik Krisztus születése emlékéen, vagyis a karácsonyi szent ünnepekre betlehemi folytatásban tagok akarnak lenni, azok csak úgy lehetnek, ha a következő feltételeket betartják: nem szabad a kocsmahelységeken forogni, fonóseregbe lányokhoz járni, az utcákon néma csendben kell járni, továbbá nem szabad világi énekeket énekelni. Mindezeket be kell tartani attól a naptól, amikor próbálni kezdik, és tart egészen Vízkereszt napjáig.

Ezt a játékot a községi megyebíró, vagy az egyháztanács engedélyével kijelölt megbízható ember vezetheti. Mindezeket a helybeli plébános beleegyezésével. Ezt azért kell innen indítani, mert ez nem gyerekdolog és nem mulatságra való. Evégből a községi előjáróságtól bizonyítványt kell kérni, amelyet a járásbeli főszolgabíró helyben hagyasson, és ezzel az aláírt igazolvánnyal az idegenbe is mehessenek, ne tudja senki akadályozni.

Aki ezen alapszabálynak nem tesz eleget, annak büntetése nem lehet egyéb, minthogy abból a szobából, amelyben gyakoroltak, a Kócsár és a Huszár nevű tagok kihúzott karddal kísérik az illető személyt, mezítláb és hajadonfővel, a templomot háromszor megkerülik.

Bármilyen zord idő esetén megtartandó és ekkor az elkövetett bűn meg lesz bocsátva.

Mindezeket azért, hogy aki ide beáll, mint tag, az tartsa be az említetteteket.”

(A lövétei betlehemesek kéziratából.)

Szereplők: Csillaghordozó, Vén Moszuj, I. Nemes ember, Bács, II. Nemes, Veres öves, Kócsár, Rongyos, József, Tódor, Mária, Furulyás, Angyal, Vezető, a játék tanítója, Kecsepásztor

A két nemes ember, Huszár, Kócsár és József fehér barchetből készült, pirossal szegélyezett, ujjatlan, hosszú köpenyt visel. Gallérja a vállakat takarja. A külön erre a célra készült köpenyt bemenet viselik. Alatta a két nemes ember és József rendes ruhát, bundasapkát és magyar csizmát hord. A nemes emberek öltözete kissé „úrias”. Fekete asszonykendőből kötnek nyakkendőt, egyszerű bogra, a végét az ing hasítékába betűrik. A Kócsár egyszerű szürke bakaruhát és bakancsot, a Huszár csizmát, sarkantyút, kék dolmányt, piros nadrágot, szőrforgós csákót visel. Hárman huszárkardot, a Kócsár kis szuronyt

öveznek,² József pedig görbe végű pásztorbottal jár. Mária és az Angyal leányos arcú s hangú legények. Az illető község női népviseletébe öltöznek, az ing a négyszegletűre szabott nyaknál korbá van szedve, bő ujj a csuklónál buggyosan ráncos. A rövid pruszlík (lájbi) elől nem ér át, hanem színes szőrzsínórral fűzik össze. Mária pruszlíkja élénk kék. Az Angyalé piros alapszínű, széles fekete bársonyszegéllyel keretezve. Térden alul ér kicsivel a bő szoknya. Máriáé fehér, kék selyemköténnyel, az Angyalé élénk piros színű, a hossza háromnegyedén négyujjni fekete bársonycsík fut körül, Mária homlokán fekete bársony és ezen felül a fején tornyos korona van. A korona: három-négy ujj szélességű keménypapírra jön rá egy fehér, egy rózsaszínű és ismét egy fehér koszorú gyöngyökből és művirágokból. Felül magas keresztpánt, szintén fehér díszekből. Az Angyal koronája alacsonyabb és cylinder alakú keménypapír, piros papírossal és piros bolti koszorúkkal díszítve.

A fejdíszekről kétoldalt és hátul hosszan lelógnak a színes szalagok.

Mária szalagszíne kék, az Angyalé piros. A nyakon gyöngyök pirosodnak. A kezükön fehér cérnakesztyű. Mária csipkés fehér kendőt és olvasót, az Angyal pedig szalagokkal díszített keresztet és csengőt tart a kezében. A csizmájuk fekete. Csillaghordozó, a Furulyás és a Vezető a falu népviseletbe öltözik: kerek tetejű fekete kalap, vagy bundasapka, fehér ing felgombolt nyakkal, rövid, barna szöttes kabát, amelynek szegélye, gallérja, zsebe és ujjá díszítése fekete. A fehér gyapjúharisnya, azaz nadrág ellenzős. A vitézkötése és az oldalvarrása zsinórozva. A csizma fekete és magyar zsinórozású.

A hét pásztor földig érő, gyapjúból szőtt babót (fehéres, ujjas bundát) ölt és derékon átszíjazza, hogy a lába alá ne lógjon. A fejre szürke darócból készült csuklyát húznak. A hossza közel egy méter, s lefityeg a hátra. Fokozatosan hegyesedik s ökölnyi rojt van a végén.

A csuklyához van varrva a bundaálarc: pirossal szegett orr-, száj- és szemlyukakkal. Az arcot a fülig eltakarja s a mellig lelóg. Hat pásztor álarca fekete, a Vén Moszujé fehér bundadarabból készült. Fűzött magyar bocskor van a pásztorokon, benne kapca s a lábszár rongyokkal felkötözve. A gyermekkéz vastagságú, szemig érő botok alsó harmadán kis rést véstek, s benne szegre fűzött vaslemezek „muzsikálnak”. A Kecsepásztor bal karján kis fabaltát, a többiek sajtot, fekete és fehér báránycsókát visznek (kézbe való kis alakot).

2 kötnék az övükre, viselnek

A betlehemező felszerelés három darabból áll: 1. A város, székelő módra falal körülvett, háromtornyú fatemplom. Zöldesbarnára van festve. Kb. 1 méter magas a középső torony. Deszkára szerelve két fogójánál emeli két pásztor. 2. Az istálló: félakkora, mint a város, négy oszlop tartja a szalmafüdelét. Jászolában szalmán a Jézus, előtte pedig az ökör és szamár vaskos faszobrocskája. 3. A csillag: hatágú, piros-, sárga-, zöld- és lilaszínű mezőkkel, belülről gyertyával világítható. Rúdon tartják. Madzag lóg a tengelyéről: ha megrántja a Csillaghordozó, a csillag úgy megforog, hogy a madzag ismét felcsavarodik s ismételt rántásra az ellenkező irányba forog.

(A betlehemesek utcai vonulását a Kecsepásztor vezeti. Utat nyit, fürgén forog oda-vissza és jobbra-balra. Előresiet, visszamarad. Tréfásan a botjához feni a kis fabaltát s fenyegeti vele a népet. Egyenletes léptekkel haladnak a többiek a következő rendben: egyedül a Csillaghordozó, első pár: az I–II. nemes ember, második pár: József és Mária, harmadik rend: a kivont kardos Huszár és a Kócsár között az Angyal, negyedik pár: a Vezető és a Furulyás, ötödik pár: Moszuj és Bács, hatodik pár: Veres öves és Misael emeli a „várost”, hetedik pár: Rongyos és Tódor, aki kézben tartja az istállót. Hosszabb úton a botjára szúrva a hátán viszi.– Az úton járó csapat énekel, 1-2 énekvers után a Furulyás közjátékként elfújja a marsot. Ezalatt pihen az éneklés. A csapat – hogy az utcán való vonulást is megjelenítse – a színtől távol levő ajtón lép be és a nézők sorai között elvonul. Esetleg állva kezdik az éneket s csak a 4. vers „Vigyünk gyapjat” szavára kezdik a lassú lépteiket.)

FURULYÁS: („mars”-ot fúj, énekel)

Az úton járó csapat
Jertek azért keljünk fel,
Betlehembe menjünk el.
Dicsérjük mi urunkat,
Imádjuk Jézusunkat.
Betlehemi városban,
Egy rongyos istállóban,

Hol valának pásztorok,
 Istenfélő jámborok,
 Vigyünk gyapjat takarni,
 És ötet melengetni,
 Hogy ne fázzék szent teste
 És aludjék kedvére
 Szűz Mária szent fiát
 Szülte világ váltóját,
 Jászolba helyeztéték,
 Barmok közt melengeték.
 Téged, Jézus imádunk,
 Szívből hálákat adunk,
 Hogy világot váltani
 Jöttél szabadítani.
 Dicséret és dicsőség
 Az Atyának, ki felség,
 Szent Fiának tisztesség,
 Mondja minden nemzetség!

Az ének végére elhelyezkednek a játékhöz. A Huszár lép be elsőnek, és az ajtó mellett állva, mintegy beereszti a többi. A szín közepén asztal. Belülre ül a Vezető, az Angyal és az I. Nemes ember. A Vezető jobbján Mária, József s szélül a II. Nemes ember. Az asztal egyik végénél „vigyázban” áll a Kócsár, a másik végénél a Huszár. Az I. Nemes ember elé teszik az asztal egyik szélére a „várost”, Mária és József elé az „istállót”. Az ajtó közelében leheverednek a pásztorok. A Kecsepásztor áll és „mókázik”. A Csillaghordozó s Furulyás az asztal közelében álldogál. A Vezető kiteríti a játékszöveget. Sűg, ha szükséges.

I. NEMES EMBER: *(felkel, az asztal elé lép és ott sétál előre s vissza. Félverssoroként négyet lép, majd fordul. Induláskor a melle előtt tartott kezeit kitarja s forduláskor összeszeti. A könyökök a testközelben vannak. Ezzel a jellegzetes mozgással félig éneklük, félig szavalják a 12-es verssorokat.*

A versek „értelmét” is megjátsszák. Például: „Ezen nemes háznak” – a kitért kézzel a hallgatókra mutat: „Pásztorok járnak” – a pásztorok felé int a fejével; „Gazda” – a ház feje felé fordul és így tovább. „Jézus” említésekor minden szereplő meghajtja

fejét s megemeli süvegét. „Istálló”, „város”, vagy „Betlehem” említésekor az asztal felé fordul vagy mutat a verselő. Éppen így mutat az említett személyekre is.

Jó napot, kívánok ezen nemes háznak,
Mi légyen a célja, hogy pásztorok járnak,
Itt is megmutatjuk, hogyha bebocsátnak,
Mi választ ad gazda, körül készen várnak.

Ezen tekintetes háznak szép népei,
Isteni formáknak eleven képei,
Miként Krisztus Jézus könnyező szemei
Áradnak e napra, mint gyöngyök szépei.

Legyen békességes a bejövetelünk,
Ez úri szép háznál kevés itt lételünk,
Melyben Krisztus Jézus születése velünk
Elé mutattatik, amelyről beszélünk.

Legyen békesség a juháspásztornak,
Mint szelíd, együgyű, kegyes jámboroknak,
Kik az Úr Jézushoz elsőbben járulnak,
Buzgó tisztelettel lábához borulnak.

Retteg a természet az okos lélekben,
Fél az emlékezet ily nagy erejében,
Megtompul az elme együtt értelemmel,
Az emberi nyelv is megnémul ezekkel:

Mert a természetnek nagyon van ellene,
Szűzen tiszta Szűztől Krisztus születése,
Még az értelem is nehezen fér erre,
A nagy emlékezet fel nem érhet ide.

Hát én bűnös lélek, erről mit szólhatok,
Kinek okossági nem nagyok s fontosok?
Segítséget tehát én csak attól várok,
Ki váltságunkra jött, néki áldást mondok.

Fordítsd gondolatját habozó elmédnek,
Vizsgáld meg rejtekét, ó ember, éltednek.

Tekintsd állapotját egész életednek,
Mert hálaadásul tartozol Istenek.

Íme, hozzánk való buzgó szeretete,
Az örökkévaló Istent mire vitte,
Ádám atyánknak vétkeit nem nézte,
Hanem megváltásra Szent Fiát küldötte,

Melyről buzgó szívvel, midőn erről szólunk,
Két-három szép példát előtökbe adunk.
Jézus szerelmére, hogy felindíthassunk,
Figyelmességet tőletek kívánunk!

(az utolsó sort megállva mondja, nagyobb nyomatékkal, azután leül)

HUSZÁR: *(a II. nemes emberhez lép, és színes, természetes hangon, arcjátékkal és kézmozdulatokkal szaval)*

Szerencsés jó napot,
Kívánt víg órákat,
Kívánok jó uramnak,
Akarom, hogy látom,
Nyilván tapasztalom,
Épségét szép házának.

II. NEMES EMBER: *(felel neki)* Az Úristen hozott,

Házamhoz juttatott,
Szerelmes barátom,
Hogy házamhoz jöttél,
Engem felkerestél,
Lásd, mely igen akarom. *(kardját csörteti)*

HUSZÁR: Megszállnék uramnál,

Mulatnék házánál,
A konyhája terjedne,
Tyúk, réce mellyedne,³
Bő étel italért
Adnék ezüst tallért,
Csak kedvem szerint lenne.

3 mellyedne: kopasztatnék

II. NEMES EMBER: Az étel és ital

Minden fűszerszámmal
Azonnal készen lesz,
Mert a mulatságra
Nékem is jó kedvem lesz!
Hallod-e hív szolgám!

KÓCSÁR: *(összeveri bokáját, tiszteleg)* Jelen vagyok uram, mit fogsz parancsolni?

II. NEMES EMBER: Menj el a konyhára,

Parancsold meg a szakácsnak.
Konyhám terjedjen,
Tyúk, réce mellyedjen!
Kulcsokat vidd el,
Menj el a konyhamesterrel.
Az élésházba,
Azután a pávákért,
Fogoly madarakért
Fuss le az majorba!

KÓCSÁR: *(örömeiben a hüvelyébe taszigálva csatogtatja a bajnétját⁴)*

Készen vagyok uram, parancsolatjára,
Mit kíván, hogy hozzak úri asztalára?
Mindjárt most a kuktát küldöm a piacra,
Minden bő pénzével hozatok számára.

II. NEMES EMBER: Nosza ürmös borral,

Friss rozsolissal⁵
A kancsókat töltsétek!
Kávés findzsát,
Nádmézes skatulyát⁶
Csakhamar készítsétek!

KÓCSÁR: Nem lesz fogyatkozás az ital iránt is,

Mert akaratodat értem most abban is,

4 bajonettjét, fegyverét

5 pálinka

6 reneszánsz kori lakoma kellékek – a nyelv is egy Balassi korabeli játékból öröklődhetett

Azonban a konyhán kész lesz az éték is,
Mert ily jó kedveden örvendek magam is.

József és Mária felkel. A II. nemes ember elé állnak párosan. Mária összeteszi a kezét és többnyire mozdulatlan, mint egy szobor. József kissé szabadabb.

JÓZSEF: (*lassan, vontatottan énekel*)

A mennybéli Isten.
Kit magasztal minden
Áldja kegyelmedet!
Az Isten kedvéért,
Drága szent nevéért
Hallja meg kérésünket!

II. NEMES EMBER: (*gyorsan, hangosan szaval*)

Mit akarsz én velem?
Mert nem vagy én felem.
Beszélj hamar dolgod,
Hosszas szót ne folytass.
Tőlem ez a válasz,
Végezd hamar bajod!

JÓZSEF: (*az alábbi két verset az előbbi éneke első két ütemnyi dallamára énekeli*

végig) Parancsolatjára Augusztus császárnak,
Jöttünk Betlehembe a beiratásra,
Hogy nevünk beírná nékem s Máriának,
A császár könyvébe, amint megmondottam.
De a kemény télnek setét éjszakája
Minket⁷ földről jöttünk, vagyunk megfáradva,
Szükség azért mennünk nekünk már szállásra.
Uram, az Úristen
Megáld mindenekben,
Csak fogadj be az éjjel,
Az erős hidegben,
Szernyű fergetegben,
Ne halljunk meg hidegben!

7 messzi

II. NEMES EMBER: *(szaval)* Édes jó barátom,
 Szoros az hajlékom,
 Vannak sok vendégim,
 Nincs mód a szálásban,
 Hanem fáradj abba,
 Hogy próbálj előbb is.

JÓZSEF: *(elszomorodik, rámutat az I. nemes emberre és feléje lép Máriával, énekel)* Jaj, menjünk máshova,
 Talán ez a gazda,
 Nem lesz ily mostoha.
 Az Istent tekintvén,
 Rajtunk könyörülvén,
 Házához befogadna?
 Hozzád, uram, jöttünk mi is búsítani,
 Hogyha méltóztatnál nekünk szállást adni
 Ez egy éjszakáról, meg fognánk fizetni.

I. NEMES EMBER: *(színesen szaval)*
 Csodálkozom rajtad,
 Hogy szájad feltátod,
 S éntőlem szállást kérsz,
 Mivel udvaromban,
 Házamhoz
 Jobbak szoktak szállni.

JÓZSEF: Uram, ez városban majd minden utcákon
 Házról-házra jártunk, szállást nem találtunk:
 Hideggel kell halnunk, ha nem könyörölsz rajtunk.

I. NEMES EMBER: *(elutasítólag int, szaval és kardját a hüvelyében csattogtatja)*
 Csak menj el, ne istállj,
 Sokat ne prozsmítálj,⁸
 Itt én velem még nem hálsz,
 Mert érted vendégeim
 Meg nem szoríthatom,

8 ne kérj, ne feleselj

Mert pénzes zacskódat
S aranyos táskádat
Oldaladon nem látom.

JÓZSEF: *(énekelve, közvetlenül a nézőkhöz fordul; „gazdag” említések a nem-esekre, „Mária” említések a párjára mutat két kézzel)*

Ah, elfordult itten törvények tartása,
Nincsen Betlehembben Isten imádása,
Gazdagnak ököztük – van nagy udvarlása,
Nem adatik itten szegénynek szállása.

Elfáradt Mária, rendelt Isten anyja,
Nincs kihez járuljon az Úr akaratja,
Íme, Szűz Mária induljunk az útra,
Talán az Úristen, kit hordozsz méhedben,
Nem hágy el szükségünkben.

MÁRIA: *(gyenge, fáradt hangon énekel, dallama ugyanaz, mint Józsefé, de 4 hanggal magasabban: tehát „a” helyett felső „d”-n kezd; szoprán hangszín, teljesen a női hang hatását kelti)*

Jaj, mint elfáradtam, szerelmes jegyesem,
Meg nem gondolhatom, mit kelljen művelnem,
Ily hideg éjszakán mért jutok végemhez,
Nem gondoltam volna Betlehem népéhez,
Oly idegen legyen az ő Istenéhez.
(Mária kendőbe takarja arcát és sír)

JÓZSEF: *(az eredeti hangmagasságon énekel)*

Szerelmes jegyesem, ne sírj, ne bánkódjál,
Mert itt nem hagy az Úr, hogy ártson az halál,
Semmi dér s hideg itt helyet nem talál,
Ha személyed szerint Krisztus közénkbe száll!
Azért csak szálljunk be ezen istállóba,
Mivel számot arra senki ez városban
Nem tart, s maradhatunk itten bátorságban,
Inkább is lesz módunk a szent imádságban.

Leülnek a helyökre. Kis csend.

KECSKEPÁSZTOR: *(megüti az ajtófélfát vagy gerendát és kiállt a kutyáknak)*

Hű, nye Bolán, nye Savós, nye!

PÁSZTOROK: *(utánozzák a kutyaugatást)* Ham, ham, ham!

MIND: *(énekelnek, az éneket a Vezető kezdi)*

Ének: Pásztortársak új hírt mondok,

Egy szép szűz az éjszakán

Gyertek velem, csudát láttok,

Fiacskát szült a szénán.

Ó, ó, ó, ó Boldog az az istálló

Boldog az az istálló

A közös ének alatt a Kócsár és a Huszár kihúzott karddal közrefogják az Angyalt és mennek a pásztorokhoz. A Kecsepásztor eddig sétált. Most dobbant a bottal és hátat fordít az Angyálnak. Botra támaszkodva a pásztorokat nézi.

ANGYAL: *(énekel a Kecsepásztor mögött)*

Mennyből jövök most hozzátok,

És íme, nagy jó hírt mondok.

Nagy örömet majd hirdetek,

Melyen örvend ti szívetek.

Ez mai nap egy kis gyermek

Szép Szűztől született néktek,

A gyermek szép és oly ékes,

Vigasságra kellemetes.

Ma lehozta az életet,

Mely Istennél volt készített.

Hogy ti is azzal éljete,

Boldogságban örvendjete.

Az lesz néktek a jegy róla,

Íme fekszik a jászolban

S ott feltaláljátok Őtet,

Kitől menny s föld teremtetett.

ANGYAL: *(A „Jónapot kívánok...” dallamára frissen pergeti a következő 3 verset. De a dallamot rendesen S hanggal magasabban kezdi: „g” helyett a felső „d”-n. A Kecsepásztor levágódik. Botját szorongatja s lekuporog. Ámulva*

kérdezi az Angyal énekébe: – Mit mondasz? Pásztorok ijedt visszhangként zúgják: -a-a-a... Hajladozva, fejét csavarva les hátra az Angyalra. Keresi. A versszakok végén csodálkozva hümmög ritmikusan. Az Angyal a Kecsképásztornak énekel! A kezében előrenyújtott kereszttel kiütemezi a szótagokat. 6 szótagra balra, 6 szótagra jobbra rezeg maga előtt a keze. Így „védekezik” a Kecsképásztor nézése ellen.)

E széles világnak ma Üdvözítője,
Bűnnek és halálnak ki megrettentője,
A Szentháromságnak második személye,
Az Atya Istennek megjelent igéje.
Nagy örömet mondok néktek, ne féljetek,
Mert a Krisztus Jézus ma született néktek,
Mindnyájan Ádámban, akik vétkeztetek,
Általa hogy legyen örök üdvösségetek.
Menjetek el azért gyorsan ez városba,
De ne keressétek cifra palotában,
Mert nem lőn szállása vendégfogadóban,
Hanem születteték egy rongyos pajtában.

A Kócsár és a Huszár kíséretében az Angyal visszatér az előbbi helyére.

KECSKEPÁSZTOR: *(hívja a többi pásztort. A szavalásba menő énekhangok magassága bizonytalan tulajdonképpen. a Veres öves dallama énekelendő itt is, de 5 hanggal magasabban, vagyis „g” helyett a felső „d”-n kezdve)*

Kelj fel de hirtelen
Készüljünk az útra
Mert ily fáradsággal
Készítet angyal szava
Meg is jelentette
Zengedező szóval
Csak alig maradék (fortát)⁹
Nem futék bokorbe!

TÓDOR: *(felébred és szaval)* Azt, testvér, jól hallám, még álmomban meglátám!

9 románul: testvér

KECSKEPÁSZTOR: *(az előbbi éneklő hangon gyorsan. Az első szótagra sürgetőleg kétszer koppant a bottal)*

Jertek sietséggel világ megváltóját
Keressük fel mi is pásztorok pásztorát,
Ki hozzánk küldötte az Ő szent angyalát,
Hogy mi is meglátnók a bűnnek rontóját.

A pásztorok felkelnek. Hajlott derékka állnak. Fél verssoronként tesznek egy-egy lépést az asztal, pontosabban az istálló felé. Vén Moszuj visszamarad. A többiek libasorba rendeződnek, majd félkörben állnak az asztal két végéig.

VERES ÖVES: *(előlép, Máriához fordul, énekel)*

Jó napot Mária, rendelt Isten anyja,
Mert általad nyílt meg a mennyei bánya,
Onnan kiszármazék az Isten báránya,
Melyet nem érhet fel a világ aranya.
Hol fekszik a Jézus, mondd meg, a jászolban,
Akit betakartál mostan a pólyában?

MÁRIA: *(„Jónapot kívánok...” dallamára énekl. A dallamot – akárcsak az Angyal – 5 hanggal magasabban kezdi: „g” helyett a felső „d”-n)*

Itt vagyon, nem fekszik puhán vetett ágyban,
Nem is születetett cifra palotában,
Mert nem lőn szállása vendégfogadóban,
Hanem születeték egy rongyos pajtában.

VERES ÖVES: *(„Jónapot, Mária” dallamára énekl)*

Serkentsd fel a Jézust, Szent Fiadat nekünk.
Mert szent angyalidtól hozzája küldettünk,
Hogy megváltónk lenne, nem is kételkedünk.

MÁRIA: *(„Jónapot kívánok” dallamára énekl)*

Serkenj fel szülöttem, pásztorok eljöttek,
Kik szent angyalidtól hozzája küldettek,
Hogy megváltójuk légy, nem is kételkednek.

VERES ÖVES: *(visszalép a félkörben álló pásztorok közé s színesen szaval)*

Vajon jó testvérim, hol találjuk okát,
Hogy az Isten fia nem úri palotát

Választott magának, barmok kis jászolát,
Hogy így meg utálá a nagy, úri pompát?

KECSKEPÁSZTOR: *(magyarázólag szavalva kezdi, de a vers utolsó sorát az előbbi dallamán énekeli)*

Azért, hogy érettünk megalázta magát,
Hogy mi is kövessük szentséges példáját,
Azért választotta barmok kis jászolát,
Hogy e világ látná alázatosságát.

A pásztorok térdre esnek. A széles bundás alakjuk szinte összeér. Botra támaszkodva, kissé meggörnyedve jobbra-balra hajladoznak. A szélsők szinte a földig borulnak. Énekelnek a „Csorda pásztorok” dallamára.

Ének: Üdvözlégy Jézus,
Pásztorok pásztora,
Mennynek és földnek,
Teremtő szent Ura,
Teremtő szent Ura.

Ha nem utálsz meg,
Te szolgálid vagyunk,
És azért jöttünk,
Hogy téged imádjunk,
Hogy téged imádjunk.

KECSKEPÁSZTOR: *(botjával koppant és szaval, erre felszöknek)*
Után¹⁰ Unciásnak, mindjárt hívjátok el!

Bács elindul a sor végéről az öreg után. Rongyos az ellenkező irányba.

KECSKEPÁSZTOR: *(csodálkozva kérdezi)*
Hol keresed? Rongyos *(az asztal alá mutat)*

KECSKEPÁSZTOR: *(az öregre mutat és a helyes irányba löki a Rongyost.*
A Rongyos és Bács megy a Vén Moszuj után)

BÁCS: *(„Jónapot, Mária...” dallamára)*
O bandé kusztándé, te is gyere velünk,
A kisdéd Jézusnak látni el-siessünk,

10 ti. eredjetek utána

Kinek szent angyala megjelent minékünk,
Inkább, ha nem állhatsz, segítünk és fogunk.
(kiabálva, ahogy a nagyothallóknak szokás)
Ébredj, ébredj!

RONGYOS: Mondd nagyobbban, mert nem hallja.

BÁCS: Tán biz elaluvék... Ne aludjál, kelj fel! Kelj fel!

VÉN MOSZUJ: *(felriad álmából, magas éneklő hangon sóhajt és az utolsó hangot lecsúsztatja)*¹¹

BÁCS: *(a betlehem felé mutat)*

VÉN MOSZUJ: *(álmosan, öregesen mozog előre és énekel „Kelj fel, hirtelen...” dallamára)* Jaj, de lassan lehet, de mégis fel ugrom,
A kised Jézuskát látni rugaszkodom.

BÁCS: *(beleszól az éneklésbe)* De bár biz felállhass!’

VÉN MOSZUJ: *(folytatja)* Kész vagyok elmenni, látni teremtőnket,
Aki született ma, Üdvözítőnket.

KECSKEPÁSZTOR: *(oldalba löki)*

Édes nagyapám, de meleg az oldalad, tán biz a fűtőből bujá ki?

A Kecsepásztor elővezeti a Vén Moszuajt az asztalon nyugvó Betlehemhez. A Vén Moszuj a botra támaszkodik. Megijed. Előrecsúsztat a bot, hátra a láb.

KECSKEPÁSZTOR: Ne félj, ne félj, a kis Jézus nem bánt!

A Vén Moszuj elé megy az asztalon nyugvó Betlehemhez és ott topog. A Pásztorok felemelik a botokat. A Vén Moszuj köhentésére a bottal mindegyik koppant, amire az ismét visszahőköl. Ezt háromszor szokták megismételni.

VÉN MOSZUJ: *(szánakozva énekel)*

Szerelmes Jézusom, miért szenvedsz ennyit,
Hogy ily nagy rabságban minket nem hagyta itt,
Honnan Érdemlettünk mi bűnösök ennyit,
Ily nagy szegénységben miért születél itt?
Ily nagy jóvoltodért Tenéked mit adjak,
Édes kis Jézusom, elődbe mit nyújtsak,
Drágább ajándékkal én nem táplálhatlak,

11 itt egy Úúú! hangsor, ünnögés hangzik

Hanem egy juhbőrrel mostan betakarlak.

(juhbőrrel betakarja Jézust; két tréfás botkörözéssel hátralép a Kecskepásztor mellé, a félkör szélére, szaval a többi pásztor felé, csak az utolsó verssort énekel)

Nosza Vaszi, Illés, Stefán, Giligóra,
Mind álljatok elé pakulár Tódorral,
Látogassátok meg Őt ajándékokkal,
Hogy végre fizessen örök boldogsággal!

KECSKEPÁSZTOR: *(biztatja a többit. énekel)*

Fogd meg hát Misael fekete millórát,
Én is kiválasztom a kövérebbik bárányt,
Istefán rakja fel gulugóban¹² az ordát,
Tódor se sajnálja elhozni a sajtját.

Egyszerre lekoppantják a bárányt, az ordát és a sajtot az asztalra. Mindezt később tánc közben észrevétlenül veszik vissza.

VÉN MOSZUJ: *(örömtáncra biztatja a fiatalabb társait, énekel)*

Egy kis zsukátával¹³ vigasztaljuk Őtet, *(rámutat Jézusra)*
Ki születésével vigasztal bennünket, *(néz a pásztorokra)*
Ördög rabságából, hogy kimentett minket, *(földre néz)*
Magának választá ezt a szegénységet. *(jászolra néz)*
(a Furulyás füttyentése hangzik)

Hallod-e furulyás, készítsd furulyácskádat,
Melynek szép hangjára táncra lábainkat *(dobbant a lábával)*
Indítsuk, hogy így is édes Jézusunkat, *(fejéhez emeli kezét)*
Inkább vigasztaljuk született Urunkat.
Fújjad, fújjad!

KECSKEPÁSZTOR: Mond nagyobbban, mert nem hallja!

VÉN MOSZUJ: Tán biz elaluvék? Fújjad erőbben! Kell-e bot?
(dobog a bottal)

FURULYÁS: *(előlép, csendesen kezdi, emelt hangon folytatja)*

Én is itt vagyok, vén pásztorok,

12 nem tudom mi az – valószínűleg a csuklya vagy valamilyen tarisznya

13 oláh körtánc

Töletek fizetést nem várok,
Hanem a kis Jézus kedvéért
Ugyan megjárjátok! (fújja; többször újra)

Vén Moszuj vezeti a 7 pásztor körtáncát. A bal lábra (a belső) emelik és 6 ütem 3-ik hangra a bottal együtt dobantják. Ezzel indul a tánc. Bot és jobb láb emelkedik, a bal sarok kissé befelé ugrik, a bot és jobb láb ledobban. Most a bal emelkedik a bottal s a jobb sarok ugrik befelé és így tovább erélyes mozdulatokkal (a negyed kottákra, tehát elég kényelmesen). Egy kört befejezve, a Vezető csenget (a csengő a toronyban van) és kezdi az éneket. A pásztorok arccal a kör felé, botra borulva énekelnek.

A szűz egy fiat szült, Pásztorok örüljete,
Kin mennyben öröm gyűlt.
Szabadító földre szállott, Örvendjete!

VÉN MOSZUJ: (a Furulyásnak) Fújjad!

Furulyaszóra ismét táncolnak. A kör felén járva Moszuj elkiáltja.

Szusz!

Erre a botot mindegyik a bal karra veszi két kézzel. A kör közepén át 8-as vonalban járnak a táncot.

VÉN MOSZUJ: (táncszót ropogtat) Jobbra fordulj! – Balra fordulj! – De matyuke lancsudáte!¹⁴

Erre középre tartja botja végét, a többiek egyszerre ráütik a magukét, majd ritmikusán mondják egymásnak adva a szót.

KECSKEPÁSZTOR: Kifajine!

BÁCS: Dejudáte!

VERES ÖVES: Decsokánye!

MISAEEL: Deszaline!

RONGYOS: Desaláte!

TÓDOR és az összes pásztor: He-nye-he!

Csengetésre ismét körbeállnak és énekelnek.

Ének: Elhagyta országát,
Ő nagy gazdagságát,

14 román vagy zanza táncszók

Pásztorok örüljete,
Szabadító földre szállott,
Örvendjete.

VÉN MOSZUJ: *(ismét táncra biztat)* Fújjad, fújjad!

KECSKEPÁSZTOR: Hiszem be jó táncú vagy, alig húzánk elé!

VÉN MOSZUJ: *(öregesen nevet)* H-h-h...

Furulyás fújja a második táncot. Moszuj, derekát csavargatva keresi, hogy honnét jön a hang. Szinte a földig hajol és kinyúlik az ágaskodásba, hátrafordítja a fejét, Végre elneveti magát.

Hö-hö-hö

És felegyenesedve kezdi a táncot. A negyedértékek ritmusára hármat üt a bottal a földre. Kis várakozás után ismét hármat. A következő ütemtől kezdve az összes pásztor veri a hármakat s Moszuj ugrik is hármat. Következik, hogy ebben is utánozzák őt a pásztorok: mérsékelt terpeszben állnak a körben, arccal befelé s kétütemenként hármat ugranak helyben. Együtt koppan a láb a bottal a földre. Kis idő multán a hármassugrások első ugrását teljes testfordulattal csinálják: hol kifordulnak a körből, hol be, többször. Ezt táncolják tovább, mialatt Moszuj ellép a körből, távozik. Három helyett csak egyet ugrik, azt is botladozva, minél nagyobbab a nézők felé, vagy közé! Kiabál.

Ícse kuku, uccur zuku, héli sztramár, számár zuku! Hajlaha! Hajlaha!¹⁵

Csengetésre elhallgat a furulya s tréfásan, minta süket volna, csak az öreg ugrál tovább.

KECSKEPÁSZTOR: *(odamegy hozzá)*

Elég, édes nagyapám, ne törd össze magadat!

Félkörben rendeződnek, arccal a nézők felé.

VÉN MOSZUJ: Legyen elég a tánc, búcsúzzunk el innét,

Mert immár zsukáltunk,¹⁶ úgy hiszem, eleget!

RONGYOS: Nosza jó testvérim, innen odébb álljunk,

Mert félő, vad mián a nyájba kárt vallunk,

15 táncszók, értelmüket nem tudják

16 táncoltunk

Eddig a mezőben is elszéledett nyájunk,
Aztán megvállik, testvér, számot honnan adunk.

MISAEŁ: Javalnám, testvérim, hogyha elindulnánk,
De lásd-e mindnyájan, mely üres a csuklyánk.
Tudd-e a nyájnál is, mely keveset hagyánk,
Próbáld e gazdánál, ha valamit kapnál.

VERES ÖVES: *(rámutat egy nézőre)* De itt látom, mi is hiába nem járunk,
Mert megmosolyodék e gazda asszonyunk;
Elég lészen itten kolbászunk, májasunk,
Csak azt várják, fortát, tarisznyát rándítsunk.

Mutogatják az üres tarisznyát.

BÁCS: *(rámutat egy hallgatóra)* E gazdának bácsa¹⁷ én voltam tavaly is,
Hej, jó gazdám volt ő nekem még akkor is,
Mert ha kétszer kértem, ennem sem adott egyszer is...

KECSKEPÁSZTOR: *(nagyot bólintva közbeszól)* Az a jó gazda, láddég!

BÁCS: *(folytatja szavait)* De most, testvér, megölti még a gulugámat is!

KECSKEPÁSZTOR: *(mint aki jobban tudja)*
Tudod-e te, testvér rossz helyt kereskedtél,
A gazdaasszonnyal keveset beszéltél...

BÁCS: *(együgyűen közbeszól)* Én biz semmilyen sem is...

KECSKEPÁSZTOR: *(folytatja szavait)*
Azért a kolbásztól, májastól meg sem csömöröltél,
A pálinkától pedig meg sem részegedtél.
(rámutat a kis baltával az egyik hallgatóra)
Ennek a kecskéjét tavaly is őriztem,
Én a gazdát magát meg sem említettem,
(rámutat egy másik hallgatóra)
E gazdaasszonnyal jól egyet értettem,
Azért kolbászt, májast eleget is ettem.

VÉN MOSZUJ: *(szemrehányóan, fáradt, szaggatott hangon)*
De tü magatoknak mindenütt csak kaptok,

17 bács, bacsó: pásztor

Néktek adnak, hogy tü mind ifjak vagytok,
De én mivel, hogy öreg is vagyok, süket is vagyok,
Ha kínálnak is, azt tudom, hogy szidnak s kifelé fartatok.¹⁸
(*botra támaszkodva lassan távozni akar*)
De ti reám, látom, keveset vigyáztok,
Hogy a farkas után rosszul nyargalhatok,
A juhok mellett is egyre koplaltattok...
Itt is ha kínálnak, még hírét sem adjátok!

Tódor eltaszítja Vén Moszujt, de a Kecsepásztor utánamegy és visszavezeti.

TÓDOR: (*engesztelőleg*) Kérlek, vén Unciás, ne panaszkodjál,
Mert nálam sincs egyéb egy üres csuklyánál,
Ma sem ettem többet egy kis málécskánál,
Azt az Isten nevében adák a más háznál.

MIND: (*a hallgatóság felé fordulva énekelnek, a pásztorok felvetik a homlokra álar-
caikat, mutatják arcukat*)

Ének: Csorda pásztorok
Midőn Betlehemben
Csordát őrizének
Éjjel a mezőben,
Éjjel a mezőben.
Isten angyali
Jövének melléjük,
Nagy félelemmel
Telék meg ő szívök,
Telék meg ő szívök.
Örömet mondok
Néktek, ne féljetek,
Mert ma született
A ti üdvösségtek,
A ti üdvösségtek.
Menjete elbé (el azért)
Gyorsan a városba,

18 hátrál

Ott találjátok
Jézust a jászolban,
Jézust a jászolban.

A várost, az istállót és a csillagot felvéve útra készülődnek.

I. NEMES EMBER: *(fel s alá sétál, azután énekel is és karját széttárja, mint előbb)*

Halljátok rendszerint e rövid példában,
Miként Krisztus Jézus romlott istállóban,
Született s tétetett a hideg jászolyba,
Ottan takartatott a kórós szénába.

Ez mindnyájatoknak lőn ma látására,
Miként a pásztorok angyalnak szavára,
Jövének Krisztusnak látogatására,
Miként gyuladoznak¹⁹ e nagy igazságban.

És nem is ok nélkül, méltán vigadoznak,
Mert ma tölt be szavok a szent prófétáknak,
Ma lett nagy örömök a meghalt atyáknak,
Mivel megnyitatték kapuja Limbusnak²⁰

Mert nem tréfaságnak okáért fáradtunk,
Sem, hogy e világi muzsikát indítsunk,
Hanem megtérésre, hogy példát mutassunk,
Boldog mennyországban együtt vígadassunk.

Vígadj te is méltán, ímé bűnös világ,
Mert Áron vesszején nőtt ma egy szép virág,
Mely által megnyílék a bézárt mennyország,
Megszégyenült pokol, ördögi sokaság.

Ti is hát mindnyájan, akik jelen vagytok,
Csekély verseinkből, amit tanultatok,
A kisdéd Jézusnak mind fejet hajtsatok,
Hogy szállása legyen mindenkor nálatok.

Nemes házigazda maradj békességben,
Megbocsáss, ha véttünk csekély verseinkben,

19 hevülnek, lelkesednek

20 latin: pokol tornáca

Mind kedves házaddal élj jó egészségben,
Azután örvendezz a fényes egekben.

Dicséret, dicsőség a kised Jézusnak,
Ki magára vette terhét e világnak,
Áldás Szent Józseffel a Szűz Máriának,
Kik gondját viselték e világ urának.

KÓCSÁR: *(az I. nemes ember útján keresztbe sétálva kart tárogat és énekeli)*

Nemes házigazdák, hogy szállást adátok,
Semminemű átok ne szálljon reátok,
Úr Jézus áldása terjedjen reátok,
Mi már elmegyünk, frissen maradjatok!

Köszönnek s énekszóval, azon módon, ahogy érkeztek, elvonulnak.

KARÁCSONYI BÁBJÁTÉKOS BETLEHEMES-JÁRÁS

Marosvásárhely, Maros-Torda megye

A marosvásárhelyi népszokás változata, mely még az 1920-as években élt. Feljegyezte: Sidó Ferenc¹ 1979. (mint aki az 1922–24-es években részt vevő szereplő volt).

Játéktörténet

Az alábbiakban ismertetett „Betlehemes-járás” Marosvásárhelyen volt szokásban. Karácsony-estéjén, valamint karácsony első és másodnapján, az esti órákban hét személyből álló szereplővel, a mellékelt rajz szerinti betlehemet cipelve magukkal, (melyben az alsó részen a bábjáték bábjai nyertek elhelyezést) házról-házra járva, játszották el Jézus születésének egy részletét.

A szereplők és öltözkük: (10-14 éves fiú gyerekek)

Mária: utcai ruhára fehér, bokáig érő, hosszú ujjú, csipkés-galléros és kézelős hálóing. Fején régimódi fehér hálósapkával. Kezében 60-70 cm hosszú, 2x4 cm lécből készült keresztrel, mely ezüstszínű papírral van bevonva.

József: szegényes, kopott utcai ruhában, derékon kötél darabbal átkötve, fején kopott kalap. Kezében kb. 3 cm vastag 80-90 cm hosszú bottal. (Esetleg a kutyák ellen védekezni!)

Angyal: öltözeke, mint Máriáé, fején (a papírsapka-süveghez hasonló) papundekli vagy fakéreg vázra négy cikkszabással, az illesztéseknél, keskeny, kétoldalt rojtozott, aranyszínű papírcsík leragasztással. Kezében 100-120 cm hosszú kereszt 2x4 cm lécből, aranyszínű papírral bevonva.

Király: öltözeke, fehér hosszú ujjú, rövid hálókabát, fodros-csipkés gallér és kézelő. Magyaros piros mellény, csizmanadrág, csizmában. Süvegje, mint az előbbieké, aranyszínű papírbevonat, ezüstsínű papírcsíkkal díszítve. Vállán keresztbe vetve 6-8 cm széles nemzetiszín szalag, oldalán kard.

1 Ezt a szöveget Sidó József egykori betlehemező Erdélyből kitelepült nyugdíjas, 80 éven felüli építőmestertől kaptam, akire Kazuhiró Vakabajasi japán színházkutató hívta fel a figyelmet. Talán a Néprajzi Múzeum számára készítette(?). A Sidó Józseffel készült interjút Demeter Éva marosvásárhelyi fiatal néprajzkutató rendelkezésére bocsátottam. Az ereteti kazetta az archívumban található. (szerk.)

Királyi szolga: ha lehet katonai ruha, sapka, derékszíj, vállán keresztbe 3-4 cm széles nemzetiszín szalaggal. Különben postás, vasutas egyenruha is megteszi (1922–24. években).

Két pásztor (juhász és bojtár): egyikén fehér, másikon fekete suba, kucsma, pásztor botokkal.

A betlehemet a pásztorok cipelik, a két oldalon lévő fogantyúknál fogva, amelyek a közép súlypontnál fentebb áll!

A BETLEHEMI-JÁTÉK

ANGYAL: *(kopog az ajtón, bebocsájtás után egyedül lép be)* Szerencsés jóestét Istentől kívánok. Tisztelt házigazda! *(nyilvános helyen: vendéglő, kávéház stb. Tisztelt Uraim!)* Társaim kint vannak egy igen szép betlehemmel, behívnam őket, mert fáznak, mit szól hozzá a gazda? Szabad-e vagy nem?

Az igenlő válaszra kér két darab széket, melyre a betlehemet helyezik majd el. A székeket az ülések felével szemben, a betlehem hossza szerint állítja fel. Az ajtóhoz megy, kinyitja, hogy bejöhessenek. Elöl jön a király és szolgálója, utána a két pásztor hozzák a betlehemet. Az ajtó nyitásával kezdenek énekelni. József és Mária kint marad!

Ének: Mennyből az angyal eljött hozzátok pásztorok,
Hogy Betlehembe sietve menve lássátok-lássátok,
Istennek fia, aki született jászolyba,
Jászolba fekszik, barmok közt nyugszik, szent fia... Mária...

Éneklés közben, angyal és szolga segítkeznek a székek pontos beállításánál, hogy jól látható legyen. A helyiség világítását a legkisebbre állítják, hogy a betlehem világítása érvényesüljön. Az ének befejezése és a betlehem elhelyezése után, a két pásztor, a szék mellett, lefekszik a padlóra. A király és szolgálója az egyik oldalon, az ajtóval szemben, az angyal a másik oldalon, kissé hátrább állnak. Kis szünet után.

KIRÁLY: *(a kardját hüvelyéből kihúzza és ég felé tartva jó hangosan mondja)* Áldjuk és dicsérjük az Egek Urát, megadta nekünk e jeles éjszakát. Krisztus Urunk születése napját! Valahány csillag ragyog az égboltozatán, annyi áldás szálljon a házigazda asztalára... tiszta szívünkben kívánjuk!

Kis szünet után.

JÓZSEF: *(kívülről erőteljesen kopog az ajtón)*

KIRÁLY: Parancsolom szolgál, nézd meg sietséggel, ki és miféle ember mer kopogni az én királyi ajtómon ilyen bátor szívvel?

SZOLGA: Azonnal teljesítem, felséges királyom. *(az ajtóhoz megy, azt kissé megnyitja és kiszól)* Ki és miféle ember vagy? Honnan jöttél? Erre nekem tüstént feleletet tégy!

JÓZSEF: *(a megnyitott ajtó résen át bekiabálva)* Tibériusz császár birodalmából jöttem, ha ezen éjjel szállást adnál, el sem mennék innen. Az éj hideg és melegedni kéne.

SZOLGA: Várj kissé barátom, jelentést teszek a királynak. *(a király elé megy és jelenti)* Felséges királyom, hozzád oly emberek jöttek, ha ezen éjjel nekik szállást adnál, el sem mennének...

KIRÁLY: Még hogy nekik szállást adjak? Abból biza nem kap. Nem bánom, ha város piacán is megfagy.

JÓZSEF: *(az ajtónyíláson bekiabálva)* Kemény köszívű nemzetség, még a pogánynál is van kegyesség! Hát a te királyi házadnál miért nincs engedékenység?

KIRÁLY: No nem bánom, gyertek be, melegedjetek egy keveset...

József és Mária bejönnek és a király elé mennek. Mária a keresztet, József a botot maguk előtt, függőlegesen tartva kissé megemelik, így üdvözlík a királyt. A király kardját kihúzva, maga előtt függőlegesen tartva viszonozza.

JÓZSEF: Felséges királyom, fogadj be házadba, szállást nem kaptam egész városodban...

KIRÁLY: Édes jóbarátom – kedves jóbarátom, *(kardjával körül mutat)* nekem királyi vendégeim vannak, ha én téged befogadlak, azok engem megszólhatnak. Így hát, királyi házamból bármerre távozhatsz.

MÁRIA: Jajj Istenem! Merre menjünk, mit tudjunk csinálni?

JÓZSEF: Hagyd el édes jó kegyesem, elmegyünk... Talán egy istállóban szállást nyerünk, ott majd békességben megpihenünk...

József és Mária elindulnak, egy-két lépés után a székekre helyezett betlehem mögött lehajolva eltűnnek. József térdre helyezkedik, így adja elő a bábjátékot.

ANGYAL: *(énekel)* Én mennyei angyal vagyok,

Néktek örömet hozok,

Megszületett Uratok,

Néktek kis Jézusatok.

Keljetek fel pásztorok,

Kik juhoknál alusztok...

(halkan) Kik juhoknál alusztok.

Az angyal éneklése közben a pásztorok erősen horkolni kezdenek, az alvást színelve, az ének befejeztével az ifjú pásztor mocorogva ébredezni kezd.

IFJÚ PÁSZTOR: Hallod-e az angyali hírt Öregapám? Új királyunk született az éjjel! Keljünk fel, hogy tisztességet tegyünk, Betlehembe menjünk el.

IDŐS PÁSZTOR: Ne hidd fiam, csak a kakas kukorékol...

IFJÚ PÁSZTOR: Figyelje Öregapám, az angyal hirdeti...

IDŐS PÁSZTOR: Minthogy a fejemet ezen eposszem, inkább kilenc sing kolbászt megeszem, nem töröm az eszem.

IFJÚ PÁSZTOR: Keleti bérceken szedik az epret, a rogya verje hát ott, hogy termett?

IDŐS PÁSZTOR: No... nem bánom, keljünk fel, Betlehembe menjünk el.

Lassan mocorogva kezdenek feltápázkodni, a botokra támaszkodva-meghajolva, apró léptekkel, a betlehem előtt, középfelé mennek, énekelnek, a botokkal a padlón a taktusát ütögetik. Az ének befejeztével, középen a betlehem felé térdelve.

Ének: Menjünk-menjünk örvendezzünk,

Kis Jézusnak kedvet nyerjünk,

Hát mit vigyünk néki,

Ajándékul néki,

Egy bárányt – egy sajtot,

Mind arany helyett.

Ilyen szegény pásztoroktól

Elég lészen, elég lészen.

Talán még az aranyból is

Többet téssen, többet téssen.

IFJÚ PÁSZTOR: Én édes Kis-Jézuskám, én vagyok a legifjabb juhászbojtár, aki a juhok után szaladgál. Nem hozhattam egyebet, csak egy bárányt, azt is vedd jószívvel.

IDŐS PÁSZTOR: Én édes Kis-Jézuskám, én vagyok a legöregebb juhász, aki a juhok után csak cammog. Nem hozhattam egyebet csak egy darab sajtot, azt is vedd jószívvel.

Leguggolva visszamennek a régi helyükre, lefekszenek. Ezután a betlehem mögött térdel állva, József a bábjátékot adja.

JÓZSEF: Most jönnek a mennyei angyalok, a Kisjézus üdvözlésre, táncolnak és énekelnek.

Mindenki énekel.

Ének: Az angyali seregek,
Vígan így énekelnek,
Dicsőség mennyben az Istennek,
Békesség földön az embereknek...

A báb-angyalok meghajtják magukat, megcsókolják a Kisjézust, és eltűnnek. József tovább beszél.

JÓZSEF: Most jönnek a Kisjézus üdvözlésére a juhász-bojtárok, táncolnak énekelnek. *(az éneket mindannyian éneklik)* előbb beszélgetnek.

Hol voltál Sinyor, *(előbb csak az egyik bábót mutatva)* pálinkáért Glinor. Nem hoztál Sinyor? Nem bizon Glinor, ezzel összeverekednek... jajj-jajj kiabál Glinor, lerágtad fületem, te meg az enyémet... béküljünk ki. Kibékülnek, örvendeznek, táncolnak...

Ének: Csordapásztorok, midőn Betlehembe
Csordát őriznek éjjel az erdőben, Nappal a mezőben.

Isten angyalai jövének elékbe,
És nagy örelemmel telik meg a szívük,
Telik meg ők szívük.

Menjetek hát gyorsan Betlehembe,
Ottan találjátok Jézust egy jászolyban.
Jézust egy jászolyban.

El is indulának s midőn bejutának,
Szép Szűzmáriának köszöntést mondának,
Köszöntést mondának.

JÓZSEF: A két juhász megcsókolja a kis Jézust és eltűnnek.

József a bábokkal tovább játszik, a megfelelő szövegkísérettel.

Most jön Heródes, a zsidók királya egy nagy konyhakéssel, keresi a Kisjézust, hogy megölje, de nem találja egész Betlehembe. Összetalálkozik egy kis vörös vitézzel, aki kérdi tőle: kit – mit keresel itt, ilyen nagy konyhakéssel? Áh... én az Úr tiszteletére jöttem. Hazudsz kutya, megakarod ölni? Ránts kardot! Mit rántsok egy ilyen puji embernek. Ha nem rántasz! Rántok én. Kirántja a kardját, elvágja a nyakát, hallgatja, hogy szuszog, hogy biztos a halála? A kis vörös vitéz meghajtja magát és eltűnik. Most jön a harangozó, tántorgó mozdulatokkal, *szöveg*: nagyon részeg, sok káposztalevet ivott. Végül megtalálja a kötelet és harangoz. *(a kellékek között található kis kolomppal)*

A harangozó tántorgó mozdulatokkal eltűnik.

Most jön a pap, hogy imádkozzon a halott, bűnös lelki üdvéért:

Szusz piusz-dánusz, Álini kopini-szimiszánti ámen.

Vigyen el az ördög, bár meg sem ismertelek volna.

Most jön az ördög nagy dörömböléssel. *(amit a betlehem fenékeszkáinak ütögetésével keltenek, utánoznak)*

Az ördög a holt-testet, nehézséget-súly jelegzetéssel² elcipeli.

Most jön a világ 77. csodája, a betlehem ajándékot váró csodája!

A turkácsot³ tátoztatni lehet, a pénzajándékot az ezen lévő nyíláson zacskóba dugdossák, külön a kisebb gyerekeket biztatják, hogy ne féljenek, József a tátoztatással ijesztgeti őket – játszanak, közben szövegét adja elő.

Tácsd ki turkács a szádat, hozzák a friss kalácsot, amilyent még fogad nem rágott. *(e közben is a turkácsot tátoztatja, folytatja)* 10 – forintostól roncsa a nyavalya *(a turkácsot jól megrázza)* 20 – forintostól rázza a hideg, 50–100 forintostól hízik a mája, *(a turkácsot kényelmesen tátoztatja)*, mint a házigazdának, vagy ha vendégek vannak, a vendégseregnek, ha jó bort iszik rája.

2 nehéz súlyt jelezve

3 Ld. mellékelt ábra

Nyilvános helyeken, vendéglő, kávéház stb. József a turkáccsal körbejár, a turkácst támogatja. Az ajándékok beszédése után, a turkáccsal meghajolva megköszöni az ajándékokat és a szíves vendégfogadást, eltűnik a betlehem mögött. Indulásra készülve, mindnyájan énekelnek.

Ének: Hallod-e Te jógazda, ha elindítasz utunkra, utunkra
Istennek áldása házadnál maradjon,
Istennek áldása házadnál maradjon.

A két pásztor a betlehemet veszi kézbe, a székeket félre téve, énekelve.

Nosza pajtás, fogd a kilincset, nyisd az ajtót!
Szerencsés órát, boldog éjszakát.
Boldog új évet kívánunk!

Köszöntés, elmennek.

A NAGYSZALONTAI BETLEHEMES JÁTÉK

Bihar megye, Partium

A játékot a szenttamási Tilinkó gyermek hagyományörző csoport tanulta be, s játszotta a Nemzetközi Betlehemes Találkozón, 1996 - 2005 között, 7 éven át.

Játéktörténet

A nagyszalontai játékhagyomány eredetileg SZENDREY–KODÁLY: *Nagyszalontai Gyűjtés* c. művéből való (1912–15) 1924. 3. Ezt közölte később Volly István.

A játék igen gazdag, teljes hagyománykörű.

Szereplői: I. Angyal, II. Angyal, Heródes, Betyár, Öreg Juhász, I. Pásztor, II. Pásztor

A betlehemet két angyal viszi. Ruházatuk fehér, rövid bő gatya, lobogós ujjú ing, színes papírláncokkal feldíszített, alacsony, piros papírcsákó. A betlehem előtt jár Heródes. Az öltözete angyalokéhoz hasonló, csak csákója magasabb, s bal vállán át a jobb oldalára szalag húzódik. Jobb kezében kard van. A Betyárnak nagy bajusza van, lobogós ujjú inge felett piros mellényt visel, a fején árvalányhajás, tollbokréta pörge kalap, kezében fokos, vagy karikás ostor és persely. Az öreg juhásznak nagy kócos bajusza van és mellig érő szakáll. Rossz, lukas bunda és kucsma van rajta, amely mellé varjú- vagy kormos seprőtollak vannak dugva. Kezében pléhdarabokkal teleaggatott zörgős husáng van. A pásztorok néma szereplők, öltözetük, mint a Betyaré, csak mellényük fekete. Az öreg juhász kivételével mindenkin sarkantyús csizma van.

A betlehem kocka alakú, fapálcikából készült, oldalai színes, többnyire piros papírral vannak bevonva; az egyik oldal közepén ajtószerű nyílás, mellette kétfelől és átellenben, hátul tornyocskák. Belsejében mohával bélelt jászolban fekszik a kis Jézust jelképező fabáb. A jászol előtt Máriát, Józsefet és a napkeleti bölcseket ábrázoló papírképek állnak több színes gyertya között.

HERÓDES: *(kivont karddal belép)*

Jó estét kívánok! Meg ne ijedjenek,

Itt egy kompánia, semmit se féljenek.

Lépek én e házba azon kérelemmel:

Szabad-e bejönni ide betlehemmel?

(kiszól az ajtón) Angyal pajtás, gyertek be!

ANGYALOK: *(bejönnek, leteszik a betlehemet s mellette megállván, Heródessel együtt a „Micsoda, mi az” dallamára éneklük „Mennyből az angyal” stb. 1–5 versét, majd folytatólag)*

Ének: Mostan kinyílt egy szép rózsá virág,

Akit régen várt az egész világ,

Betlehemben kibimbózott zöldág,

Királynemből méltóság,

Királynemből méltóság.

De nem talált szállást a városban,

Maradása lészen a pusztában,

Betlehemnek nyissunk ajtót!

Ökör, szamár állanak a jászlon.

Csudálkozván Jézuson,

Csudálkozván Jézuson.

Bölcsöd volnék, gyöngyén ringatnálak,

A hidegnek csípni nem hagynálak,

Betakarván úgy ápolgatnálak,

Szolgálnék, mint uramnak,

Szolgálnék, mint uramnak.

HERÓDES: *(előbb lépve, kardjával hadonászva)* Én vagyok az a híres Heródes király, aki a Babel-tornyán két angyalt és egy pásztort megmentettem a farkasok kezeiből. *(kiszól az ajtón)* Betyár pajtás, gyere be!

BETYÁR: *(belép)* Hoppistók! Már én is itt vagyok,

A hidegtől szinte majd megfagyok;

Derék természetemet jól megfigyeljétek,

Amit a szám beszél, azt is megértsetek.

(a mellette álló Heródest jól mellbe löki)

Állj félrebb, barátom, mert most én beszélek.

Ilyen legénytől, mint te, nemigen félek.
Betyár vagyok, annak tartom magamat,
Csaplárosné kökényszemű barna lánya viseli gondomat.
Ha viseli, jó teszi, éjfél tájban hasznomat is veheti.
A múlt éjjel egy nagy úrhoz bementem,
Perselyemet asztalára letettem.

(az asztalra leteszi perselyét)

Mondtam neki, tegyen bele pénzt, amennyit akar, mert, ha nem, hát
azonnal meghal.

Az úr ijedtében megtölté perselyemet arannyal-ezüsttel, úgy bocsájta
utamra. Amint befordulok egy utcába, egy csapat csendőrségre talál-
tam; nem tudom, mi volt az első: tiszt-e vagy kapitány, csakhogy úgy
főbekaptam perselyemmel, hogy rögtön szörnyet halt.

Perselyem után nem kaphattam,

Kis pejlovamra fölpattantam,

Kis pejlovamnak a jégen kitört a lába,

Így maradtam én itt, egy ingbe-gatyába,

Uraim, uraim, szánjanak meg egy pár hatossal, tizessel, huszassal, vagy
amennyivel akarnak, mert ha nem, erőszakkal elveszem. *(csörgeti a perselyt)*

Ha! nem tudom, mi volt, arany-e vagy ezüst,

De nagyot pendüle,

Ezen az én szívem nagyon megörüle,

Tán a vén szolgálló a moslékba düle?

HERÓDES: *(kiszól az ajtón)* Gyere, öreg testvér, húzzuk ki belőle.

JUHÁSZ: *(kívülről)* Ne bánts, fiam, hadd lubickolják benne, majd kihúzzuk
jövő esztendőre.

HERÓDES: Mégis, öreg testvér, gyere be!

JUHÁSZ: Nem megyek, mert a félméteres füstöltkolbászt a nyakamba akaszt-
játok!

HERÓDES: Dehogy is akasztják, még ha valaki akarná, se engednénk;
gyere csak be, öreg, mert már meghal benne!

JUHÁSZ: Nem megyek, mert a forró kalácsot a hónom alá dugjátok!

HERÓDES: Dehogy is dugják, még ha valaki akarná, se engednénk, gyere
csak, öreg, gyere be!

JUHÁSZ: Nem megyek, mert a kásás fazekat a fejembe borítjátok!

HERÓDES: Dehogy is borítják, még ha valaki akarná, se engednék, van itt, aki megegye; gyere hát bátran!

JUHÁSZ: Nem megyek!... De már mégis bemegyek, mert majd megvesz az Isten hidege.

(belép, a botját a földhöz veregetve csörömpöl)

Hoppisten, töröncsös, füstöltkolbászos, paszujos, paszomántos jó estét!

Már én is itt vagyok, farkasszőrű bőrbundámon a lyikek-lyukak igen nagyok.

Egész éjjel húzták-vonták, de mégse tudták elhúzni tőlem a farkasok.

Már én ilyen derék juhász ember vagyok, tíz-húsz-harminc farkastól nem is igen tartok,

de ha egyet is meglátok, mindjárt elszaladok. Nem tudjátok, hol jártam én az éjjel!

HERÓDES: Hol, öreg, hol?

JUHÁSZ: Még az óperenciás tengeren is túl; még azon is túl, ahol egy kis fekete disznó túr; ott, ahol a sörnek, bornak, pálinkának rőfit két kraj-cárért mérik.

HERÓDES: Ittál, öreg, ittál?

JUHÁSZ: *(botjával a földet verve)* Itt állok, nemzetes Heródes uram, itt, itt.

HERÓDES: Nem úgy, öreg, nem úgy?

JUHÁSZ: Vasút? Azt hittem, hogy az öreg Kossuth, pedig az már régen megholt!

HERÓDES: Öreg, jártál Betlehembe keresztet vetni?

JUHÁSZ: Jártam Debrecenbe szép lányokat ölelgetni.

HERÓDES: Bolond vagy, öreg! *(kis hallgatás után)* Hallod, öreg; Kisújszálláson nagy a veszedelem!

JUHÁSZ: Micsoda?

HERÓDES: Jártak ott a farkasok...

JUHÁSZ: Nem is az angyalok!

HERÓDES: Vittek el bárányt...

JUHÁSZ: Nem is hoztak!

HERÓDES: Folyt a vére...

JUHÁSZ: Nem is a teje!...Na, de hány óra, angyalok?

ANGYALOK: Féldre.

JUHÁSZ: Nem lehet, mert a Bodri kutyám most ugatta a tizenegyet.

ANGYALOK: Nahát, féltizenkettőre.

JUHÁSZ: Le is kell hát feküdni a földre. *(lefekszik)*

HERÓDES: Hallod öreg, gomolya!

JUHÁSZ: Nem bánnám, ha kettő-három a subám alá gurulna!

HERÓDES: Hallod, bagaria, bőrcsizma!

JUHÁSZ: Húzza fel a gazdája, én is felhúznám, ha az enyém volna.

HERÓDES: Hallod-e, Flóra!

JUHÁSZ: Ugorjék ki a szemetek golyója a templom gombjára!

HERÓDES: Kelj fel, öreg, ne legyél olyan lusta, mint egy hétszázhetvenhétéves ökör, hanem mint egy szilaj csikó.

JUHÁSZ: Adjátok hát ide azt a hétszázhetvenhétágú vasvillát, hadd piszkáljam ki a szememből ezt a félökölnyi csipát. *(botját csörgetve feltápaszkodik)*

Ének: *(mind)* Micsoda, mi az,

Aludni nem hagy

Ilyenkor,

Szállásunkat rontja,

Nyugvásunkat bontja

Ilyenkor,

Éjfélkor?

Keljünk fel tehát,

Éjfélkor,

Lássuk e csodát,

Melytől tisztelni és imádni kell

Az Isten fiát,

Titeli bojtárok.

Vedd rád juhász a bundád, a bundád,

Fogjunk göndör báránykát,

Fogjunk göndör báránykát,

Vigyük haza anyjának,
Főzze meg a fiának.
Főzze meg a fiának,
Vigyünk neki lisztecskét,
Főzzön neki pipicskét,
Főzzön neki pipicskét!

A juhász táncol, a többi folytatja az éneket.

Ha valaki vígan él,
A juhász éppen úgy él!
A juhász éppen úgy él.
Sétál, dudál, furulyál,
Billeg-ballag, meg-megáll,
Billeg-ballag, meg-megáll.
Úgy megáll, mint egy báb,
Juhaira úgy vigyáz.
Egy-két kulacs ürmössel, ürmössel,
Beszélgezzünk jó szívvel,
Szívünk is úgy újul
Ezer víg örömmel.
Nosza rajta, jó gazda,
Ha elküldesz utunkra,
Istennek áldása
Szálljon a házadra,
Istennek áldása
Szálljon a házadra.
Várjál, pajtás, majd adnak,
Tallérokka megraknak,
Kaláccsal, jó borral
Megajándékoznak,
Kaláccsal, jó borral
Megajándékoznak.

PÁSZTOROK: (szavalva) Nosza, pajtás, fogd az ajtót,
Kezedbe a kilincstartót,

Már itt tovább nem maradunk,
Hanem tovább masírozunk.

JUHÁSZ: *(rossz csizmát mutat, szaval)*

Lyukas a csizmám, nem győzöm szalmával,
Kiáll minden ujjam belőle párjával,
Adjanak egy garast, avagy egy petákot,
Hadd tétessek reá egy nagy fene tákot.
Oszd te szolgálló is ne tartsd itt a szádat,
Szaladj a kamrába, hozz egy disznólabát!

BETYÁR: *(erszényt húz elő és szaval)*

Lyukas az erszényem, kilelte a hideg,
Kirázta, hogy szegény halálosan beteg;
Orvoshoz vittem, hogy segítsen rajta,
De ő rázza fejét, szánják meg hát szegény
Betyárnak erszényét!

Összeszedelődzenek és menni készülnek.

MIND: Isten áldja meg gazduram a házát!

JUHÁSZ: *(keresi az ajtó kilincset s úgy tesz, mintha nem találná)* Na fiam, már én az óperenciás tengeren is túl jártam, de még ilyen helyet nem találtam, ahol az ajtónak kilincse se legyen, csak sarka; most, ha a kilincset meg nem találjuk, még itt kárhozunk el! *(végre megtalálja)* Hála neked, jó atya, nem kárhozunk el!

Nagy csörömpölés közt elmennek.

SZÉKI BETLEHEMES

Szolnok–Doboka megye

A Fekete–Piros gyermek hagyományörző Csoport 1998-ban lépett fel a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

Kellékek

Király: palást, korona, kard

2 Angyal: széki ing, toronysapka, csengő

Betyár: ostor, persely, toronysapka, széki lájbi, széki ing, bő fehér nadrág, kalap

Juhász: kifordított kozsók, széki sapka kifordítva, mutyikás bot

Betlehemes láda

KIRÁLY: Jó estét kívánok! Meg ne ijedjenek, itt egy kompánia sereg, semmitől se féljenek. Én vagyok az a híres Heródes király, aki Bábel tornyánál megmentett két angyalt, egy betyárt és egy juhászt a farkasok karmai közül. Lépek e házba, azon kérelemmel, be szabad-e jönni a Betlehemmel?

Házigazda: Be.

KIRÁLY: Angyalok gyertek be!

ANGYALOK: *(ének)* „Mennyből az angyal...”

KIRÁLY: Betyár pajtás gyere be!

BETYÁR: Hopistók már én is itt vagyok,

A hidegtől majd megfagyok.

Betyár természetemet jól megfigyeljétek,

Amit a szám beszél, azt is megértsetek.

Állj félre barátom *(meglöki a királyt)*, mert most én beszélek,

Olyan legénytől mint te, nem is igen félek.

Betyár vagyok, annak tartom magamat,

Kocsmárosné kökényszemű barna lánya viseli gondomat.

Ha viseli, jól teszi, éjfél tájba, akár hasznomat is veheti.

Amint beléptem egy úrnak házába, s rácsapám perselyem annak asztalára, s mondtam néki ajánljon, mert ha nem, föláldozom az életét. Az

úr ijedtében megtöltötte perselyem arannyal, ezüsttel, s úgy bocsátott útnak. Amint egy utcasarkon betértem, egy csapat rendőrrel találkoztam. Nem tudtam, hogy melyikük volt az első tiszt vagy kapitány, de perselyemmel, úgy homlokon vágtam, hogy lováról leesett.

De perselyemet nem tudtam felkapni,
Csak kispej lovamra tudtam felpattanni.
Kispej lovamnak a jegen kitörött a lába,
S én ott maradtam egy szál ingbe s gatyába.

Uraim, Uraim szánjanak meg engem egy pár tízessel és húszassal!
S az én szívem megörül, s a vén szolgáló moslékba dül.

KIRÁLY: Gyere öreg pajtás, húzzuk ki belőle!

JUHÁSZ: Ne bántsд fiam! Hadd lubickoljon benne, majd kihúzzuk a jövő esztendőben!

KIRÁLY: Mégis öreg pajtás, gyere csak be!

JUHÁSZ: Nem megyek, mert félek, hogy a káposztás fazakat a fejembe vágják.

KIRÁLY: Ne félj, mert nem vágják, gyere csak, gyere be!

JUHÁSZ: Nem megyek, mert félek, hogy a félméteres füstölt kolbászt a nyakamba akasztják.

KIRÁLY: Ne félj, mert nem akasztják, a padláson az egerek rágják, gyere csak, gyere be!

JUHÁSZ: Nem megyek! De már mégis csak bemegyek! Idekinn megvesz az Isten hidege! Hopp Istók, töröncsös, passziós, passzimentumos jó estét kívánok kicsiknek, nagyoknak, de legfőbb a házi gazdának. Bárányszörű bundámon a lyikek-lyukak igen nagyok. Egész éjjel húzták-nyúzták a farkasok, de mivel én jó juhász vagyok, tíz, húsz, harminc farkastól nem is igen tartok, de ha egyet is meglátok, mindjárt elszaladok. Egész éjjel úton voltam, nagyon elfáradtam. De nem tudjátok, hogy hol voltam?

KIRÁLY: Hol öreg, hol?

JUHÁSZ: Az Óperenciás tengeren is túl, ott ahol a kurta farkú malac túr, ott ahol a sörnek, bornak, pálinkának rőfit két krajcárig mérik!

KIRÁLY: Ittál öreg, ittál!

JUHÁSZ: Itt állok nemzetes Uram! Itt, itt!

KIRÁLY: Öreg, jártál-e Betlehembe keresztet vetni?

JUHÁSZ: Jártam én Debrecenben szép lányokat ölelgetni!

KIRÁLY: Jártak-e ott a farkasok?

JUHÁSZ: Nem is az angyalok!

KIRÁLY: Vittek-e el sok szép bárányt?

JUHÁSZ: Nem is hoztak!

KIRÁLY: Folyt a vérük?

JUHÁSZ: Nem is a tejük! No, hát hány óra angyalok?

ANGYALOK: Glória! Glória!

JUHÁSZ: Nem lehet, mert a Bodri kutyám, most ugatja a fél tizenkettőt!

JUHÁSZ: Nos, angyalok hány óra?

ANGYALOK: Háromnegyed zöldre.

JUHÁSZ: Nohát, nekünk akkor le kell feküdnünk a földre.

KÓRUS: *(ének)* „Betlehem kis falucskába...”

KIRÁLY: Kelj fel öreg pajtás! Ne légy olyan lusta, mint egy hétszázhetvenhét éves ökör, hanem, mint egy szilaj csikó! Ideje indulnunk már.

JUHÁSZ: Fölkelnék, ha tudnák, esetleg, ha felhúznál. Adjátok ide azt a hétszázhetvenhét ágú vasvillát, hadd töröljem ki a szememből a félökölnyi csipát!

BETYÁR: Lyukas az erszényem, kilelte a hideg,

Kilelte, így szegény halálos beteg,

Orvoshoz is vittem, hogy segéllyen rajta.

De ő csak a fejét rázta.

Szánjátok meg szegény betyárnak kulacsát, erszényét!

JUHÁSZ: Eljött a Karácsony, borzas szakállával,

Elszakadt a csizmám, nem győzőm szalmával.

Adjatok egy garast vagy egy petákot,

Hadd szegezzek a csizmámra egy nagy bolond tákot!

KIRÁLY: Nosza pajtás, fogd a kantárt,
Kezedbe a kilincstartályt!
Itt már többé nem maradunk,
Inkább tovább vándorolunk!

JUHÁSZ: No, édes fiam! Én, az Óperenciás tengeren túl is jártam, de még
ilyen ajtóra nem találtam, hogy nem legyen kilincse, csak sarka! Még ha
nem találjuk meg a kilincset, itt kárhozunk el!

KÓRUS: Hálá', hálá' Istennek, megkaptuk a kilincset, itt már többé nem mara-
dunk, inkább tovább vándorolunk.

SZENTEGYHÁZASFALUSI „ANGYAL BETLEHEMES”

Udvarhely megye, Molnár Johanna gyűjtése

2003 óta a szentegyházASFALUSI Gábor Áron Művelődési Központ hagyományörző csoportja évente részt vett a Nemzetközi Betlehemes Találkozón. Két szöveget küldtek be, ez az 1. verzió – részletesebb, föloldja a román szövegeket és instrukciókat is tartalmaz.

Szereplők¹

1. Konrád János – Gazda
2. Simó Attila – I. Pásztor
3. Molnár András – II. Pásztor
4. Konrád Imre – Szent József
5. Elekes Mónika – Mária
6. Sándor Enikő – Angyal
7. Farkas Vilmos – Kulcsár
8. Hatos István – Ancsiás
9. György István – Sajtos
10. Vítus Imre – Kuratoriumos
11. Sándor Gábor – Ordás
12. Bartos Levente – Vajas
13. Simo László – Túrós
14. Tamás János – Málés
15. Sándor Anna – öltöztető
16. Vítus János – Furulyás
17. Balázs Vilmos
18. György László
19. Konrád Károly
20. György Szilárd
21. Elekes Rita

1 2004. decemberben ez a felállás.

Játéktörténet

A szentegyházafalusi angyalbetlehemes játék a falusiak szerint a 17. századból való. (Az angyal jelző megkülönbözteti a faluban ismert, szintén előadott „ördögbetlehemestől”, ami a Dúsgazdag és a szegény Lázár történetét meséli el.)

1984-ben, 15 éves szünet után, újra előadták,² s azóta évenként előadják. A betanítást az I. Gazda szerepét játszó férfi vezeti, a régi szereplők segítségével, ügyelve a legapróbb részletekre. Fáradtságot nem ismerve gyakorolják a mozdulatokat, lépéseket, táncokat stb.

Régen házakhoz jártak el a betlehemes játékkal. Egy nagyobb háznál több család összegyűlt, s a Kulcsár (egyik szereplő) dolga volt megszervezni az előadás színhelyeit és sorrendjét. Ma nem engedik a házról házra járást, helyette a plébánia udvarán lévő hittanteremben adják elő, Karácsonytól Víz-keresztig, he-tente többször is.

A szereplők jelmezeit maguk készítik, s az előadás előtt az ún. beöltöztetők segédkeznek a beöltözéshez.

Szereplők

Mária: földig érő szoknya, fehér kendő a vállán, kék kötény, mindezeket beborítja a fejétől a földig érő kék kendő, gyöngysor, kezében fehér zsebkendőbe kötött fenyőág és szegfű.

Angyal: fehér földig érő csipkés szoknya, vállán fehér kendő, fején süveg alakú fejdísz, négy oldalán kis tükör, apró színes papírrózsákkal tele, földig érő színes szalagokkal, kezében ugyanaz, mint Máriának.

Gazdák, Kulcsár, Furulyás: székely viselet – székely harisnya, csizma, fekete mellény, kalap, árvalányhajjal.

Pásztorok: székely harisnya, csizma, földig érő kifordított bunda, némelyiknek álszakáll, a fejükben színes rongycsíkokból sapkamaszk, kezükben golyós bot, az üregben lévő golyók rázva kopogó hangot adnak.

Untyias: térdig érő bunda, fehér báránybőr kucsma, fehér álszakáll.

Énekes lányok: székely népviseletben: piros szoknya mellény, fekete csíkokkal, fehér blúz, fehér csipkekötény, fekete csizma.

Díszletek: fából faragott székely erődtemplom – a várost jelképezi; szalmatető s istálló – Betlehemet jelképezi.

2 Barabás László szerepet játszott ebben.

A játék

Megütik a város csengőjét. Mindenki (furulyával)

Ének: „Csordapásztorok...”

Ének: Cireneuszt küldték

Betlehem városba,
Hogy az egész tartományt
Venné egy summába.

Elindula József is
Szép szűz Máriával,
Istennek erejéből
Terhes mátkájával.

Betlehembe hogy juta
Fáradt állapottal,
Szállásról kéredzkedik
Minden ember ura.

De a sok vendég miatt
Nincs semmi barátja,
Sok ajtaját bezárja
Azonnal, hogy látja.

Szállani kényszerítik
Egy rongyos pajtába,
Városon künn tétetett
Barmok jászolába.

Itt, amikor mindenek
Csendben, hallgatásban
Vannak, az éjfél utat
Tett már járásában.

A szűz szülé szent fiát,
Váltságunknak díját,
Jászolba helyezettett
Szerelmes magzatját.

Az ökör és számár
Táplálja meleggel,

Nem hagyják a kisdedet
Meghalni hideggel.

Ó kegyetlen tigrisek,
Betlehem városba,
Hogy lehet tinálatok
Jézusnak ily sorsa?

Jézus, József, Mária
Hogyha méltóztattok,
Jöjjetek be, ím készen
Szívemben szállástok.

A szereplők a helyükre mennek. Az I. gazda a színpad elejére megy, s ott fel-alá járkál, soronként egyet lép, versszak végén megfordul.

I. GAZDA: Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!

MINDENKI: Mindörökké ámen.

I. GAZDA: A nemes gazdának, ha terhelésére
Nem lennék házánál, nagy nehézségére
Kérnök igen szépen a nagy Úr Istenre,
Hogy figyelmetesen hallgatnának erre.
Retteg a természet az okos lélekkel,
Fél az emlékezet oly nagy erejével,
Megtompul az elme együtt értelmével,
Még az emberi nyelv is megnémul ezekkel.
Mert a természetnek nagyon van ellene,
Szűzen, tiszta szűztől Krisztus születése,
Még az értelem is nehezen tér erre,
A nagy elmélkedés fel nem érhet ide.
Ha nem is ok nélkül, mert felül haladja,
Krisztus születésnek ily mélységes titka,
Ember okossága akármely bölcs volna,
Nem is más, csak a hit eztet megfoghatja.
Hát én, bűnös lélek erről mit szólhatok,
Kinek okossági nem nagyobb s fontosabb,

Segítséget tehát én csak ettől várok,
Ki váltságunkra jön, néki áldást mondok.

Fordítsd gondolatát habozó elmédnek,
Vizsgáld meg rejtekét ó, emberi szívednek,
Tekintsd állapotát egész életednek,
Mert nagy hálaadással tartozol Istennek.

Ímé hozzánk való buzgó szeretete,
Az örökkévaló Istent mire vitte,
Ádám atyánknak vétkeit nem nézte,
Hanem megváltásra szent fiát küldötte.

Melyről buzgó szívvel midőn azért szólunk,
Két-három szép példát előtökbe adunk,
Krisztus szerelmére, hogy felindíthassuk,
Figyelmetességet tőletek várhatunk.

Megemeli kalapját, rámutat a jászolra.

I. GAZDA: *(szöveg)* Szerencsés jó napot s kívánt víg órákat kívánok jó Uramnak!

Akarom, hogy látom s nyilván tapasztalom épségét szép házának.

II. GAZDA: *(szöveg)* Az Úr Isten hozott s a házamhoz juttatott, szerelmes jóbarátom, hogy házamhoz jöttél, s engem felkerestél szívem szerint akarom.

II. GAZDA: *(szöveg)* Megszállnék uramnál s mulatnék házánál, ha konyhája terjedne, bő étel italért adnék ezüst tallért, csak kedvem szerint lenne.

I. GAZDA: *(szöveg)* Az étel és ital minden fő³ szerszámokkal azonnal készen legyen, mert érzem magamban, hogy víg mulatáshoz ma nékem is kedvem legyen.

II. GAZDA: Hallod-e te, hű szolgál, fuss le a konyhába, parancsolj a szakácsnak, konyhám hogy terjedjen, tyúk réce meredjen⁴ – mondjad a komornyiknak. Ez kulcsokat vidd le az élésházakban, onnan a pávákért és fogolymadarakért fuss le a majorba.

3 eredetileg: fűszerszámokkal

4 eredetileg: mellyedjen, öljék le, kopasszák meg

A gazda a botjával nagyot koppant. A kulcsár előjön és megáll vele szemben.

KULCSÁR: (szöveg) Készen vagyok uram parancsolatodra!

Mit kívánsz, hogy hozzak úri asztalodra?

Most mindjárt az kuktát küldöm a piacra,

Hogy mindent, bő pénzeddel, hozzon a számodra.

Nem lesz fogyatkozás az ital iránt is.

Bárcsak akaratodat hadd értsem abban is.

Azonban a konyhán kész lesz az étek is,

S ily jókedveden örvendek magam is.

A gazda a botjával nagyot koppant. A kulcsár előjön a sarokból, és megáll vele szemben.

II. GAZDA: (szöveg) Nosza, ürmös borral friss rózsálisokkal⁵ ez kancsómat töltsétek,

A kávé s findzsákot s nádmézes skatolyákat⁶ csakhamar készíttetek.

Kopogás kintről, hallatszik a következő ének.

JÓZSEF: Egészséggel gazda nyisd meg az ajtódot,

Ereszd bé megszűkült szegény utazókat.

I. GAZDA: (szöveg) Hallod-e barátom mondd meg honnan jöttél,

Ajtómat zörgetni ily bátran, hogy mertél?

József és Mária előrejönnek.

JÓZSEF: Tibériusz császár parancsolatából

Jöttünk Názeretből a beíratásra,

Hogyha szállást adna ez egy éjszakára,

Meg fogná fizetni az egeknek Ura.

I. GAZDA: (szöveg) De, hogy szállást adjak, abból biza ma nem kapsz,

Itt e város piacán a hideggel is meghalsz

JÓZSEF: Óh, kemény köszikla, hasonló nemzetség,

Még a pogány közt is van engedelmesség!

II. GAZDA: (szöveg) Jere be barátom, fűtőzz egy kevésbé,

De a sok vendég miatt nem is fűtőzhetnél.

5 rózsólis - pálinka

6 skatulyákat, dobozokat

JÓZSEF: (*recit A*) A Mennybéli Isten, kit magasztal minden,
Áldja meg kegyelmedet, Isteni kedviért,
Drága szent neviért hallja meg kérésemet.

I. GAZDA: (*szöveg*) Mi bajod énvelem, mert nem vagy én felem,
Beszéld hamar dolgod, hosszas szót ne folytass, tőlem ez a válasz.

JÓZSEF: (*recit A*) Uram az Úr Isten megáld mindenekben,
Csak fogadj be ez éjre, ne kellessék mennünk,
Éppen ki rekednünk ez erős hidegbe,
Szörnyű fergeteggel ne haljunk meg hideggel.

I. GAZDA: (*szöveg*) Kedves jó barátom, szoros e hajlékom,
Lásd, vannak vendégeim, nincs mód a szállásra,
Hanem csak fáradj abba, próbálj elébb is.

JÓZSEF: (*recit A*) Uram ez városon majd minden házaknál
Jártunk keresván szállást, de mindenütt vannak vendégek,
S nem adnak szegény fejünknek nyugvást.

I. GAZDA: (*szöveg*) Csak menj el ne istállj, többet ne prozsmetálj⁷, mert itt
bizony ma meg nem szállsz, hanem próbálj elébb is, itt nálamnál több
embert is találsz.

JÓZSEF: (*recit A*) Ímé, Szűz Mária induljunk más útra,
Talán a más gazda nem lesz ily mostoha,
Istenét tekintvén, rajtunk körönyülvén,⁸
Házába bé fogadna.

I. gazda kimegy s átöltözik pásztornak, ezalatt József és Mária II. gazdához fordul.

II. GAZDA: (*szöveg*) Csodálkozom rajtad, hogy szájadot feltátod, tőlem szállást
kérni, mivel udvaromra, s házamhoz náladnál jobbak szoktak szállni.

JÓZSEF: (*recit A*) Uram, ez városon (*a várostra mutat*) majd minden utcákon,
Házról házra jártunk, szállást nem találtunk,
Hideggel kell halnunk, ha nem könyörölsz rajtunk.

II. GAZDA: (*szöveg*) Csak menj el innét, mert érted vendégeimet meg nem
szoríthatom, mert pénzes zacskódat s aranyos táskádat oldaladon nem

⁷ kérj

⁸ könyörölvén

látom, hanem es mindjárást egy helyet mutatok, ez városon kívül vagyon egy istálló, melyben szokott szállni ily jövevény szálló.

JÓZSEF: *(recit A)* Ímé, Szűz Mária induljunk más útra,
Csendesedjünk elménkben, talán az Úr Isten,
Kit hordasz méhedben nem hagy el szükségünkben.

MÁRIA: Jaj, mint elbágyadtam, szerelmes jegyesem
Meg nem gondolhatom, mit kelljen művelnem.
Immár lábaimon csak alig léphetek,
Semmi bizadalmam nincs már életemhez,
Ily hideg éjszakán majd jutok végemhez.
Nem gondoltam volna Betlehem népétől
Ily idegen lészen az ő Istenéhez.

JÓZSEF: *(szöveg)* Szerelmes jegyesem, ne sírj, s ne bánkódjál,
Itt sem hagyja az Úr, hogy ártson a halál,
Semmi hideg és dér itt helyet nem talál,
Ha személyed szerint is az Úr Krisztus közénkbe száll.
Azért csak szálljunk bé ezen istállóba,
Számot mivel senki nem tart ez városban,
Maradhatunk itten bátorságban.
Inkább is lesz módunk a szent imádságban.

Mária oldalra megy, leül a betlehem elé.

JÓZSEF: „Az istennek szent angyala mennyekből hogy...”
A pásztorok e hírt hallván földre esének,
Nagy fénytől az angyalnak megfélemlének,
De az angyal biztatja, őket felbátorítja,
Betlehembe hogy mennének int és oktatja.

József leül Mária mellé.

ANGYAL: *(recit A)* *(Máriához)* Ó Istennek anyja, látod jelenlétem,
Parancsolj, menny-égből mert hozzád küldettem.

MÁRIA: *(recit A)* *(angyalhoz)* Menj el sietséggel, szolgálj Szent Uradnak,
Adj hírt a nyáj mellett lévő pásztoroknak,
Kik imáadására jönnek a Krisztusnak,
Mert megváltásukra született világra.

Mária és az angyal odafordulnak a pásztorok felé.

ANGYAL: *(énekel)* Dicsőség mennyben Istennek

Békesség földi népeknek,

Jó akaratú híveknek

Kik Istenben örvendeznek.

Mennyből jöttünk most hozzátok,

És ím, én nagy jó hírt mondok,

Amely közönséges lészen,

Ebben minden nép részt vészen

Mária és az angyal leülnek. Az I. pásztor felkel, ide-oda topog. Botjával előre kop-pant maga elé, és utána topog, nyolc kis lépéssel.

UNTYIÁS: *(szöveg)* Sokáig ne nyújtózkodjál, mert nem éred utol az angyalt.

I. PÁSZTOR: *(recit A)* Micsoda szép... *(kis szünet)* ...zengedzést hallék,
(szöveg) mintha az Istennek szent Angyala ... *(kis szünet)* ...fülemnél
lett volna, *(recit A)* vigyáznám *(szöveg)* ha valahol megláthatnám, de biz
a nem láthatom.

ANCSIÁS: Nem bíz-a!

Recit B egy kitartott hangon éneklí végig, az utolsó mondat mindig szöveg.

I. PÁSZTOR: *(szöveg)* Micsoda szép ösvenneyei vannak.

UNTYIÁS: *(szöveg)* Ott ment el, én láttam.

Megtér a pásztor, mintha menne lefeküdni és mondja.

I. PÁSZTOR: *(szöveg)* Elmegyek s lefekszem.

I. pásztor elindul, mint a le akarna feküdni, mikor az angyal közelébe ér, a „nagy fényességtől” oldalt ugrik

UNTYIÁS: *(szöveg)* Egyet se járj, most is alig tudtál felkelni.

I. PÁSZTOR: *(mondja)* Csak nem tévedek?

(elmegy a többiekhez és énekel)

Pásztor társak új hírt mondok,

Gyertek velem csodát láttok.

Egy szép Szűz az éjszakán

Fiacskát szült a szénán.

Ottan fekszik a jászolyban,

Úgy fázdogál ő magában.
Ott van a sok angyal is,
Az ő szép Szűz anyja is.

Az I. pásztor éneke közben végig járkal az alvó pásztorok előtt és bökdösi őket a botjával, azok a másik oldalukra fordulnak, csak a II. pásztor kel fel

I. PÁSZTOR: *(recit B)* Keljetek fel, fortát *(barát)*, mert itt hallunk nótát. *(horkant az Ancsiás)*

Melynek nem hallottuk soha többé mását, *(horkant az Untyiás)*
Mert itt jelen láttam az Isten angyalát, *(horkant az Untyiás)*
Ne hallgassuk el az ő sok szép mondását. *(horkant az Untyiás)*
(szöveg) Ne hallgassuk el az ő sok szép mondását,
szkoále szimunáre /keljetek föl társak/

Az I. és II. pásztor ketten együtt topognak, előre-hátra, közel mennek az angyalhoz, megnézik és visszamennek.

II. PÁSZTOR: *(szöveg)* Szkoále mai fortat - szkoále sus /kelj fel öregem, kelj föl/ Mert én bizony elaludtam.

UNTYIÁS: *(szöveg)* Ígérj neki valamit. Narancsot, hm? Hát csak felkel! Akkora vala, mint egy suta kan! Ki es törted a szarvát. Ez az egy volt suta, s ennek is kiütted a szarvát. Milyen szép járása van.

I. PÁSZTOR: *(recit B)* Ez bizony nem tréfa, amint tapasztalám, mert én álomban is ezt az angyalt látám

UNTYIÁS: *(szöveg)* Én előtetek láttam!

I. PÁSZTOR: *(recit B)* Ennek szép énekét mindvégig hallgatám,
(szöveg) De, hogy fel ne kelljek, tovább nem álhatám.

UNTYIÁS: Látám micsa /micsoda/ serény valál. *(a többiekhez fordulnak és énekelik)*

Az I. és II. pásztor odafordulnak az alvó pásztorok felé.

II. PÁSZTOR: *(ének)* Pásztorok, keljünk fel,
Hamar induljunk el,
Betlehem városában,
Rongyos istállócskában
Siessünk, ne késsünk,
Hogy még ezen éjjel

Ottan lehessünk,
 Mi Urunknak tiszteletet tehessünk.
 Az angyal állítja,
 Nyilván bizonyítja,
 Ott van jele fényének,
 Teljes születésének,
 Pajtába, pólyába,
 Áldott gyermek
 Szenved már kiskorába.

II. PÁSZTOR: (*recit B*) Szkoále hirtelen ausz pakulárim! /Keljetek hirtelen nézzétek pásztoraim/
 Serkenjete hamar Csákó, Deruk, Tate! /valószínűleg gúnynevek lehetnek/,
 Álmomban mit láttam, megmondjam-e dare,
 A Jézus született krizbaj fortate,
 Rokute, mosule-kedves pakularim,
 Fácsem lánom-kántom édes jó barátim,
 (szöveg)Vigyünk ajándékot neki, jó társaim,
 Szkoále szimunáre.
 (kiáltva) Scoale sinovalen.

A pásztorok feltérdelnek, a bot a hónuk alatt, s egyszerre a bot hegyét hol előttük, hol mögöttük a földre koppantják – így készülnek a felkeléshez, Untyiás is próbálja, de mindig más ritmusban a többiektől, el is veszti egyensúlyát és a földre hemperedik. Ezért visszafekszik. Az I. és II. pásztor odamegy hozzá és felkelésre biztatja.

UNTYIÁS: (szöveg) Baj van velem. Fogjatok jól össze, figyeljek rám, hogy hogy kell. Így ne! Nehogy lemaradjatok! Le vagytok maradva. Fordítsátok meg a pálcát, no! Hová mentek? Én nem megyek veletek!

A z I. és II. pásztor odamegy hozzá és felkelésre biztatja.

I. PÁSZTOR: (szöveg) Szokále maj vén Untyiás, szkoále szusz!

UNTYIÁS: (szöveg) Nu szkoále szusz, du szi tyama alfa! /Nem kelek fel, szóljál inkább másnak/ Nem kelek még a jövő héten se!

I. PÁSZTOR:(szöveg a II. pászturnak) Nu szkoále maj bötrine. /bötrin = öreg/

II. PÁSZTOR: (szöveg) Már muszáj, szusz koale maj bötrine.

UNTYIÁS: Lásd, te milyen vagy, úgyse kelek fel.

I. PÁSZTOR: *(recit B)* Kelj fel sietséggel emeld fel szemedet.

UNTYIÁS: *(horkant)*

II. PÁSZTOR: *(recit B)* Nyisd ki süketséggel megtelt füleidet.

UNTYIÁS: *(horkant)*

II. PÁSZTOR: Hadd halld meg a mennyei drága szép éneket,
(szöveg) melyet az itt lévő angyal nekünk most hirdetett! *(a mondat végére már kiabál a fülébe)*

UNTYIÁS: *(szinte énekelve kiabálja)* Assajjé humm humm hummm!

II. PÁSZTOR: Árgye Guba! /Ég a guba!/
 UNTYIÁS: *(szöveg)* Nu árgye guba! /Nem ég a guba!/
 II. PÁSZTOR: Árgye kozsu! /Ég a kabát!/
 UNTYIÁS: Nu árgye kozsu! /Nem ég a kabát!/
 I. PÁSZTOR: Árgye kápu! /Ég a kalap!/
 UNTYIÁS: *(szöveg)* Nu árgye kápu, /soha bizony/, nu! /próba!/
 II. PÁSZTOR: *(recit B)* Hajdás, Gloriás után Unytiásnak, hadd jöjjön el látni ő is a Jézuskát. *(szöveg)* Haktám, Bogdan, Borozdom!

Az I. és II. pásztor két oldalról felkapják az öreget és megpróbálják lábra állítani, harmadszorra sikerül. Mikor az összes pásztor áll, középre áll az angyal

UNTYIÁS: *(szöveg)* Micsa' hamar felszökém. Hmmm-hmmm-hummm...!

ANGYAL: *(ének)* Ne féljetez pásztorok-pásztorok, örömet hirdetek,
 Mert ma néktek született, kit meg jövendöltetek⁹,
 Egy Szűznek méhéből, szűzen szült véréből,
 Megváltó Istentek Allé-allé-luja.

MINDENKI: *(ének)* Úr Jézus üdvöz légy, kit, hogy emberré lett,
 Hozzánk való szerelme,
 Véghetetlen kegyelme
 Indított s lehozott e Földre,
 Hogy bűnösöket vigasztal,
 Megtérőket boldogságra magasztal!

9 eredetileg: ki megjövendöltetett

II. RÉSZ

ANGYAL: (*recit A*) Gyertek sietséggel menjünk ez városba,
Mert Krisztus értetek, romlott istállóban
Született s tétetett a hideg jászolban,
Ottan takartatott, a kórós szénában.

A pásztorok minden megszólalás elején ütnek egyet a bottal a földre.

SAJTOS: (*recit B*) Nosza, hát menjünk el látogatására,
Ne legyünk hát restek ez angyal szavára,
Mert ez eligazít azon istállóba,
(*szöveg*) Melyben az Úr Krisztus született világra!

KURUTÁLYOS: (*recit B*) Nem bánom, menjünk el, látni akarom is
De elvigyünk valamely kis ajándékot is,
Mivel, hogy amink van, mind ő adta azt is,
(*szöveg*) Azért ne sajnálunk vinni abból mi is.

MINDENKI: (*ének*) Elindulának, és el is jutának,
Szűz Máriának jó napot mondanak,
Jó napot mondanak.

A „jó napot” éneklése alatt bólintanak. I. pásztor Mária elé áll.

I. PÁSZTOR: (*recit B*) Hm! Jó napot Mária, Istennek Szent Anyja,
Mert általad nyílt meg a mennyei bánya,
Honnan s ki származott az Isten Báránya,
Melyet fel nem érhet a világ aranya.
Hol fekszik a Jézus, mondd meg, a jászolban,
(*szöveg*) Kit bétakartál mostan a pólyába?

I. pásztor visszalép a helyére.

MÁRIA: (*recit A*) Az Isten – titeket hozott Uratokhoz,
De nem szólhatok mostan Szent Fiamhoz,
Mert ő aluszik és pólyába nyugszik,
A hideg jászolba szénán bágyadozik.

II. pásztor kilép a sorból.

II. PÁSZTOR: (*recit B*) Hm! Serkentsd fel a Jézust, Szent Fiadat nekünk!
(*szöveg*) Mert szent angyalidtól hozzája küldettünk!

MÁRIA: *(recit A)* Serkenj fel fiam, pásztorok eljöttek!

Kik szent angyalidtól hozzája küldettek.

MINDENKI: *(ének)* Üdvöz légy Jézus, pásztorok pásztora,

Mennynek és Földnek teremő Szent Ura.

Ha meg nem utálsz, te szolgáid vagyunk,

És azért jöttünk, hogy téged imádjunk.

Mária, Te is könyörögj érettünk,

Hogy üdvösséget, bocsánatot nyerjünk.

A pásztorok lehajtott fejjel énekelnek, az aláhúzott részeknél felkapják a fejüket, a 2. versszaknál, az imádjuk szóra egyszerre letérdelnek, az öreg Untyiás is megpróbál letérdelni, de felborul.

I. PÁSZTOR: *(recit B)* Hm! Miért ó, Szent József, nem benn ez városban,

Vagy valamely tetszetes úri palotában,

Hanem ily alacsony barmok hajlékában

(szöveg) Szálltatok meg a nagy romlásban.

Ezentúl a pásztorok így kezdik beszédüket: koppantanak botjukkal, s hümmmentenek egyet. A sorból kilépnek, a beszédjük végén vissza.

JÓZSEF: *(recit A)* Nagy kegyetlenséggel ez városiaknak,

Mert házanként szállást keresvén magunknak,

De szegénységünkért úgy meg utálának.

Isten kedviért is bé nem fogadának. *(József válasza alatt áll)*

II. PÁSZTOR: *(recit B)* Hm! Úgy van bizonyára, mert ez városiak

Csak a tele erszényű vendégeken kapnak.

Oh, azok kedvesek, kik tallért mutatnak,

(szöveg) De ők a szegényekre keveset gondolnak.

ORDÁS: *(recit B)* Hm! Vajon jó fortatim, hol találjuk okát,

Hogy az Isten fia nem úri palotát

Választott magának, hanem barmok jászlát,

(szöveg) Hogy így megutálá a nagyúri pompát.

VAJAS: *(recit B)* Hm! Azért, hogy mi értünk megalázta magát,

Hogy mi is követnők szentséges példáját,

Azért választotta barmok istállóját,

(szöveg) Hogy e világ látná alázatosságát.

TÚRÓS: *(recit B)* Hm! Bizony jól mondad, fortat, tartom is helyesnek,
Mert nem szegénysége hozta az Istennek,
Hogy ez alacsonyán szülessék ez helynek,
(szöveg) Mivel teremttője ő volt mindeneknek!

I. PÁSZTOR: *(recit B)* Hm! Nosza, jó fortátim, adjunk ajándékot
A kicsi Jézusnak, ki-ki amit hozott,
Adjuk be szegénynek ki-ki mit hozhatott,
(szöveg) Mivel látjuk: mindenektől elhagyatott.

MÁLÉS: *(recit B)* Hm! Igen is szegénynek, adjunk amit lehet.

UNTYIÁS: *(szöveg)* Igen, biza!

MÁLÉS: *(recit B)* Mivel a dézsából, tudjuk, ő nem vehet.

UNTYIÁS: *(szöveg)* Neki nincs dézsája!

MÁLÉS: *(recit B)* De ő ha felnőhet, nagy emberkort érhet,
(szöveg) Egy kis ajándékért százannyi jót, tehet.

Itt kezdődik az ajándékok átadása. Két ajándék átadása között az öreg Untyiás hangosan, zárt szájjal hümmög és gúnyos, humoros megjegyzéseket tesz. Az ajándékot vivő pásztor a következőképpen megy Mária és az Angyal elé: bojtát előreteszi maga elé és nyolc apró lépéssel a bot hegyéig tipeg.

UNTYIÁS: *(szöveg)* Hm... Hm! Hm!

Kedves gazda, hát milyen bárányt viszel a Jézuskának?
A csengettyűt elfelejtetted felkötni a nyakára!

I. PÁSZTOR: *(recit B)* Hm! Legszebb bárányomat elhoztam önéki,
Tudom, hogy a Jézus ezt igen szereti.

UNTYIÁS: *(szöveg)* Jézus szereti a bárányokat!

I. PÁSZTOR: *(recit B)* Azért ajándékba beadom önéki,
(szöveg) Mert ezt az Isten nekem megfizeti.

UNTYIÁS: *(szöveg)* Hm... Hm! Hm!

Mi van, te nagyhátú! Hadd lám milyen bőrt hoztál?
Mind elhullott a szőre, a moly megette, fiam.

II. PÁSZTOR: *(recit B)* Hm! Ímhol, én is hoztam egy bárány bőrcskét,
Örömesebb adnék, vagy juhót, vagy kecskét.

UNTYIÁS: *(szöveg)* Mit te, vadkecskét?

II. PÁSZTOR: (*recit B*) De eladván vettem vele költségecskét,
(*szöveg*) Mivel én is tartok feles cselédecskét.

UNTYIÁS: (*szöveg*) Hm... hm, Hm!

Te no, vidd azt a sáros sajtot,

Így megsározhattad, Jézus nem fogja megenni! Kopog, kopog!

SAJTOS: (*recit B*) Hm! Ihol nékem is van egy szép őszi sajtom
De rég annak az ideje, hogy én eztet tartom.

UNTYIÁS: (*szöveg*) Az akkor nyüves!

SAJTOS: (*recit B*) Azért a Jézusnak ajándékba adom,
(*szöveg*) Kedvesen is veszi tőlem, úgy gondolom!

UNTYIÁS: (*szöveg*) Nem is olyan biztos!
Hm... Hm, Hm!

Te, no, Kuttó! Jaj te, ennek széle-hossza mindegy!

KURUTÁLYOS: (*recit B*) Hm! Ímhol nékem is vagy egy kis kutórium,
Ez most bizony szűk mindenütt, jól tudom.

UNTYIÁS: (*szöveg*) Nincsen sehól már!

KURUTÁLYOS: (*recit B*) Azért a Jézusnak ajándékba adom,
(*szöveg*) Pirítva, apránként eszik belőle, tudom!

UNTYIÁS: (*szöveg*) Jó es! Hm... !hm, hm!
Te, no! Túrós, a füled vége nyomja a hátad.
Ez nem ér oda! Annyit tapos!

TÚRÓS: (*recit B*) Hm! Én is a Jézusnak egy kis túrót hoztam,
Ezt még otthon néki Domikának szántam.
Hogy bárányt hozhassak ahhoz nem bízhattam,
(*szöveg*) Mert a számadáskor mind kéré' vallottam.

UNTYIÁS: (*szöveg*) Hm... hm, hm!

No, te Ordas, ne így tartsd a zacskót, mert kihalik, s az ordát elpotyogtatod!

ORDAS: (*recit B*) Hm! Én is a Jézusnak egy kis ordát adnék.

UNTYIÁS: (*szöveg*) Ha vóna neked!

ORDÁS: (*recit B*) Csak ily ajándékim, ha néki tetszenék,
Mert ha gazdasággal többecskevel bírnék,
(*szöveg*) Bővebb adományt is tőle nem sajnálnék!

UNTYIÁS: (szöveg) Hm... hm, hm! No te, Vajas!

VAJAS: (recit B) Hm! Én is a Jézusnak egy kis vaját hoztam.

Ezzel jó lesz néki ha tikmonyot rántnak /tojásos étel/,

Mert nem vagyok ura juhoknak, báránynak,

(szöveg) Mivel mindenemet adtam e gazdának.

UNTYIÁS: (szöveg) Hm... !hm, hm! Na, ne sírj!

E nem lesz hosszú, én úgy veszem észre.

Disznót kell adjak neki végre. Nem ér oda!

MÁLÉS: (recit B) Hm! Édes kicsi Jézus, én igen szegény vagyok,

UNTYIÁS: (szöveg) Azt tudjuk!

MÁLÉS: (recit B) Mivel 9 apró gyermekeket tartok.

UNTYIÁS: (szöveg) Én nem vagyok gyermek!

MÁLÉS: (recit B) Azért nagy örömmel egy kis málét adok.

(szöveg) És ennél egyebet magamnak sem kapok.

UNTYIÁS: (szöveg) Hm... hm, hm!

I. PÁSZTOR: (szöveg) No, te vén Untyiás, eleget csúfolkodtál!

UNTYIÁS:(szöveg) Kezdjétek újra! Jó, e?

Merre kell mennem? (jajgat, nyög) Melyik a Jézus?

Untyiás elindul botladozva, a többiek mintájára, de nem tudja egyenletesen a lépéseket. Először az angyal és József közé kukkant be, keresni a kis Jézust.

UNTYIÁS: (szöveg) Édes, kicsi Jézus, én igen öreg vagyok, a füleimmel es igen rosszul hallok, a juhok után es rosszul szaladhatok, immár mind el is hordták a farkasok, azért néked túró, ordát nem adhatok, mert én magamnak es egy falatot sem kapok. De bogláros szíjat egyet, ugyan szépet adok. Nekem immár nem kell, ládd-e, azért, mert én már vén vagyok.

MÁRIA: (recit B) Köszönöm pásztorok, nagy jóvoltitokat,

Szent fiamhoz való ajándékitokat,

Mert Isten s emberé, ti jutalmatokat,

Mennyben megszünteté fáradtságitokat.

I. PÁSZTOR: (recit B) Nosza, jó fortátim, mondjunk egy éneket,

Mert minket az Isten leginkább szeretett,

Kit szent angyal által nekünk megjelentett,

Hogy Szent Fia ertünk világra született.
Hallod-e Untyiás, édes furulyásom,
Mivel az új királyt nagy örömmel látom,
(szöveg) Ezért egy jó zsupát, szufle /táncot járjunk/ jó fortátim.

A furulyás említésekor egy futamot játszik. A pásztorok kört alkotnak úgy, hogy mindenki fogja a saját és a mellette lévő botját. Az énekekre balra indulnak, a jobb lábukat a bal mögött keresztberakják – első súly, majd a balt melléje zárják – második súly. Egy sor alatt két súly van – az ének felett¹⁰ számmal jelölve. Az öreg Untyiást nem veszik be a körbe, ő magában táncol. Időnként be akar törni a körbe, de nem engedik.

MINDENKI (ének) „A szűz egy fiat szült...”

I. PÁSZTOR: (szöveg) Zi! Haide nókuri! /Kezdjük!/
(ezzel a felkiáltással adja meg a tánc indulásának pillanatát)

A furulya dallamára ugyanazt a körtáncot járják. A pásztorok románul, Untyiás magyarul kiabál bele.

PÁSZTOR: Inte minte más porinte,

UNTYIÁS: Én mit mondtam?

PÁSZTOR: Se ku kute, se mocsuke! Zsuká bine, mái bátrine /Járjad jobban, öreg!/
 10

UNTYIÁS: Gyere csak ide! Nem látod, hogy járom?

A furulya dallama leáll, Untyiás megint megpróbál közéjük furakodni, de kilöki. Ekkor a „Zi hajde nokuri!”-tól megismétlik a táncot, közbekiáltásokat. Kifordulnak, megint énekelnek.

MINDENKI: „Elhagyta országát ő nagy gazdagságát,
Pásztorok örüljeteK, szabadítónk földre szállott, övendjeteK...”

Megismételve az előbb ismételt részt, tánc, közbekiáltások.

MINDENKI: Inte minte, máji porinte, se kukute, se mocsuke,
Zsoká bine, mái bötrine, zsoká bine, mai bötrine,
Csináj intem si na pu, fácse rukru haj, haj, haj,
Csináj intem si na pu, fácse rukru haj,haj,haj! /torzult szöveg, nincs értelme./

10 Lásd a kottában.

Ez alatt az ének alatt a fal mellett állnak, az első ütem alatt a fal felé fordulnak, a másodikban kifelé – s így tovább, váltakozva ütemenként. Minden negyed hangra a földhöz verik botjukat. Untyiás külön áll és a nyolcadokat veri a botjával.

I. PÁSZTOR: A harmadikat is! (a másik zsukát kezdik, és a harmadik az apró zsuka)

UNTYIÁS: (közibük áll és szidja őket)

(szöveg) Semminek se jól jártátok, édes jó fortátim!

I. PÁSZTOR: Járjad jobban vén Untyiás.

A pásztorok botjukra ülnek, és úgy nézik. Untyiás a furulya ritmusára hujjogot, elkezd táncolni. Két pásztor térdelve előrehajol, hátukon keresztben a botjuk, Untyiás ezt veri ritmusra, majd végigjárja az ülő pásztorokat és azok botjaira ráüt. Két botot a földre tesznek keresztbe és azok között táncol. Néha ráüt a város csengőjére. Sokszor, amíg a tánc tart.

UNTYIÁS: (szöveg) Hej, haj hujuju! Árom bárom fururu!

Az öreg eljárja a táncot.

UNTYIÁS: Így jártátok édes jó fortáim.

I. PÁSZTOR: (szöveg) Fácse, mamaliga, /táncot járjunk/ vén Untyiás!

UNTYIÁS: Nincs víz!

I. PÁSZTOR: Akkor kettő kisebbet!

Untyiás leül a földre, s úgy csinál, mintha nézné a liszteszsák fenekét. Erre a nézők pénzeket dobálnak bele, hogy vehessen lisztet, ő a botjával maga elé terelgeti a pénzdarabokat, és botjával kevergeti, mintha puliszka lenne. A pásztorok botjaikkal bebenyúlnak a „kondérba”, hogy puliszkát lopjanak. Az öreg, akit észrevesz, arra rásóz egyet. A következőkben Untyiás hol beszél, hol énekel, rá-ráüt a pásztorok kezére, néha lenyalja a botját, ahogy kóstolja a puliszkát.¹¹

UNTYIÁS: (szöveg) Elfogyott a víz, nem tudok főzni puliszkát. No, megpróbálom, ha sikerülne-e. Hajaj, Istenem, a puliszkának semmi liszt, aj, megpróbálom. Ej, te, viszed innét! Várjatok! Lesz mindjárt, jól van, ne búsuljatok! Ne kóstolj bele, keverjem meg legalább!

Sietgessünk anyád felé, a nyáj felé, mert közel van hajnal felé,

11 A most következő szövegek és énekek külön vannak leírva, de ő keveri ezeket, - a lejegyző megjegyzése. – szerk.: itt vannak a rögtönözésnek lehetőségei!

Istenem, de megvénültem, mert sok puliszkát kevertem,
Nem bánom, ha meghalok is, láttam már a Jézuskát is!

UNTYIÁS: *(rögtönzött szöveg)* Nem tudod kívárni? Ládd é, hogy össze kell keverni. Készítsd a füttőt, vedd el, fújd meg, vigyázz, a füst nehogy kijöjjön. Várjatok egy szikrát, hogy összetörjem a csomóját. Nem tudjátok kívárni? Meg vagytok ehülve. Ott a kicsi Jézus! Sótalan? Nem baj, nem baj a tetejére reá düntjük. Valami lapát is volt valaha, ha igaz! Haj, nem akar megsűrűlni, csak mind tötögettük a füttőt ezzel avval, de nem akar, valami fedő köllene.¹²

Untyiás feláll, s oldalra áll. I. pásztor kilép a sorból.

I. PÁSZTOR: Nosza, jó fortáim innét odébb álljunk,
Mert a mezőn eddig elszéledt a nyájunk,
Félős a vad mián, a nyájba kárt vallunk.
(szöveg) Megvállik számadáskor, számot honnét adunk.

VAJAS: Hm! Jó volna fortáim, hogyha elindulnánk,
De ládd-é mindnyájan, mely üres a csuklyánk,
Tudod-e a nyájnál mily keveset hagyánk,
Próbáld e gazdától, ha valamit kapnál.

SAJTOS: E gazdának bácsa én voltam tavaly es,
De jó gazdám volt ő énnékem akkor es,
Mert ha kétszer kértem, nem adott egyszer es,
De most megtölti még a tarisznyámat es.

TÚRÓS: Ennek a juhait tavaly is én őriztem,
Ugyan azért tőle vajmi sok jót vettem,
Szájamban az íze, el sem felejtettem.

UNTYIÁS: *(előugrik, szöveg)* De tű magatoknak mindenütt csak kaptok,
Nektek csak adnak, hogy ifjabbak vagytok,
De mivel én ilyen öreg vagyok,
A füleimmel es igen rosszul hallok,
A juhok után es rosszul szaladhatok.

12 A játékban: hadd szaporítsuk! – kiáltja, megrázkódik, s félregurul, bukfencet vet a szarvak között (szerk.)

Itt es ha kínálnak, azt gondolom, szidnak,
S kifelé fartatok.

Úgy látom, reám keveset vigyáztok,
Hogy a farkas után es rosszul szaladhatok,
Itt es ha kínálnak, hírré nem adnátok.

MÁLÉS: (*recit B*) Kérlek, vén Untyiás ne panaszkodjál,
Lásd nálam sincs egyéb az üres csuklyánál,
Ma sem ettem egyebet egy falat málénál,
(*szöveg*) Azt is adták Isten nevében, más háznál.

PÁSZTOROK: (*éneklik*) Havasokon pásztorkodtunk,
A nagy hegyeken nyáraltunk,
A telet is ott töltöttük.
Istenem be megvénültünk,
Mert sok nyájakat őriztünk,
Ilyen éjszakát nem éltünk,
Ilyen éjszakát nem éltünk.

II. gazda kiáll, és az elején lévő beköszöntő mintájára énekel fel s alá járkálva.

II. GAZDA: Dicsértessék a Jézus Krisztus!

MINDENKI: Mindörökké, Ámen.

II. GAZDA: (*recit A*) Hallátok rend szerint, e rövid példában,
Miként Krisztus-Jézus, romlott istállóban
Született s tétetett a hideg jászolba,
Ottan takartatott a kóros szénába.
Az is mindnyájatoknak lőn ma látására,
Miként a pásztorok az angyal szavára
Mennének Krisztusnak látogatására,
Miként gyulladának a nagy vígasságra.
Ha nem is ok nélkül, méltán vígadának,
Mert ma tölt be szavuk, a Szent Prófétáknak,
Ma lett nagy örömük, a megholt atyáknak,
Mivel megnyíltatik kapuja limbusnak.¹³

13 pokol tornácának

Vigadj méltán te is, íme, bűnös világ,
Mert Áron vesszején nyílt ma egy szép virág,
Mely által megnyílik a bezárt mennyország,
Megszégyenült pokol, s ördögi sokaság.
Ti is hát mindnyájan, kik itt jelen vagytok,
E csekély munkánkat, amiként láttátok,
A kicsi Jézusnak mind fejet hajtsatok,
Hogy szállása legyen mindenkor nálatok.
Mert nem tréfaságnak okáért fáradtunk,
Vagy, hogy e világi muzsikát indítsunk,
Hanem megtérésre jó példát mutassunk,
Boldog Mennyországba együtt vigadhassunk.
Nemes házi gazda, maradj békességben,
Megbocsáss, ha vétünk, csekély verseinkben,
Mind kedves házadnál, élj jó egészségben,
Azután örvendezz - a fényes egekben.
Dicséret, dicsőség a kicsi Jézusnak,
Ki magára vette terhét e világnak,
Áldás Szent Józseffel a Szűz Máriának,
Kik gondját viselték e Világ Urának.

PÁSZTOROK: *(ének)* Kis Jézus, mi istenünk,
Benned van minden reményünk,
Meg ne vesd ajándékunkat,
Pásztori adományinkat.

Isten, hozzád indulunk,
Mert a nyájhoz fordulunk,
Isten hozzád fordulunk,
Mert a nyájhoz indulunk,

Áldott kis Jézus!

(a fordulunk szavaknál jobbra balra forgolódnak, egyszerre)

JÓZSEF: *(ének)* Szép violácska,
Kedves rózsácska,

Szerelmes Jézusom,
Világra jöttél,
Váltságunk lettél,
Én lelki orvosom.
Jászolyba látva
Szívembe zárlak,
Szerelmes Jézusom,
Mutasd kegyelmed,
Hozzánk szerelmed,
Én lelki orvosom.

I. PÁSZTOR: *(szöveg)* Induljunk más útra, kedves atyafiak,
Mert még a szomszédban jó emberek várnak.

II. PÁSZTOR: *(recit B)* Hm! Ausz pakularom, hová sietsz, kérlek,
Mert e gazdasszonytól útravalót kérek.
Látom gazdasszonynak hozzánk jó szándékát,
Jól hallom ládáján zörgeti a kulcsát,
Ahonnan kivegye száz ezüst garasát,
A mellett pediglen Szent János kalácsát,
(szöveg) Nem sajnálja tőlünk a száraztó fáját.

ORDÁS: *(recit B)* Hm! Vajde minebáge /jaj nekem te/, mely üres a csuklyám,
Kum szeduke kásze (hogy menjek haza), mely messze a hazám,
Rókute zsupujde pringye cseres csuklyám,
Azicse Vázsicse, szánd meg ordás táskám,
(szöveg) Nem látád, az ordát a Jézusnak adám.

KULCSÁR: *(recit Á)* Ti pedig, jó gazdák, kik helyet adtatok,
Hajlékotok alá, itt bé fogadtatok,
Istennek áldása szálljon tireátok,
Mi pedig elmegyünk, frissen maradjatok!

Templomba vezető énekek.¹⁴

Ének: Mennyből jön égi követség,
Körül veszi nagy fényesség,

14 Ezeket az énekszövegeket a 2004-es verzióhoz küldték – a templomi szolgálat énekei.

Éjjelszakán a pásztorokat,
Kik őrizték a nyájukat.
Így szól angyal, ne féljeteK,
Mert nagy örömet hirdeteK,
Amely közönséges lészen,
Ebben minden nép részt vészen.
Szűztől ma gyermek született,
Ki az Atyától küldetett,
Mint Atya, oly tökéletes,
Mennyben s Földön kellemetes.
E szép kisdéd bizonyára
Világ váltságának ára,
Igaz Isten anya nélkül,
Igaz ember Atya nélkül.
Jelt ő róla ha kívántok,
Egy kisdedet majd találtok,
Bé takarva posztócskával,
Helyeztetve a jászolba.
Ó, csodáknak nagy csodája,
Hogy mindenek alkotója
Mi érettünk emberré lett,
S ily szegénységet kedvellett.
A jászolyba helyeztetik,
Éles szénára fektetik,
Szenved a hideg pajtában,
Barmoknak istállójában.
Én szerelmes Jézusom,
Édes megváltó Krisztusom,
Talán nincs ki bé fogadjon,
És néki jobb szállást adjon.
Ám bár nem méltó hajlékom,
Vedd kedvesen jó szándékom,

Jöjj el, lakjál én szívemben,
Légy vélem teljes éltemben.
Áldlak téged gyermekecske,
Áldott Jézus kisdededcske,
E földön magasztaljalak,
Mennyben örökké áldjalak.

Ének: Ím, midőn mindeneket
Bírsággal hívatná,
Augusztus, hogy könyvébe
Szám szerint írhatná.
Cireneust küldették
Betlehem városba,
Hogy az egész tartományt
Venné egy summába.
Elindula József is
A szűz Máriával,
Istennek erejéből
Terhes Mátkájával.
Betlehembe hogy juta
Fáradt állapotba,
Szállásról kereszekedik,
Minden embert ural.
De a sok vendég miatt
Nincs senki barátja,
Sok ajtaját bezárja,
Azonnal, hogy látja.
Szállni kényszeríttetik
Egy rongyos pajtába,
Városon kül' tétetett
Barmok hajlékába.
Itt, amikor mindenek
Csendes hallgatásba

Vannak, s az éjjél utat
Tett már járásában.

A szűz szűllé szent fiát,
Váltságunknak díját,
Jászolba helyezetteti
Szerelmes magzatját.

Az ökör és a szamár
Táplálja meleggel,
Nem hagyják a kisedet
Meghalni hideggel.

Ó, kegyetlen tigrisek
Bethlehem városba,
Hogy lehet ti nálatok
Jézusnak ily sorsa?

Jézus, József, Mária,
Hogyha méltóztattok,
Jöjjetek be, ím lészen
Szívembe szállástok.

Ének: Az Istenszülő szűz anya
Ily késő éjszakán,
Bethlehem tájékán.

Szűz kezeit össze teszi,
S kéri a népeket,
Hogy az Isten szent neviért
Adnának menhelyet.

Ó, de senki sem könyörül,
Telve minden hajlék,
Hová legyen a szegény Szűz,
Irgalmas Istenség?

Míg egy rongyos istállóban,
A városon kívül
Szülé Isteni gyermekét,
Kín s fájdalom nélkül.

Nyugodj hát szűz karjaimon,
Kínoknak gyereke,
Édes szenvedést okozó
Szűz anyád érdeme.
Szívemnek drága szülöttje,
Sok fáradság után
Nem lelhettem méltóbb szállást
Bethlehem tájékán.
Üdvöz légy, kedves magzatom,
Szenvedő nagy Isten,
Dícsértessél a jászolban,
Mindörökké, Ámen.

Ének: Az Istennek szent angyala mennyből lejöve,
Pásztoroknak a mezőbe örömhírt vive,
Hogy született Messiás, kit jövendőlt az írás,
Melyben szólott Izraelhez Ős Izajás.
A pásztorok e hírt hallván földre esének,
Nagy fénytől az angyalnak megfélemlének,
De az angyal biztatja, őket felbátorítja,
Betlehembe, hogy mennének int és oktatja.
Angyalszóra a pásztorok elindulának,
Fel keresni bölcsőjét ég s Föld urának,
Szívükben a szeretet a homályra fényt vezet,
S céljuk felé gyorsan viszi a szegényeket.
Betlehemtől nem messzire egy istállóban
Föl találják a szülöttet, Jézust valóban
Legott földre esének mind ifjak, mint vének,
Jászolánál hő imára egyesülének.
Menjünk mi is Betlehembe a kis Jézushoz,
Aki nekünk szent megváltást, örök üdvöt hoz.
Kérjük a szép szűzanyát, kérje értünk szent fiát,
Hogy nekünk is nyissa meg majd az égi hazát.

BETLEHEMES JÁTÉK

Torockó, Alsó-Fejér megye

2007-ben léptek fel vele a Nagyenyedi Kollégium diákjai a Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

FUTÁR: Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus a magas mennyeekben, aki kegyelmet hozott az új ünnepekre. Tartsa és marassza mindannyi örömmel. Nem azért jöttünk ide, hogy valami históriás beszédet mondjunk, hanem a mi Urunk Jézusnak egy szép példát mutassunk. Társaim kint vannak, betlehemet hoznak, egy pár percre szólást kérnek, ha megengedik. Szabad-, vagy nem?

Ének: Juhok, pásztorok, áldás tireátok!
Az Isten angyala leszállott eléje.
Nagy félelemmel telik meg a szíve,
Nyáját őrizvén éjjel a mezőben,
Szent Szűz Mária, Könyörögj érettünk,
Hogy e világon boldogan élhessünk.

GÁSPÁR: Felséges királyom, nyisd meg ajtódát, fogadd be mind elfáradt szolgádat. A császár birodalmából jöttem tihozzátok, hogy éjszakára szállást adnátok.

HERÓDES: Itt bizony szállást nem kapsz, ha a piac közepén a jégen megfagsz.

GÁSPÁR: Ó, te kősziklához hasonló nemzetség, még a pogányban is van némi emberség, hát te benned miért nincs uradhoz való engedelmesség?

HERÓDES: Ereszd be, barátom, egy pár percre fűtőzni!

FUTÁR: Gyere be, barátom, fűtőzni!

GÁSPÁR: Jó napot, fenséges királyom.

HERÓDES: Istenhozott, kedves jó barátom, látod, hogy királyi házamnál mily sok vendég van, így hát királyi házamtól elmehetsz.

Ének: Vajon József mit gondoltál?
Hogy istállót választottál?

Nem találtál nyugvóhelyet a városban.
Hanem inkább barmok között a jászolban.

FUTÁR: Felséges királyom, hallottam, hogy új király születik.

HERÓDES: Ki az az új király?

GÁSPÁR: Énekeljünk egy éneket a tiszteletére.

HERÓDES: Mit beszélsz, hogy új király született, mikor tudván tudod, és hallván hallod, hogy én vagyok a királyok királya és heródesek Heródese, kiknek kardcsapásától az egész világ megrezzen.

GÁSPÁR: Gyertek énekeljünk egy szép éneket!

Ének: Mennyből az angyal lejött hozzátok,
Pásztorok, pásztörök!
Hogy Betlehembe sietve menve
Lássátok, lássátok!
Istennek Fia, aki született
Jászolban, jászolban,
Ő lészen néktek Üdvözítőök
Valóban, valóban.
Mellette vagyon az édesanyja
Mária, Mária,
Barmok közt fekszik, jászolban nyugszik
Szent Fia, Szent Fia.

ANGYAL: Keljetek fel, pásztörök, pásztörök, kik juhok mellett alusztok, alusztok. Megszületett Uratok, Uratok, néktek kis Jézusotok, néktek kis Jézusotok.

FIATAL PÁSZTOR: Hallod, testvér, mit mond az angyal, hogy új király született.

ÖREG PÁSZTOR: Hallom, testvér, hallom, csak ne igen rázogasd a bundámat, mert úgy is igen rongyos.

Ének: Menjünk, menjünk, mendegéljünk,
Vegyünk botot a kezünkbe,
Essünk térdre Ő előtte,
Úgy imádjuk új Urunkat!

FIATAL PÁSZTOR: Kedves kis Jézuskám, hoztam neked egy kis sajtot,
fogadd jó szívvel.

Ének: Pásztorok, keljünk fel!
Betlehembe menjünk el!
Betlehem városába, szénába
Rongyos istállójába, szalmába,
Született a kis Jézuska istállóban.

FUTÁR: Tisztelt házigazda, kötelességünket elvégeztük, üres erszényünket
kitárva terjesszük.

Ének: Egy-egy pohár jó-borral
Beszélgessünk jó módra.
Hogy szívünk, hogy lelkünk
Újulást találjon!
Forintokat ha adnak,
Tallérokát ha adnak,
Forintok, tallérok
Útra indítanak.
Nosza tehát jó gazda,
Ha elindítsz utunkra,
Házadban maradjon
Istennek áldása.

TÚRTEREBESI BETLEHEMEZÉS

Felsőtisza-vidéki játék, Szatmár megye

A felnőtt hagyományörzők felléptek a Nemzetközi Betlehemes találkozón 2007-ben.

BEKÉRETŐZŐ

Dicsértessék a Jézus, aki ma született,
A mi üdvösségünkre, mennyből elküldetett.
Betlehem városába, rongyos istállóba'
Született Isten Fia, világ Megváltója.
Senki se fogadta be a szép Szűz Máriát,
Nem tudta hol megszülni szentséges szent fiát.
Talált egy rossz istállót, kénytelen betérni,
A szállást megtagadván, nincs többé hol kérni.
Eljött a boldog óra, megszülte szent fiát.
Mily nagy öröm tölté el a szép Szűz Máriát,
Midőn az ő szülöttjét karjain szemlélték
Mint barátját, Istenét, imádva dicsérték.
Nyájak között pásztorok, az angyal szavára,
Jöttek a kisdéd Jézus feltalálására.
Feltalálták barmok közt, keskeny jászolába'
Imádták leborulva, rongyos pólójába'.

BOJTÁR: Dicsérem az Istent, engedelmet kérek –
hogy, minden szó nélkül e házba betérek,
mert a pásztor ember oda veti magát,
ahol a hidegben melegen tartják a szobát.

I. PÁSZTOR: Dicséret, dicsőség legyen az Atyának,
Érettünk született szentséges Fiának!
Nagy örömet hoztam, ahogy ide beléptem,
Okát elmondanám, engedelmet kérek.
Szabad behozni a betlehemet?

II. PÁSZTOR: Ki vagy ? *(énekelve)*

Ének: *(a háttérből)* Mennyből angyal, előre – előre, ne gondolj bárányidra,
Juhaidra nyájadra, kisdedesi házadra,
Hogy Isten megáldjon, álle-alleluja, álle-alleluja.

Hozzák be a betlehemet.

ANGYALOK: *(énekelik)* Angyal vagyok, pásztorok, pásztorok, örömet hirdetek,
Mert ma néktek született, ki megjövendőltetett.
Egy szűznek méhéből, szűzen szült véréből,

III. PÁSZTOR / BOJTÁR: A megváltó Jézus, alle, alleluja, József és Mária.
Egy szép fényesség tündöklött szemembe,
Egy angyali szózat hallatszott fülemben,
Hogy Jézus született, jászolba tétetett – Betlehembe.

I. ANGYAL: Mint angyali követ, küldtek ide hozzátok,
A magas Egekből, meghallgassátok:
Született kis Jézus, a világ megváltója,
Mindenki bírása, szabadítója.

II. ANGYAL: Pásztorok, igaz jó hírt hoztam tihozzátok,
Azt a fényes csillagot ti ne csodáljátok,
Hanem szaporán talpra, induljatok az útra,
Imádni a Kisdedet, ki az éjjel született.

Ének: *(együtt)* Örvendezzünk, Betlehembe menjünk, ajándékokkal
Ott született Isten fia, egy kisdedecske,
Aki a Szent Atyától jövendőltetett.
Jaj de fázik, orcája is ázik, sűrű cseppekben
Ennyi cseppek, ennyi könnyek értünk hullanak,
Ezek a mennybeli vizek lelkekre folynak.

I. ANGYAL: Jó pásztorok: a Mennysországból ma a kis Jézus földre szállott.
Az ki szegényes jászolban fekszik, küldött el hozzátok.
Fázik szegény, nincs takarója.
Szúrós kemény a jászol szalmája.

II. ANGYAL: Jézus ágyán nincsen paplan, sír az ártatlan.
Nincs palotája, hanem nyugszik barmok jászolában.

Könnyei hullnak a kis Jézusnak,
Így kell szenvedni érettünk a Megváltónak.

I. PÁSZTOR: Hopp Isten jó napot! Lám, én is itt vagyok!

Nagy farkas bundámon a lyukak oly nagyok,
Ezt is tegnap rágták rajtam a farkasok.
De le nem rághatták, mert jó pásztor vagyok.
Ej, sose volt ily rossz világ!
Mindenki lop, amit lát:
Búzáat is, tyúkot is,
Meg birkát!

II. PÁSZTOR: Adj' Isten jó napot, lám én is itten vagyok!

Keresem pajtásim, de sehol sem találom (*fütty*)
Füttyentek egy nagyot, juhászok módjára!
Elő is jönnek szívem fájdalmára.

III. PÁSZTOR: Ha az Úr most leszállna fentről,

Akkor beválna
Mindnyájunk áhított, szép álma!
Hej, csak jönne már nekünk üdvözítő Istenünk!
Az lenne igazi ünnepünk!

IV. PÁSZTOR: Titulus¹ főtársim, álmomban mit láttam!

Álkörmös kecskéről farkasra találtam!
Egy-két vadlúdtól úgy megijedtem,
Hogy az öregapámat kívül felejtettem.
De én azt mondom, pásztortársak, álljunk félre
Mert itt jön egy gavallér, kinek a zsebében ugrál a tallér!

II. PÁSZTOR: Ki az?

ÖREG: Hát ki vóna más, mint a ti öregapátok!

IV. PÁSZTOR: Gyere be, Öreg, nagy tűz van idebenn!

Hideg már a pitvar, dideregni benne!

ÖREG: Bemennék, de behúztátok a gatyamadzagot!

I. PÁSZTOR: Nem húztuk mi, Öreg, csak kereskedjen!

1 Titerus

ÖREG: Kereskedjek, sebeskedjek, hogy minél hamarabb hozzátok érhessek,
Betlehembe, kis Jézust imádni?

II. PÁSZTOR: Kereskedj Öreg, kereskedj!

ÖREG: Adjon az a Túrterebesi Szallónási jó reggelt!
Tik idebenn isztok, esztek, dorbézoltok,
Az én szű ette, moly ette szakállamról mán nem is gondolkoztok?

III. PÁSZTOR: Nem ettünk mink, Öreg, csak a varjú combját szopogattuk!

ÖREG: De már ittatok!

IV. PÁSZTOR: Nem ittunk mink, Öreg, csak az üres kulacs száját nyalogattuk!

ÖREG: Ej, ha megforgatom ezt a tengeri nádvesszőmet,
Úgy elhányom a pendelyetek alját,

BOJTÁR: Hogy magam is megbánom!
Ne búsúljon Öreg, majd megtölti a gazda a kulacsunkat.

I. PÁSZTOR: Jól van Öreg, feküdj le!

ÖREG: Sok hegyet völgyet bejártam
De még ilyen sima helyre nem találtam!
Ugy lám, szemetes a házatok,
Nincs eladó lányotok?
No majd kiséprem én!
Ha én ide lefekszek, többet pásztor nem leszek!
Tik meg mondjatok egy szép éneket!

ANGYALOK: *(éneklik)* Mennyből jöttem, én most ide el hozzátok,
És én nektek vigadozó - hírt mondok:
Megszületett az egyetlen, kit az Egek megígértek;
Álmainknak dicsőült Teremtője,
Miért fekszel ilyen nagy szegénységbe?
Miért fekszel hideg szénán, a jászolba kemény szalmán?
Jöjj el, jöjj el, ó én édes Jézusom!
Jöjj el, jöjj el, én megváltó Krisztusom.

ÖREG: Ó, ti, csúf kutyák mind, ki itt kornyikáltok,
Még azt sem tudjátok, hogy kell az Istent dicsérni!

BOJTÁR: Fogja csak kend, Öregapám,
Nyeljen ebből a kulacsból vagy kettőt, hogy megtisztuljon a kivénhedt
szeme! Hisz ezek nem csúf kutyák, hanem mennyei angyalok!

ÖREG: No kedves bátyáim, örülünk a Kisdednek, az angyalok szózata szerint!

Ének: *(mind a pásztoroknak)* Öröm hangzik mindenfelől, eljött a Messiás,
Hogy Betlehembe született, azt mondja Szentírás,
Jertek pásztorok összesen,
Siessünk hozzája menni buzgón, szívesen!
Az angyalok szava szerint béke szállt a földre.

Az öreg elalszik az ének alatt.

I. PÁSZTOR: Hagyjuk ezen Öreget, hadd pihenjen keveset,
Míg én Betlehem útjáról visszatérek.

I. PÁSZTOR: *(ének)* Juhászim, pajtásim, de elaludtatok,
Az éjjeli csordát magamra hagyátok
Árva a juhászság, mezei pásztorság
Aki ezt nem hiszi, csúfosság, nyájasság

ANGYALOK: *(ének)* Keljetek fel pásztorok, pásztorok, örömet hirdetek
Mert ma néktek született, ki megjövendőltetett
Egy szűznek, méhéből, szűzen szült véréből,
A megváltó Jézus, alle-, alleluja,
József és Mária.

ANGYALOK: *(ének)* Új hír a pusztában, ne aludjatok,

PÁSZTOROK: Betlehem városba, most induljatok!

Síppal–furulyával készen legyetek,
A Messiás itt lesz, csak siessetek!
Átjárja félelem mindőnk tagjaink,
Elveszti táskáját, bocskor szíjait,
Nosza fel, jó pajtás, ugorj talpadra,

ANGYALOK: ne legyen gondod a te nyájadra.

Glória – In excelsis Deo!

III. PÁSZTOR: Kelj fel Öreg! Ne szenderegj!
Hiszen, ha meghalsz, úgyis eleget alhatsz!

ÖREG: Szép álmokat láttam:

Egy kisdedet a jászolba találtam...

IV. PÁSZTOR: Mondd el nekünk szaporán!

Hogy szíved mit kíván?

Fejtsük meg álmodat, áldjuk meg szavadat!

Ének: (*mind*) Kelj fel tehát öreg, ne aludjál!

Nézz Betlehem felé, nagy fényben áll.

Ne sajnáld álmaid félbe hagyni,

A kis Jézuskáért fáradozni.

ÖREG: (*ének*) Hagyj békén, vén Gyurka, szundikálok,

Még a lábamon is alig állok

II. PÁSZTOR: Csapófát az öreg alá!

ÖREG: Azt bizony, a nagyanyád térdekalácsa alá!

I. ANGYAL: Ébredj, ébredj, öreg pásztor,

Majd kialszod magad máskor!

Jöjj most velem, meg nem bánod,

Reád nagy-nagy öröm vár ott.

II. ANGYAL: Született egy égi Bárány,

Szent Karácsony éjszakáján.

Ezüst hangját gyere, halljad,

Piciny testét betakarjad.

I. ANGYAL: Háza kunyhó, ágya jászol,

De meglásd, ha vele játszol,

A szívedről olvad a jég,

Boldog leszel, mint soha még.

II. PÁSZTOR: Ébredj Öreg, ébredj már!

Tudós kell nekünk immár!

ÖREG: (*felkecmereg*) Aki belátta, hogy semmit-tudó!

III. PÁSZTOR: Jártál-e iskolába, Öreg?

ÖREG: Jártam biz' én, még az iskola mellé is!

Tizenhat pár lábbelit elszaggattam,

S mégis nagy számár maradtam...

IV. PÁSZTOR: Tudsz-e Öreg diákul?

ÖREG: Tudok biz' én legjavábul...

IV. PÁSZTOR: Hogyha tudsz, mondd meg nekem, mit teszen ez: Szkibesz, szka-besz, mortikili-kalesz, ebenusz, bebenusz, iskra, dominus, spiritusz?

ÖREG: Híg galuska, rántás, vöröshagyma-mártás; ennél-e te pajtás?!

II. PÁSZTOR: Ennék bizony, ha volna!

III. PÁSZTOR: Gyere Öreg, Betlehembe, kis Jézust imádni!

ÖREG: Hova-hova? Debrecenbe kispipát csinálni?

IV. PÁSZTOR: Nem Öreg, Betlehembe, kis Jézust imádni!

ÖREG: Aha, tudom már, oszt merre kell oda járkálni?

II. PÁSZTOR: Arra Öreg, merre a mennyei harang szól!

ÖREG: Amerre a tanyai kolomp szól?

III. PÁSZTOR: Nem, arra, merre a mennyei harang szól!

ÖREG: Aha, tudom már, oszt melyik ott a kis Jézus?

IV. PÁSZTOR: Ott Öreg, az a fényes!

ÖREG: Az a kényes?

IV. PÁSZTOR: Nem Öreg, az a fényes!

Koppantás.

I. PÁSZTOR: *(ének)* Majd mondok én valamit, csak hallgassátok,
Pajtásimtól halottam, jól vigyázzatok,
Azt mondják, hogy, kis Jézus mostan született,
Aki a Szent Atyáktól jövendőltetett

ÖREG: Jaj Istenem, de félek!

II. PÁSZTOR: Ne félj, Öreg, vess keresztet: Atyának, Fiúnak, Szentléleknek

ÖREG: Nem bírok én el egy malomkereket!

BOJTÁR: Ne féljen kend, Öreg, velünk az Isten, csak jöjjön a botom csörgése után!

ÖREG: Egy icce bor a hasamba csússz...

BOJTÁR: Tyúkhús, lúdhús, melegcipó, lágy vakaró
No, öregapám, mit hoztál a kis Jézuskának?

ÖREG: Ó, kised Jézuskám, eljöttem én hozzád,
Mint egy öreg szenvedő Guba.
Hónom alatt hoztam egy nagy darab kenyeret,
A fülem gombájába egy köcsög aludttejet
Mert tudom magamrul, a gyermek
Hogy szereti a tejet!
Ha van eszel, ha nincsen, éhen is lefekszel.
Báránysipkám alatt, megöszült a hajam
Többet háltam kívül, mint az eresz alatt.
Aki énrám jót mond, az sose mond igazat!

BOJTÁR: És ti jó pásztorok, mivel kedveskedtek?

I. PÁSZTOR: *(ének)* Én majd viszek báránykát, báránykát
Sütünk neki vacsorár, sütünk neki vacsorát.
Én majd viszek furulyát, furulyát
Fujunk neki egy nótát, fujunk neki egy nótát.

II. PÁSZTOR: *(ének)* Én majd viszek subácskát, subácskát
Betakarjuk Jézuskát, betakarjuk Jézuskát.

III. PÁSZTOR: *(ének)* Én majd viszek lisztecskét, lisztecskét
Sütünk neki kenyérkét, sütünk neki kenyérkét.

IV. PÁSZTOR: *(ének)* Ha valaki vígan él, vígan él
A juhász is épp úgy él, a juhász is épp úgy él.
Sétál, dudál, furulyál, furulyál
Billeg, ballag meg-meg áll, billeg, ballag meg-meg áll.

PÁSZTOROK: *(ének együtt)*
Most gondold meg, jóember, hogy miért szenvedsz,
Azért bűnös, nem másért, nagy a te vétked,
Hajts térdet Jézusnak, imádd szívedből,
Hogy megmentett bennünket a nagy ínségből.

ÖREG: Te vagy a kis bojtár?

BOJTÁR: Én, édes öregapám!

ÖREG: Jaj, de szépen megnőttél a nyáron! El tudnád-e énekelni az én szép nótámat?

BOJTÁR: El én, öreg apám!

ÖREG: Na, halljam, kis öcsém!

BOJTÁR: *(ének)* A kis Jézus megszületett, örvendjünk,
Elküldötte Ő Szent fiat, Istenünk,
Betlehembe fekszik, rongyos jászolba,
Azért van oly fényesség a városba'!
Elejébe térdepelünk, mindnyájan,
Örvendezve énekelünk vígságban,
Dicséretet mondunk édes anyjának,
Ajándékot hozunk a kis Jézusnak!

ÖREG: Eriggy, még nőlj egy kicsit! Te vagy az első pásztor?

I. PÁSZTOR: Én, Öreg, én!

ÖREG: El tudnád-e duruzsolni az én öreg nótámat?

I. PÁSZTOR: El, Öreg, el!

De hát minek neked a nóta, mikor a fél lábad már a koporsóba?

ÖREG: Ó, Istenem, teérted is hiába adtam egy karaj piritós kenyeret!
Te vagy a második pásztor?

II. PÁSZTOR: Én, Öreg, én!

ÖREG: El tudnád-e duruzsolni az én régi nótámat?

II. PÁSZTOR: El biz én, Öreg!

ÖREG: Na, halljam, kedves öcsém!

II. PÁSZTOR: *(ének)* Pásztorok, pásztorok örvendezve,
Sietnek Jézushoz Betlehembe...

ÖREG: Ó, Istenkém, teérted is hiába adtam egy kotlósalja záptojást!
Te vagy a harmadik pásztor?

III. PÁSZTOR: Én, öreg, én!

ÖREG: El tudnád-e duruzsolni az én öreg nótámat

III. PÁSZTOR: El, Öreg, el!

ÖREG: Na, húzd rá, édes egy komám!

III. PÁSZTOR: Mennyből az angyal...

ÖREG: Ó, Istenem, teérted is hiába adtam egy köcsög aludtejet!
Te vagy a negyedik pásztor?

IV. PÁSZTOR: Én, öreg, én!

ÖREG: Jaj, de szép fiu vagy! Majdnem a vejem lettél.
El tudnád-e duruzsolni az én öreg nótámat?

IV. PÁSZTOR: El, Öreg, el!

ÖREG: Jaj, de jó!

ÉNEK: *(együtt)* Az öreg Gubának jól megyen sora,
Mert megházasodni nem akar soha,
Így hát vénségére, vén erőre jutott - az öreg Guba.
Sódar, kolbász, szalonna az Öregnek jó volna.
Jó volna, jó volna, ha-ja gazda asszony adna.
Nosza, tehát jó gazda, bocsáss minket utunkra,
Maradjon házadra az Istennek áldása.

Ének: *(mind)* Isten áldja meg e háznak gazdáját.

BOJTÁR: Töltse meg az Isten csűrjét, kamaráját!
Kedves gazduramék, a kis Jézuskának
Egy kis ajándékkal hogyha szolgálnának,
Ha százasuk nincsen, ezres is jó bele,
Tessék ide adni hadd haladjunk vele !

I. PÁSZTOR: Fúrja ki az egér a lisztes hombárját!

II. PÁSZTOR: A görény hordja el az apró marháját!

III. PÁSZTOR: A szú rágja meg a mester gerendáját!

IV. PÁSZTOR: A rozsdá egye meg a boroshordó abroncsát!

ÖREG: Kösse meg a hóhér a nyakkendőd csokrát.

BOJTÁR: Köszönöm s hálálom kik itt hallgattátok, alacsony munkánkat meg
nem utáltátok,
Kiért a mennyekben legyen koronátok, a kis Jézus áldása szálljon tireátok,
Semmiféle átok *(együtt)* ne férjen hozzátok!

BIBLIOGRÁFIA

- „Angyalok pásztorok...” Lukai betlehemes. Karácsonyi szokásjáték Bodroghalomból. Örökölte és hagyományozta Tar Mihály, Kiadja Bodroghalom község Önkormányzata MM., Bodroghalom, 2000.
- A téli ünnepkör népszokásai Kelet-Magyarországon. Szerk.: Makoldi Sándor, fotók: Oláh Tibor. In: Éltetők a Nap. Kölcsey Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen, 2004.
- Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez. Összeáll.: Makkai Endre, Nagy Ödön. Szerk.: Barna Gábor. Bp., 1993. In: Magyar Népköltési Gyűjtemény, XX. kötet. 2. bővített kiadás
- Ág Tibor: „Vígán zengjetelek citorák” Csallóközi betlehemes játékok és mendikák. Gyurcsó Alapítványi Füzetek 1., 1992.
- Barabás László: Karácsonytól pünkösdig, Marosszéki népszokások. Székely útkereső kiadványok, Székelyudvarhely, 1998.
- Barabás László: Aranycsitkók, maszkurák, királynék. (Erdélyi magyar dramatikus népszokások) Mentor kiadó, Marosvásárhely, 2000.
- Botka József: Karácsony. Ünnepi kalendárium, vallási hagyományok, székelykevei népelet. Római-katolikus Plébániahivatal, Kikinda, 1983.
- Burány Béla, dr.: Ünnepek, szokások, babonák. Újvidék, 2000.
- Cullmann, Oscar: A karácsony ünnepének kialakulása és a karácsonyfa eredete. Ford.: Karasszon Dezsőné. Bp., 1992.
- Dömötör Tekla: Régi és mai magyar népszokások. Néprajz mindenkinek. Az Anyanyelvi konferencia védnöksége. Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.
- Emlékkönyv, a Magyar Betlehemes játékok 30 éve. Felsőőr, Herausgeber kiadó, Katolikus magyarok munkaközössége, Oberwart, 1998.
- Geszti Zsófia: A tiszabökenyi egyházbetlehemek. In: Ünnepi kötet Faragó József 80. születésnapjára. Szerk.: Deáky Zita (A Néprajzi Látóhatár Kiskönyvtára 8.) Bp., 2002.
- Jókai Mária: András-naptól farsangig, Nyitra vidékén. AB-ART, 2001.

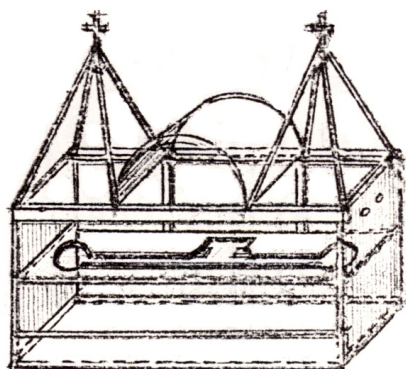
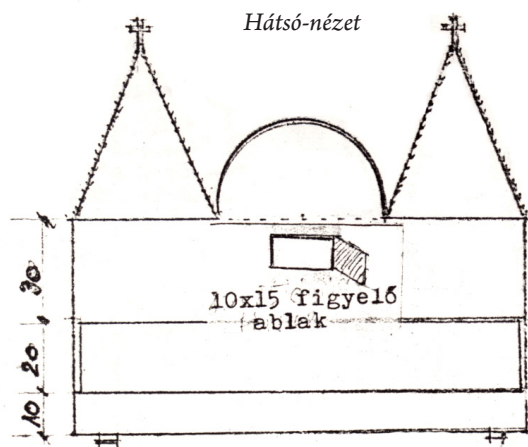
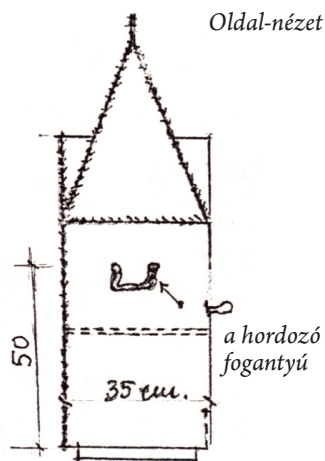
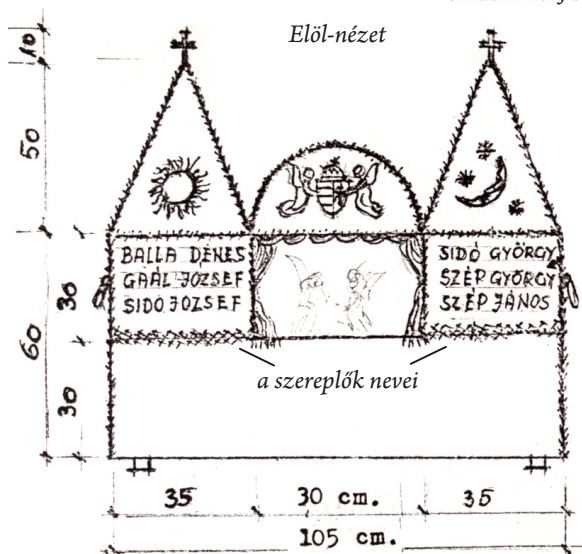
- Karácsony Erika–Tátray Zsuzsanna: *Jeles napok, ünnepi szokások*. Mezőgazda Kiadó, Bp., 1997.
- Karácsonyi ünnepkör. *Ádventtől Vízkeresztig*. Szerk.: Szapu Magda. Válogatás Együd Árpád néprajzi gyűjtéseiből. Kaposvár, 1994.
- Kelet-Magyarországi népszokások a téli ünnepkörből. Szerk.: Makoldi Sándor, Makoldi Sándorné. Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola – Vándor, Debrecen, 1992.
- Kóka Rozália: *Hadikfalvi betlehemes*. (Az érdi csobánolókról, magyar-angol szövegközlés, CD melléklettel.) Fekete Sas kiadó, Bp., 2008.
- Kornis Péter: *Betlehemes* (Fotóalbum). Helikon, Bp., 2006.
- Lövete néprajzából. I. k. Válogatta és szerkesztette: Mihály János, Lövete, 2001.
- Magyar Népzene Tára II. *Jeles napok*. Szerk.: Kerényi György, Akadémiai Kiadó, 1953.
- Makoldi Sándorné: *Betlehemes játék*. Színes ötletek. CSER Kiadó, Bp., 2005.
- Nagy István: *Hopp Istók, jó estét...* Kriza könyvek 4., Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2001.
- Pap Gábor: *Karácsony a magyar csillagos égen*. Főnix könyvek, Debrecen, 1997.
- Papp Gyögy, dr.: *Betlehemnek nyissunk ajtót!* Szeged, 1994.
- Pásztorok, *keljünk fel! Kárpátaljai betlehemes játékok*. Betlehemezés Kárpátalján. Szerk.: Riskó György. KMKSz, 1999.
- Pojják Lászlóné: *Helyi népszokások gyűjtése, felelevenítése és ezek tapasztalatai Budajenőn és Telkin*. Szakdolgozat. Zsámbék, 2003. Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Drámapedagógiai Tanszék.
- Szabad-e bemenni betlehemmel? Szerk.: Gáspár Kinga. ELTE BTK Folklor Tanszék, Budapest, 2004. (Artes Populares 20.)
- Szacsvay Éva: *Bábtáncoltató betlehemezés Magyarországon és Közép-kelet Európában*. Néprajzi Tanulmányok, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.

ΚΕΡΕΚ

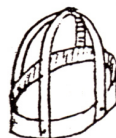
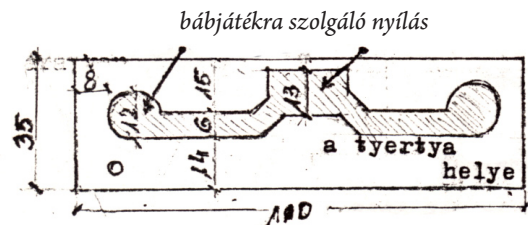

KARÁCSONYI BÁBJÁTÉKOS BETLEHEM MAROSVÁSÁRHELY

VÁZLAT RAJZ

ízonometrikus kép papírborítás nélkül

az Angyalok és Király süveg sapka váza

BÁBFIGURÁK

Angyal 2 db.
egyik fehér másik
rózsaszín ruhában

Ördög
fekete bársony anyag
pirosra festett ábrázat

Heródes
sárga-barna
kockás ruha

Harangozó
zöld zakó csíkos
nadrág

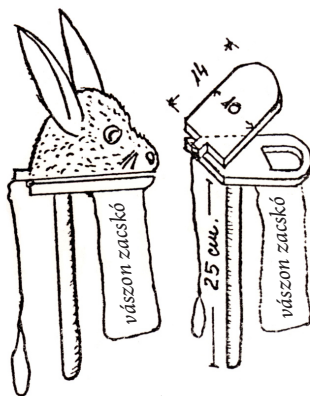
Vörös vitéz
élénk vörös ruha

Pásztor 2 db.
egyik fehér másik
fekete subában

Pap
lila sapka és stóla
fehér-fekete ruha

Turkács

Megjegyzés:

Eredetileg 18 mm vastag fenyőfa deszka és lécekből készült. A jelenlegi vázlat méretei. Rétegelt lemezből is jó.

A betlehem váza kívülről piros-fényezett papírral van bevonva (csillagpapír). A sarkok és élek csipkézett, rojtozott, arany- vagy ezüstsínű papírcsíkokkal vannak szegélyezve. A szereplők nevei és a díszítések, mint a hold, a nap és címer, papírból van kivágva, belülről a borító papírral ráragasztva. Belülről való megvilágítás után a kirajzolódó kép széleinél, kívülről tüvel sűrűn átszurkálva, lyukasztva, miáltal a belső megvilágítás után, szép dekoratív képet nyújt.

A belső világításra akkor 2 db. kocsigyertyát használtunk, máma ezt elemes lámpákkal lehet elkészíteni.

A kecskefej vázlata

